

**ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН “ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨӨ ХАМТДАА-2” /2020-2024 ОН/
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨТӨЛБӨРИЙН 2022 ОНЫ ЖИЛИЙН ЭЦСИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТАЙЛАН**

2022 оны 11 дүгээр сарын 20

Сайншанд сум

Д/д	Зорилт	Арга хэмжээ	Хэрэгж их хугацаа	Зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ, эх үүсвэр (сая төгрөг)	2022 оны зорилтот түвшин, үр дүнгийн үзүүлэлт	Нэгдсэн дүгнэлт
1. "КОВИД-19" ХАЛДВАРТ ЦАР ТАХЛААС ҮҮДЭЛТЭЙ ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН ХҮНДРЭЛИЙГ ДАВАН ТУУЛАХ БОДЛОГО						
1	1.1.1. “Ковид-19” халдварт цар тахал, шинэ болон дахин сэргэж байгаа халдвараа урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	1. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, ариун цэврийн дэглэм, эрүүл мэндийн сургалт сурталчилгааг зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	130/7000	<p>Өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр 35 эмнэлэг, 26 эмийн сангийн үйл ажиллагаанд мөрдөгдөж буй Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, Монгол Улсын MNS4990:2015, MNS6767:2019, MNS4969:2000, MNS4643:1998 стандартуудын хэрэгжилтэд хяналт үнэлгээ хийж үзэхэд эрүүл мэндийн байгууллагуудад хүний нөөц, орон тоо дутагдалтай, нэг ажилтан 2-3 ажлыг хавсарч гүйцэтгэснээр ажлын ачаалал өндөр, илүү цагийн хязгаарыг хэтрүүлсэн, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй хариуцсан албан тушаалтан байхгүй зэрэг нийтлэг зөрчил илэрсэн. Хяналт үнэлгээний үр дүнгийн дагуу 17 байгууллагын 6 зөрчлийг арилгуулж, нийт 61 эмнэлэг, эмийн сангуудын удирдлагад Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн хэрэгжилт, удирдлага зохион байгуулалтыг сайжруулах, холбогдох мэдээллийг самбартаа байршуулах, тоног төхөөрөмж, галын аюулгүй байдал, ажилтан болон үйлчлүүлэгчийн аюулгүй байдал, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн саадгүй үйлчлүүлэх нөхцөлийг хангах, нэгдсэн эмнэлгүүдийг Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй хариуцсан орон тооны ажилтантай болох, сум, өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд орон тооны бус ажилтантай болох талаар зөвлөмж, зөвлөгөөг өгч ажилласан.</p> <p>Эрүүл мэндийн ажилтнуудад Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, холбогдох стандартуудыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр цахим сургалт хийж, эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлсэн.</p> <p>Нийт 1492 сургалт, сурталчилгаанд давхардсан тоогоор 204 байгууллага, аж ахуйн нэгжийн 20134 хүнийг хамруулж, 277 төрлийн 13947 ш зөвлөмж сэрэмжлүүлэг тарааж, 9 төрлийн дуут зөвлөмжийг олон хүн цуглардаг 97 цэгт байршуулан түгээсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 91 сургалт, 4421 хүнээр нэмэгдсэн.</p>
2		2. Шинэ болон дахин сэргэж байгаа халдвараас сэргийлэх мэдээлэл, сургалт	2021 - 2024	УТ ОНТ	450	<p>Эрүүл мэндийн зөвлөгөө мэдээлэл өгөх "24 цагийн утас", "Call center" төвийг байгуулж, нийт 3019 дуудлага хүлээн авч ажилласан. Дуудлага мэдээллийг ангилан үзвэл 30.4% нь эмнэлгийн тусламж үйлчилгээтэй холбоотой зөвлөгөө мэдээлэл, 65.9% нь гэрийн тусгаарлалт, эмчилгээнд байгаа иргэдийн биеийн байдлын тандалт, дархлаажуулалтын зөвлөгөө, 3%-д нь эмнэлгийн тусламж</p>

		<p>сурталчилгааг иргэд, олон нийт болон мэргэжлийн байгууллагуудад зохион байгуулж, шаардлагатай дадлыг хэвшүүлж, чадавхжуулах</p>				<p>шаардлагатай иргэнийг өрхийн эрүүл мэндийн төвтэй холбож, 0.7% нь талархал илэрхийлсэн дуудлага эзэлж байв.</p> <p>Ковид-19 халдварын эсрэг “Комирнэти” вакцины 5-11 настай хүүхдийн дархлаажуулалтын хамралтыг эрчимжүүлэх зорилгоор 5 удаагийн сургалтад 35 байгууллагын 108 ажилчид, эцэг эхийн төлөөллийг хамруулан, 9 төрлийн 455 зөвлөмжийг түгээсэн. “Хүүхдийн дархлаажуулалт–Бяцхан үрсээ халдварт өвчнөөс сэргийлье” өдөрлөг зохион байгуулж 400 гаруй хүүхэд, эцэг эхчүүдэд мэдээлэл хүргэсэн.</p> <p>Орон нутгийн телевиз, “Өнөөгийн Дорноговь сонин” редакцитай 3.6 сая төгрөгийн гэрээ байгуулж, нийт 529 төрлийн мэдээ мэдээлэл (цаг үеийн үйл явдлын мэдээ мэдээлэл 202, “Эмч зөвлөж байна”, “Охид хөвгүүдийн цаг” буланд 44, хэвлэлийн бага хурал 6, шторк 277)-ийг нэвтрүүлж, иргэдийг цаг үеийн мэдээ мэдээлэл, зөвлөмжөөр шуурхай хангаж ажилласан.</p> <p>Цахим хэрэгслээр нийт 11008 төрлийн мэдээ мэдээлэл, сэрэмжлүүлэг, видео зөвлөмж байршуулж, 327951 хандалт авсан нь өмнөх оны мөн үеэс 697 мэдээлэл, 8197 хандалтаар нэмэгдсэн. Дээрх арга хэмжээний үр дүнд иргэдийн халдвараас сэргийлэх тухай ойлголт, мэдлэг, хандлага нэмэгдэж, халдварын тоо урьд оноос 8859 тохиолдлоор буурсан.</p>
3		<p>3. Сургалтын байгууллагын багш нарын цахим хичээл боловсруулах арга зүйн сургалт зохион байгуулж, үр нөлөөг дээшлүүлэх.</p>	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	<p>Боловсролын ерөнхий газраас ерөнхий боловсролын 21 сургууль, Политехникийн коллеж, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар сургуулийн хими-биологийн 31 багшид Эй Ар /AR/ төхөөрөмжийг ашиглах болон "Ухаалаг утсыг сургалтад хэрэглэх арга зүй" сургалт зохион байгуулсан.</p> <p>“Microsoft Office 365 админ хэрэглэгчийн сургалт”-ыг 2 удаа зохион байгуулж, 36 цэцэрлэг, 21 сургуулийн захирал, эрхлэгч, сүлжээ хариуцсан 80 багшийг хамруулсан.</p> <p>“Боловсролын мэдээллийн технологийн төв”-тэй хамтран “Ээлжит хичээлийн цахим контент боловсруулах багш нарт зориулсан сургалт”-ыг нийт 6 судлагдахууны 60 багш, мэргэжилтэнд, мөн цахим систем /Medle.mn/-д цахим контент байршуулах сургалтыг 3 удаа 4 сургуулийн 25 багшийг оролцуулан зохион байгуулсан.</p> <p>Цахим систем /Medle.mn/-ийн мэдээллийн санд математик VI ангийн 11, дизайн технологи X ангийн 5, монгол хэл VI ангийн 6, мэдээллийн технологийн 19, нийт 41 цагийн ээлжит хичээл байршуулах эрх авсан ба мэдээллийн технологийн 6 цагийн хичээлийг нэмж оруулсан.</p> <p>Багш нарын ээлжит хичээлийн "Цахим контент" боловсруулах 7 жишиг танхимыг 133,0 сая төгрөгийн өртгөөр Боловсрол шинжлэх ухааны газар, 2 сургууль, 4 цэцэрлэгт байгуулсан. Багш нарын тасралтгүй хөгжлийг дэмжих зорилтот 111 модуль сургалтыг Эй плас /Aplus/ платформд байршуулсан бөгөөд ерөнхий боловсролын 717, сургуулийн өмнөх боловсролын 395 багш</p>

						цахимаар суралцахад 123,7 сая төгрөгийг зарцуулж, цахим хичээл боловсруулах арга зүйн сургалтыг 9 удаа зохион байгуулж, 906 багшийг хамруулсан нь урьд оноос 1 сургалтаар илүү үзүүлэлттэй байна.
4	4. Шинэ болон сэргэн тархаж байгаа халдварын чиглэлээр хяналт шинжилгээ, тандалт судалгаа, зөвлөн туслах үйлчилгээ үзүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	200	<p>Коронавируст халдварын омикрон хувилбарын дэгдэлт бүхий 3 сумын 70 хүнд Ковид-19 цар тахлаас сэргийлэх, тандалт хариу арга хэмжээг эрчимжүүлэх чиглэлээр арга зүйн зөвлөгөөг өгч, зөвлөн туслах үйлчилгээг үзүүлж, Ханги боомтын 400 жолоочид лабораторид суурилсан Пи си ар 8 /PCR8/ хувилбар тогтоох тандалт хийсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн газрын даргын баталсан удирдамжийн дагуу 8 эрүүл мэндийн байгууллагад үзүүлэх дэмжлэгт хяналт хийж, зөвлөмж хүргүүлэн, хэрэгжилтийг шалгаж, алдаа зөрчлийг арилгуулан сайжруулах арга хэмжээг цаг тухай бүрд авсан. Цар тахлаас сэргийлэх чиглэлээр 45 байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийг мэргэжил арга зүйгээр хангаж, хичээл сургууль эхлэхтэй холбогдуулан давхардсан тоогоор сургууль, цэцэрлэгийн захирал, эрхлэгч, эмч, багш нийт 140 хүнийг халдвар хамгаалал, дархлаажуулалтын чиглэлээр сургалтад хамруулсан.</p> <p>Халдварын нөхцөл байдалтай холбогдуулан “Тандалт судалгааны баг”-ийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, цахим судалгаа /google form/-аар асуумж судалгааг авч, 9738 ойрын, голомтыг тогтоон тусгаарлан, сум, өрхийн албан хаагчидтай хамтран хяналт тавьж ажилласнаар Сайншанд, Замын-Үүд суманд 49264 түргэвчилсэн, 17519 Пи си ар шинжилгээг хийхэд эхний 10 сард нийт халдварт өвчний 95.3%-ийг Ковид-19-ийн халдвар эзэлж, өмнөх оны мөн үеэс 8859 тохиолдлоор буурсан.</p>	
5	5. Зорилтод бүлгийн хүүхдүүдийг томуугийн вакцинд хамруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	800	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/609, А/629 дүгээр захирамжийн дагуу орон нутгийн төсвийн 29,2 сая төгрөгийн санхүүжилтээр вакцин татан авсан бөгөөд 6 сартайгаас 5 хүртэлх насны эмзэг бүлгийн, өвчлөмтгий 700 хүүхдийг томуугийн эсрэг Солонгос улсын Грийн кросс үйлдвэрийн 4 цент вакцинаар дархлаажуулсан.</p> <p>Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны А/512 дугаар тушаалаар 4390 хүүхдийг дархлаажуулах Солонгос улсын Грийн кросс үйлдвэрийн томуугийн эсрэг 4 цент вакциныг татан авч, 18 нэгжээр зохион байгуулан 1-12 насны 2074 хүүхдийг дархлаажуулснаар хамралт 47,2% байна.</p> <p>Томуугийн эсрэг вакцинаар дархлаажуулснаар томуугийн А, В хүрээний вирусээр үүсгэгдсэн томуугийн хүндрэл буурч, эмнэлэгт хэвтэн эмчүүлэгсдийн тоо 44 дэх долоо хоногийн мэдээгээр 17,8 хувиар буурсан.</p>	
6	6. Цэвэрлэх байгууламжийн эрүүл ахуйн аюулгүй бүсийг бий болгож, хөрсний	2021 - 2024	УТ ОНТ	60	<p>“Чандмань-Илч” ОНӨХХК-ийн ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн цэвэршүүлсэн бохир уснаас дээж авч, Мэргэжлийн хяналтын газрын нэгдсэн лаборатори болон Ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийн лабораторид шинжлүүлэхэд усан орчин орох 4.8, гарах 4.7, температур орох 18.60С, гарах 18.30С, жинлэгдэх бодис орох 110 мг/л, гарах 83 мг/л, биохимийн</p>	

		бохирдлыг бууруулах арга хэмжээ авах, хөрсний хяналт шинжилгээ хийх				<p>хүчилтөрөгчийн хэрэгцээ орох 115мг/л, гарах 54 мг/л, цэвэршилтийн хувь 53%, нян судлалын үзүүлэлтээр гэдэсний бүлгийн эмгэг төрөгч 1мл-т илрээгүй гэсэн дүгнэлт гарсан.</p> <p>Сумд орчны халдваргүйтгэлийн сарын аяныг зохион байгуулах, цэвэрлэх байгууламжийн эрүүл ахуйн аюулгүй бүсийг 10 метрээр тогтоож, хөрсний бохирдлыг бууруулах зорилгоор улиралд нэг удаа буюу 2 жилийн хугацаанд нийт 8 удаагийн хөрсний ариутгал хийж, иргэдийн эрүүл аюулгүй нөхцөлд амьдрах боломжийг бүрдүүлэн ажилласан.</p>
7		7. Ундны усны эх үүсвэрийг бохирдлоос хамгаалах	2021 - 2024	УТ ОНТ	40	<p>Хүн амын ундны усны эх үүсвэрийг шинжилгээнд хамруулах, халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, ундны усны аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор 14 сумын унд ахуйн хэрэглээний 95 (давхардсан тоогоор) цэгээс дээж авч, Мэргэжлийн хяналтын лабораторид 82, Улаанбаатар хотын Геологийн төв лабораторид 6 дээж, Ханлаб лабораторид 7 дээжийг шинжлүүлсэн.</p> <p>“Чандмань-Илч” ОНӨХХК, “Чандмань бадрал” ОНӨХХК-ийн ундны усны чанар, аюулгүй байдал, түгээлтэд хяналт шалгалт хийж, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгсөн. Сайншанд, Замын-Үүд, Айраг сумдын ерөнхий боловсролын 9 сургууль, 20 цэцэрлэгийн унд ахуйн хэрэглээний уснаас 54 сорьцыг авч, Мэргэжлийн хяналтын газрын сорилт шинжилгээний лабораторид шинжлүүлж 11 дүгнэлт, 8 зөвлөмж хүргүүлсэн. Усны нөөцийг бохирдож, хомстохоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, түүний хамгаалалтын бүс, ойр орчмын 88,5 га талбайг цэвэрлэж, 178,7 тн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт төвлөрүүлэх, хөрсний бохирдол үүсгэгч хүчин зүйлийн томоохон шалтгаан болж буй 18 нүхэн жорлонг буулган сөрөг нөлөөг бууруулсан.</p> <p>Даланжаргалан сумын 3 аж ахуйн нэгжийн 4 худаг, Сайншанд, Алтанширээ, Дэлгэрэх сумдын тус бүр 1, Мандах, Улаанбадрах сумдын тус бүр 2 худагт эрүүл ахуйн бүсийг шинээр тогтоон хашаажуулж, тэмдэгжүүлсэн.</p>
8		8. Сургуулийн багш, сурагч, ажилтнуудыг жил бүр эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	0.8	<p>Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны 139 дүгээр тушаалын дагуу урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэгийн үзлэгт 0-17 насны 9804 хүүхдийг хамруулсан нь хамрагдвал зохих хүүхдийн 38.4%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд үзлэгт хамрагдсан хүүхдийн 4154 буюу 42.6%-д ямар нэгэн эрхтэн тогтолцооны эмгэг илэрсэн. Үүний 69.5% нь шүдний өвчлөл бүртгэгдсэний 29.1%-ийг эрүүлжүүлсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн сайд, Боловсрол шинжлэх ухааны сайдын хамтарсан 2021 оны А/238/А/340 дүгээр тушаалаар батлагдсан эрүүл мэндийн 4 багцын нэмэлт үзлэгт сургуулийн 753 багш, удирдах ажилтны 97.4 хувийг хамруулсан.</p> <p>Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 145 дугаар тушаалын дагуу Ерөнхий боловсролын 21 сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролын 36 цэцэрлэгийн 778 багшийг эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд 100% хамруулсан.</p>
9	1.1.2. Шинэ болон сэргэн тархаж	9. Эрүүл мэндийн байгууллагуудын	2021 - 2024	УТ ОНТ	0.2	<p>Эрүүл мэндийн газарт 165200 ширхэг хамгаалах хувцас хэрэгсэл, 9400 мянган ширхэг ариутгал, халдваргүйтгэлийн бодис, 19200 мянган ширхэг эм</p>

	байгаа халдвараас сэргийлэх, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ ний хариу арга хэмжээний бэлэн байдлыг хангана.	хариу арга хэмжээний нөөцийн бэлэн байдлыг бүрдүүлэх				хадгалан, 2-3 сарын нөөцийг бүрдүүлж, бэлэн байдлыг хангасан. Эрүүл мэндийн яамны 3 удаагийн ханган нийлүүлэлтээр 5 нэр төрлийн 37000 ширхэг 439,5 сая төгрөгийн эм, 11 нэр төрлийн 313000 ширхэг 439,3 сая төгрөгийн хамгаалах хувцас хэрэгслийг татан авч, 20 эрүүл мэндийн байгууллагад хуваарилж, нөөцийг нэмэгдүүлсэн. Эрүүл мэндийн байгууллагууд Коронавируст халдвар, томуу, томуу төст өвчний үед эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тасалдал, хомсдолгүй ажиллаж, эмийн 2 сарын нөөц, хамгаалах хувцас хэрэгслийн 3-5 сарын нөөц бүрдүүлж, өдөр бүр Эрүүл мэндийн яамны нөөцийн цахим сан /burtgel.mohs.mn/-д оруулж, Эрүүл мэндийн газраас өдөр тутмын хяналтыг тогтмол хийж ажилласан.
10		10. Замын-үүд хилийн боомтод зоонозын өвчин судлалын тандалтын нэгж байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	5	Замын-Үүд сумын хилийн боомтод Зоонозын өвчин судлалын тандалтын нэгж байгуулах чиглэлээр Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төвд 2 удаа албан бичиг, Эрүүл мэндийн яаманд 1 албан бичгийг тус тус хүргүүлж, Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлгийн молекул биологийн лабораторийг түшиглэн тандалтын нэгж байгуулах, хүний нөөцийг бэлтгэж, зоонозын чиглэлээр мэргэшүүлэх чиглэл зөвлөмж авч, ерөнхий мэргэжлийн 5 эмчийг Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төвд 6 сарын сургалтад /3 сар танхимаар, 3 сар цахимаар/ хамруулан, талбарын тархвар судлаачаар бэлтгэх шийдвэр гарч, хүний нөөцийн мэдээлэл, нэрсийг хүргүүлсэн. Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлгийн молекул биологийн лабораторийн үйл ажиллагааг тогтворжуулах, хүний нөөцийн мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор Халдварт өвчин судлалын Үндэсний төвийн молекул биологийн лабораторийн эмч 1, лаборант 1 туршлага солилцохоор 2022 оны 8 дугаар сард тус суманд ажилласан.
11		11. Сайншанд сум болон Ханги хилийн боомтыг РТ-ПРС оношлуулаар хангах	2021 - 2024	УТ ОНТ	800	Халдварт өвчин судлалын үндэсний төвийн нэгдсэн лабораторийн баг аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн лабораторийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж, 12 эмч мэргэжилтнүүдийг ажлын байрны сургалтад хамруулж, арга зүйгээр ханган ажилласнаар "Бүсийн лавлагаа лаборатори" болж, олон төрлийн томуугийн вирус илрүүлэх шинжилгээг орон нутагтаа хийх боломжтой болсон. Аймгийн болон Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлэгт нийт 107,8 сая төгрөгийн лабораторийн оношлуурыг худалдан авч, 10111 ширхэг оношлуурын нөөцтэй болсноор нийт 13725 PCR шинжилгээ хийж, 7650 коронавирусийн халдварыг илрүүлэн, оношийг халдварын голомтод тухай бүр баталгаажуулсан.
12		12. Шуурхай арга хэмжээний хамтарсан багийг чадавхжуулан, ажиллах нөхцөл, салбар хоорондын	2021 - 2024	УТ ОНТ	3/102	Халдварын тархалтын байдалтай уялдуулан аймгийн Шуурхай штабын нэгдсэн ажиллагааг татан буулгаж, байгууллагын хүрээнд хуваарийн дагуу хариуцлагатай жижүүрийг томилгоожуулан ажиллуулж, аймгийн Онцгой комисс, Эрүүл мэндийн яам, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийг мэдээллээр шуурхай хангаж ажилласан. Ковидын нөхцөл байдалтай уялдуулан аймгийн эрсдэлийн үнэлгээний баг 1

		уялдаа холбоог сайжруулах				удаа үнэлгээ хийж, Тохиолдлын удирдлагын тогтолцооны баг 1 удаа хуралдаж, төлөвлөгөөндөө 2 удаа тодотгол хийж багуудыг үүрэгжүүлсэн. “Тандалт судалгааны баг”-ийн үйл ажиллагаа тогтмолжиж, цахим /google form/-аар асуумж судалгааг авч, 9738 ойрын тохиолдол болон голомтыг тогтоон тусгаарлаж, сум, өрхийн албан хаагчидтай хамтран хяналт тавьж ажилласнаар өдөрт бүртгэгдэх халдварын тохиолдол Сайншанд, Замын-Үүд суманд 49264 түргэвчилсэн, 17519 ПСР шинжилгээг хийсэн. Онцгой комиссоос томилсон ажлын хэсэг Хатанбулаг “Ханги” боомт, Иххэт, Алтанширээ сумдад дэмжлэгт хяналт хийж, хамтарсан багуудад арга зүйн дэмжлэг үзүүлж, салбар хоорондын уялдааг хангаж ажилласан.
13	1.1.3. “Ковид-19” халдварт цар тахлын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, бэлэн байдлыг хангахтай холбоотой төсвийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлнэ	13. Орон нутгийн төсвийн нөөц сангийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	0.1	Орон нутгийн төсвийн нөөц хөрөнгийг оны эхэнд 550,0 сая төгрөгөөр батлуулсан. Ковид-19 халдварт цар тахлын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, бэлэн байдлыг хангах зорилгоор төсвийн тодотголоор 450,0 сая төгрөгийг нэмж батлуулан, нийт 1,0 тэрбум төгрөгөөр санхүүжилтийг нэмэгдүүлсэн.
14		14. Орон нутгийн гамшгийн эрсдэлийг бууруулах зардлыг төсөвт тусгах	2021 - 2024	УТ ОНТ	300 сая	Орон нутгийн 2022 оны төсөвт гамшгаас хамгаалах зардалд 500,0 сая төгрөгийг баталж хүн, мал амьтныг гоц халдварт өвчин болон тэсэрч дэлбэрэх аюулаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах ажил, арга хэмжээнд зориулан нийт 152,3 сая төгрөг зарцуулсан.
15		15. Нийгмийн эрүүл мэндийн ноцтой байдлын үеийн нөөцийн агуулах шинэчлэн барьж, ашиглалтад оруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	-	Ковид-19 халдварт цар тахлын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, бэлэн байдлыг хангахтай холбоотой төсвийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд 2021 онд Сайншанд сумын 3 дугаар багт "Тотал дистрибушин" ХХК-ийн хөрөнгө оруулалтаар хүнсний агуулахын барилгыг ашиглалтад хүлээн авсан.
16		16. Замын-Үүд, Ханги авто замын шалган нэвтрүүлэх боомтод ариутгал, халдваргүйтгэлийн байгууламжийг байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	-	Засгийн газрын 350,1 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Замын-Үүд боомтын экспорт, импортын зам дээр 2 байгууламжийг худалдан авч, бүрэн угсран ашиглалтад оруулсан. Аймгийн орон нутгийн хөгжлийн сангийн 261,4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Ханги боомтын автозамын шалган нэвтрүүлэх хэсгийн экспорт, импортын 2 зурваст халдваргүйтгэлийн байгууламжийг суурилуулж үйл ажиллагааг эхлүүлсэн. Нийт 2 боомтоор 23497 тээврийн хэрэгсэлд ариутгал, халдваргүйтгэл хийсэн.
2. ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО						
17	2.1.1. Халдварт болон халдварт бус өвчнөөс	17. "Халдварт бус өвчинтэй тэмцэх" аймгийн дэд	2021 - 2024	УТ ОНТ	54800/4700	Иргэдийг идэвхтэй амьдралын хэв маягт сургах чиглэлээр 5963 удаагийн аян, өдөрлөг, уралдаан тэмцээн, сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 172 байгууллагын 94254 албан хаагчид, иргэд хамрагдаж,

	урьдчилан сэргийлэх, иргэн бүр эрт илрүүлгийн үзлэг, оношил гоонд тогтмол хамрагдах нөхцөлийг бүрдүүлж, эрүүл мэндийн боловсрол-ыг дээшлүүлж, идэвхтэй	хөтөлбөрийн хүрээнд “Эрүүл, идэвхтэй амьдрал” зорилтод хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, эрүүл мэндийн зөв мэдлэг дадлыг төлөвшүүлэн халдварт бус өвчнийг илрүүлэх явуулын үзлэг зохион байгуулах				1541 төрлийн 88204 зөвлөмж тараан, цахимд 10059 төрлийн мэдээлэл, зөвлөмж байршуулж, 123540 хандалт авсан. Арга хэмжээний хүрээнд хийн дасгал, флашмоб зэрэг тэмцээнийг зохион байгуулж, дасгал хөдөлгөөнийг сурталчилснаар хөдөлгөөнөөр тогтмол хичээллэгсэд 10562 болж өмнөх оны мөн үеэс 2680 хүнээр өсөж, биеийн жингээ бууруулах, дархлаагаа дэмжих иргэдийн идэвх оролцоо нэмэгдсэн. Эрт илрүүлгийн үзлэгээр 2681 удаагийн сургалт сурталчилгаанд 77021 хүнийг хамруулж, 34 төрлийн 47956 ширхэг зөвлөмж мэдээллийг түгээсэн. Үзлэгт хамрагдвал зохих хүн амын 18.1% хамрагдаж, эмгэг өөрчлөлттэй 4247 хүний өвчлөлийг илрүүлэн, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг тухай бүр үзүүлсэн. Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/590 захирамжаар 10.8 сая төгрөгийг шийдвэрлүүлж "Шүдний эмчийн явуулын үзлэг"-ийг хойд бүсийн 5 суманд зохион байгуулж, 908 хүнийг хамруулсан.
18	амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ	18. “Халдварт өвчинтэй тэмцэх, сэргийлэх” зорилтод хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, идэвхтэй тандалтыг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	88.5%/2650 0	Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын 16,9 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Зонхилон тохиолдох халдварт өвчний тандалтын тогтолцоог бэхжүүлэх нь” сэдэвт бүсийн зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулж, 8 аймгийн 32 эмч, тархвар судлаач нар хамрагдаж, халдварын сэргийлэлт, тандалтын мэдлэгээ дээшлүүлж харилцан туршлага солилцсон. Эрүүл мэндийн салбарт 17.0 сая төгрөгийн хүйтэн хэлхээний тоног төхөөрөмж нийлүүлэгдэж, хангалтыг 100% -д хүргэсэн. Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын 9,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар вакцины агуулахыг засварлаж, 48,1 сая төгрөгийн 18 компьютерийг олгон дархлаажуулалтын цахим программын ашиглалтыг сайжруулсан. Сүрьеэгийн идэвхтэй тандалтыг эрчимжүүлж эрт илрүүлэг үзлэгт 3497 хүнийг, Глобаль сангийн 7,2 сая төгрөгийн санхүүжилтээр 7 суманд зохион байгуулсан сүрьеэгийн эрт илрүүлэг үзлэгт 360 хүн хамруулж 6 шинэ өвчлөл, 3545 хүнийг бэлгийн замын халдвар өвчний идэвхтэй тандалтад хамруулж, 278 шинэ өвчлөл илрүүлж, 10000 хүн амд ногдох сүрьеэгийн өвлөл 3.4 хувь, бэлгийн замын халдварт өвчлөл 38.8 хувь байгааг тогтоосон. Халдварт өвчинтэй тэмцэх чиглэлээр нийт 6444 сургалт сурталчилгаа зохион байгуулж, 57209 хүнийг хамруулсан. Ковид19-ийн халдвар өмнөх оны мөн үеэс 8859 тохиолдлоор буурч, нийт 8873 халдварт өвчин бүртгэгдэж 10000 хүн амд 1238 болж 2021 оноос 1257.3-оор буурсан.
19		19. “Эх, хүүхэд, нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” зорилтод хөтөлбөрийн хүрээнд эмэгтэйчүүдийн	2021 - 2024	УТ ОНТ	96%/65%	Бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллагууд 540 сургалтад 14860 жирэмсэн эхчүүд, гэр бүлийн гишүүдийг хамруулж, 529 төрлийн 6328 сурталчилгааны материал тараав. Эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч нартай хамтран нарийн мэргэжлийн эмч нарын зөвлөгөө, мэдээллийг цахим хэлбэрээр, орон нутгийн телевизээр “Эмч зөвлөж байна” булан, “Охид, Хөвгүүдийн цаг” нэвтрүүлэг, “Бүүвэй ертөнц”, “Дорноговь жирэмсэн эхчүүд” цахим хуудаснууд ашиглан 729 эрүүл мэндийн зөвлөгөөг өгч, давхардсан тоогоор 31719 хүний хандалтыг авч

	дурангийн мэс заслыг хөгжүүлэх, эмгэг нярайн тасгийг байгуулж, зайн оношилгоо, зөвлөгөөг өргөжүүлж, эх нярайн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх				иргэдийн мэдлэгийг дээшлүүлсэн. Эх, нярайн зайн оношилгооны хуваарийг гаргаж, нэгдсэн эмнэлгүүд Realtime-аар Эх хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төвтэй холбогдон, маш хүнд, онош тодруулах шаардлагатай 4 эмэгтэй, 16 нярайд зөвлөгөө авч, нөхөн үржихүйн насны 163 эмэгтэйг багажийн шинжилгээнд хамруулж, эмгэг өөрчлөлттэй 24 тохиолдлын оношилгоо эмчилгээний асуудлыг шийдвэрлэсэн. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын "Оношилгоо, зайн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх" төслийн хүрээнд нийт 129 жирэмсэн эхэд зөвлөгөө өгсөн. "Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний чанарыг сайжруулснаар эх нярай, хүүхдийн эндэгдлийг бууруулах" төслийг Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлэг дээр хэрэгжүүлж, 46,0 сая төгрөгийн нэн шаардлагатай 12 төрлийн 26 ширхэг, улсын төсвийн 53,2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт 4 төрлийн 5 тоног төхөөрөмж, сумын Эрүүл мэндэд төвүүдэд 4,4 сая төгрөгийн ургийн доплер тус тус нийлүүлсэн. Дээрх хөрөнгө оруулалтын үр дүнд 2 нэгдсэн эмнэлгийн төрөх тасгийн эх нярайн нэн шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн хангалт 90%-д хүрсэн.
20	20. "Хавдрын эсрэг" арга хэмжээг хэрэгжүүлж хавдрын эрт илрүүлэг, үзлэгийн хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	82%/35950	Аймгийн Засаг даргын 10,5 сая төгрөгийн дэмжлэгээр Хавдар судлалын үндэсний төвийн нарийн мэргэжлийн эмч нарын багийг урьж, хавдрын эрт илрүүлэг үзлэг, оношилгоог зохион байгуулан, 1045 хүнийг хамруулж, шинээр 9 хавдар илрүүлсний 5 нь эрт үедээ оношлогдож, сэжигтэй 70 өвчлөл, биопси-9, цитологи шинжилгээ -97 хийж, дээд шатлалд 18 хүнийг илгээн, эмэгтэйчүүдийн 1 мэс засал хийж, 150 эмч нарыг хамруулсан сургалт зохион байгуулсан. Нэгдсэн эмнэлгийн Хавдрын тасгийг 2 их эмчтэй, 10 ортой болгон өргөжүүлж, полихими эмчилгээг нэвтрүүлж, хавдрын эмч сувилагчийг Хавдар судлалын үндэсний төв дээр туршлага судлуулж, хөнгөвчлөх эмчилгээнд 200, хими эмчилгээнд 112 хүнийг хамруулсан нь өмнөх оны мөн үеэс хөнгөвчлөх эмчилгээ 103-аар, хими эмчилгээ 47-р тус тус өссөн. Хавдрын 3 төрлийн эрт илрүүлэг үзлэгт 22947 хүн хамрагдаж, дундаж хамралт 49,1% байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 3,6%-иар өсөж, шинээр умайн хүзүүний хорт хавдар 1-ийг эрт үед нь илрүүлсэн. "Хүүхдийн хавдрын өвчлөл, хяналт" сэдвээр хавдрын эмчийн арга зүйн зөвлөгөө, сургалт, орон нутгийн телевизээр "Хавдрын өвчлөлийн эрт илрүүлэг, хими туяа эмчилгээ" нэвтрүүлэг хийж, эмнэлгийн байгууллагууд 152 удаагийн сургалт сурталчилгаанд 3895 хүнийг хамруулан, 38 төрлийн 2857 зөвлөмж сэрэмжлүүлэг, цахимаар 56 төрлийн мэдээлэл түгээж, 11654 хандалт авсан нь өмнөх оноос 295 хандалтаар өсөж иргэдийн мэдлэг, хандлагыг дээшлүүлсэн.
21	21. "Элэг бүтэн Монгол" зорилгод хөтөлбөрийг	2021 - 2024	УТ ОНТ	81% 49,8	"Элэг бүтэн Монгол" арга хэмжээг 3 зорилтын хүрээнд 18 арга хэмжээтэйгээр төлөвлөн, 202 удаагийн сургалт сурталчилгаанд 4152 хүнийг хамруулж, 199 төрлийн мэдээллийг цахимд байршуулан 4876 хүний хандалт

		хэрэгжүүлж, оношилгоо, эмчилгээний хамралтыг сайжруулах				<p>авч, 125 төрлийн 2993 ширхэг гарын авлагыг тараасан.</p> <p>Гепатитын В, С вирусийн халдвар илрүүлэх үзлэг, шинжилгээнд зорилтот бүлгийн 13966 хүнийг хамруулж, архаг В вирусийн халдвартай 157 хүн, архаг С вирусийн халдвартай 141 хүнийг тус тус илрүүлсэн.</p> <p>Вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээг 141 хүнд хийлгэж, вирусийн эсрэг эмийг 46 эмийн сангаар худалдаалан 508 хүн үнийн хөнгөлөлтөөр 21,2 сая төгрөгийн В, С вирусийн эсрэг эмийг авч, нарийн мэргэжлийн эмчийн хяналтад оруулсан.</p> <p>Элэгний цочмог гепатитын 5 тохиолдол бүртгэгдэж, 10000 хүн амд 0.5 ногдож, өмнөх оны мөн үеэс 0.1 тохиолдлоор өссөн ба элэгний В вирустэй эхээс төрсөн 26 нярайд В гепатитын иммуноглобулин эмчилгээг хийж, хяналтад авсан, 71%-тай хэрэгжүүлэн ажилласан.</p>
22		22. “Эрүүл чийрэг эр хүн” арга хэмжээг хэрэгжүүлж, эрэгтэйчүүдэд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	50% 72/730	<p>“Эрчүүдийн эрүүл мэндийг дэмжье”, “Малчдын эрүүл мэндийг дэмжье”, “Эрт илрүүлэг үзлэгийг эрчимжүүлье” аянуудыг зохион байгуулан, эрэгтэйчүүд олноор ажилладаг албан байгууллагуудад 155 удаагийн сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулж, 4447 хүнийг хамруулан, 70 төрлийн 2507 ширхэг зөвлөмж мэдээллийг түгээн, эрт илрүүлэгийн үзлэгт 6015 эрчүүдийг хамруулсан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/203, А/222 дугаар захирамжаар 1-р ээлжийн цэрэг татлагын үзлэгт нийт 6 сумын 380 залуу хамрагдсанаас эрүүл мэндээр тэнцээгүй 76 хүн байсныг эмчлэн эрүүлжүүлсэн.</p> <p>Цэргийн төв эмнэлгийн Эрүүл мэндийн магадлан нягтлах үзлэгийн баг орон нутагт ажиллаж, эрүүл мэндийн шалтгаанаар цэргийн албанд тэнцэхгүй 111 хүний асуудлыг шийдвэрлэсэн. 2-р ээлжинд нийт 9 сумын 1027 эрэгтэй үзлэгт орсноос 316 нь дотор, мэс засал, гэмтэл, чих хамар хоолой, нүд, сэтгэц, мэдрэл, арьс харшил, сүрьеэ, шүдний эмгэг, жин өндрийн үзүүлэлтээр тэнцээгүй гэх судалгааг гаргасан.</p> <p>Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэнддээ тавих анхаарал хандлага өөрчлөгдөж, халдварт бус өвчний эрт илрүүлэг үзлэгт 25362 эрэгтэйг хамруулж, эрчүүдийн дундах элэгний хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын түвшин 10 000 хүн амд 0,8 болж урьд оны мөн үеэс 0,8%-аар буурсан.</p>
23		23. “Эрүүл шүд” зорилтод хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг, эрүүлжүүлэлтийг нэмэгдүүлэх, амны хөндийн эрүүл мэндийн мэдлэг	2021 - 2024	УТ ОНТ	93% 11200 86%	<p>“Би эрүүл шүдтэй” дэвжээ тэмцээнийг 10 суманд, “Эрүүл шүд-Эрүүл хүүхэд” нээлттэй хаалганы өдөрлөгийг 9 суманд зохион байгуулж, 3750 хүүхэд, эцэг эхчүүдийн мэдлэгийг нэмэгдүүлсэн. Амны хөндийн эрүүл ахуйн зөв мэдлэг дадал төлөвшүүлэх 434 сургалт, сурталчилгаанд 20440 хүүхэд, эцэг эхчүүдийг хамруулж, цахим орчинд 299 төрлийн мэдээлэл байршуулан 12715 хүний хандалт авч, 272 төрлийн 10255 ширхэг зөвлөмж, санамж, гарын авлага тарааж, орон нутгийн DTV телевизийн “Эмч зөвлөж байна” булангаар шүдний эмчийн зөвлөгөөг өгч ажиллав.</p> <p>Нэгдсэн эмнэлгүүдийн шүдний эмчийн орон тоог нэмэгдүүлэн нийт 7 эмчтэй болсноор тусламж үйлчилгээний хүртээмж нэмэгдэж, хүлээгдэл чирэгдэл</p>

		дадлыг олгох сургалт, сурталчилгааг нэмэгдүүлэх				буурсан. Аймгийн хэмжээнд төр, хувийн хэвшлийн 10 шүдний эмнэлэг, кабинетаар 0-18 насны нийт 8813 хүүхдийг урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамруулж, шүдний өвчтэй 7851 хүүхдийг илрүүлэн, 4445 хүүхэд буюу 56.6%-ийг эрүүлжүүлсэн. Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/590 дүгээр захирамжийн дагуу 10.8 сая төгрөгийн санхүүжилтээр шүдний эмчийн явуулын үзлэгийг хойд бүсийн 5 суманд зохион байгуулж, 908 хүн хамрагдсанаас 670 /73.7%/нь 0-18 насны хүүхэд, 238 /26.2%/нь 19-ээс дээш насныхан байсан. Шүдний өвчтэй 836 хүнийг илрүүлэн 1369 шүдэнд эмчилгээ хийж, 706 хүнийг /84.4%/ эрүүлжүүлсэн нь өмнөх үзлэгтэй харьцуулахад эрүүлжүүлэлтийн хувь 0.9%-аар нэмэгдсэн. “Эрүүл шүдтэй хүүхдийн байгууллага, хамт олон” шалгаруулах болзолт уралдааны удирдамжийг хүүхдийн байгууллагуудад хүргүүлж, 6 хүүхдийн байгууллага, 40 анги хамт олонтой хамтран ажиллаж, 20 байгууллагын 35 албан хаагч, 8 байгууллагын 19 бүлэгт явцын дэмжлэгт хяналт хийж арга зүйн зөвлөгөөг өгснөөр иргэдийн мэдлэг, хандлага нэмэгдэж “Эрүүл шүд-Эрүүл хүүхэд” дэд хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний хэрэгжилт 95,6%-д хүрч зорилтот түвшинд хүрсэн.
24	2.1.2. Орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээний технологийг нэвтрүүлж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ-ний төрөл, чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэнхувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудыг	24. Эрүүл мэндийн байгууллагуудын яаралтай тусламжийн тоног төхөөрөмж, автомашины парк шинэчлэлийг хийж тусламжийн чанар хүртээмжийг сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	1	Сумдын эрүүл мэндийн төвүүдийн яаралтай тусламжийн тоног төхөөрөмжийн хангалт 100%-д хүрч, анхан шатны эмнэлгүүд 100% зүрхний цахилгаан бичлэгийн аппарат, хүчилтөрөгч өтгөрүүлэгч, хүчилтөрөгчийн зөөврийн баллонтой болж яаралтай тусламж үзүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн. Улсын төсвийн 561,7 сая төгрөгийн өртөг бүхий хүчилтөрөгчийн бэсрэг үйлдвэрийг барьж, орон нутгийн 116,4 сая төгрөгийн санхүүжилтээр хүчилтөрөгчийн дотор шугамыг бүх тасагт оруулан угсарч эмчилгээ үйлчилгээнд нэвтрүүлсэн. Нэгдсэн эмнэлэгт улсын төсвийн 165,2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Ланд-78, орон нутгийн хөрөнгө оруулалтаар нэг бүр нь 160,0 сая төгрөгийн өртөг бүхий Форд маркийн бүрэн тоноглогдсон түргэн тусламжийн 2 автомашиныг аймгийн болон Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлэгт нийлүүлснээр нэгдсэн эмнэлгүүдийн автомашины парк шинэчлэл 100%болж тусламж үйлчилгээний бэлэн байдлыг ханган ажилласан.
25	байгууллагуудыг бодлогоор дэмжиж орон нутагтаа оношлогдон, эмчлүүлэх боломжийг бий болгоно	25. Босоо тэнхлэгийн автозам дагуух эрүүл мэндийн байгууллагуудын осол гэмтлийн үеийн яаралтай тусламж үзүүлэх чадавхийг	2021 - 2024	УТ ОНТ	82,5%	Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын 31,5 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Гэмтэл согог судлалын үндэсний төвтэй хамтран "Осол гэмтлийн үеийн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх цогц сургалт"-ыг зохион байгуулж, Эрүүл мэндийн газар, Онцгой байдлын газар, Цагдаагийн газар, Улаан загалмайн хороо зэрэг 6 байгууллагын 130 хүнийг хамруулсан. Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/814 дүгээр тушаалаар шинэчлэн батлагдсан "Яаралтай тусламж, эрэмбэлэн ангилалтыг үзүүлэх журам"-ыг эрүүл мэндийн байгууллагуудад хүргүүлэн, гэмтэл-мэс заслын эмч, сувилагч

		сайжруулах				<p>нартай хамтран Эрдэнэ, Өргөн сумдын эрүүл мэндийн төвүүдэд “Мэс засал, гэмтлийн үеийн яаралтай тусламжийн бэлэн байдал, анхны тусламж үзүүлэх” ажлын байрны сургалтыг хийж, 20 эмч мэргэжилтнийг хамруулан, дадлагажуулсан.</p> <p>Нэгдсэн эмнэлгүүд, сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд "Осол гэмтлийн яаралтай тусламжид нэн шаардлагатай багц"-ыг нийлүүлж, яаралтай үеийн тусламж үзүүлэх чадамж, боломж нөхцөлийг нэмэгдүүлсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны А/501, А/502 тушаалаар осол гэмтэл гардаг хар цэг болох Айраг суманд 15.5 сая төгрөгийн 5 ширхэг, Эрдэнэ суманд 5.6 сая төгрөгийн 1 тоног төхөөрөмжийг нийлүүлснээр тусламжийн чанар хүртээмж дээшилсэн.</p> <p>Анхан болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагуудад 195,7 сая төгрөгийн өртөг бүхий яаралтай тусламжийн 151 ширхэг тоног төхөөрөмж нийлүүлж, яаралтай тусламжийн тоног төхөөрөмжийн хангалт анхан шатанд 89,4%, лавлагаа шатлалд 97%-д хүрч өмнөх оноос 2.2%-иар нэмэгдүүлсэн.</p>
26		26. Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагуудын лабораторийн тоног төхөөрөмжийн хангалтыг шат дараатай нэмэгдүүлж, сум орон нутагтаа оношлуулж эмчлүүлэх боломжийг бүрдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	65%	<p>Өрх, сумын эрүүл мэндийн төвүүдийн лабораторийн чадавхийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр 17 сумын лаборантуудыг дадлагад суурилсан орон нутгийн сургалтад хамруулж, чадавхжуулсан.</p> <p>Зүүнбаянгийн эмнэлэг, Хатанбулаг, Өргөн сумдын Эрүүл мэндийн төв, “Борхойн наран” өрхийн эрүүл мэндийн төв Мобайл технологийн төхөөрөмжтэй болсон. Өргөн сумын Эрүүл мэндийн төв, Зүүнбаянгийн эмнэлэгт орон нутгийн хөрөнгө оруулалт, хандив тусламжаар шээс, биохимийн хагас автомат анализатор зэрэг 5 нэр төрлийн 6 ширхэг 39,3 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмж нийлүүлж, анхан шатанд лабораторийн тоног төхөөрөмжийн хангалт 62 %-д хүрсэн нь урьд оноос 2,1%-аар нэмэгдсэн.</p>
27		27. Лавлагаа шатлалд орчин үеийн болон нэн шаардлагатай оношилгоо эмчилгээний тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл хийж, хангалтыг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	85,6%	<p>Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг ходоодны дурангийн иж бүрдэл, мэс заслын ерөөний тоног төхөөрөмж, мэс заслын хагалгааны гэрэл, иж бүрэн зөөврийн рентген аппарат худалдан авах 4 удаагийн тендерийг амжилттай зохион байгуулж, салбарын хөрөнгө оруулалтаар мэс заслын C-Arm рентген аппараттай болж оношилгоо, эмчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлсэн.</p> <p>Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлэгт шинээр компьютер томографийн оношилгоог нэвтрүүлэн, орчин үеийн дэвшилтэт тоног төхөөрөмж бүхий "Эрүүл мэндийг дэмжих төв"-ийг ашиглалтад оруулж, нарийн мэргэжлийн тусламж үйлчилгээг улам өргөжүүлснээр хэвлийн диализ, полихими эмчилгээ, дурангийн хагалгаа, чих хамар хоолой, нүд, хөнгөвчлөх зэрэг 11 нэр төрлийн тусламж үйлчилгээг орон нутагт хийн, шинжилгээ, оношилгооны тоо, чадавхыг</p>

						<p>нэмэгдүүлж, иргэдийн дээд шатлалд илгээх урсгалыг бууруулсан.</p> <p>Нэгдсэн эмнэлгүүд мэргэшсэн тусламж үйлчилгээний багцын дагуу эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, орон нутагтаа чанартай тусламж үйлчилгээ авах боломж нөхцөлийг бүрдүүлэхэд анхаарч, орон нутгийн төсөв хандив тусламж, салбарын хөрөнгө оруулалтаар 3,6 тэрбум төгрөгийн 248 ширхэг эмнэлгийн тоног төхөөрөмж шинээр нийлүүлснээр тоног төхөөрөмжийн хангалт 85.7% болж өмнөх оны мөн үеэс 2.5%-иар нэмэгдсэн.</p>
28	<p>2.1.3. “Цахим Монгол” арга хэмжээний хүрээнд эрүүл мэндийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж, орон нутагт хийгдэх оношилгоо, эмчилгээнд алсын зайн технологи ашиглан, цахим эрт илрүүлэг, эргэн дуудах тогтолцоог бүрдүүлнэ</p>	<p>28. Иргэдийн эрүүл мэндийн цахим мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх шаардлагатай арга хэмжээ авах</p>	<p>2021 - 2024</p>	<p>УТ ОНТ</p>	<p>250000</p>	<p>Эрүүл мэндийн чиглэлээр мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл шинээр хүсэх, сунгах 2 үйл ажиллагааг E-Mongolia цахим системд шилжүүлэн, аж ахуй нэгж, иргэд уг үйлчилгээг түргэн шуурхай авах нөхцөл бүрдэж, эрүүл мэндийн байгууллагууд үйл ажиллагааныхаа мэдээллийг иргэдэд цахимаар нээлттэй мэдээлж хэвшсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн магадлан итгэмжлэлийн Health.acc.hdc.gov.mn цахим программыг шинээр нэвтрүүлж, магадлан итгэмжлэгдсэн 26 байгууллагын мэдээлэл, хугацаа сунгах хүсэлт, магадлан итгэмжлэлийн материалыг цахимаар илгээх, хяналт тавих үйл ажиллагааг зохицуулан ажилласан.</p> <p>“E-mongolia” цахим системээр 2 нэгдсэн эмнэлэгт цаг авах болон цаг цуцлах зэрэг нийт 13 үйлчилгээг иргэдэд цахимаар үзүүлэн, энэ оны 3 сарын 1-нээс эхлэн анхан шатны 17 эрүүл мэндийн байгууллагуудад e-hospital программыг нэвтрүүлэн ашиглаж, 30362 иргэний эрүүл мэндийн мэдээллийг бүртгэн, сан бүрдүүлсэн.</p> <p>Япон улсын Засгийн газрын “Ковид-19 халдварт цар тахлын хямралыг арилгахад яаралтай тусламж үзүүлэх хөтөлбөр”-ийн буцалтгүй тусламжийн хүрээнд дархлаажуулалтын бүртгэл мэдээллийг сайжруулах зорилгоор 38.6 сая төгрөгийн үнэ бүхий 17 ширхэг зөөврийн компьютер, дагалдах хэрэгслийг анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагуудад өгч, 24070 дархлаажуулалтын мэдээллийг цаг тухайд нь бүртгэлжүүлсэн.</p> <p>Энэ онд 12 байгууллага цахимаар хүсэлт, материалаа илгээж, магадлан итгэмжлэл амжилттай явагдсан. Нэгдсэн эмнэлгүүд E-health программын хөгжүүлэлтийг хийж, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний мэдээллээс гадна шинээр урьдчилан сэргийлэх эрт илрүүлгийн мэдээллийг бүртгэж, цахим мэдээллийн санд нийт 511764 хүний мэдээллийн сан үүсгэсэн.</p>
29		<p>29. Анхан шатлалд явуулын болон алсын зайн тусламж үйлчилгээний цахим технологийг нэвтрүүлж, цахим</p>	<p>2021 - 2024</p>	<p>УТ ОНТ</p>	<p>7</p>	<p>Мобайл үзлэгт хүн амын 36,1% буюу 5293 хүнийг хамруулж, 2318 шинжилгээ хийж, 319 өвчлөл шинээр илрүүлж, дээд шатлалд 192 хүн илгээн, 115 хүний эмчилгээний асуудлыг шийдвэрлэн, эрт үедээ байгаа хорт хавдар 8-ыг илрүүлэн, зүрх судасны эмгэгтэй 38 хүнийг зайн оношилгооны дамжуулалтаар оношилж, 16 хүнийг арьсны төвтэй холбогдон эмчилгээг заалгаснаар хөдөөгийн малчид жилдээ нэг удаа оношилгоо шинжилгээг орон нутагтаа хийлгэх боломжийг бүрдүүлсэн.</p>

		эрт илрүүлэг, эргэн дуудах тогтолцоог бүрдүүлэх				<p>Мобайл технологийн төхөөрөмжөөр оношилгоо хийх 49 эмч мэргэжилтнийг орон нутгийн сургалтад хамруулан чадавхжуулсан. Нэгдсэн үндэсний байгууллагын "Оношилгоо, зайн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх" төслийн хүрээнд 2021 онд 20 багийн эмчийг зайн оношилгооны багц төхөөрөмжтэй болгож, алслагдсан газарт нөхөн үржихүйн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх, нарийн мэргэжлийн эмчээс зайнаас зөвлөгөө авах боломжийг бүрдүүлснээр энэ онд 74 жирэмсэн эхийг цахимаар хянаж, 13 эхийг нарийн мэргэжлийн тусламжид хамруулсан нь жирэмсний хяналтын чанарыг сайжруулж, жирэмсэн эхчүүдэд үзүүлэх тусламжийн хүртээмжийг нэмэгдүүлсэн.</p> <p>Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагуудын алсын зайн оношилгооны чадавхийг нэмэгдүүлж, хөдөөгийн малчид иргэд хаана байгаагаас үл хамааран эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлэхээр нийт 10 сум, 1 өрхийн эрүүл мэндийн төвд Мобайл технологийг нэвтрүүлснээр сумын эрүүл мэндийн төвүүдийн 76,9% нь мобайл технологитой болсон.</p>
30	2.1.4. Гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилт-ийн оновчтой арга, хэлбэрийг нэвтрүүлж, эрүүл мэндийн даатгалын тусламж, үйлчилгээний нэр, төрлийг нэмэгдүүлнэ	30. Гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийн оновчтой аргыг нэвтрүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Орон нутагт 7 удаагийн арга зүйн сургалт хийж, анхан шатны 17 байгууллага, лавлагаа шатлалын 3 байгууллагын эмч, эмнэлгийн ажилчид, 14 байгууллагын дарга, нягтлан, эмч эмнэлгийн мэргэжилтэн нийт 204 хүнийг хамруулан холбогдох тогтоол, дагалдах тушаал зааврууд, гүйцэтгэлийн санхүүжилт, эдийн засгийн тооцоолол, албан хаагчдын оролцооны чиглэлээр мэдээлэл өгч, чадавхжуулсан.</p> <p>Лавлагаа шатлалын эмнэлгүүд 2021 оноос, анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагууд 2022 оноос эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд зарцуулах улсын төсвийг эрүүл мэндийн даатгалын санд нэгтгэж, нэг худалдан авагчийн тогтолцоонд шилжих санхүүжилтийн шинэчлэл хийгдэж, гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийг нэвтрүүлсэн.</p> <p>Анхан шатлалд 4 багцын үйлчилгээ 18,0%-аар буурсан нь Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын нэхэмжлэлийн хяналт удаашралтай байгаа, 9-10 сарын санхүүжилт дутуу хийгдсэнтэй холбоотой байна. Нийт орлогын гүйцэтгэл өмнөх оны мөн үеэс анхан шатанд 1,4 сая төгрөгөөр буурч, лавлагаа шатлалд 2,5 сая төгрөгөөр өссөн.</p> <p>Энэ оноос төрийн өмчийн 20 эрүүл мэндийн байгууллага гүйцэтгэлийн санхүүжилт авч байгаа бөгөөд эрүүл мэндийн даатгалын санхүүжилт бүхий тусламж үйлчилгээг 169382 хүнд шуурхай чирэгдэлгүй хүргэж, санхүүжилт эхний 10 сарын байдлаар өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад орлогын гүйцэтгэл 62%, ковидын санхүүжилт 9,7 дахин, лавлагаа шатлалд 16,0%, хувийн хэвшлийн эмнэлгүүд 18,5% тус тус нэмэгдсэн.</p>
31		31. Эрүүл мэндийн даатгалын тусламж, үйлчилгээний нэр,	2021 - 2024	УТ ОНТ	15/78%	<p>Хувийн хэвшлийн эмнэлгүүд, Уламжлалт анагаах ухаан рашаан сувиллын төвд хэвтүүлэн эмчлэх тусламж үйлчилгээний гүйцэтгэлээр 424,4 сая төгрөгийн санхүүжилт авч, дутагдаж буй зардлуудад зарцуулахын зэрэгцээ цалинг нэмэгдүүлж, илүү цагийн хөлс, үр дүнгийн урамшуулалд зарцуулсан.</p>

		төрлийг нэмэгдүүлэх				<p>Эм зүйн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр үнийн хөнгөлөлттэй зайлшгүй шаардлагатай эм 1041,3 сая төгрөг, элэгний В, С вирусийн 21,2 сая төгрөгийн эмийг 42 эмийн сангаар олгон, тусламж, үйлчилгээний нэр, төрлийг нэмэгдүүлсэн. Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын 2021 оны 3 дугаар тогтоолоор батлагдсан оношны бүлгээр санхүүжиж, төр, хувийн хэвшлийн эмнэлгүүдийн тусламжийн тариф ижил болж, лавлагаа шатлалын бүх эмнэлгүүд амбулаторийн тусламж үйлчилгээ, өндөр өртөгтэй оношилгоо эмчилгээ, өдрийн эмчилгээ, диализ, хэвтүүлэн эмчлүүлэх тусламж, хөнгөвчлөх, хими эмчилгээ, яаралтай, түргэн тусламж, урьдчилан сэргийлэх, жирэмсний хяналт нийт 11 төрлөөр, анхан шатны эмнэлгүүд 4 багц үйлчилгээгээр Эрүүл мэндийн даатгалын нэгдсэн сангаас санхүүжүүлсэн.</p> <p>2022 оны байдлаар нэгдсэн эмнэлгүүд үндсэн 11 төрлийн тусламж үйлчилгээгээр 7125,5 сая төгрөг, анхан шатны эрүүл мэндийн төвүүд 4 багц, 2 тусламж үйлчилгээгээр 259,6 сая төгрөгийн санхүүжилт авч, мөн "Коронавируст халдварын цар тахлын дэгдэлтийн үед үзүүлэх цогц тусламж үйлчилгээний багц, төлбөрийн хэмжээ" батлах тухай Эрүүл мэндийн сайд, Сангийн сайдын 2021 оны А/387/99 хамтарсан тушаалын дагуу анхан шатны ЭМТ-д ПГУ шинжилгээний сорьц цуглуулах, гэрийн эмчилгээний багц, хэвтүүлэн эмчлэх тусламж үйлчилгээ, дархлаажуулалтын гүйцэтгэлээр нийт 1399,6 сая төгрөгийн, лавлагаа шатлалын эмнэлгүүд ПГУ шинжилгээ, хэвтүүлэн эмчлэх тусламж үйлчилгээний гүйцэтгэлээр 3766,9 сая төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон.</p>
32	2.1.5. Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдлыг хангаж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн бүртгэл, хяналтын цахим тогтолцоог бүрдүүлнэ.	32. Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдлын стандартын хэрэгжилтийг хангуулна.	2021 - 2024	УТ ОНТ	84%	<p>Эрүүл мэндийн байгууллагуудын хэрэгцээт эм, эмнэлгийн хэрэгсэл худалдан авах ажиллагааг нэгтгэн зохион байгуулах эрхийг аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/635 дугаар захирамжаар шилжүүлэн, Эрүүл мэндийн газрын даргын А/191, А/202 дугаар тушаалуудаар үнэлгээний хороог байгуулж, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлгийн 2,9 тэрбум төгрөгийн 44 багц, сумын эрүүл мэндийн төвүүдийн 278.3 сая төгрөгийн 29 багц бүхий нээлттэй тендерүүдийг цахимаар зарласан.</p> <p>Захиалагчийн шаардлагад нийцэж хамгийн сайн үнэлэгдсэн 29 байгууллагатай гэрээ байгуулан, хуваарийн дагуу татан авалтуудыг тогтмол хийж, тендерийн гүйцэтгэл Нэгдсэн эмнэлгүүдэд 72%, сумын Эрүүл мэндийн төвүүдэд 81%-тай байна.</p> <p>Төрийн худалдан авах ажиллагааны цахим дэлгүүрт 2009 оноос эхлэн зарим нэр төрлийн нэн шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгсэл байршиж, худалдан авч эхэлсэн бөгөөд 2022 оны байдлаар 114 болж өмнөх оноос 46 нэр төрлийн эм, эмнэлгийн хэрэгслээр нэмэгдэж, 15 эрүүл мэндийн байгууллага 1,2 тэрбум төгрөгийн худалдан авалт хийснээр, чанар стандартад нийцсэн эм, эмнэлгийн хэрэгслээр тасралтгүй хангагдаж эмийн чанар, аюулгүй байдлын стандартын хэрэгжилт 100% хэрэгжсэн.</p>
33		33. Шинэчлэгдсэн	2021 -	УТ	44000	Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн 11-р тогтоолоор Эрүүл

		цахим жорын программыг өргөжүүлж, эрүүл мэндийн даатгалын сангийн үнийн хөнгөлөлттэй эмийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	2024	ОНТ		<p>мэндийн даатгалын сангаас үнийн хөнгөлөлт үзүүлэх 159 ерөнхий нэршлийн, 590 эм хөнгөлөлттэй олгогдохоор батлагдаж, иргэд хурууны хээгээ уншуулан харьяалал харгалзахгүйгээр бүх шатлалын эмнэлгүүдээр хөнгөлөлттэй эм бичүүлэх боломжтой болсон.</p> <p>Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газраас 71-ээс дээш насны иргэд, бусдын асаргаанд байдаг, уналт таталт, саажилттай иргэд хурууны хээ уншуулахгүй хөнгөлөлттэй эм бичүүлэх боломжийг бүрдүүлснээр эмийн түгээлтийн хүртээмж нэмэгдсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн байгууллагууд ZK9500 загварын иргэдийн хувийн мэдээлэл хадгалагддаггүй 186 ширхэг хурууны хээ уншигч төхөөрөмжтэй болж, төрийн өмчийн 19 эрүүл мэндийн байгууллагын 81 эмч хөнгөлөлттэй эм бичиж, 42 эмийн сан 37438 хүнд, 1041.3 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй эмээр үйлчилж, гүйцэтгэл өмнөх оны мөн үеэс 7.6%-р өссөн.</p>
34	2.1.6. Эрүүл мэндийн ажилтны хөгжил, нийгмийн хамгааллын хөтөлбөрийн хэрэгжилт-ийг сайжруулж, хүний нөөцийн хангалтыг нэмэгдүүлж, нөхцөл боломжоор хангана.	34. Эмч, мэргэжилтнүүдийг гадаад, дотоодын ахисан түвшний сургалтад хамруулж, мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	3550	<p>Сумдын болон өрхийн эрүүл мэндийн төвд ажиллаж байгаа 12 эмч эмнэлгийн мэргэжилтэнд 10,6 сая төгрөгийн сургалтын төлбөрийн дэмжлэгийг тухайн байгууллагаас нь, мэргэшүүлэх сургалтад суралцаж ирсэн 8, суралцаж буй 5 эмчийн суралцах хугацаанд нь албан тушаалын үндсэн цалинг олгох зэргээр дэмжлэг үзүүлэн ажилласан.</p> <p>Төрийн албаны мэргэшүүлэх багц, богино хугацааны сургалтад 2, Лондоны CIPD их сургуульд 1 албан хаагч, магистрт 3 мэргэжилтэн суралцаж, клиникийн профессор 4, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн Анагаах ухааны магистр 2, Глобал удирдагч дээд сургуулийн магистрыг 14 мэргэжилтэн хамгаалж, 15 эмч мэргэжилтэн мэргэшлийн зэргээ ахиулсан.</p> <p>Эрүүл мэндийн чиглэлээр мэргэжил олгох, дээшлүүлэх сургалтад 21, танхимын болон цахим сургалтад давхардсан тоогоор 3329, Эрүүл мэндийн байгууллагын дотоодын сургалтад давхардсан тоогоор 804 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн хамруулж, нийт 4154 хүний мэдлэг чадварыг дээшлүүлж, өмнөх оны мөн үеэс 734 хүнээр нэмэгдсэн.</p>
35		35. Эрүүл мэндийн ажилтны нийгмийн хамгааллыг сайжруулан тогтвор суурьшилтай ажиллуулах эдийн засгийн хөшүүргийг оновчтой, хүртээмжтэй болгох	2021 - 2024	УТ ОНТ	95,5% 8	<p>Эрүүл мэндийн байгууллагууд сум орон нутгийн удирдлагуудтай "Хамтран ажиллах гэрээ" байгуулж, эмч мэргэжилтнийг орон сууц, өвлийн идшээр хангах, гэр бүлээрээ ажиллаж байгаа эмчийг малжуулах төсөлд хамруулах, зарим сургалтын төлбөрөөс чөлөөлөх зэрэг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах хөшүүрэг хэрэгжүүлэхийг сумын Засаг дарга нарт чиглэл болгосон.</p> <p>Сумдын эрүүл мэндийн төвүүдэд ажиллаж байгаа 34 эмч мэргэжилтнийг төрийн албан хаагчийн орон сууцанд 100% үнэ төлбөргүйгээр амьдрах, өвлийн идэш 4 хүнд 1,5 сая, мах хүнс 17 хүнд 1,8 сая төгрөг, эзэмшлийн газар үнэгүй 1, гэр 1 ажилтанд, 1,0 сая төгрөг, түлээ нүүрсний дэмжлэг 23 өрхөд 16,1 сая төгрөг, амьдрах нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор 1 албан хаагчид био жорлон шийдвэрлэж, 4 эмчийг малжуулах төсөлд хамруулж, 12 эмч мэргэжилтний сургалтын төлбөрт 10,6 сая, төгрөг, эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд</p>

						<p>хөнгөлөлттэй болон бусад хэлбэрээр хамруулж 1,3 сая төгрөг, нийт 31,5 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p> <p>Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсэгт зааснаар тэтгэврийн тэтгэмжийг 4 хүнд 85,4 сая төгрөг, тогтвор суурьшилтай ажиллаж буй 139 хүнд 646,6 сая төгрөгийн тэтгэмж, илүү цагийн хөлс, урамшууллыг давхардсан тоогоор 6257 хүнд 2,490,3 сая төгрөг, үр дүнгийн урамшуулал 1609 хүнд 596,4 сая төгрөг, 212 ажилтанд 9,6 сая төгрөгийн витаминжуулалт, эмчилгээнд хамруулсан 151 ажилтан, 219 ажилтны ар гэрийнхнийг хамруулах зэргээр нийгмийн хамгааллын ажлыг зохион байгуулсан.</p> <p>Эрүүл мэндийн салбарт шинээр 90 эмч мэргэжилтнийг ажилд авч,эрүүл мэндийн байгууллагуудын хүний нөөцийн хангалт анхан шатанд 86,1%, лавлагаа шатлалд 76.8%, салбарын хэмжээнд дунджаар 82,6% байна. Өнгөрсөн онтой харьцуулахад төрийн орон сууцанд амьдарч буй эмчийн тоо 3 дахин, дэмжлэг үзүүлсэн сум 6-аар, зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ 9.2 дахин буюу 28,4 сая төгрөгөөр нэмэгдсэн.</p>
36	2.1.7. Аймаг, сумын эрүүл мэндийн байгууллага, эмнэлгүүд ийн барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулан стандарт, чанарын шаардлага хангасан үйлчилгээг үзүүлэх орчныг бүрдүүлнэ.	38. Өргөн сумын ЭМТ-ийн шинэ барилга	2022	УТ ОНТ	100%	<p>Улс, орон нутгийн төсөвт хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээний саналыг хүргүүлсэн боловч санхүүгийн эх үүсвэр шийдэгдээгүй.</p> <p>Эрүүл мэндийн төвийн барилгыг Даланжаргалан суманд баригдаж буй 15 ортой эмнэлгийн жишиг зургаар барихаар төлөвлөсөн.</p>
37		38. Эрдэнэ сумын ЭМТ-ийн шинэ барилга	2021 - 2022	УТ ОНТ	50%	<p>Орон нутгийн төсвийн 522,4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Эрдэнэ сумын Эрүүл мэндийн төвийн барилгын өргөтгөлийн 9 өрөө бүхий амбулаторийн барилгын зураг төсвийг "Сант номун" ХХК-аар хийлгэн, барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэгчээр "БЭМЭС" ХХК 100 хувь хийж гүйцэтгэн, 08 дугаар сарын 02-нд хүлээлгэж өгсөн.</p> <p>Азийн хөгжлийн банктэй хамтран хэрэгжүүлж буй 49173-003-MON "Эмзэг бүлгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр" төслийн хүрээнд иж бүрэн тоног төхөөрөмжтэй шинэ эрүүл мэндийн төвийн барилга баригдахаар холбогдох судалгаа, зураг төслийн ажлыг хийж, гүйцэтгэхээр ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүн 4 удаа ирж ажилласан.</p>
38		38. Замын-үүд суманд өрхийн ЭМТ-ийн шинэ барилга барих	2021 - 2022	УТ ОНТ	50%	<p>Орон нутгийн төсвийн 950,1 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Замын-Үүд суманд Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн барилга барих ажлыг "Төгс өнөд" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд Барилгын угсралтын ажлын гүйцэтгэл 90%-тай байна.</p>
39		38. Даланжаргалан сумын Олон овоо багт багийн эмнэлгийн шинэ барилга барих,	2022	УТ ОНТ	100%	<p>Даланжаргалан сумын Эрүүл мэндийн барилга хуучирч муудсан шинэчлэх шаардлагатай байсан тул Олон овоо багийн эмнэлгийн ажлыг хойшлуулж, улсын төсвийн 1,7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Даланжаргалан суманд Эрүүл мэндийн төвийн шинэ барилга барих ажил хийгдэж байна.</p> <p>Барилга угсралтын ажлыг "Элит конкрет" ХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд барилгын каркасан хийц угсрах ажил бүрэн дуусаж, 1 дүгээр давхрын гадна,</p>

						дотор ханын өрлөг, дээвэр, дотор магистраль шугам угсрах ажлууд бүрэн хийгдсэн.
40		38. Хатанбулаг сумын ЭМТ-ийн барилгын өргөтгөл барих	2022 - 2023	УТ ОНТ	30%	<p>Засгийн газрын Шинэ сэргэлтийн бодлого, Боомтын сэргэлтийн бодлого хэрэгжиж эхэлсэн, цар тахлын улмаас эдийн засгийн хүндрэл үүссэн зэрэг нөхцөл байдлаас шалтгаалан Хатанбулаг сумын Эрүүл мэндийн төвийн өргөтгөлийг хойшлуулж, Ханги хилийн боомтод эмнэлгийн барилга барих, ПГУ лаборатори байгуулах ажил нэн түрүүнд шаардлагатай болсон.</p> <p>Ханги хилийн боомтод шинээр барих эмнэлгийн барилгын зохион байгуулалт, халдвар хамгааллын урсгал, ПГУ лабораторийн байршлын саналыг зураг төслийг гүйцэтгэгч “Сант номун” ХХК -д хүргүүлэн, төслийн гүйцэтгэл 80% байна.</p>
41		39. Сумдын эрүүл мэндийн байгууллагуудыг инженерийн төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбох ажлыг үе шаттай хэрэгжүүлэх	2021 - 2022	УТ ОНТ	4	<p>Хөвсгөл, Дэлгэрэх, Алтанширээ сумдын Эрүүл мэндийн төвийг төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбосноор эмчлүүлэгч, ээлжийн сувиллагч, эмч ажилчдад ажиллах таатай орчныг бүрдүүлсэн. 2022 онд Хөвсгөл сумын төсөвт байгууллагуудыг дулаан, цэвэр ус, бохирын сүлжээнд холбох ажлыг Орон нутгийн хөгжлийн сангийн 585,2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар “Энержи парагон” ХХК гүйцэтгэж, улсын комисст хүлээлгэн өгч, байнгын ашиглалтад оруулсан.</p> <p>12 сумын эрүүл мэндийн төвөөс 84,6% нь төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдсон.</p>
42		40. Уламжлалт анагаах ухаан, рашаан сувиллын үйл ажиллагааг өргөжүүлэн, орчин нөхцөлийг сайжруулах шаардлагатай арга хэмжээ авах	2022 - 2023	УТ ОНТ	30%	<p>Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 55 дугаар тогтоолоор Уламжлалт анагаах ухаан, рашаан сувиллын төв, Халзан-Уул сувиллыг нэгтгэхээр шийдвэрлэсний дагуу аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/612 захирамжаар хөрөнгө хүлээлцэх ажлын хэсгийг томилж, Халзан уул рашаан сувиллын үндсэн болон эргэлтийн хөрөнгийн тооллогыг хийсэн.</p> <p>Тус сувиллын 92,7 сая төгрөгийн эргэлтийн, 346,1 сая төгрөгийн эргэлтийн бус хөрөнгийг Уламжлалт анагаах ухаан, рашаан сувиллын төвд шилжүүлж, 2021 оны жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангаар хаалтын баланс гарган, төрийн болон төрийн бус харилцагч байгууллагуудтай тооцоог бүрэн нийлүүлж дуусгасан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/76 дугаар захирамжаар “Уламжлалт анагаах ухаан рашаан сувиллын төв”-ийн бүтэц орон тоог шинэчлэн баталсан.</p> <p>Сувиллын ариун цэврийн байгууламжийг шинэчлэх 135,0 сая төгрөгийг 2023 оны орон нутгийн төсөвт тусгасан.</p>
43	2.1.8. АШУУИС-ийн Дорноговь аймаг дахь салбар Анагаах ухааны сургуулийн	41. Мэргэжилтэн бэлтгэх ангийн тоог нэмэгдүүлэн, орон нутгийн оюутнуудад сургалтын	2021 - 2024	УТ ОНТ	6 28	<p>Эрүүл мэндийн газар, сумдын Засаг дарга, Эрүүл мэндийн төвийн дарга нар хамтран жил бүр Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар Анагаах Ухааны сургуулийн төгсөгч нартай уулзалт зохион байгуулж, орон нутгийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг сурталчлан, орон нутагт ажиллах саналыг тавьсан.</p> <p>Тухайн онд сувилахуйн чиглэлээр 15 оюутан төгссөн ба үүнээс аймгийн</p>

	мэргэжилтэн бэлтгэх тогтолцоог сайжруулж, төгсөгчдийг орон нутагт мэргэжлээрээ ажиллах хөшүүргийг оновчтой хэрэгжүүлнэ.	төлбөрийн дэмжлэг үзүүлэн, тогтвор суурьшилтай ажиллах үр дүнтэй хөшүүргийг бий болгох				Нэгдсэн эмнэлэгт 10, сумын эрүүл мэндийн төвд 1, Замын-Үүд сумын Нэгдсэн эмнэлэгт 2 сувилагч, сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд шинэ төгссөн 3 эмч, 3 тусгай мэргэжилтэн ажилд орсон. Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар Анагаах Ухааны сургуульд их эмч 6 жил, сувилагч 3 жил, дипломын 4 жил, эм найруулагч 3 жил, лабораторийн техникч 3 жилээр нийтдээ 4 мэргэжил, 5 чиглэлээр оюутан сурган, эм найруулагчийн ангид 2020-2023 онд суралцаж байгаа 16 оюутантай орон нутагтаа тогтвор суурьшилтай ажиллах гэрээг байгуулан сургалтын төлбөрийн 100%-ийн тэтгэлэг болох 67,9 сая төгрөгийг орон нутгийн хөгжлийн сангаас олгож, орон нутгийн хүний нөөц бэлтгэх ажлыг бодлогоор дэмжсэн.
44		42. Хичээлийн байрны өргөтгөлийг барих	2021 - 2023	УТ ОНТ	Санхүүжилтийг шийдвэрлэх	Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар сургуулийн хичээлийн байрны өргөтгөлийн 2 блок болон уламжлалт эмнэлгийн 1 блок, нийт 3 блок барилгын зураг төслийг "ТГТ" ХХК-аар боловсруулж, магадлалаар хянуулж хүлээлгэн өгсөн. Барилгын нийт төсөвт өртөг 10,0 тэрбум төгрөг бөгөөд барилга угсралтын ажлын санхүүжилт шийдвэрлэгдээгүй.
45	2.2.1. "Хөдөлгөөн - эрүүл мэнд" аймгийн дэд хөтөлбөрийн хүрээнд хүн амыг хөдөлгөөний дутагдлаас урьдчилан сэргийлэх, биеийн тамир, спортын хүртээмжгэй үйлчилгээ үзүүлэх төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд суурилсан нээлттэй, уян хатан бодлогыг хэрэгжүүлнэ.	43. Төв цэнгэлдэх хүрээлэнгийн орчимд "Соёл амралтын цэцэрлэгт хүрээлэн", хүүхдийн парк байгуулах	2022	УТ ОНТ	100%	Улсын төсвийн 5,44 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр төв цэнгэлдэх хүрээлэнгийн орчимд "Соёл амралтын цэцэрлэгт хүрээлэн" хүүхдийн парк байгуулах ажлыг "Дэлгэр баясах зам" ХХК, "Энержи парагон" ХХК, "Уртын-Уул" ХХК-иар гүйцэтгүүлэн, үйлчилгээний барилга, нийтийн бие засах газар, тасалбар худалдах цэгийн барилга, тоглоом /алсын харагч, далайн дээрэмчний завь, агаарын гинж, морин тойруулга, эргэдэг аяга, мөргөлддөг машин/, гадна зам талбайн, гэрэлтүүлэг, хиймэл нуур, тохижилт ногоон байгууламжийн ажлууд хийгдэхээр төлөвлөгдсөнөөс үйлчилгээний барилга, нийтийн бие засах газар, тасалбар худалдах цэгийн барилгууд болон гадна цахилгаан хангамж, гадна хашаа, гадна бохир усны цооног, бохир усны шугам, гүний худаг гаргах мөн хиймэл нуурын төмөр бетон хийцийн ажлууд бүрэн хийгдэж дууссан. Гадна зам талбайн явган замын хавтан 3000м2, автозамын хашлага, авто зогсоолын хашлага, ширхэг тоглоомын суурийн хийцлэл буюу арматурчлалын ажлууд хийгдсэн. Гантиг чулуун хавтан, гантиг хашлага, тоглоомуудыг БНХАУ-аас захиалсан. Улсын болон орон нутгийн төсөвт 3,1 тэрбум төгрөгийг 2022 онд батлуулан, төлөвлөсөн ажлаа бүрэн гүйцэтгэсэн.
46		44. Спортын төрлүүдийг хөгжүүлэхэд спортын холбоод, аж ахуйн нэгж байгууллагуудтай	2021 - 2024	УТ ОНТ	42	Монголын бүх ард түмний спортын XV наадмын анхан шатны тэмцээнийг 22, Үндэсний спортын VII наадмын анхан шатны тэмцээнийг 14 төрлөөр спортын 20 холбоо, клубтэй хамтран 738 иргэнийг хамруулан зохион байгуулснаар Үндэсний спортын VII наадмын шигшээ тэмцээнд багийн дүнгээр 3 дугаар байр эзэлсэн амжилт үзүүлсэн. Спортын төрлүүдийг жигд хөгжүүлэхэд анхаарч спортын бүх төрлийг дэмжин

		хамтран ажиллах				шинээр Жюү жицү, Граундгольф, Софтволейбол зэрэг спортын холбоодтой гэрээ байгуулан, 2022 онд 22 спортын холбоо, клуб, 25 аж ахуйн нэгж, байгууллагатай хамтран ажиллаж, бүс, аймгийн чанартай 32 тэмцээн, уралдаан зохион байгуулан оролцож, улсын чанартай тэмцээн, наадмаас 53, бүсийн тэмцээнээс 122, аймгийн тэмцээнээс 370, нийт 545 медаль хүртсэн амжилт үзүүлсэн нь медалийн тоо, чанар 2021 оноос 100%-аар өссөн.
47		45. Нийтийн биеийн тамирыг бүх нийтийн хөдөлгөөн болгох, биеийн тамир, спортоор хичээллэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлэн, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	5/6500	<p>Ерөнхий сайдын санаачилгаар “Илүүдэл жингүй-Эртэч Монгол” аяныг улсын хэмжээнд 2022 оны 2 дугаар сарын 16-наас 6 дугаар сарын 1-ний хооронд зохион байгуулан, Биеийн тамир, спортын улсын хороо “Монголын Гимнастикийн холбоо”, “Үнэгүй Фитнес” төрийн бус байгууллага хамтран орон даяар шууд дамжуулсан өглөөний дасгалд 14 сумын 80 аж ахуй нэгж, байгууллагын давхардсан тоогоор 13730 иргэнийг хамруулсан ба идэвх санаачилгатай оролцсон 5 сум, 5 аж ахуй нэгж, байгууллага, 5 иргэнийг шалгаруулж, урамшуулсан.</p> <p>Энэ арга хэмжээ нь иргэдийг нийтийн биеийн тамир, спортоор хичээллэх, идэвхжүүлэх нөлөөллийн ажил болсон ба 8 сумын 20 аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажилтан, албан хаагч, иргэд нийт 600 гаруй хүн тогтмол дасгал, хөдөлгөөн хийж хэвшүүлсэн.</p> <p>2022 онд нийтийн биеийн тамир, спортоор давхардсан тоогоор 15000 гаруй хүн хичээллэсэн нь 2021 оноос 10000 хүнээр өссөн үзүүлэлттэй байна.</p>
48		46. “Унадаг дугуй” - г нийтийн хэрэглээ болгох	2021 - 2024	УТ ОНТ	90% 70 350	<p>“Авто машингүй өдөр” арга хэмжээний үеэр аймгийн төвд ойрын дугуйн аялал, зугаалгыг зохион байгуулан Сайншанд татах хэсгийн ахмад дугуйчид, н.Ванжилдорж ахлагчтай дугуйчид нефтийн үйлдвэрийн засмал зам, Дорноговь Цагаан хаалга, Хан баянзүрх хайрхан, Хамарын хийд зэрэг газруудаар аялал хийж, ойрын бэлтгэл хийдэг хамт олон дугуйчдын бүлэг үүсгэсэн.</p> <p>Монголын дугуйн холбооноос зохион байгуулсан “2021 оны Өсвөр үе, залуучуудын улсын аварга шалгаруулах” тэмцээнд “кросс каунтри” ангилалд эмэгтэй мөнгө, эрэгтэй хүрэл, “марафон” ангилалд эрэгтэй 4-р байр, эмэгтэй мөнгөн медаль хүртсэн амжилт үзүүлсэн.</p> <p>Аймгийн төвд ахмад дугуйчид 21, хүүхэд 32, залуучууд 17, Алтанширээ суманд 4, Дэлгэрэх суманд 6, Иххэт суманд 5, Замын-Үүд суманд 15, Даланжаргалан суманд 6, Айраг суманд 7, Сайхандулаан суманд 7, Хатанбулаг суманд 4, Хөвсгөл суманд 4, Эрдэнэ суманд 14, Өргөн суманд 6 нийт 148 хүн унадаг дугуйг ахуйн хэрэглээ болгон амьдрал ахуйдаа ашиглаж байгаа судалгааг нэгтгэн гаргасан.</p>
49		47. “Шанд ресорт” мөсөн гулгуурын талбайг хувийн хэвшлийн оролцоотойг оор	2022	УТ ОНТ	1	Улсын төсвийн 5,4 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр “Соёл амралтын цэцэрлэгт хүрээлэн” хүүхдийн парк байгуулах ажлыг “Дэлгэр баясах зам” ХХК, “Энержи парагон” ХХК, “Уртын-Уул” ХХК-аар гүйцэтгүүлэн, ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу хиймэл нуур байгуулж, хүйтний улиралд “Шанд ресорт” мөсөн гулгуурын талбайгаар ашиглахаар төлөвлөсөн.

		байгуулах				
50	2.2.2. Биеийн тамир, спортыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд иргэдэд үйлчлэх спортын зориулалтын стандарт талбайн хүртээмжийг нэмэгдүүлж, спортоор хичээллэх орчныг сайжруулна.	48. Сайншанд, Замын-Үүд суманд стандартад нийцсэн хөл бөмбөгийн болон граундгольфын талбай байгуулах.	2022 - 2023	УТ ОНТ	1	Сайншанд сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2021 оны 07/04 дугаар тогтоолыг үндэслэн, сумын Засаг даргын 2022 оны А/14 дүгээр захирамжаар 8 дугаар багт нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламж, цэцэрлэгжүүлэх, зүлэгжүүлэх газрын байршлыг баталсан. "Говь парк" цэцэрлэгт хүрээлэнг байгуулах эскиз зургийн төлөвлөлтөд стандартад нийцсэн хөл бөмбөгийн талбай болон граундгольфын талбайг төлөвлөсөн.
51		50. Үндэсний өв соёл, уламжлалт спортыг хөгжүүлэх "Монгол бахархал" төв байгуулах	2022	УТ ОНТ	1	"Соёмбо" цогцолборын хүндэтгэлийн өргөө, "Жаргалан" хүүхдийн зуслан, "Спорт цогцолбор"-ын үндэсний спортын танхимыг түшиглэн үндэсний өв соёл, уламжлалт спортыг хөгжүүлэх "Монгол бахархал" төв байгуулах ажил төлөвлөгдсөн. 2022 онд төрийн өмчийн 33 хүүхдийн цэцэрлэгт Монгол ёс заншил, бахархлын өргөө, танхимыг тохижуулан, сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй 3000 гаруй хүүхэд, багачуудад үндэсний өв соёлоо сурталчлан таниулсан.
52		51. Эрдэнэ суманд соёл спортын цогцолбор шинээр барих	2022	УТ ОНТ	100%	Эрдэнэ сумын Соёл спортын цогцолборын барилгын зураг төслийг боловсруулах ажлыг "ТГТ" ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн. Улс, орон нутгийн 2023 оны төсөвт тусгуулахаар хүсэлтийг холбогдох газруудад хүргүүлсэн боловч шинэ төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх боломжгүй улмаас шийдвэрлэгдээгүй болно.
53	2.2.3. "Өсвөрийн шигшээ баг"- ийн үйлажиллагааг дэмжих арга хэмжээ (2021-2024)-ний хүрээнд их спортын төрөл, шигшээ багийг нэмэгдүүлж, гадаад, дотоодын тэмцээн уралдаанд оролцох тамирчдыг бэлтгэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.	52. Спортын төрлийг нэмэгдүүлж, улс, бүсийн тэмцээн болон аймгийн "Бага олимп"-ыг зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	9/2	"Дорноговь бага олимп-2021" спортын наадам 2021 оны 11 дүгээр сарын 21-24-ний өдрүүдэд сагсан бөмбөг, волейбол, шатар, даам, ширээний теннис, дартс гэсэн 6 төрлөөр 14 сум, Сайншанд сумын 8 баг, Замын-үүд сумын 2 багийн 926 тамирчин хурд, хүч авхаалж самбаагаа сорин өрсөлдөн, Замын-Үүд сум тэргүүн байрт шалгарч алтан медаль цомын эзэд болж дэд байранд Сайншанд сумын 2-р баг, гуравдугаар байранд Сайншанд сумын 1-р баг шалгарсан. Бага олимпыг 2 жил тутамд 1 удаа хийх тул энэ онд зохион байгуулагдаагүй.
54		53. Өсвөрийн шигшээ багийн төрлийн тоо, медалийн чанарыг нэмэгдүүлж, багш дасгалжуулагчдыг урьж хамтран ажиллах	2021 - 2024	УТ ОНТ	10 400 2	Биеийн тамир, спортын газраас "Өсвөрийн шигшээ багийг дэмжих жил" болгон, шинээр ширээний теннис, хөл бөмбөг, гандболын спортын холбоо, клубтэй хамтран ажиллаж, сагсан бөмбөг, жүдо бөх, гандбол, чөлөөт бөх, хөл бөмбөг, бокс, хөнгөн атлетик, волейбол, ширээний теннис гэсэн спортын 9 төрлөөр үнэ төлбөргүй секц, сургалтад 810 хүүхдийг хамруулсан. 2022 онд аймгийн өсвөрийн шигшээ багийг спортын 10 төрлөөр мэргэжлийн багш, дасгалжуулагч нартай хамтран 400 гаруй хүүхдэд сургалт, бэлтгэл хийсэн нь 2021 оноос 25%-аар өссөн.
55		54. Тив, дэлхий, олимп, улс, бүсийн чанартай тэмцээнд	2021 - 2024	УТ ОНТ	70	"Өсвөр үе, залуучуудын шигшээ багийг нэмэгдүүлж, үйл ажиллагааг нь дэмжих журам"-ыг батлан, тив, дэлхий, улсын хэмжээнд аймаг, орон нутгийнхаа нэрийг өндөрт өргөн, медаль хүртсэн 28 тамирчин, бэлтгэл сургуулилыг ханган

		оролцох тамирчид, дасгалжуулагчдад дэмжлэг, урамшуулал олгох				<p>оролцуулсан 4 дасгалжуулагчдыг 2021 онд нийт 3,0 сая төгрөгөөр урамшуулсан.</p> <p>“Хүүхэд хөгжил-2022” зорилтот жилийн хүрээнд өсвөр үеийн зүүн бүсийн аварга шалгаруулах ширээний теннисний тэмцээн, Монголын бүх ард түмний спортын XV наадмын зүүн бүсийн сагсан бөмбөгийн тэмцээн, “Domogovi open-2022” жюү жицүгийн нээлттэй тэмцээн, холимог насны боксчдын аварга шалгаруулах олон хотын нээлттэй тэмцээн, залуучуудын улсын аварга шалгаруулах сагсан бөмбөгийн тэмцээнийг 30 жилийн дараа амжилттай зохион байгуулж, тус томоохон тэмцээнүүдэд нийт 147 багийн 2000 гаруй тамирчдыг оролцуулсан.</p> <p>Улс, бүс, аймгийн чанартай 32 тэмцээн, уралдаан зохион байгуулан, улсын чанартай тэмцээн, наадмаас 53, бүсийн тэмцээнээс 122, аймгийн тэмцээнээс 370, нийт 545 медаль хүртсэн амжилт 2022 онд үзүүлсэн нь медалийн тоо, чанар 2021 оноос 100%-аар өссөн.</p> <p>Спортын арга хэмжээ болон тамирчдын амжилтыг ахиулахад зориулж орон нутгийн төсвөөс 80,0 сая, байгууллагын төсвөөс 66,0 сая, нийт 146,0 сая төгрөгийг зарцуулсан.</p>
56	2.3.1. “Чадварлаг багш” зорилтод хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, багшийн	55. “Хүүхэд бүр цэцэрлэгт” сургалтын арга хэмжээ зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	92%/98%	<p>Хүн амын статистик тоогоор 5 настай 1520 хүүхдээс 1432 хүүхэд 2021 онд цэцэрлэгт хамрагдаж, хамрагдалтын хувь 94.2% байсан бол 2022-2023 оны хичээлийн жилд цэцэрлэгийн 3-5 насны 4664 хүүхэд байгаагаас төрийн өмчийн цэцэрлэгт 3767, төрийн бус өмчийн цэцэрлэгт 57, төмөр замын цэцэрлэгт 542, нийт 4366 хүүхэд хамрагдаж, сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин 87.6 хувь, 5 настай хүүхдийн хамран сургалт 94.2 хувь байна.</p>
57	мэргэжлийн ур чадварыг тогтмол дээшлүүлэн, хөдөлмөрийн бүтээмжид суурилсан үнэлэмжийг бодитой болгож, нийгмийн баталгааг ханган, Боловсролын байгууллагын хүртээмжийг нэмэгдүүлж, орчин нөхцөлийг сайжруулна.	56. “Анги хамт олны олимпиад”, “Зорилгын хүч”, “Дэвжээ” зэрэг олон талт арга хэмжээ зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	6/36.1%	<p>Элсэлтийн ерөнхий шалгалтад бэлтгэх ажлыг эрчимжүүлэх, сурагчдыг идэвхжүүлэх, сурлагын хоцрогдлыг бууруулах зорилгоор “Зорилгын-хүч-3” арга хэмжээг зохион байгуулан, 10 сургуулийн 12; дугаар ангийн нийт 22 ангийн 553 сурагчийг элсэлтийн ерөнхий шалгалтын өгөх сорилд хамруулж, сорилын үр дүн 92,1%, шалгалтын нэгдсэн дүнгээр 64,8%-тай шалгагдсан.</p> <p>Сорилын шалгалтыг 10 хичээлээр 2 удаа авч, давхардсан тоогоор 2473 сурагч хамруулан, Сорил-1-50,2%, Сорил 2-54,2%-тай шалгагдаж, “Сорил-2” нь “Сорил 1”-ээс 4,0 %-иар ахисан. Монгол хэл бичгийн ерөнхий шалгалтын “Ямар мэргэжилтэй больё доо?” эсээ бичлэгийн уралдаанд 551 сурагчийг хамруулж, 63,8%-тай шалгагдсан.</p> <p>Математикийн “Дэвжээ” тэмцээнийг зохион байгуулж, 10 сургуулийн 18 бүлгийн 180 сурагч, 30 гаруй багш оролцсон. “Шинэ Монгол” сургуультай хамтран 12 дугаар ангийн сурагчид болон математик, физик, англи хэлний багш нарт 2-3 өдрийн сургалт зохион байгуулж, 84 багш, 360 гаруй сурагчийг хамруулсан.</p> <p>“Санаачилгатай эртэч хүүхэд” аянд 91%-ийн ирцтэй оролцсон. Ерөнхий боловсролын 6-9 дүгээр ангийн анги хамт олны “Үндэсний бичгийн олимпиад”-д</p>

					<p>20 сургуулийн 36 бүлгийн 5171 сурагч оролцуулснаас Сайншанд, Замын-Үүд, Дэлгэрэх, Өргөн сумдын ерөнхий боловсролын сургуулийн анги, хамт олон тэргүүн байрт шалгарсан.</p> <p>Элсэлтийн ерөнхий шалгалтын 2022 оны дүнгээр 520,8 дундаж оноогоор улсын хэмжээнд 5-р байр эзэлж, монгол хэл, түүх, газар зүйн хичээлээр улсын хэмжээнд тэргүүн байр эзэлсэн.</p>	
58		57. Багш нарын ур чадвар, сурган хүмүүжүүлэх илтгэлийн уралдаан, хичээл төрлийн олимпиад зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	3	<p>“Чадварлаг багш” арга хэмжээг зохион байгуулан, “Сурлагын хоцрогдлыг бууруулж буй тэргүүн туршлага” уралдааны 1-р шатанд бүх цэцэрлэгийн багш нар, 2-р шатанд 30 багш, 3-р шатанд 6 багш, “Сайн хичээл-2022” ур чадварын уралдааны 1-р шатанд 51 багш, 2-р шатанд 12 багш оролцсноос Замын-Үүд сумын сургууль, цэцэрлэгийн багш тэргүүлсэн.</p> <p>Дэлхийн багш нарын баярын өдрийг угтан “Speed action” ХХК-аас “Mind Tech” ухаалаг дэлгэц хэрэглэгчдийн дунд зарласан видео, контент бүтээх уралдаанд Сайншанд сумын 12-р цэцэрлэгийн багш Н.Наранбаяр 3 дугаар байр, “Багш нарын мэргэжлийн өсөлтөд ахмад багш нарын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх нь” сэдэвт оны шилдэг илтгэл шалгаруулах уралдааны 1-р шатанд 25 илтгэл ирснээс Сайншанд сумын 1-р сургуулийн бага ангийн багш М.Наранчимэгийн илтгэл шалгарч, онлайнгаар улсын хэмжээнд илтгэлээ танилцуулсан.</p> <p>“Миний Монгол бичиг-2022” олимпиадыг сургуулийн өмнөх боловсролын, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, 6-9 дүгээр ангийн сурагчдын дунд 3 үе шаттай зохион байгуулж, сургуулийн өмнөх боловсролын 272 багш, ерөнхий боловсролын сургуулийн 275 багш, 1723 сурагчийг хамруулсан.</p> <p>Хичээл төрлийн олимпиадыг 10 төрлийн судлагдахуунаар зохион байгуулж, 1-р шатанд нийт багш, сурагчид, 2-р шатанд 149 багш, 1312 сурагч оролцсоноос 9 багш 21 сурагчийг шалгаруулан, улсын олимпиадад оролцуулж, олон улсын логик паззлын уралдаанд Сайншанд сумын 2-р сургуулийн 86 ангийн сурагч Б.Батдорж алтан медаль, 66 ангийн сурагч Б.Пүрэвсүрэн мөнгөн медаль хүртсэн.</p>
59		58. "Аптан зул" арга хэмжээ зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	-	<p>“Алтанзул” арга хэмжээ, багш нарын баярын өдрийг хамтатган тэмдэглэж, боловсролын салбарын өнгөрсөн жилийн ололт амжилт, алдаа оноогоо нэгтгэн дүгнэх, ахмад багш нар болон амжилттай ажилласан хамт олон, багш нарыг алдаршуулах, хүндэтгэл үзүүлэх, багшийн хөгжлийг дэмжих, тэдэнд арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх “Багш бадрахуй” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн.</p> <p>“Багш бадрахуй” хөтөлбөрийн хүрээнд Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар Анагаах ухааны сургууль, Америкийн соёл мэдээллийн төв, Политехник коллеж, Саран хөхөө театр, “Говь” кино театр, Музей, сургалт, судалгааны төв, Данзанравжаа музей, Насан туршийн боловсролын төв, Төв номын сан, “Салхин парк”, Биеийн тамир, спортын газар, Сайншанд сумын улсын тэргүүний ерөнхий боловсролын 3</p>

					<p>дугаар сургуулийн 340 хүүхдийн бага сургууль зэрэг 12 байгууллагад нийт 360 багш мэргэжлийн чиглэл тус бүрээр практик сургалтад хамруулж, тухайн байгууллагуудын мэргэжлийн албан хаагчид, эрдэмтэн, багш нараас туршлага судлан, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө зөвлөмжийг өгсөн. Үүний үр дүнд багш нар харилцан суралцаж, багш мэргэжлээрээ бахархан, орон нутгийн онцлог давуу талыг мэдэрч, цаашдаа сургалтдаа хэрэгжүүлэх ямар нөөц боломж байгааг судлан хэрэгжүүлэх арга замаа тодорхойлсон.</p> <p>"Багш дор мөргөмүй" багшийн багшийг алдаршуулах арга хэмжээг зохион байгуулж, боловсролын салбарт гэр бүлээрээ ажилласан ахмад багш У.Хадхүү, Ж.Хорлоо, Сулинхээрийн торгон хилд гэр бүлээрээ 38 жил тасралтгүй ажиллаж, хилчдийн үр хүүхдийг сурган хүмүүжүүлсэн багш Т.Пүрэвсүрэн, С.Оюунцэцэг, 1975 онд болсон Монголын багш нарын 4, 5-р их хурлын төлөөлөгч багш Н.Тэрбиш, Ө. Энэбиш, С.Банзрагч, Монгол Улмсын даян мэргэн харваач Д.Түвшин нарын 8 ахмад багшид хүндэтгэл үзүүлж, шавь 14 багшийг алдаршуулахын хамт "Алтанзул" шагналт багш С.Батхишиг, Р.Алтанцэцэг нарын туршлагыг орон нутгийн телевизээр олон нийтэд түгээсэн.</p>	
60		59. "Багш спорт", "Багш авьяас" арга хэмжээ зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	1	<p>"Багш авьяас" арга хэмжээг цахимаар 2021 онд зохион байгуулсан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/155 дугаар захирамжаар 2 жил тутамд зохион байгуулдаг "Багш спорт-2022" спортын наадмыг 2022 оны 04 дүгээр сарын 03-06-ны өдрүүдэд зохион байгуулсан. Уг наадамд 59 байгууллагын 25 багийн 470 гаруй тамирчдыг хамруулан спортын 5 төрлөөр оролцсноос Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын 5 дугаар сургуулийн хамт олон 1-р байр, ерөнхий боловсролын 3 дугаар сургуулийн хамт олон 2-р байр, Замын-Үүд сумын 1 дүгээр сургуулийн хамт олон 3-р байр, 9 жилийн сургууль, цэцэрлэгээс Дэлгэрэх сумын ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хамт олон тэргүүн байр, Мандах сумын ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хамт олон 2-р байр, Эрдэнэ сумын ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хамт олон 3-р байрыг тус тус эзэлсэн.</p>
61		60. Орон нутагт нэн шаардлагатай багш нарыг бэлтгэхэд дэмжлэг үзүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	20	<p>Багш мэргэжлээр суралцаж байгаа 1-4 дүгээр курсийн оюутнуудын судалгааг гаргахад багш мэргэжлээр 1-р курст 46, 2-р курст-32, 3-р курст-39, 4-р курст 20 оюутан суралцаж байна.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/280 дугаар захирамжаар Саран хөхөө театрын хөгжимчин, бүжигчин 3 уран бүтээлчийн сургалтын хөтөлбөрийн төлбөрт нийт 5,0 сая, А/575 дугаар захирамжаар Соёл урлагийн их сургуульд дуу хөгжмийн багш мэргэжлээр суралцаж буй 5 оюутны сургалтын төлбөрт орон нутагтаа эргэн ажиллах нөхцөлтэй гэрээний дагуу нийт 20,0 сая, Даланжаргалан сумаас хөгжмийн багш мэргэжлээр сурч буй 1 оюутны сургалтын төлбөрт 4,0 сая, бусад мэргэжлээр суралцаж буй 6 оюутанд 16 сая, орон нутагт нэн шаардлагатай багшийг бэлтгэхэд 2022 онд нийт 15 оюутанд 45,0 сая төгрөгийн сургалтын төлбөрийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p>

62	61. Их, дээд сургуулиудтай хамтран ажиллаж магистр зэрэгтэй багшийн тоог нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	2/6	Ерөнхий боловсролын сургуульд ажиллаж буй 698 үндсэн багшаас магистр зэрэгтэй 107, цэцэрлэгийн 202 үндсэн багшаас 37, Политехникийн коллежид 39 багшаас 15 магистр зэрэгтэй багш ажиллаж байгаа бөгөөд 2022 онд магистр багшийн эзлэх хувь өмнөх жилээс 6,3 хувиар нэмэгдсэн.
63	62. Аймгийн Боловсрол, соёл урлагийн газрын барилгыг шинээр барих	2022	УТ ОНТ	100%	Аймгийн Засаг даргын 2018 оны А/867 дугаар захирамжаар Сайншанд сумын 1 дүгээр багийн нутаг дэвсгэрт 2-р сургуулийн зүүн талд албан конторын зориулалтаар 0.1580 га газрыг Боловсрол, соёл урлагийн газарт эзэмшүүлсэн. Боловсрол шинжлэх ухааны газрын барилгыг шинээр барих саналыг Боловсрол шинжлэх ухааны яам, улсын төсвийн саналд хүргүүлсэн боловч санхүүжилт батлагдаагүй.
64	63. Сайншанд суманд 640 хүүхдийн сургуулийн барилга барих ажлыг гүйцэтгэх	2021 - 2022	УТ ОНТ	100%	Сайншанд сумын 6 дугаар багт "640 хүүхдийн сургууль барих" төсөл арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлж, аймгийн орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар 7,7 тэрбум төгрөгийг шийдвэрлэсэн. Сургуулийн барилга угсралтын ажлыг "Болор-Аграмба" ХХК-иар гүйцэтгүүлэн, хяналт тавьж ажилласан. Барилгын үндсэн хийц бүтээц, дотор цахилгаан, сантехник, холбоо, дохиолол, хаалга, цонх суулгах, шалны ажлууд бүрэн, гадна фасадны металл өнгөлгөө, дотор заслын ажлуудын 90 хувь хийгдэж, барилга угсралтын ажил 95%-ийн гүйцэтгэлтэй байгаа бөгөөд энэ ондоо багтаан ашиглалтад хүлээн авна.
65	65. Замын-Үүд суманд сургуулийн барилга барих	2022	УТ ОНТ	100%	Улсын төсвийн 9,3 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр Замын-Үүд сумын 3-р багийн нутаг дэвсгэрт 640 хүүхдийн сургуулийн барилга барих ажлыг "Билгүүн монгол констракшн" ХХК-иар гүйцэтгүүлэн, газар шорооны ажил 100%, суурийн ажил 100% хийгдэж, 1 дүгээр давхрын А, В, С, D, E блокийн төмөр бетон каркас болон 2 дугаар давхрын С, E блокийн багана дам нурууны бетон хучилт, А, В блокийн дам нуруу болон хучилтын арматур хийгдэн, 2022 онд төлөвлөсөн ажил бүрэн хийгдсэн.
66	67. Хатанбулаг суманд сургуулийн барилга барих	2022	УТ ОНТ	100%	Улсын төсвийн 7,6 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр Хатанбулаг суманд 320 хүүхдийн сургуулийн барилга барих ажлыг "Ньюконстракшн" ХХК-иар гүйцэтгүүлэн, газар шороо, суурь, 1, 2-р давхрын каркасан хийцийн угсралтын ажил, 3-р давхрын багана, дам нуруу, хучилт цутгах ажил бүрэн хийгдсэн. Барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 40%-тай, 2022 онд батлагдсан 2,0 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийн хүрээнд төлөвлөсөн ажлыг 100% гүйцэтгэсэн.
67	72. Сургуулийн өмнөх боловсрол, ерөнхий боловсролын сургуулийн урлаг,	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын 1-р сургуулийн урлагийн танхимд 10,0 сая төгрөгөөр хөгжмийн тоног төхөөрөмж, 2-р сургуульд 8,7 сая төгрөгөөр 30 морин хуур, 5-р сургуульд 4,8 сая төгрөгөөр 15 морин хуур хөгжмийг нийлүүлж, сургуулиудыг шаардлагатай хөгжмийн зэмсгээр хангасан. Сайншанд сумын 3-р сургууль 3,0 сая төгрөгийн хөгжим, Хатанбулаг сумын

		биеийн тамирын танхимыг шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах				<p>ЕБ-ын сургууль 8,2 сая төгрөгийн хөгжим, Алтанширээ сумын хүүхдийн цэцэрлэгийн урлагийн танхимд нийт 7,2 сая төгрөгийн хөгжим, техник хэрэгсэл худалдан авч сургалтын орчныг сайжрууллаа.</p> <p>Энэ онд 5 сургууль, цэцэрлэгийн биеийн тамирын залны тохижилт, хэрэгсэл болон урлагийн танхимын хөгжим, техник хэрэгслийг үе шаттайгаар нэмэгдүүлж, нийт 43,6 сая төгрөгийг зарцуулан, хүүхдийн хөгжлийг дэмжин ажилласан нь өмнөх 2021 оноос 66,6%-аар өссөн.</p>
68		73. Насан туршийн боловсролыг тэгш хүртээмжтэй хүргэх шинэлэг арга хэмжээг зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	<p>Насан туршийн боловсролын төв, сумдын насан туршийн боловсролын нэгжээс иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх чиглэлээр зохион байгуулсан “Хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ тариалах, дарах” сургалтад 105 иргэн, дээл эсгэх арга, дэмжих технологи, даалин урлалын сургалтад малчин өрхийн 21 иргэн, малчдын амьдрах ухаанаас суралцах сургалтад 80 гаруй сурагч, нийт 8 төрлийн амьдрах ухааны танхимын сургалтад 225 иргэнийг, Гэр бүл, жендер судлаач Н.Золзаяагийн “Айл бүхэн аз жаргалтай байг” сургалтад 45 гэр бүлийг, “Гэр бүлийн боловсрол”, “Гэр бүлийн харилцаа”, “Гэр бүл төлөвлөлт” сэдвээр 8 удаагийн сургалтыг зохион байгуулж, 220 иргэнийг тус тус хамруулж, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлд үр хүүхэд хохирдог” сэдвээр цахим хичээл бэлтгэж 2000 гаруй иргэнд түгээсэн.</p> <p>“Ёс зүйн төлөвшил”, “Авлигын тухай хууль”, “Зүрх сэтгэл ба зөв харилцаа хандлага”, “Харилцаа хандлага”, “Стрессийг даван туулах арга”, “Хайр ба уучлал”, “Өөрийгөө таньж мэдэх”, “Бусдыг ойлгох, хайрлах”, “Үгэн бус харилцаа” зэрэг цахим сургалт, хичээлийг бэлтгэн 9800 гаруй иргэдэд, мөн ял эдэлж буй 11 иргэнд иргэний боловсрол, ёс зүйн боловсрол, санхүүгийн боловсрол олгох сургалтыг сард 2 удаа тогтмол зохион байгуулах зэрэг арга хэмжээг авч ажилласан.</p> <p>Үндэсний бичгийн анхан болон ахисан түвшний сургалт, “Монгол өв соёл” нөлөөллийн арга хэмжээ, гоо зүйн сургалт зэрэг цахим болон танхимын сургалт, нөлөөллийн 17 үйл ажиллагааг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 15800 гаруй иргэнд хүрч үйлчилсэн нь өмнөх оноос үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэн, хамрагдсан иргэдийн тоо 2021 оноос 5,3%-аар өссөн.</p>
69		74. Насан туршийн боловсролын төвийн ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Хатанбулаг, Мандах сумдын насан туршийн боловсролын нэгжийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэн, үндэсний бичгийн танхимыг шинээр байгуулан, нийт 30,0 сая төгрөгийн хөрөнгө шийдвэрлэсэн.</p> <p>Аймаг, сумдын насан туршийн боловсролын нэгжийн сургалтын танхимд үндэсний бичиг, үсгийн чиглэлээр иргэд болон төрийн албан хаагчдын дунд түргэн уншлага, хүмүүн бичиг сонины захиалга, уншлага, сургалт, тэмцээн, уралдаан, арга хэмжээг тасралтгүй зохион байгуулж, 32 төрлийн арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 7800 гаруй хүнийг хамруулсан.</p> <p>Аймгийн Насан туршийн боловсролын төвд нийт 30,4 төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд зориулсан тусгай хэрэгцээт</p>

						хөтөлбөрийн хичээлийн танхимыг шинээр байгуулан, танхимаар 13, гэрээр 14, нийт 27 хүүхдийг тусгай боловсролын үйлчилгээнд хамруулсан.
70	2.3.2. Хүүхэд залуучуудад эх оронч үзэл төлөвшүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд Монголын түүх, хэл, соёл, ёс заншлаа мэддэг, эх орноороо бахархдаг төлөвшсөн ухаалаг иргэдийг бэлтгэх арга хэмжээг цэцэрлэг, сургуульд хэрэгжүүлнэ.	75. "Хутагтын нутгаар", "Торгон хил" сэдэвт болон бусад арга хэмжээг зохион байгуулж, оролцоог нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	800	<p>Монгол орны байгаль, говь нутгийн ахуй амьдрал, өөрийн аймгийн түүхэн дурсгалт газрууд, хилийн цэргийн амьдралтай танилцуулан, эх оронч сэтгэлгээг төлөвшүүлэх "Торгон хил" сургалт, аяллын арга хэмжээнд 2021 онд Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн 40 суралцагч Дэлхийн энергийн төв Хамарын хийд, Хан Баянзүрх хайрхан, Шамбалын орноор, Хатанбулаг сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн 9 дүгээр ангийн 21 суралцагч, багш нарын төлөөлөл Домогт Сулинхээрийн отрядын анги нэгтгэлтэй танилцах, 2022 онд ерөнхий боловсролын 20 сургуулийн 9-р ангийн 40 сурагч, 8 багшийг хамруулан, Сайншанд-Зүүнбаян-Хөвсгөл-Хатанбулаг-Сулинхээр 5-р застав-Хөвсгөл-Зүүнбаян-Сайншанд гэсэн маршрутаар зохион байгуулсан.</p> <p>Сурагчид "Торгон хил" сургалт, аяллын сэтгэгдлээ гар зургаар илэрхийлэн, сургуулийнхаа нийт сурагчдад үзэсгэлэн гаргаж, түгээн дэлгэрүүлсэн. Хичээлээс гадуурх сургалтын цаг дээр "Торгон хил-Хутагтын нутгаар" цахим хичээлийг 20 сургуулийн 6-9 дүгээр ангийн 5151 суралцагчдад зохион байгуулж суралцагчдад экологийн хүмүүжил олгох, сумдын байгаль, түүхийн гайхамшигт газруудын түүх соёлыг таниулах, эх орноороо бахархах, эх оронч үзлийг төлөвшүүлсэн.</p>
71		76. Байгаль орчин, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн олон талт арга хэмжээнд хүүхдүүдийг өргөнөөр хамруулан, орон нутгийн түүх, соёлыг таниулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	850	<p>Төрийн өмчийн ерөнхий боловсролын 21 сургуульд "Орон нутгийн онцлогтой хөтөлбөр" хэрэгжиж, Иххэт сумын сургууль "Байгалиа шинжихүй" сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд сурагчид хичээлийн бус цагаар Мэлхий хад, Сэнжит хад, Заан хад, Бүсийн чулуу, Даяанчийн хад зэрэг газруудыг үзэж, өөрийн амьдардаг орон нутгийн түүхэн дурсгалт газрыг танин мэдэж, нэрлэж, сумынхаа түүхэн газруудыг дүрслэн зурж сурсан.</p> <p>Эрдэнэ сумын сургуулиас сурагчдад орон нутгийн түүх соёлыг таниулах ажлын хүрээнд 163 сурагчийг "Бүрдэнэ элс" байгалийн үзэсгэлэнт газрын түүх дурсгалыг таниулж сургалт, аялал зохион байгуулсан.</p> <p>Даланжаргалан сумын сургууль "Их нартын байгалийн нөөц газар" үзэсгэлэнтэй байгалийн тогтоц, ховор ан амьтан, түүх соёлын баялаг өвийн өлгий болсон нутагтай танилцах аяллыг зохион байгуулсан.</p> <p>Орон нутгийн түүх, соёлыг таниулах ажлын хүрээнд орон нутгийн онцлогтой хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхээс гадна аймаг, сумын Музейд түүхийн хичээлүүдийг заах, "Ёс заншлын өргөө"-гөөр зочлуулан монгол ахуй соёлыг танилцуулах, аялал, уулзалт зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагаанд 6031 сурагчийг хамруулж, мэдлэгийг нэмэгдүүлсэн.</p>
72	2.3.3. Ерөнхий боловсролын сургуулийн хоол үйлдвэрлэл	77. "Үдийн хоол" арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	22	<p>Сургууль, цэцэрлэгийн 46 тогоочийг хамруулан хоолны технологийн картын бичилт, бодолт хийх арга зүйн сургалтыг зохион байгуулсан.</p> <p>"Зохистой хооллолт ба эрүүл мэнд" нөлөөллийн сарын аяныг зохион байгуулж, 22 сургуулийн 15321 сурагчийг хамруулан, хүнсний шим тэжээлийн</p>

	үйлчилгээг дэмжихүндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж сургуулиудыг үе шаттай “Үдийн хоол” үйлчилгээнд шилжүүлэн, шүүлтүүртэй ундны цэвэр усаар хангана				<p>бодисыг нэмэгдүүлэх зорилгоор бага ангийн сурагчдад "Өглөөний цайны ач холбогдол", дунд ангийн сурагчдад "Зохистой хооллолт ба дасгал хөдөлгөөн", ахлах ангийн сурагчдад "Зохистой хооллолт ба эрүүл мэнд" сэдвээр хичээл, сургалтыг зохион байгуулсан.</p> <p>Тогооч нарын ур чадварын уралдааныг зохион байгуулж, "Говийн брэнд-Говийн амт" хоолны үзэсгэлэн гаргасан ба Сайншанд сумын 2-р цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын 1-р сургуулийн тогооч, тус сургуулийн үдийн хоол нийлүүлэгч "Батжим" ХХК-ийг шалгаруулсан.</p> <p>Дэлхийн тогооч нарын баярын өдрийг угтан сургууль, цэцэрлэгүүдийн хүүхдүүд "Тогооч багшдаа баярлалаа" сэтгэлийн мэндчилгээ илгээж, нийт сурагчдын дунд "Тогооч мэргэжил сайхан" сэдэвт олон талт уралдаан, эцэг эх, асран хамгаалагчдад үдийн хоолны өдөрлөг зохион байгуулж, тогооч нар харилцан туршлага солилцсон арга хэмжээг зохион байгуулан, хоолны чанар, нэр төрлийг сайжруулах талаар тухай бүр зөвлөгөө өгч, сумдын сургууль, цэцэрлэгийн хоолны чанарт тогтмол хяналт тавьснаар үдийн хоолоо түрээслэн ажиллуулдаг 11 сургууль байснаас Мандах сумын сургууль энэ оноос өөрсдөө үйлдвэрлэдэг болсон.</p> <p>Ерөнхий боловсролын сургуулийн бага ангийн үдийн хоол хөтөлбөрт 2022-2023 оны хичээлийн жилд хамрагдвал зохих 21 сургуулийн 7937 хүүхэд бүрэн хамрагдсан.</p> <p>“Хоол үйлдвэрлэлийн шинэ системийн танилцуулга” сургалтыг сургууль, цэцэрлэгийн тогооч, нярвуудад цахимаар зохион байгуулж, 21 сургууль, 36 хүүхдийн цэцэрлэг цахим системд хоолны мэдээллээ бүрэн оруулж хэвшсэн.</p>	
73		78. Сургуулийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэн сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	3	<p>Хатанбулаг сумын сургуулийн дотуур байрны гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх ажлыг орон нутгийн хөгжлийн сангийн 25,5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Чиглэл" ХХК-иар гүйцэтгүүлж, гэрээний дагуу 19 нэр төрлийн тоног төхөөрөмж нийлүүлсэн.</p> <p>Даланжаргалан, Дэлгэрэх, Өргөн, Замын-Үүд сумын сургуулиудын дотуур байрыг нийт 42,3 сая төгрөгийн гал тогооны тоног төхөөрөмжөөр хангасан нь өмнөх оноос 3 хувиар өссөн.</p>
74		79. Ерөнхий боловсролын сургуулиудыг ундны усны шүүлтүүрээр хангах	2021 - 2024	УТ ОНТ	4	<p>“НИК” ХХК-ийн харьяа Дорноговь нефть хангамжийн салбараас нийгмийн хариуцлагын хүрээнд 2022 онд аймгийн төвийн 2 цэцэрлэг, 1 сургуульд 4 ширхэг ус цэвэршүүлэгч, Мобиком ХХК-ийн Замын-Үүд дахь салбар сумын ерөнхий боловсролын 3-р сургуульд 2 ширхэг ундны усны шүүлтүүрийг хандивлан, цэвэр усаар үйлчлүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Алтанширээ, Даланжаргалан, Хөвсгөл, Өргөн, Эрдэнэ сумдад 6 ширхэг 3,0 сая төгрөгийн ус цэвэршүүлэгчээр суурилуулж, сургууль, цэцэрлэгийн хүүхдүүд анги танхимдаа цэвэр ус хэрэглэх нөхцөлөөр хангагдсан.</p>
75	2.3.4. Цахим засаг үндэсний	80. Цахим сургалтыг	2021 - 2024		2/50	<p>“Хичээл сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хэрэглэх арга зүй, аргачлалыг таниулах” цахим сургалтад 14 судлагдахуунаар 471 багшийг хамруулж, шууд</p>

	хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн - Цахим сургалтыг хөгжүүлэхэд багш нарын оролцоог дэмжиж, цахим хичээл боловсруулан бүх насны иргэдэд насан туршдаа суралцахуйг дэмжих боломжийг бүрдүүлнэ.	хөгжүүлэх бүх талын арга хэмжээг авч багш, суралцагчдын оролцоог нэмэгдүүлэх				<p>дамжуулсан сургалтад 246 багшийг, "Microsoft Office 365" админ хэрэглэгчийн 2 удаагийн сургалтад 36 цэцэрлэг, 21 сургуулийн захирал, эрхлэгч, сүлжээ хариуцсан багш нийт 80 хүнийг тус тус хамруулсан.</p> <p>Замын-Үүд сумын ерөнхий боловсролын 3-р сургууль "Аргыг нь олж амжилтаар жигүүрлэе" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, бага ангийн сургалтын чанарыг сайжруулах, сурагчдын бие даан суралцах боломжийг бүрдүүлэх, эцэг эхчүүдэд хүүхдийнхээ гэрийн даалгаврыг хийхэд тулгардаг бэрхшээлийг арилгахад туслах "TINK" аппликейшныг шинээр бүтээсэн.</p> <p>Боловсрол шинжлэх ухааны яамнаас байгуулсан "Medle.mn" цахим сургуульд улсын хэмжээнд төрийн өмчийн 499 сургуулийн 10-р ангийн 10409 суралцагч цахимаар 16 хичээл судалж байгаагаас аймгийн хэмжээнд 177 хүүхэд цахимаар оролцуулсан.</p> <p>Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын төлөөлөгч Б.Ган-Эрдэнэ 3,1 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлж, "ЕСМ "ХХК-ийн "Их нүүдэл" цахим сургалтын удирдлагын системийг Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын 2-р сургуульд хэрэгжүүлэн, нийт сурагчдын 88% нь цахим сургалтад хамрагдсан ба ерөнхий боловсролын 8 сургууль цахим журналыг хөтөлсөн.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/563 дугаар захирамж, Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын баталсан санхүүжилт, Боловсрол шинжлэх ухааны газар, сумдын төсвөөс ерөнхий боловсролын 12 сургууль, 2 цэцэрлэгийн цахим сургалтыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж, нийт 96,9 сая төгрөгийн 34 зөөврийн компьютероор хангасан.</p>
76		81. Бүх насны иргэдэд насан туршдаа суралцахуйг дэмжих цахим болон танхимын сургалт, сурталчилгааны ажлыг хийх	2021 - 2024	УТ ОНТ	220/15500	<p>Насан туршийн боловсролын төв, сумдын насан туршийн боловсролын нэгжээс 2022 онд иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх чиглэлээр зохион байгуулсан "Хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ тариалах, дарах" сургалтад 105 иргэн, дээл эсгэх арга, эмжих технологи, даалин урлалын сургалтад малчин өрхийн 21 иргэн, малчдын амьдрах ухаанаас суралцах экскурс сургалтад 80 гаруй сурагч, нийт 8 төрлийн амьдрах ухааны танхимын сургалтад 225 иргэнийг хамруулсан.</p> <p>Ял эдэлж буй 11 иргэнд иргэний боловсрол, ёс зүйн боловсрол, санхүүгийн боловсрол олгох сургалтыг сард 2 удаа тогтмол зохион байгуулж хэвшсэн.</p> <p>Үндэсний бичгийн анхан болон ахисан түвшний сургалт, "Монгол өв соёл" нөлөөллийн арга хэмжээ, гоо зүйн сургалт зэрэг цахим болон танхимын сургалт, нөлөөллийн 17 үйл ажиллагааг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 15800 гаруй иргэнд хүрч үйлчилсэн нь өмнөх оноос үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэн, хамрагдсан иргэдийн тоо 5,3%-аар өссөн.</p>
77		82. "Англи хэлтэй Дорноговь зорилтод хөтөлбөрийг	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Орон нутгийн төсвийн 12,0 сая, Америкийн нэгдсэн улсын элчин сайдын яамны 63,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Америкийн соёл мэдээллийн төвийн дотор засвар, яамны 10,000 долларын санхүүжилтээр техникийн шинэчлэлийг хийж, 300 орчим англи ном, DVD кино, уншигч үйлчлүүлэгчдэд зориулсан өндөр</p>

		хэрэгжүүлэх				<p>хурдны интернэт, иж бүрэн компьютер ашиглан, байгууллага, иргэд, хүүхэд, залуучуудын насны онцлог, түвшинд зориулсан англи хэлний анхан, дунд, ахисан шатны сургалт, IELTS-н шалгалтад бэлдэх сургалт, кино, үлгэрийн цаг, ярианы болон бичгийн клуб, үг, үсэглэлийн тэмцээн, сургалтын хөтөлбөрт 3346 иргэнийг хамруулсан.</p> <p>Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуульд /Зүүнбаян баг/ “Бадрах энерги” ХХК-аас нийгмийн хариуцлагын хүрээнд 24,5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Англи хэлний кабинет, Лингафоны танхимыг иж бүрэн тохижуулсан.</p> <p>Америкийн элчийн сайдын яамнаас зохион байгуулсан 3 сарын цахим сургалтад 37 багш, Боловсролын судалгааны үндэсний хүрээлэнгийн “Англи хэлний зуны эрчимжүүлсэн сургалт”-д 7 багш, Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институтын 1, 5, 10 жилийн үндсэн сургалтуудад 14 багш, үндсэн болон төрөлжсөн сургалтуудад давхардсан тоогоор нийт 116 багшийг хамруулсан.</p> <p>Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдын дунд “Англи хэлний олимпиад”-ыг 5 ангиллаар зохион байгуулж, 503 сурагчийг, говийн бүсийн аймгуудын ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, сурагчдын “Англи хэлний олимпиад”-д оролцох багш, сурагчдыг шалгаруулах сорилго олимпиадыг 7 ангиллаар 150 сурагчийг тус тус хамруулан зохион байгуулж, шалгарсан 16 сурагч бүсийн олимпиадад амжилттай оролцсон.</p> <p>Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2021 оны 54 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Англи хэлтэй Дорноговь” зорилтот хөтөлбөрийн 2022 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилт 89%-тай биелэгдсэн.</p>
78		83. Зарим сургуулийг цахим сургууль болгох, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах	2021 - 2024	УТ ОНТ	-	<p>Замын-Үүд сумын “Үлэмж тэнгэр” цахим сургууль нь “Спийд Аксон” ХХК-ийн 4,0 сая төгрөгийн ухаалаг дэлгэц, ухаалаг дэлгэц IQ touch, компьютер, монитор дэлгэц, микрофоныг шинэчлэн, жишиг кабинеттай болсон.</p> <p>Ерөнхий боловсролын 8 сургууль цахим журнал тогтмол хөтөлсөн. Улсын хэмжээнд зохион байгуулагдаж буй “Medle.mn цахим сургууль”-д 10-12 ангийн дизайн-технологийн хичээлийн зөвлөх ментор багшаар Сайншанд сумын 3-р сургуулийн технологийн багш Ц.Батбаяр хичээл зааж, цахимаар ажиллахаар болсон.</p>
79	2.3.5. Монгол бичгийн үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, Үндэсний Монгол хэл, бичгээ чанартай эзэмшин, хэрэглэж	84. “Миний монгол хэл, бичиг- 2025” зорилтод төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	15	<p>Насан туршийн боловсролын төвөөс “Алтан нутгийн бүтээлийг ахмад настнууд бичиж байна” таталган бичлэгийн уралдаан, байгууллага, аж ахуйн нэгжийн захиалгаар 127 ажилтныг 80 цагийн үндэсний бичгийн сургалтад, 4 удаагийн 68 цагийн үндэсний бичгийн сургалтад 791 иргэнийг тус тус хамруулсан.</p> <p>“Миний монгол хэл, бичиг-2025” арга хэмжээний хүрээнд “Үндэсний бичиг үсэг-2022” 3 сарын аяныг зохион байгуулж, сургуулийн өмнөх боловсролын багш, ажилтнуудын дунд “Миний монгол хэл, бичиг-2022” уралдааныг 3 үе шаттай зохион байгуулж, 824 багшийг хамруулсан.</p>

	ХЭВШИНЭ.					Миний монгол хэл, бичгийн хөтөлбөр, сургалт, уралдаан, тэмцээн, үзэсгэлэн зэрэг 32 арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 7800 гаруй хүнийг хамруулсан нь өмнөх 2021 оноос 29 арга хэмжээгээр өссөн.
80		85. Монгол хэл, бичгийн улсын олимпиадыг орон нутагт зохион байгуулах	2022	УТ ОНТ	1	Д.Равжаагийн мэндэлсний 220 жилийн ойг угтсан ажлын хүрээнд Монгол хэл, бичгийн улсын олимпиадыг 2023 онд орон нутагт зохион байгуулах талаарх саналыг Боловсрол шинжлэх ухааны яам, Монгол Улсын боловсролын их сургуулийн Монгол хэлний олимпиадыг зохион байгуулах дэд хороотой зөвлөлдөж, саналыг хүргүүлсэн. Ерөнхий боловсролын сургуулийн 6-9 ангийн анги хамт олны Үндэсний бичгийн олимпиадад 20 сургуулийн 5171 сурагчийг оролцуулан, тэргүүлсэн анги, хамт олныг 600,0 мянган төгрөгөөр шагнаж урамшуулсан.
81		86. Иргэдэд зориулсан үндэсний бичгийн танхимыг сургуульд түшиглэн байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Насан туршийн боловсролын төв, сумдын насан туршийн боловсролын нэгжийн сургалтын танхимд үндэсний бичиг, үсгийн чиглэлээр иргэд болон төрийн албан хаагчдын дунд түргэн уншлага, хүмүүн бичиг сонины захиалга, уншлага, сургалт, тэмцээн, уралдаан, арга хэмжээг зохион байгуулж, 2022 онд 32 төрлийн арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 7800 гаруй хүнийг хамруулсан. Нийт 30,0 сая төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлэж, Хатанбулаг, Мандах сумдын насан туршийн боловсролын нэгжийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэн, үндэсний бичгийн танхимыг 2022 онд шинээр байгуулсан.
82	2.3.6. Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвд мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх тогтолцоог өргөжүүлнэ.	88. Багшлах хүний нөөцийг нэмэгдүүлж чадавхжуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	35	Багш мэргэжлээр суралцаж байгаа 1-4 дүгээр курсийн оюутнуудын судалгааг гаргахад багш мэргэжлээр 1-р курст 46, 2-р курст-32, 3-р курст-39, 4-р курст 20 оюутан суралцаж байна. Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/280 дугаар захирамжаар Саран хөхөө театрын хөгжимчин, бүжигчин 3 уран бүтээлчийн сургалтын хөтөлбөрийн төлбөрт нийт 5,0 сая, А/575 дугаар захирамжаар Дуу хөгжмийн багш мэргэжлээр суралцаж буй 5 оюутны сургалтын төлбөрт орон нутагтаа эргэн ажиллах нөхцөлтэй гэрээний дагуу нийт 20,0 сая, Даланжаргалан сумаас хөгжмийн багш мэргэжлээр сурч буй 1 оюутны сургалтын төлбөрт 4,0 сая, бусад мэргэжлээр суралцаж буй 6 оюутанд 16,0 сая, эмч мэргэжлээр суралцаж байгаа 16 оюутанд 67,9 төгрөг, нийт орон нутагт нэн шаардлагатай багшийг бэлтгэхэд нийт 31 оюутанд 45,0 сая төгрөгийн сургалтын төлбөрийн дэмжлэг үзүүлсэн. Нийт 698 багш ажиллаж буй бөгөөд багшийн хангалт 93,7% байна.
83	2.3.7. Орон нутагт мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, коллеж, их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагааг дэмжиж, оюутны	89. Орон нутагт сургалтын үйл ажиллагаа явуулдаг их дээд сургуулиудад шаардлагатай мэргэжлээр сурах оюутнуудад	2021 - 2024	УТ ОНТ	30	Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн Дорноговь аймаг дахь салбар Анагаах Ухааны сургууль их эмч 6 жил, сувилагч 3 жил, дипломын 4 жил, эм найруулагч 3 жил, лабораторийн техникч 3 жилээр нийтдээ 4 мэргэжил, 5 чиглэлээр оюутан сургаж байгаа судалгааг гарган, сувилахуйн чиглэлээр Дорноговь аймгийн 15 оюутан төгссөн ба үүнээс аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт 10, сумын эрүүл мэндийн төвүүд 1, Замын-Үүд сумын нэгдсэн эмнэлэгт 2 сувилагч, сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд шинэ төгссөн 3 эмч, 3 тусгай мэргэжилтэн ажилд орсон.

	сургалтын төлбөрийн дэмжлэг үзүүлнэ.	төлбөрийн дэмжлэг үзүүлэх				Эм найруулагчийн ангид 2020-2023 онд суралцаж байгаа 16 оюутантай орон нутагтаа тогтвор суурьшилтай ажиллах гэрээг байгуулан сургалтын төлбөрийн 100% -ийн тэтгэлэг болох 67.9 сая төгрөгийг орон нутгийн хөгжлийн сангаас олгож, орон нутгийн хүний нөөц бэлтгэх ажлыг бодлогоор дэмжсэн.
84	2.4.1. Шинжлэх ухаан технологи, инновацийн хүний нөөцийг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд бүх төрлийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг орон нутгийн нийгэм, эдийн засагт өгч байгаа үр өгөөжийг шалгуур болгон дэмжинэ.	91. Орон нутгийн нийгэм, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий бүх төрлийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	<p>Орон нутгийн эрдэмтэн багш, зураач, докторуудтай хамтран 2022 онд зохиолч Л.Түдэвийн "Хорвоотой танилцсан түүх" бүтээлийг албан ёсны зөвшөөрөлтэйгөөр үндэсний бичгээр бичүүлэн, нутгийнхаа хүүхэд, багачуудын оюуныг тэлэх, хөгжүүлэх ажлыг шинээр санаачлан 600 ширхгийг 11,4 сая төгрөгийн санхүүжилтээр хэвлүүлэн, 20 сургуульд түгээж, хичээл сургалтын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлсэн.</p> <p>Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн "Захирлын нэрэмжит судалгааны тэтгэлэг"-т орон нутгийн багш, докторант Д.Долгорсүрэн хамрагдан, эрдэм шинжилгээ, судалгааны бүтээлд нь зориулан 3,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Даланжаргалан сумын ахмад багш Д.Цогбадрах "Итгэлт овогтны ургийн шашдир" угийн бичгийн хөтөч номыг бүтээж, 500 ширхгийг олон нийтийн хүртээл болгосон.</p> <p>Мөн өмнөх онуудад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн судалгааны ажил болох судлаач эрдэмтэн Ц.Баатархүүгийн "Хатны булгийн археологийн малтлага"-ын судалгааны ажил дуусаж, үр дүнгээ нэгтгэн "Хатны булгийн нууц" судалгааны ном хэвлэгдэхэд бэлэн болсон.</p> <p>Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газраас "Залуусын оролцоо-хөдөлмөр эрхлэлт" сарын аяны хүрээнд шинэ сэргэлтийн "Nextgen", залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн "Старт-апп" төслийн танилцуулах сургалтад 120, "Төсөл хэрхэн бичих вэ?" цахим сургалтад 15-34 насны 52 залуучуудыг тус тус хамруулсан. "Nextgen" төслийн уралдаанд хог хаягдлыг бууруулах, ангилах чиглэлээр 2, мод тарих, сэргээн засах төв байгуулах, "Ардыно робот" зэрэг 5 төслийг илгээснээс "Ардыно робот" төсөл шалгаран, 20,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг авахаар болсон.</p>
85	2.5.1. Нийгмийн даатгалын шинэчлэлийг хэрэгжүүлж, хамрах хүрээг өргөтгөж, сангийн орлогын төлөвлөгөөг биелүүлнэ.	92. Нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлагыг бодитой төлөвлөх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Нийгмийн даатгалын сангийн батлагдсан төсвөөс ажилгүйдлийн тэтгэмжээс бусад тэтгэвэр, тэтгэмжийн төлбөрийг олгосон.</p> <p>Тэтгэврийн даатгалын санд 31,3 тэрбум төгрөг орлого төвлөрч, төлөвлөгөө 98,4 %, Тэтгэмжийн даатгалын санд 3,2 тэрбум төгрөг төвлөрч, төлөвлөгөө 103 %, Үйлдвэрлэлийн осол мэргэжлээс шалтгаалах өвчний даатгалын санд 3,2 тэрбум төгрөг төвлөрч төлөвлөгөө 100 %, ажилгүйдлийн даатгалын санд 649,6 сая төгрөг төвлөрч, төлөвлөгөө 95,8%-тай биелүүлсэн.</p> <p>Нийт 17932 иргэнд 58,4 тэрбум төгрөгийн тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийг хугацаанд нь олгосон.</p>
86		93. Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч ажил олгогч	2021 - 2024	УТ ОНТ	826 21018	Нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулах даатгуулагчдын тоог нэмэгдүүлэх зорилгоор сайн дурын даатгуулагчдын анхдугаар зөвлөгөөнийг зохион байгуулан, 14 сумын 100 иргэнийг хамруулсан.

		болон даатгуулагчийн тоог нэмэгдүүлэх				Төгсөх ангийн оюутан, сурагчдад нийгмийн даатгалын ач холбогдол сэдвээр сургалт зохион байгуулсан. Сайн дурын даатгалд нийт 401, албан даатгалд нийт 278 даатгуулагч нийгмийн даатгалд хамрагдсан. Энэ оны гүйцэтгэлээр идэвхтэй байгаа 736 ажил олгогч 22626 даатгуулагч бүртгэгдсэн.
87		94. Нийгмийн даатгалын сангийн орлогын төлөвлөгөөг биелүүлэх бүх талын арга хэмжээ авах	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлогын төлөвлөгөөг биелүүлэх зорилгоор нийгмийн даатгалын шимтгэлийн насжилт өндөртэй өртэй байгууллагуудын авлагыг барагдуулах талаар журамд заасны дагуу шат дараалсан арга хэмжээ авч ажиллан, өр барагдуулахаар 9 байгууллагыг хуулийн байгууллагад шилжүүлж, 13 байгууллагад улсын байцаагчийн албан шаардлагыг хүргүүлж, 36 байгууллагын дутуу төлсөн шимтгэлийн барагдуулахаар Улсын байцаагчийн акт тогтоон төлбөрийг бүрэн барагдуулсан. Зөрчлийн хуулийн дагуу 3 байгууллагад 6,0 сая төгрөгийн шийтгэлийг ногдуулсан. 2022 оны Нийгмийн даатгалын сангийн орлогын төлөвлөгөөг 100% биелүүлсэн.
88	2.5.2. "Цахим нийгмийн даатгал" арга хэмжээний хүрээнд нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааг үе шаттайгаар цахимжуулж иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг ил тод шуурхай хүртээмжтэй болгох	95. Нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааг цахимжуулан, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг ил тод шуурхай хүртээмжтэй болгох	2021 - 2024	УТ ОНТ	Цахимжуулсан үйлчилгээний тоо	"Цахим нийгмийн даатгал" арга хэмжээний хүрээнд 7 нэр төрлийн үйлчилгээг төрийн мэдээлэл солилцооны нэгдсэн системээр дамжуулан, нийгмийн даатгалын цахим дэвтрийг 456 иргэнд, тэтгэврийн цахим дэвтрийг 321 тэтгэвэр авагч, ажилгүйдлийн тэтгэмж 36 хүсэлт, хөдөлмөрийн чадвар алдалтын эмнэлгийн хуудас, жирэмсэн болон амаржсаны эмнэлгийн хуудас нийт 1321, ажил олгогчийн тодорхойлолт 744-г олгох зэрэг үйлчилгээг цахимаар хүлээн авч хуулийн хугацаанд шийдвэрлэсэн.
89	2.5.2. "Цахим нийгмийн даатгал" арга хэмжээний хүрээнд нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааг үе шаттайгаар цахимжуулж иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг ил тод, шуурхай хүртээмжтэй болгоно.	96. Нийгмийн даатгалын архивын баримтыг бүрэн цахимжуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	50%	Архивд хадгалагдаж байгаа нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулалт, төлөлтийн 1995 оноос хойших цаасан суурьтай 285 хадгаламжийн нэгжийн 47514 хуудас бүхий цалингийн баримтуудыг бүрэн скайнердаж улсын хэмжээнд цахимаар ашиглах боломжийг бүрдүүлсэн. Нийгмийн даатгалын "Цахим архив" программын хөгжүүлэлтийг хийж тухайн хэлтэс нь шаардлагатай үед бусад аймаг, дүүргийн хэлтсийн мэдээллийн баазаас таталт хийж QR кодтой лавлагаа гаргах үйлчилгээг нэвтрүүлсэн. Үүний үр дүнд 168 иргэнд QR кодтой лавлагаа, 124 иргэнд цахим лавлагааг гаргаж чирэгдэлгүй үйлчилсэн. 2006 оноос хойших шимтгэл төлөлтийн лавлагааг иргэд өөрсдийн ухаалаг төхөөрөмжөөс бүрэн авах боломжийг бүрдүүлсэн.
90	2.5.3. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг зорилтот бүлэгт чиглүүлэн	97. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг цахим системд шилжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	50%	2021 онд 21 нэр төрлийн үйлчилгээ, 2022 онд 38 нэр төрлийн үйлчилгээ нэмэгдэж нийт нийгмийн халамжийн 64 нэр төрлийн үйлчилгээний хүсэлтийг цахимаар хүлээн авах боломжийг бүрдүүлсэн. Дээрх үйлчилгээнд хамрагдах хүсэлт 2021 онд 3162 иргэн, 2022 онд 4639 иргэн хамрагдах хүсэлт гаргасныг хугацаанд нь бүрэн шийдвэрлэсэн.

	хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, ядуурлыг бууруулан, цахим системд үе шаттай шилжүүлнэ.					Е-mongolia системд 4 төрлийн лавлагаа, тодорхойлолтыг оруулсан ба нийт үйлчилгээний 88,8 хувийг цахимжуулсан. Нийгмийн халамжийн 72 нэр төрлийн үйлчилгээний 64 нэр төрлийг цахимд шилжүүлсэн.
91		98. Хөдөлмөр эрхлэгчдийн орон нутгийн цахим бүртгэлийн мэдээллийн санг байгуулах	2022	УТ ОНТ	1	<p>Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас зохион байгуулсан EJOB платформыг хөгжүүлэлтийн сургалтад Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газрын удирдлагууд болон хөдөлмөр эрхлэлтийн мэргэжилтнүүд, сумдын хөдөлмөр эрхлэлт, халамжийн асуудал хариуцсан мэргэжилтний төлөөлөл 10 албан хаагчийг хамруулсан.</p> <p>Бүгд найрамдах Солонгос улсын Хөдөлмөр эрхлэлт, Хөдөлмөрийн яамнаас хэрэгжүүлж буй “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсөл”-ийн хүрээнд хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн сангийн системд бүрэн шинэчлэл, сайжруулалт хийж, Хөдөлмөрийн нэгдсэн систем EJOB платформыг хөгжүүлэн туршилт тестийн ажлуудыг шат дараатайгаар хийж гүйцэтгэн, нэвтрүүлэх бэлтгэл ажлыг хангасан.</p>
92		99. Өрхийн амжиргааны түвшин тогтоох судалгааны чанарыг сайжруулж, нийгмийн халамжийн үйлчилгээг зорилтот эзэнд нь хүргэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	Нийгмийн халамжийн үйлчилгээ зорилтот иргэнд хүрсэн	<p>Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны сайд, Үндэсний статистикийн хорооны даргын хамтарсан 2022 оны А/84 тушаалаар Өрхийн амьжиргааны түвшин тогтоох судалгааны маягт аргачлал шинэчлэгдсэн бөгөөд туршилтын журмаар зарим аймаг, дүүрэгт судалгаа хийхэд бүртгэлтэй 15343 өрх байгаа бөгөөд доод түвшний 1428, харьцангуй бага хэрэглээтэй 3231, дундаж түвшний 7356, дунджаас дээгүүр 2724, илүү өндөр хэрэглээтэй 604 өрх байгааг тогтоосон.</p> <p>Үүнээс өрхийн амьжиргааны түвшин тогтоох судалгаанд бүртгэлтэй доод түвшний 1428 өрхөөс нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж амьжиргааг дэмжих зөвлөлөөр хэлэлцүүлэн 154 өрхийн 292 том хүн, 397 хүүхдэд хүнсний эрхийн бичгийн үйлчилгээ үзүүлж байгаа бөгөөд нийгмийн халамжийн сангаас өссөн дүнгээр 140,5 сая төгрөгийг зарцуулсан.</p> <p>Өмнөх оны мөн үеэс хүнсний эрхийн бичгийн үйлчилгээнд хамрагдаж буй өрхийн тоо 149 өрхөөр буурч, халамжийн бусад үйлчилгээнд хамрагдсан иргэдийн тоо 296 иргэнээр өссөн. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг 21505 иргэнд үзүүлж халамжийн сангаас 9.1 тэрбум төгрөгийг олгосон.</p>
93		100. Орлого багатай болон эмзэг бүлгийн өрхийн гишүүдийг чадавхжуулах замаар ажлын байранд зуучилж, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	1300 120	<p>“Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх оролцоо төсөл”-д 18-34 насны сүүлийн 3 сар ажил хөдөлмөр эрхлээгүй, их дээд сургууль болон мэргэжлийн боловсролын байгууллагад суралцдаггүй, ажилтай орлоготой болж ирээдүйгээ өөрчлөх хүсэлтэй 103 залуу сургалтад хамрагдаж, 54 оролцогч дадлагат гарч байнгын ажлын байранд 8, өөрөө өөртөө ажлын байр бий болгосон 2, шинээр мэргэжил сонгон суралцаж буй 6 оролцогч 2021 онд бүртгэгдэж байсан бол ажил мэргэжлийн чиг баримжаа зөвлөгөө өгөх үйлчилгээ, мэргэжлийн ур чадварыг богино хугацаанд эзэмшүүлэх сургалт, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх "Оролцоо" төслийн сургалтад өрхийн мэдээллийн нэгдсэн сангийн 409-өөс доош оноотой нийгмийн халамжийн дэмжлэг тусалцаа зайлшгүй</p>

						шаардлагатай орлого багатай болон эмзэг бүлгийн өрхийн 290 иргэнийг хамруулж чадавхжуулсан. Үүнээс 214 иргэнийг байнгын болон түр ажлын байранд зуучлан ажилласан.
94	2.5.4. Орон нутгийн бүтээн байгуулалтын эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн шинэ ажлын байр бий болгох, ажилгүйдлийг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж, хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг тогтмол нэмэгдүүлнэ	101. Хөдөлмөрийн зах зээлийн судалгаанд үндэслэн мэргэжилтэй боловсон хүчин бэлтгэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	300 /гүйцэтгэлээр/	“Хөдөлмөрт бэлтгэх хөтөлбөр”, “Эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр” -ийн хүрээнд хөдөлмөрийн зах зээлийн судалгаа болон зорилтот бүлгийн иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд үндэслэн богино хугацаанд мэргэжлийн ур чадвар олгох сургалтыг үсчин, тогооч, оёдолчин, гагнуурчин мэргэжлээр зохион байгуулан, 61 иргэнд чадамжийн гэрчилгээг олгож хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 11,9 сая төгрөгийг зарцуулсан. Төмөр замын замчин, Барилгын засал чимэглэл, Гагнуурчин зэрэг мэргэжлүүдээр аймгийн Политехникийн коллежид 2020-2021 оны хичээлийн жилд 462 суралцагч, 2022-2023 оны хичээлийн жилд 337 суралцагч шинээр элсэж, 2,5 жилийн сургалтыг 7 мэргэжлээр 204, 1 жилийн сургалтыг 9 мэргэжлээр 159 суралцагч тус тус төгсөн уул уурхай, барилга, төмөр замын салбарын мэргэжилтэй боловсон хүчнээр бэлтгэгдсэн.
95		102. Цагийн болон өдрөөр ажиллах хөдөлмөрийн уян хатан тогтолцоо, нөхцөлийг бүрдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	2 520	Ажил ологч байгууллага, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, иргэдийн цагийн болон өдрийн ажлын байрны захиалгыг тухай бүрд авч Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн программд нэгтгэн орон нутгийн DTV телевиз болон зарын цахим сайт, цахим хуудсаар долоо хоногт 2 удаагийн давтамжтайгаар ажлын байрны 55 захиалгыг 21 аж ахуй, нэгж байгууллага, 10 иргэнээс авч, шинэчлэн зар мэдээг хүргэж 44 иргэнийг ажлын байранд зуучилсан. Түр ажлын байранд 92 иргэнийг зуучилж, төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд 194 иргэнийг түр ажлын байраар ханган ажилласан. Нийт 330 иргэнийг түр ажлын байраар хангасан. Өмнөх оны мөн үеэс цагийн болон өдрийн ажлын байрны зуучлал, түр ажлын байрны зуучлал 13 хувиар өссөн.
96		103. Орон нутгийн бүтээн байгуулалтын хүрээнд шинээр бий болсон үйлдвэр, үйлчилгээний салбарын шинэ ажлын байранд ажиллагсдыг зуучилж, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024			1300, 1400,

					<p>шинэ ажлын байр бий болсон.</p> <p>Тайлант хугацаанд нийт 280 иргэнийг шинэ ажлын байранд зуучилсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал зуучлагдсан иргэдийн тоо 162 иргэнээр өссөн.</p>
97	104. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн чиглэлээрх хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлж, сумдын ХАБЭА-н зөвлөлийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн зөвлөл нь жилийн төлөвлөгөөг 5 зорилт 14 арга хэмжээ, сарын аяны төлөвлөгөөг 4 зорилт 10 арга хэмжээтэйгээр боловсруулан, "Аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн эерэг соёлыг хамтдаа төлөвшүүлье" урианы дор тэмдэглэн нээлтийг 04 сарын 11, 12-ны өдрүүдэд зохион байгуулсан.</p> <p>Улаан загалмайн хороо, Онцгой байдлын газраас үзүүлэх сургалтыг зохион байгуулан, 14 сумын Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн зөвлөлийн дарга нарт Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн хууль тогтоомж дүрэм, журам бүхий хавтас, дарцгийг гардуулан өгсөн.</p> <p>Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ажилтныг мэргэшүүлэх 14 хоногийн сургалтад 20 ажилчин, бусад 3 төрлийн сургалтад 1080 гаруй иргэд, албан хаагчийг хамруулсан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/579 дүгээр захирамжаар байгуулагдсан ажлын хэсэг "Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн хуулийн хэрэгжилтийн улсын үзлэг"-ийг аймгийн эрүүл мэндийн салбарын 47 байгууллагыг хамруулан, ажилчдынхаа ажиллах, амрах аюулгүй, эрүүл таатай оффисыг бий болгон ажиллаж байгаа 5-н байгууллагын танилцуулгыг цахимаар иргэдэд хүргэн, "Эрүүл аюулгүй ажлын байрыг эрхэмлэгч байгууллага-2022" уралдааныг зарлаж, удирдамжийн дагуу төрийн байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийн хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаанд хяналт шалгалт хийж зөрчил дутагдлыг арилгуулсан.</p> <p>Төр болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч иргэдийг шторк, гарын авлагаар хангаж, байгууллагуудын болон 14 сумын цахим хаягаар Үйлдвэрлэлийн осол мэргэшлийн шалтгаалах өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр мэдээллийг хүргэх зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулан, төлөвлөгөөг 100 хувь хэрэгжүүлэн ажилласан.</p>
98	105. Хувийн хөдөлмөрийн бирж байгуулах иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагыг дэмжих	2021 - 2022	УТ ОНТ	Хувийн хөдөлмөрийн биржийн тоо-1	<p>Дорнын говь тур ХХК нь цагийн ажилд иргэдийг зуучлах зорилгоор хөдөлмөрийн биржийг туршилтаар 2021 оны 4 сараас эхлэн үйл ажиллагаа явуулж, 2021 онд "Төгс-өнөд" ХХК, "Хангайн бигэр" ХХК, "Равжаа музей", "Дэлгэр баясах зам" ХХК зэрэг аж ахуй нэгж байгууллага болон засвар, барилгын ажил хийж буй хувь хүмүүст давхардсан тоогоор 150-200 иргэдийг 4-12 цагийн ажилд зуучлан ажиллуулсан.</p> <p>"Өвлөх ухаан" төрийн бус байгууллагад хувийн бирж байгуулах боломж нөхцөлийн талаар мэдээлэл өгч, мэргэжил арга зүйгээр ханган ажилласан. Эдгээр байгууллагууд нь цаашид Хувийн хөдөлмөрийн биржийн албан ёсны зөвшөөрөл авах боломжийн талаар судалгаа хийж, бэлтгэл ажлаа ханган</p>

						ажилласан.
99		106. Говийн бүсийн ахмад настны төрөлжсөн асрамжийн газрын барилга барих	2022 - 2023	УТ ОНТ	Гүйцэтгэл 50%	Говийн бүсийн ахмад настны төрөлжсөн асрамжийн газрын барилга барих ажлыг улсын төсвийн 2,6 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр "Тогоруутай нуур" ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн. Барилгын үндсэн хийц бүтээцийн угсралтын ажил дуусаж, дотор шавардлага, цахилгаан, сантехник, гадна шугам сүлжээний угсралтын ажил хийгдсэн. Барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 75%-тай. 2022 онд төлөвлөсөн ажлын хэрэгжилт 100 хувьтай биелсэн.
100	2.5.5. Хөгжлийн бэрхшээл тэй иргэд, ахмад настанд ээлтэй, хүртээмжтэй орчин нөхцөлийг бүрдүүлж, хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангана.	107. Сайншанд суманд Ахмадын сувиллын барилга барих	2021 - 2022	УТ ОНТ	100%	Улсын төсвийн 4,4 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд суманд 60 ортой Ахмадын сувиллын барилга барих ажлыг "Элит Конкрет " ХХК-аар гүйцэтгүүлэн, барилгын үндсэн хийц бүтээц, дээвэр, цонх угсрах, дотор шавардлага, цахилгаан, сантехник, салхивч, гадна бохир усны цооног, цахилгаан хангамжийн ажлууд нь бүрэн, дотор засал, гипсэн тааз угсрах, гадна фасадны рам зангидах, гадна тохижилтын ажлуудын явц 80%-тай биелсэн.
101		108. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн "Эрүүлжин хөгжих төв"-ийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах	2021 - 2024		50	Эрүүл хөгжих төвийн үйл ажиллагаа болон цалингийн зардалд орон нутгийн төсвөөс 66,9 сая төгрөг батлагдан, 09:00-16:00 цаг хүртэл үйлчилгээ үзүүлж, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн асран хамгаалагчид хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангах үйл ажиллагааг явуулж, 18,8 сая төгрөгийг зарцуулсан. Олон улсын Holtinternational сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын багш ажилчид болон тусгай хэрэгцээт цэцэрлэг сургуулийн бүлгийн багш нар, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн өдөр өнжүүлэх "Эрүүлжин хөгжих төв"-ийн ажилтнууд байнгын асаргаатай хүүхдүүдийн эцэг, эх нийт 50 иргэнд хүүхдийн асаргаа сувилгааны талаар сургалт, "Бидний хүүхэд-Бидний ирээдүй" хэлэлцүүлэг зэргийг зохион байгуулан, 9 хүүхдэд сэргээн засах, өдөр өнжүүлэх үйлчилгээг тогтмол үзүүлсэн.
102	2.5.6. Залуучуудад бизнес эрхлэх зорилгодоо хүрэхэд шаардлагатай дэмжлэг, туслалцааг үзүүлэх, орчин, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	109. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төвийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	520/5	"Өөрийгөө хэрхэн бүтээх вэ?" Модуль-1 цахим уулзалтыг 11 иргэнд, Модуль 1-3 сургалтыг танхимаар зохион байгуулж 20 иргэнийг хамруулснаас 3 иргэн хувиараа хөдөлмөр эрхэлж, 3 иргэнийг ажилд оруулсан. Best хөтөлбөрийн Дорноговь салбартай хамтран "модуль-4" "Би туршлагаасаа хуваалцаж чадна" сургалтад 35 залууг хамруулж, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар 2022-2023 онд хэрэгжүүлэх 7 хөтөлбөрийг танилцуулж, "Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр" болон бусад төсөл хөтөлбөрүүдэд хамрагдах боломжийн талаар мэдээлэл өгсөн, мөн амжилттай бизнес эрхэлж байгаа залуусын төлөөлөл, 2020 оны "Старт-Ап"-ийн шилдэг 5 оролцогчид туршлагаасаа хуваалцсан. Модуль сургалтуудад давхардсан тоогоор нийт 66 иргэнийг хамруулсан. "Залуусаа сонсох өдөр" арга хэмжээг аймгийн Политехник коллеж дээр зохион байгуулж 5 ангийн 113 төгсөгчдөд "Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр"-ийн start-up арга хэмжээ, бусад Олон улсын төсөл болон сургалтын мэдээлэл өгсөн.

						<p>Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний газрын албан хаагчдад “Байгууллагын эерэг уур амьсгалыг хэрхэн бүтээх вэ,” сэдэвт сургалтыг аймгийн Цагдаагийн газрын сэтгэл зүйч багш Х.Золзаяа удирдан зохион байгуулж 38 албан хаагчийг хамруулсан. Төвөөр дамжуулан ажлын байрны ярилцлагыг 5 удаа зохион байгуулж 148 залуу хамрагдсанаас 5 аж ахуй нэгжид 72 иргэнийг ажлын байранд зуучилсан.</p> <p>“Оролцоо төсөл”-д 103 залууг бүртгэсэн бөгөөд төслийн 1-4 дүгээр ээлжийн сургалтад 64 залуу хамрагдсанаас 28 залууг түр болон байнгын ажлын байранд зуучилсан. Ажил хайгчаар бүртгүүлсэн залуучуудын төлөөлөлтэй уулзалт хэлэлцүүлэг зохион байгуулж 9 залууг мэргэжлийн ур чадварыг богино хугацаанд эзэмшүүлэх сургалтад хамруулсан.</p> <p>Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төвөөр 582 иргэн үйлчлүүлснээс 254 иргэнийг ажил хайгчаар бүртгэж, цахимаар 1 сургалт, танхимаар 2 төрлийн арга хэмжээ болон бусад арга хэмжээг 6 удаа зохион байгуулсан.</p>
103		110. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг бодлогоор дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	24 /гүйцэтгэлээр/	<p>Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2021, 2022 оны 1 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр” болон Монгол Улсын Засгийн газрын “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-ний 2.6 дахь, 2021 оны 58 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх-Оролцоо төсөл”-ийг хэрэгжүүлэн, Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрт 2021 онд давхардсан тоогоор 178 залуу, 2022 онд 134 залуу хамруулснаас, 2 залууд тус бүр 10.0 сая төгрөгийн санхүүгийн буцалтгүй дэмжлэг олгож, 98 оюутан, залуусыг цагийн болон өдрийн ажлын байранд зуучлан ажилласан.</p> <p>“Залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх-Оролцоо төсөл”-д 2021 онд 103, 2022 онд 64 залуучуудыг хамруулж, тэдгээрээс 61 залууг байнгын болон түр ажлын байранд зуучилсан.</p>
104	2.5.7. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах орон нутгийн тогтолцоог бэхжүүлж, байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулж, төрийн бус байгууллага, иргэдийн оролцоог	111. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах бодлогыг бүх түвшинд сурталчлан, хамтын ажиллагааг дэмжиж, жендэрийн хэвшмэл ойлголтыг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	5	<p>“Харилцан хүндэтгэе” цахим хэлэлцүүлэг, “Аавуудын өдөр”, “Аавуудын өдөрлөг”, “Аавтайгаа хамт”, “Жендерт суурилсан гэр бүлийн хүчирхийлэл “Дэвжээ” танин мэдэхүйн тэмцээн, “Хайраа хайрлая”, “Хандлагаа өөрчилъе”, “Хамтдаа үлгэрлэе” зэрэг арга хэмжээнүүдээс гадна урлаг спортын нөлөөллийн арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж 5000 гаруй иргэдийг хамруулсан.</p> <p>“Тэгш хүртээмжтэй байдал залуусын манлайлал” сургалтад аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн сургагч багшаар бэлтгэгдэн “Жендерт хүйс хамаатай юу?”, “Охид хөвгүүдийнхээ талаар ярилцъя”, “Аз жаргалтай гэр бүлийг бүтээцгээе”, “Эрүүл мэндээ хамтдаа хамгаалцгаая” зэрэг 10 сэдвээр 480 иргэнд сургалт мэдээлэл өгсөн.</p> <p>Ерөнхийлөгчийн ивээл дор “Нийгмийн хөгжилд эрэгтэйчүүдийн оролцоо, манлайлал” үндэсний чуулганы хүрээнд 30 эрэгтэйчүүдийн төлөөлөл оролцсон аймгийн дэд хэлэлцүүлгийг зохион байгуулан, санал, эрэгтэйчүүдэд тулгамдсан</p>

	нэмэгдүүлнэ					асуудлыг нэгтгэж, үндэсний чуулганд хүргүүлж, аймгаа төлөөлж 5 эрэгтэй оролцсон. Жендерийн хэвшмэл ойлголтыг халах зорилгоор "Залуу гэр бүлийн зөвлөгөөн", "Хосын сургалт", "Жендерт суурилсан гэр бүлийн хүчирхийлэл", "Гэр бүлийн үнэ цэнэ", "Гэр бүлийн үндсэн үүрэг хариуцлага" "Нандин" чуулган, "Охидын өдөр", "Цагаан сарнай" зэрэг 8 төрлийн арга хэмжээг зохион байгуулж 1510 иргэнийг хамруулан, "Харилцан хүндэтгэе" сарын аяны хүрээнд 14 суманд жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах, жендерийн хэвшмэл ойлголтыг арилгахад чиглэсэн олон талт арга хэмжээг зохион байгуулсан.
105		112. Төрийн үйлчилгээ болон хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцаанд иргэдийг бүх талаар тэгш хамруулах бодлогыг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	95%	Хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийн төсөл сонгон шалгаруулах ажлын хэсэгт 2021 онд 9, 2022 онд 13-н төрийн бус байгууллага болон иргэдийн төлөөллийг оролцуулан шийдвэр гаргах түвшинд тэдний оролцоог ханган ажилласан. 2022 онд 4 төрийн бус байгууллагаар дамжуулан олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээг 363 иргэнд үзүүлсэн. Төсөл хөтөлбөрүүдийн сонгон шалгаруулалтын ажлын хэсгийн нийт гишүүдийн 2021 онд 36 хувьд нь, 2022 онд 43.3 хувьд нь төрийн бус байгууллага, иргэний төлөөллийг оролцуулсан.
106	2.5.8. Гэр бүлийн үнэ цэнэ, тогтвортой байдлыг хангах, гэр бүлийн хүчирхийлэл хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргыг түгээн дэлгэрүүлнэ.	113. Гэр бүлийн тогтвортой байдлыг хангах бүх талын бодлого, нөлөөллийн үйл ажиллагааг явуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	25/38000	Хууль ёсны тогтвортой гэр бүлийг дэмжих бодлогын хүрээнд 2021 онд "Хайрлах ухаан" цахим чуулганыг зохион байгуулж шинээр гэр болж байгаа 12 хосод гэрлэлтийн баталгаа гардуулсан бол 2022 онд 5 хос, нийгэмд үлгэр дуурайлал болсон залуу, дунд, алтан хуримаа хийсэн ахмад зэрэг нийт 5 гэр бүлийн амьдралын түүхийн талаар "айл гэр бүл" подкастыг бэлтгэн тэдгээрийн амьдралын сайн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлсэн. "Олон улсын гэр бүлийн өдөр", "Аавуудын өдөр", "Хүүхдийг зодож шийтгэхийн эсрэг өдөр" зэрэг тэмдэглэлт өдрүүдээр аймгийн хэмжээнд "Гэр бүлийн аз жаргалын үнэ цэнэ" зөвлөгөөн, "Аав ба би", "Би гэр бүлдээ үүнийг хүсдэг" зэрэг 20 төрлийн урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх арга хэмжээнд 13924 иргэнийг хамруулж мэдээлэл хүргэсэн бөгөөд Сайншанд, Өргөн, Мандах, Алтанширээ зэрэг сумд "Жаргалтай гэр бүл", "Гэр бүлийн өдөрлөг" зэрэг гэр бүлийг дэмжсэн зөвлөгөөнийг хийж, мэргэжлийн лектор, сэтгэл зүйчдийг урьж оролцуулан хүүхдэд ээлтэй гэр бүлийн орчныг бүрдүүлэхэд анхаарч ажилласан. Гэр бүлийн өдөрлөг, нөлөөллийн нэгдсэн болон хэсэгчилсэн арга хэмжээ, тэмдэглэлт өдрүүдээр зохион байгуулсан арга хэмжээгээр дамжуулан 52869 иргэнд гэр бүлийн үнэ цэнэ, тогтвортой байдлыг хангах, хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргын төлөөр гэр бүлийн боловсрол олгоход чиглэсэн мэдээ мэдээллийг хүргэж ажилласан.
107		114. Гэр бүлд	2022	УТ	Байгуулагдс	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газарт мэргэжлийн 1 сэтгэл зүйч

		зөвлөгөө өгөх үйлчилгээний орчин нөхцөлийг сайжруулах		ОНТ	ан төвийн тоо 1 Тоног төхөөрөмжийн хангалт 100%.	ажиллаж байна. Сэтгэл судлаач хүчирхийллийн хохирогч болон гэр бүлийн зөрчилтэй иргэдийн судалгааг гарган, сэтгэл зүйч, хүүхдийн эрхийн ажилтанд хандсан 28 иргэнд тулгамдсан асуудлыг нь шийдвэрлэх, сэтгэл зүйн анхан шатны үйлчилгээг үзүүлсэн. Үүнээс хохирогч болсон 4 иргэнд хамгаалах байраар үйлчилгээ үзүүлж, сэтгэл заслын үйлчилгээг хүргэсэн. Зөвлөгөө өгөх өрөө танхимын засварын саналыг 2023 оны төсөвт оруулахаар санал хүргүүлэн ажилласан.
108		115. Иргэдийг гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхдийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ойлголт, хандлагыг сайжруулж, гэр бүлийн харилцаа болон хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргыг түгээн дэлгэрүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	19/17000	<p>“Гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх дэд хөтөлбөр”-ийг 2021, 2022 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн, “Зогсохгүй” контентын багтай хамтран хүүхдийн хүчирхийллийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, эцэг эхчүүдэд зөв хандлага төлөвшүүлэх, хохирогч болсон тохиолдолд хаана, хэнд хандах агуулгын хүрээнд 1 минут 30 секундийн контент бэлтгэж цахим орчноор дамжуулан 71,0 мянга гаруй иргэдэд хүргэсэн.</p> <p>Хүүхдэд багаас нь аюулгүй байдлаа хангах, эрх, үүрэг болон эерэг зөв дадал, хандлагыг төлөвшүүлэх зорилгоор хүүхдийн комикс ном бэлтгэн хүргэхээр 4,0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг шийдвэрлүүлэн, номын зохиол бичиж, зураг зуруулах эх бэлтгэх ажлыг гүйцэтгэн, соёлын болон нийгмийн салбарын байгууллагуудтай хамтран гэр бүл, хүүхдийн төрлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, түүнчлэн бага насны хүүхдийг бэлгийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх мэдлэгийг эцэг, эхчүүдэд олон төрлийн арга хэлбэрээр дамжуулан хүргэх, байгууллагуудыг тус ажилд татан оролцуулах зорилгоор нөлөөллийн аяны дэвтэр аялуулах үйл ажиллагааны бэлтгэлийг бүрэн хангасан.</p> <p>Хамтарсан багийн гишүүдийг 2021 онд чадавхжуулах, идэвхжүүлэх зорилгоор 13 удаагийн сургалт хийж, мэргэжил арга зүйгээр ханган ажилласнаас гадна 34,1 сая төгрөгийн санхүүжилтээр таблет олгох зэргээр дэмжлэг үзүүлж, ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Хамтарсан багийн үйл ажиллагааг 2022 онд дэмжин аймгийн ИТХ-ын дэргэдэх ГХУСАЗСЗ-өөс 27 хамтарсан багт 7,5 сая төгрөг, ГБХЗХГ-аас 8 хамтарсан багт 3,6 сая төгрөг 2 удаагийн төслийн уралдааныг зарлаж давхардсан тоогоор 35 хамтарсан багт 11,7 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийн үзүүлсэн. Хүүхэд хамгаалал, хүүхэд хүмүүжлийн эерэг аргын талаарх зөвлөгөө мэдээллийг 750 өрхийн 1500 иргэнд хүргэн гэр бүл дэх хүүхэд хамгаалал, гэр бүлийн орчинд хүүхдийн эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн. Мөн эрсдэл өндөртэй 177 өрхөд нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, эргүүл хяналтын ажлыг сар болгон зохион байгуулж, гэмт хэрэг зөрчил, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлж ажилласан.</p>

					<p>Хүүхдийн тусламж-108 утсанд ирүүлсэн мэдээллийн дагуу 91 кейсийг хүлээн авч, хариу үйлчилгээнд хамруулан нийт кейсийн 90,1 хувийг шийдвэрлэн, 9 дуудлага мэдээллийн хяналтад авч ажилласан.</p> <p>“Хайрлаж үлгэрлэе”, “Хүүхдээ сонсьё”, “Хүүхэд бүр хайрлагдах эрхтэй” зэрэг нөлөөллийн арга хэмжээний хүрээнд 23 удаагийн уулзалт, зөвлөгөөн, 300 гаруй төрлийн сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 420000 иргэдийг хамруулсан.</p>
109	2.5.9. Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлж, хүүхдэд ээлтэй орчныг бүрдүүлнэ.	116. “Хүүхдэд ээлтэй орон нутаг” зорилтод хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	Төлөвлөгөөний хэрэгжилт 100%	<p>Үндэсний хэмжээнд зохион байгуулагдсан “Майхант чуулган”, “Хүүхдийн зөвлөлийн хэлэлцүүлэг” зэрэг арга хэмжээнд 215 хүүхдийг оролцуулж, аймгийн хэмжээнд Хүүхдийн нэгдсэн чуулган, “Яргуй” хүүхдийн урлагийн наадам зэрэг 10 тэмцээн уралдааныг зохион байгуулж, 2692 хүүхдийг хамруулан 29,8 сая төгрөгийг зарцуулсан.</p> <p>“Хүүхдээ сонсох өдөр”-ийг тогтмол зохион байгуулж хэвшсэн бөгөөд хүүхдүүдээс гарсан саналыг нэгтгэн, Хатанбулаг сум “Үлгэр домгийн өргөө”, монгол бичгийн кабинетыг 3,9 сая төгрөгөөр тохижуулж, Даланжаргалан, Хөвсгөл, Мандах сумд сургуулийн орчны авто замын хурд сааруулагчийг сэргээн засварласан.</p> <p>Гэр бүлийн боловсролыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр Сайншанд, Алтанширээ, Өргөн зэрэг 5 сумдад гэр бүлийн зөвлөгөөн, Алтанширээ, Мандах сумдын хамтарсан баг “Дэвжээ” тэмцээн, 18 аж ахуй нэгж байгууллагын эцэг эхийн зөвлөлөөс 15 төрлийн нөлөөллийн арга хэмжээнд 4738 гэр бүл, иргэд олон нийтийг хамруулж, айл гэр цуврал подкаст, 7 төрлийн зөвлөмжийг хүргэн, 31 байгууллага “Хүүхэд хамгааллын бодлого”-ын баримт бичгийг батлан мөрдөж, 11 байгууллага хүүхдийн өрөөг тохижуулан хүүхдэд ээлтэй орчныг бүрдүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 53 дугаар тогтоолоор баталсан “Хүүхдэд ээлтэй орон нутаг” зорилтот хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхээр 7 зорилтын хүрээнд 85 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн, хэрэгжилтийг 92% ханган ажилласан.</p>
110		118. Хүүхдийн ордны дэргэд “Хүүхдийн урлан бүтээх төв” байгуулах	2022	100%	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/95 дугаар захирамжаар батлагдсан “Хүүхэд хөгжил-2022” зорилтот жилийн хүрээнд хүүхдийн ордныг “Хүүхэд хөгжлийн төв” болгосон ба тус төвд уран нугаралт, шатар, хөгжим, охидын клуб, илтгэх урлаг, уран зураг зэрэг 9 төрлийн дугуйлан хичээллэж 467 хүүхэд, багачууд хамрагдсан.</p> <p>Энэ нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад дугуйлангийн тоо 6 төрлөөр, хүүхдийн тоо 25 хувиар өссөн.</p>
111		119. Байгууллага, аж ахуйн нэгжийн дэргэдэх эцэг, эхийн зөвлөлийн тоог нэмэгдүүлж,	2021 - 2024	УТ ОНТ	80/80 /өссөн дүнгээр/

		үйл ажиллагааг нь идэвхжүүлэх				<p>Улаанбаатар төмөр замын Сайншанд зангилаа, Замын-Үүд ерөнхий боловсролын 3 дугаар сургууль, Хатанбулаг сумын Эрүүл мэндийн төв зэрэг 6 байгууллага шинээр эцэг эхийн зөвлөл байгуулсан.</p> <p>Эрүүл мэндийн газар, Нийтлэг үйлчилгээний газар, Гэр бүл хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, Алтанширээ сумын төсвийн 5 байгууллага зэрэг 11 байгууллага нөөц боломжоо ашиглан хүүхдийн өрөөтэй болж ажилтнуудынхаа хүүхдэд ээлтэй орчныг бүрдүүлж 11,3 сая төгрөгийн санхүүжилтийг зарцуулсан.</p> <p>Нийт 79 аж ахуйн нэгж байгууллага эцэг эхийн зөвлөлөөр дамжуулж хүүхэд хамгааллын бодлогын хэрэгжилтийг хангаж, үүнээс 18 эцэг эхийн зөвлөл гэр бүлийн боловсролыг дэмжих чиглэлээр соён гэгээрүүлэх 15 төрлийн нөлөөллийн арга хэмжээнд 1347 ажилтныг гэр бүлийн хамт хамруулсан.</p>
112	2.5.10. Залуучуудын хөгжил, оролцооны талаарх төрийн бодлого шийдвэр, дүрэм журмын хэрэгжүүлж залуучуудын санал санаачилгыг дэмжинэ.	120. Залуучуудын хөгжил, оролцоог сайжруулж, санал санаачлагыг дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	6	<p>Залуучуудын оролцоог хангасан үндэсний 1 цахим, 1 хэлэлцүүлэг, аймгийн 2 удаагийн чуулганыг зохион байгуулж нийт 15-40 хүртэлх насны 430 залуучууд оролцон өөрсдийн үзэл бодол, тулгамдсан асуудлын талаар хэлэлцэж дуу хоолойгоо бодлогын түвшинд хүргэх боломжийг бүрдүүлэн, бодлогын түвшинд хэрэгжүүлэх чиглэл зөвлөмжийн сумын Засаг дарга, залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн тэргүүн нар 5 удаагийн зөвлөмж чиглэлийг хүргүүлж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажилласан.</p> <p>Даланжаргалан сум 8 залуу төрийн албан хаагчдын ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангаж орон сууцанд хамруулсан, 5 төрийн албан хаагчийн мэдлэг, чадвараа дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж сургалтын төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлсэн. Замын-Үүд сумын 2 багт тоглоомын талбайг шинээр барьж хүүхэд, залуучуудын чөлөөт цагаа өнгөрөөх ээлтэй орчныг бүрдүүлсэн.</p> <p>Айраг сум 2 оюутны төлбөрийг 100 хувь шийдвэрлэж, 38 айлын орон сууцыг ашиглалтад оруулж залуу гэр бүлийн амьдрах орчныг сайжруулсан, Хатанбулаг сум нүүдэлчин уламжлалыг өсвөр үе, залуучуудад сурталчлан таниулах, өвлүүлэх зорилгоор морин өртөө тэмцээнийг зохион байгуулсан зэрэг өсвөр үе залуучуудад чиглэсэн бодлого шийдвэрийг хэрэгжүүлж ажилласан.</p> <p>Тайлант хугацаанд 5 сумын Засаг дарга, Залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн тэргүүн нар "Залууст ээлтэй шийдвэр" сайн туршлагыг видео хэлбэрээр бэлтгэн орон нутгийн телевиз олон нийтийн мэдээллийн сувгаар дамжуулан олон нийтэд сурталчлан таниулсан.</p>
113		121. Сайншанд, Замын-Үүд сумдад хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн төвийг байгуулах	2022 - 2023	УТ ОНТ	100%	<p>Залуучуудын хөгжлийн төвийн чиг үүргийн дагуу Зэвсэгт хүчний 336 дугаар анги, "Чандмань илч" ОНӨХХК, Сайншанд сумын Засаг даргын Тамгын газар зэрэг төрийн болон орон нутгийн өмчийн нийт 15 байгууллагын 335 албан хаагч, зорилтот бүлгийн 145 иргэн нийт 520 иргэнд "Сэтгэл хөдлөл, Стресс бухимдлаа зохицуулах", "Жендерийн хэвшмэл ойлголт", "Өөртөө итгэх итгэл" зэрэг 11 сэдвийн хүрээнд амьдрах ухааны мэдлэг олгох сургалт зохион байгуулсан.</p>

						<p>Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яамнаас санаачлан "New history" хөгжлийн хөтөлбөрийн хүрээнд "Ирээдүйн эзэд" 5 удаагийн лекцийг 9-12 ангийн 1500 хүүхдэд хүргэсэн.</p> <p>Төвийн дэргэдэх Лидер сурагч академи, Мэтгэлцээний клуб, Охидын клуб, Сайн дурынхны клуб, Гарааны бизнес эрхлэгчдийн бүлэг зэрэг өсвөр үе, залуучуудын 6 бүлэг идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж 25 арга хэмжээнд 2420 өсвөр үе, залуучуудыг хамруулсан.</p>
114	2.6.1. "Алсын хараа -2050" урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд үндэсний бахархал, монгол өв соёлыг өвлүүлж, стандарт шаардлагад нийцсэн соёл урлагийн байгууллагын барилга байгууламжийн тоог нэмэгдүүлнэ	123. Хамарын хийдэд ноён хутагт Д.Данзанравжаагийн нэрэмжит соёл аялал жуулчлалын цогцолбор байгуулах төслийг эхлүүлэх	2022 - 2023	УТ ОНТ	30%	<p>Хамарын хийдийн 3-н замын уулзварт аялал жуулчлалын зориулалтаар 5 га газрыг "Бэст Эргэл" ХХК-д аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/642 дугаар захирамжаар эзэмшүүлсэн.</p> <p>Хувийн хэвшлийн 120.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 3-н замын уулзвар болон Хайрханы дэргэд боловсон ариун цэврийн 2 байгууламжийг "Энержипарагон" ХХК барьж ашиглалтад хүлээлгэн өгсөн.</p>
115		124. Сайншандад 700 хүний суудалтай "Саран Хөхөө" шинэ театрын барилга барих	2021 - 2022	УТ ОНТ	70%	<p>Улсын төсвийн 16,7 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр Сайншанд суманд 700 хүний суудалтай Саран Хөхөө театрын барилга барих ажлыг "Болор-Аграмба" ХХК-аар гүйцэтгүүлэн, 2022 онд улсын төсөвт батлагдсан 2,8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтээр барилгын газар шороо, суурь, зоорины давхрын каркасан хийцийн угсралт бүрэн хийгдсэн.</p> <p>Тайзны хэсгийн багана, дам нуруу болон хөгжимчдийн хэсгийн дам нурууны угсралтын ажил хийгдсэн. 2022 онд олгогдсон санхүүжилтийн хүрээнд төлөвлөсөн барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэл 100% биелсэн.</p>
116		125. Зарим сумдад музей, номын сан, соёлын төвийн барилга байгууламжийг барьж ашиглалтад оруулах	2022 - 2023	УТ ОНТ	1	<p>Замын-Үүд суманд 500 хүний суудалтай "Соёлын ордон" барих ажлыг улсын төсвийн 6,7 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр "РСТ" ХХК гүйцэтгэхээр шалгарсан.</p> <p>Улсын төсөвт 2022 онд 2,8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт батлагдаж барилгын каркасан хийцийн угсралтын ажил бүрэн хийж, тухайн жилд төлөвлөсөн ажлыг 100% гүйцэтгэсэн.</p> <p>Сайншанд сумын 5 дугаар багийн "Соёлын ордон"-ы дээврийн засварын ажлыг орон нутгийн төсвийн 177.3 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр "Мөнх хархираа" ХХК-иар гүйцэтгүүлсэн.</p>
117		125. Замын-Үүд суманд 500 хүний суудалтай соёлын ордон барих	2021 - 2022	УТ ОНТ	70%	<p>Замын-Үүд суманд 500 хүний суудалтай "Соёлын ордон" барих ажлыг улсын төсвийн 6,7 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр "РСТ" ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн.</p> <p>Тус ордны барилга нь тэнхлэгээрээ 46.0x45.0м хэмжээтэй, хагас зоорьтой, 2 давхар, төмөр бетон каркасан хийцтэй барилга бөгөөд 2021-2022 онд улсын төсөвт 2,8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт батлагдан, барилгын каркасан хийцийн угсралтын ажил бүрэн хийгдэж, тухайн жилд төлөвлөсөн ажлыг 100% гүйцэтгэсэн.</p>
118	2.6.2. Соёл,	127. Номын санд	2021 -	УТ	Үйлчилгээг	Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/663 дугаар захирамжаар Төв номын санд

	урлагийн тогтвортой хөгжлийн зорилтыг хангаж, “Цахим соёл” арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	“Үүлэн сервер” электрон каталогийг нэвтрүүлж, номын фондыг нэмэгдүүлж, интернэтэд суурилсан үйлчилгээг хүргэх	2024	ОНТ	эхлүүлэх	<p>“Үүлэн сервер” электрон каталогийг нэвтрүүлж, ашиглах заавар, зөвлөмжийг ил байршуулан, уншигчдад хэрэгцээт ном хэвлэлийг түргэн шуурхай эрэн хайх боломжийг бүрдүүлэн, цахим лавлагаа мэдээллийг өгөх зэрэг үйлчилгээг үзүүлсэн.</p> <p>Шинээр 569 ном, Зава Дамдингийн 17 судрыг цахим санд бүртгэн электрон каталоги болгож, 1552 номоор үйлчилгээ үзүүлж, үндсэн фонд болон гэрээр ном олгох танхимын 25575 номыг нэг бүрчлэн тоолсон.</p> <p>“Үүлэн сервер” электрон каталогийг нэвтрүүлснээр дэлхийн хаанаас ч номын сангийн бүртгэлтэй номыг хайж унших боломжийг бүрдүүлсэн.</p>
119		128. Соёлын байгууллагуудын үйлчилгээнд цахим технологийг нэвтрүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	<p>Төв номын сангийн дэргэдэх “Америкийн соёл мэдээлэл”-ийн төв нь АНУ-ын ЭСЯ-ны 63,0 сая, Орон нутгийн төсвийн 12,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр дотоод засал, техникийн бүрэн шинэчлэлийг хийж, 300 орчим англи ном, DVD кино, уншигч үйлчлүүлэгчдэд зориулсан өндөр хурдны интернэт, компьютер ашиглан үйл ажиллагаагаа явуулж, 3346 иргэнд үйлчилгээ үзүүлсэн.</p> <p>Замын-үүд сумын Соёл, спортын төвд өндөр хурдны интернэтийн орчин бүрдүүлж, 2022 онд иж бүрэн 10 компьютерыг шинээр нэмэгдүүлсэн.</p> <p>“Соёлын өвийг бүртгүүлэх, музейд эд өлгийн зүйлс худалдах хүсэлт гаргах” боломжийг E-Mongolia-д төрийн үйлчилгээний цахим системээр дамжуулан авах, Dornogobimuseum фэйсбүүк цахим группээр дамжуулан музейн үйл ажиллагаа болон зохион байгуулсан арга хэмжээний талаар мэдээллийг хүргэж ажилласан.</p>
120		129. Соёл урлагийн байгууллага, сургууль цэцэрлэгийн дуу хөгжмийн багш, мэргэжлийн уран бүтээлчдийг сургаж бэлтгэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	5	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/280 дугаар захирамжаар Саран хөхөө театрын хөгжимчин, бүжигчин 3 уран бүтээлчийн сургалтын хөтөлбөрийн төлбөрт нийт 5,0 сая, А/575 дугаар захирамжаар СУИС-д Дуу хөгжмийн багш мэргэжлээр суралцаж буй 5 оюутны сургалтын төлбөрт орон нутагтаа эргэн ажиллах нөхцөлтэй гэрээний дагуу нийт 20,0 сая, Даланжаргалан сумаас хөгжмийн багш мэргэжлээр сурч буй 1 оюутны сургалтын төлбөрт 4,0 сая, бусад мэргэжлээр суралцаж буй 6 оюутанд 16 сая, орон нутагт нэн шаардлагатай багшийг бэлтгэхэд нийт 15 оюутанд 45,0 сая төгрөгийн сургалтын төлбөрийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p>
121		130. Соёлын байгууллагуудын үйлчилгээнд шинэлэг арга барилыг нэвтрүүлж хүртээмжийг сайжруулах.	2021 - 2024	УТ ОНТ	2/6000	<p>Соёл, урлагийн байгууллагуудын үйлчилгээнд шинэлэг арга барилыг нэвтрүүлж, “Соёлын бүтээлч сар”, “Театрт тавтай морил”, “Музейтэй Дорноговь”, “Номтой Дорноговь” зэрэг аян болон томоохон арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж, музейн цахим болон танхимын үзвэр, үзэсгэлэнгээр 107079, номын сангийн цахим болон уншлагын танхимаар 26700, театрын үзвэрийн танхимаар 8400, нийт 57 арга хэмжээгээр давхардсан тоогоор 142179 иргэнд үйлчилсэн.</p> <p>“Соёлтой жолооч” аяны хүрээнд 8 төрлийн видео контентыг бэлтгэн 14000 хүнд түгээлээ. Хатанбулаг сумын Соёл, спортын төвд угсаатны зүйн судалгааны ажлыг эрчимжүүлэх зорилтот хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, орон</p>

						<p>нутгийн музейг шинэлэг орчин үеийн шийдэл дэглэлтээр зохион байгуулсан.</p> <p>Соёлын байгууллагуудын үйлчилгээний шинэлэг байдлын хүртээмжийг нэмэгдүүлэн ажиллаж, үйлчилгээ үзүүлсэн иргэдийн тоо 2021 оноос 110%-аар өссөн.</p>
122	2.6.3. Соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг идэвхжүүлж, орон нутгийн онцлог шингэсэн соёлын үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлнэ	132. Баяр наадам, тэмдэглэлт ой, томоохон арга хэмжээнд зориулсан уран бүтээлийг дэмжиж ажиллах	2021 - 2024	УТ ОНТ	3	<p>"Цагаан сар", "Монгол цэргийн өдөр", "Хүүхдийн баяр", "Олон улсын эх хэлний өдөр", "Үндэсний бичиг үсэг номын баяр", "Язгуур алтан өв" соёлын биет бус өвийн аймгийн анхдугаар наадам, "Нүүдэлчин Монгол-2022" соёлын биет бус өвийн их наадам зэрэг томоохон арга хэмжээнүүдэд нийт 85,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p> <p>"Нүүдэлчин Монгол" соёлын биет бус өвийн их наадамд 21 аймгаас нийлбэр дүнгээр гутгаар байр эзэлсэн нь өмнөх 2018 оны наадмаас 17 байраар ахиулсан өндөр амжилт үзүүллээ. Тус наадмыг үзэж сонирхсон иргэдийн сэтгэл ханамжийн үнэлгээ, шилдэг отгийн үнэлгээгээр 21 аймгаас хамгийн өндөр оноо авч, нутгийнхаа соёлын өвийг 2800 гаруй гадаад, дотоодын жуулчдад алдаршуулан, сурталчилсан.</p> <p>Соёл, урлагийг дэмжих, шинэ шилдэг уран бүтээлийг сурталчлах, соёлын өвийг хадгалж, хамгаалах, түгээн дэлгэрүүлэх чиглэлээр 2022 онд нийт 255,0 сая төгрөгийг шийдвэрлэсэн.</p>
123		133. Хүүхдэд зориулсан шинэ уран бүтээл тогтмол туурвих.	2021 - 2024	УТ ОНТ	1	<p>"Хүүхэд хөгжил-2022" зорилтот жилийн хүрээнд Саран хөхөө театр, Монголын Хүүхэлдэйн театрт хамтран ажиллах санамж бичиг байгуулан, "Бяцхан хатагтайн хүүхэлдэйн театр" хүүхэлдэйн хамтарсан концерт, албан ёсны эрхтэйгээр "Могжоохон дагатай-Жогжоохон хүү" хүүхэлдэйн жүжиг, "Баатруудын адал явдал", "Саран охин, Хөхөө хүүгийн адал явдал" танин мэдэхүйн хүүхдийн жүжиг, "Миний хөөрхөн шүдний аялал" эрүүл дадал хэвшил олгох хүүхдийн жүжиг, "Мангасуудын хаан" танин мэдэхүйн хүүхдийн жүжгүүдийг тус тус шинээр туурвин, Сайншанд, Замын-Үүд сумын 6150 хүүхэд багачуудад хүргэж ажилласан.</p>
124		134. Нутгийн яруу найрагч, хөгжмийн зохиолчдын дууг нутагшуулах, ардын авьяастнуудын дунд уралдаан зохион байгуулах, тоглолт хийх, шилдэг уран бүтээл, уран бүтээлчдийг сурталчлах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	<p>Соёл урлагийн газар, Саран хөхөө театр, Музей, сургалт, судалгааны төв, Төв номын сан, Алтанширээ, Айраг, Дэлгэрэх, Хөвсгөл, Замын-Үүд, сумдын Соёл, спортын төв, Монголын зохиолчдын "Хурмаст тэнгэр" төв, "Арлааны Эрдэнэ-Очир сан" хамтран, хайрын шүлгийн "Оюу ай" наадам, зохиолч, яруу найрагч Содномдоржийн дурсгалд зориулсан шүлгийн наадам, А.Эрдэнэ-Очирын нэрэмжит "Нөмрөг тэнгэрийн дор" уншлага, "Борхойн цом" яруу найргийн наадам, "Алтан говийн унага" 60 жилийн ойд зориулсан Ч.Банзрагчийн нэрэмжит уртын дуу дуулаачдын улсын уралдаан зэрэг арга хэмжээ, уралдаан, наадмыг зохион байгуулж, 3200 гаруй иргэнд сурталчлан таниуллаа.</p> <p>Сумын ардын авьяастнуудын хамтарсан тоглолтуудыг 14 суманд тоглоход дэмжлэг үзүүлэн, хамтран ажиллалаа. Дорноговь аймгаас төрөн гарсан хөгжмийн зохиолч, ая зохиогчид, яруу найрагчдын уран бүтээлийг</p>

						<p>алдаршуулан, сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх, шинэ авьяастнуудыг нээн хөгжүүлэх "Хутагтын говиос эгшиглэсэн аялгуу цадиг" шилдэг уран бүтээлийн дуун цэнгүүн, арга хэмжээг 12 дугаар сарын 02-нд зохион байгуулахаар бэлтгэл ажлыг хангасан.</p> <p>Саран хөхөө театрын дуучин, СТА Д.Эрдэнэсүвдын "Ээжийн цацал", Дэлгэрэх сумын Соёл, спортын төвийн бүжгийн багш Р.Болортуяагийн "Нутгийн түмэндээ", Иххэт сумын Соёл, спортын төвийн соёлын өвийн ажилтан Н.Сарантуяагийн "Өв соёлын эгшиглэн", дуучин, СТА Б.Баяндалайгийн "Би өөрийнхөөрөө", "Хүүхэд хөгжил-2022" зорилтот жилийн хүрээнд зохион байгуулсан Д.Болормаагийн "Хүүхдэд хөглөгдсөн он жилүүд", "Намсрайн Батнасан сан"-гийн "Шинэ зууны наран", шилдэг сурагч Г.Энгүүний "Мөрөөдлийн галт тэрэг" гэх мэт 30 гаруй шинэлэг уран бүтээлүүдийг дэмжин ажилласан.</p>
125	2.6.4. Соёлын биет болон биет бус өвийн хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулан, судлан сэргээх, өвлөн уламжлуулах, олон нийтэд түгээн дэлгэрүүлэх ажлыг зохион байгуулна.	135. Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчдын видео бичлэг, дуу дүрсийг хадгалж, цахим сан үүсгэн, өвлүүлэн үлдээхэд урамшуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2/20	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/279 дүгээр захирамжаар "Язгуур алтан өв" соёлын биет бус өвийн аймгийн анхдугаар наадмыг 2022 оны 05 дугаар сард амжилттай зохион байгуулж, 7 ай савын хүрээнд 14 сумын 321 өвлөн уламжлагч оролцлоо. Наадмын 7 ай сав бүрээс нийт 31 өвлөн уламжлагчийг шалгаруулан шагнаж урамшуулсан.</p> <p>"D media" агентлагтай хамтран шилдэг өвлөн уламжлагчдын өвийг цахим сан үүсгэн хадгалж, өвлүүлэн үлдээх зорилгоор ярилцлага, тоглолтын бичлэг бүхий нийт 8 нэвтрүүлэг, 14 сум тус бүрийн тоглолтын бичлэгээр цахим сан үүсгэн 300 ширхэг ном, 250 ширхэг DVD-г гарган сумд, ЕБ-ын сургууль, байгууллага, иргэдэд түгээсэн.</p> <p>"Язгуур алтан өв" соёлын биет бус өвийн аймгийн анхдугаар наадмыг ЕБ-ын сургууль, цэцэрлэгийн нийт 3000 гаруй хүүхэд, багачууд, 2000 гаруй иргэд, нийт 5000 гаруй хүнд сурталчлан танилцуулсан нь нутгийнхаа соёлын өвөөрөө бахархах үзлийг төлөвшүүлэх үр дүнтэй арга хэмжээ болсон. Мөн орон нутгийн телевизээр шууд дамжуулан, DTV болон байгууллагын пэйж хуудсанд байршуулсан бичлэгийг 10,000 хүн үзсэн.</p> <p>Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч нийт 41 хүнийг 10,0 сая төгрөгөөр урамшуулсан ба арга хэмжээнд нийт 25,0 сая төгрөгийг зарцуулсан.</p>
126		136. Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчдыг алдаршуулах, тоглолт арга хэмжээ зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	1	<p>"Соёлын биет бус өвийг хамгаалах" дэд хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний дагуу Музей, сургалт, судалгааны төвийн дэргэдэх "Эвийн эгшиг" уртын дууны дугуйланд 30, боржигон хуур, ерөөл, магтаалын шавь сургалтыг 9 өвлөн уламжлагч, багш хичээллүүлэн, 54 суралцагчийг хамруулан, "Уртын дууг-Битүү амьсгаагаар лимбэдэх арга барил" сургалтыг зохион байгуулж, 8 өвлөн уламжлагчдад зааж сургасан. Тус дугуйланд 2014 оноос хойш 200 гаруй суралцагчийг хамруулан өвлөн уламжлагчаар бэлтгэн гаргасан.</p> <p>"Язгуур алтан өв" аймгийн соёлын биет бус өвийн анхдугаар наадмыг зохион байгуулж, "Нүүдэлчин Монгол" соёлын биет бус өвийн их наадамд оролцож, 21</p>

					<p>аймгаас нийлбэр дүнгээр гутгаар байр эзэлсэн амжилт үзүүлээ. Тус наадмыг үзэж сонирхсон иргэдийн сэтгэл ханамжийн үнэлгээ, шилдэг отгийн үнэлгээ, өвийн баримтжуулалтын байдлаар 21 аймгаас хамгийн өндөр оноо авч, нутгийнхаа соёлын өвийг 2800 гаруй гадаад, дотоодын жуулчдад алдаршуулан, сурталчилсан.</p> <p>Дээрх арга хэмжээнүүдэд нийт 106,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Соёлын биет бус өв өвлөн уламжлагчдыг олж илрүүлэх, бүртгэх ажлыг эрчимжүүлэн ажиллаж, өвлөн уламжлагчдын тоо өмнөх оноос 13,5 хувиар өсөж, 478 болсон.</p>
127	137. Музейн сан хөмрөгийг баяжуулж, түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалыг бүртгэлжүүлэх, хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2/10	<p>Музей, сургалт, судалгааны төвийн музейн сан хөмрөгт “Бургасан ханатай гэр” үзмэрийг 3,0 сая төгрөгөөр худалдан авсан ба Ардын хувьсгалын партизан Д.Сүхээгийн шагнал болох 13 ширхэг одон медалийг музейн сан хөмрөгт авч бүртгэлжүүлсэн. 2000 оноос өмнөх нийгэм, цаг үе, ахуй амьдралын хувьсал өөрчлөлтийг харуулсан өрөөг тохижуулан шинэ үеийн 220 залуучуудад үзүүлээ.</p> <p>Аймгийн Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газартай хамтран Улсын тусгай хамгаалалтын газраас Улсын тусгай хэрэгцээний газарт ангилал, шилжүүлэн авахаар төлөвлөж буй түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт 5 газрын давхцлыг шалгаж, судалгаа, зураглалыг Соёлын өвийн үндэсний төвд хүргүүлсэн.</p> <p>Ерөнхийлөгчийн ивээл дор хэрэгжиж буй “Монголын баялаг 330” төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд 14 сумын 79 түүх, соёлын дурсгалыг дүрсжүүлэн баримтжуулж, архив үүсгэн, МҮОНТ-ээр иргэдэд түгээхэд аймгийн Засаг даргын 2022 оны А192 дугаар захирамжаар 43,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/566 дугаар захирамжийн дагуу түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын улсын тооллогыг 2022 оны 09 дүгээр сарын 14-ний өдрөөс эхлэн явуулсан. Тооллогод 13 сумын нутаг дэвсгэрийн 415 байршилд байгаа 2500 гаруй үл хөдлөх дурсгалыг бүрэн хамруулан, баримтжуулж газар зүйн байршлыг тогтоон rich.mongol.uv.mn программд мэдээллийг оруулах ажлыг хийж гүйцэтгэв. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалын улсын тооллогын нэгдсэн дүн, мэдээг Соёлын өвийн үндэсний төвд хүргүүлсэн.</p>
128	138. Хүн бүр удмаа мэдэж, угийн бичгийг хөтлөх үндэсний уламжлалыг хэвшүүлэх зан үйлийг сургах, сургалт	2021 - 2024	УТ ОНТ	15/1350	<p>Аймгийн Насан туршийн боловсролын төв, Улаанбадрах, Сайхандулаан, Даланжаргалан сумд болон аймгийн Төв номын санд “Угийн бичиг хөтлөх арга зүй” цахим 185 оролцогчдыг хамруулсан сургалтыг 2021 онд, аймгийн Татварын хэлтэс, Стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн 25 ажилтан, албан хаагчдад “Угийн бичиг хөтлөх арга зүй, ач холбогдол” сэдвээр сургалтыг 2022 онд зохион байгууллаа.</p> <p>Саранхөхөө театр, Мэргэжлийн хяналтын газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс болон Улаанбадрах,</p>

		нөлөөллийн арга хэмжээг эрчимжүүлэх				Алтанширээ, Даланжаргалан сумд “Угийн бичгийг 9 үеэс дээш, 9 үеэс доош хэрхэн хөтлөх вэ”, “Угийн бичиг угийн хэлхээ, угийн бичиг хөтлөх арга зүй” сэдэвт 7 удаагийн сургалт зохион байгуулж 196 албан хаагчийг хамруулсан. Угийн бичиг хөтлөх арга зүй сургалтыг энэ онд нийтдээ 9 байгууллагын нийт 184 албан хаагчдад Үндэсний сургагч багш Ч.Өлзийжаргалтай хамтран зохион байгуулахын зэрэгцээ цахим болон танхимын сургалтыг Соёл, урлагийн газар, Музей, сургалт судалгааны төв, 14 сумын соёлын өв хариуцсан ажилтнууд, насан туршийн боловсролын нэгжийн сургагч багш нартай хамтран 1354 иргэнийг хамруулан зохион байгуулсан.
3. ЭДИЙН ЗАСГИЙН БОДЛОГО						
129	3.1.1. Банк санхүүгийн зах зээлийн эрсдэл даах, найдвартай байдлыг сайжруулна.	139. Банкны үйлчилгээг цахимжуулах ажлыг эрчимжүүлэх замаар аж ахуйн нэгж, иргэдийн хуримтлал үүсгэхэд анхаарч бэлэн бус төлбөр тооцоог дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	170 тэрбум төгрөг	Харилцах дансны үлдэгдэл 53.1-62.2 тэрбум төгрөг болж 9.1 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн, Хадгаламжийн үлдэгдэл 180.2-160.8 тэрбум төгрөг болж 19.4 тэрбум төгрөгөөр буурсан нь иргэдийн орлого буурсантай холбоотой байна. Банкны үйлчилгээ, цахимжуулах болон хуримтлал үүсгэх ач холбогдлын талаарх мэдээлэл, зөвлөгөөг иргэдэд олон нийтийн цахим сүлжээ болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагаар тогтмол хүргэн ажилласан. 2022 оны 10 сарын байдлаар интернет банкны хэрэглэгч 52952, ПОС төхөөрөмж хэрэглэгч 1696, АТМ 68, мобайл банкны хэрэглэгч 38767, арилжааны банкны харилцах дансны үлдэгдэл 62,2 тэрбум төгрөг, хадгаламжийн үлдэгдэл 160,8 тэрбум төгрөг болсон өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад мобайл банкны хэрэглэгч 2,508 хэрэглэгчээр буурч, ПОС төхөөрөмж хэрэглэгчийн тоо 282 хэрэглэгчээр өссөн.
130		140. Иргэдийн санхүүгийн мэдлэг, хандлагыг дээшлүүлэн санхүүгийн эрсдэл, дарамтад өртөхөөс сэргийлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	1000	Иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох мэдээллийг "Дорноговь DTV" орон нутгийн телевиз, "Өнөөдрийн Дорноговь" сонинтой хамтран тогтмол хүргэн ажилласан. Мөн аймгийн удирдлагууд сумдад ажиллахдаа Засгийн газар, Монголбанкнаас явуулж байгаа төсөв санхүүгийн бодлого, хэрэгжилтийг ард иргэдэд танилцуулсан. Иргэдэд мэдээлэл хүргэх чиглэлээр арилжааны 6 банкнаас “Global money week”, “Дэлхийн хуримтлалын өдөр” аяныг зохион байгуулж, нийт 2981 хүүхэд, 200 иргэн, 1989 оюутан сурагчдад санхүүгийн мэдээлэл хүргэсэн. Цахим гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх мессежийг 23883 иргэнд масс мессежээр хүргэж, “Санхүүгийн залилан, луйврын шинжтэй гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх нь” сэдвийн хүрээнд Анагаах шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн Дорноговь аймаг дахь Анагаах ухааны сургуулийн 300 гаруй оюутнуудад мэдээлэл өгсөн. Арилжааны банкууд нээлттэй хаалганы өдөрлөг зохион байгуулж, өөрсдийн үйлчилгээг иргэдэд сурталчилж, сурталчилгааны материалыг 5000 гаруй иргэнд тараасан.
131		141. Иргэдийн санхүүгийн сахилга	2021 - 2024	УТ ОНТ	5,0%	Чанаргүй зээл 10 дугаар сарын байдлаар 312,4 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь нийт зээлийн багцын 6.18 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оны мөн үетэй

		батыг дээшлүүлэхэд анхаарч хугацаа хэтэрсэн зээлийг бууруулж зээлжих чадварыг нэмэгдүүлэх				харьцуулахад 0,47 функтээр өссөн. Хилийн боомтын үйл ажиллагаа зогсонги байдалд орж, иргэдийн орлого буурснаас шалтгаалж, зээлийн эргэн төлөлт удаашрах, Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн ипотекийн зээлийг хойшлуулсан зэрэг үзүүлэлтээс шалтгаалан, Замын Үүд дэх банкны хугацаа хэтрэлт 13,1 тэрбум төгрөг болж, нийт багцад эзлэх хугацаа хэтрэлт 12,9%-д хүрсэн нь аймгийн нэгдсэн үзүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлсөн.
132		142. Татварын тайлагналт, хураалтын үйл ажиллагааг цахимжуулж, татвар төлөгчдийг татварт хамруулах хүрээг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	88,1% 20929	“Цахимаар татвараа төлж цагаа хэмнэе”, “Баримтаа аваарай” уриан дор цахим аяныг зохион байгуулж татвар төлөгчдөд чиглэсэн бүх төрлийн татварын үйлчилгээг 100 хувь цахимаар хүргэж ажилласан. "Нэхэмжлэлд суурилсан" татвар ногдуулалт, төлөлтийн системийн ашиглалтыг сайжруулж цахим банкаар татвараа төлөх, тайлагнах боломжийг бүрдүүлсэнээр 10 дугаар сарын байдлаар давхардсан тоогоор нийт 4828 татвар төлөгч цахимаар тайлангаа илгээсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 4,5 хувиар өссөн. Замын-Үүд, Сайншанд, Даланжаргалан сумдад явуулын посоор татвар хураах үйлчилгээг үзүүлж давхардсан тоогоор 5321 татвар төлөгчийн 132.7 сая төгрөгийн татварыг хураан барагдуулсан. Татвар төлөгчийн тоо 23560 болсон нь зорилтот түвшинтэй харьцуулахад 2631-ээр нэмэгдсэн.
133	3.1.2. Төсвийн хөрөнгийг орон нутгийн хөгжилд чиглүүлэн үр ашигтай, хариуцлагатай зарцуулах бодлого баримтална.	143. Татварын хууль тогтоомжийг сурталчлах, татвар төлөгчдийн ангилалд тохирсон сургалт зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	15/100%	Хууль тогтоомж мөрдөлтийн түвшингээр 3, 4-р түвшинд ангилагдсан 15011 татвар төлөгчдөд хууль мөрдөлтийн мэдээ, мэдээлэл, зөвлөгөө өгч ажилласан. Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын урамшууллын системийн нэгдсэн системд 12219 татвар төлөгчийг бүртгэж төлбөрийн баримт олголт 81.2 хувьтай байна. Зах худалдааны төвүүдэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа худалдаа эрхлэгч иргэдийн төлбөрийн баримт олголтод улирал бүр шалгалт хийж, зөрчилтэй 42 татвар төлөгчид Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу 8.6 сая төгрөгийн торгуулийн арга хэмжээ авч ажилласан. Татварын хэлтсээс 2022 оныг “Татварын боловсролын жил” болгон зарлаж, танхим болон цахимаар 209 удаагийн сургалт зохион байгуулан, давхардсан тоогоор бичил сегментийн 6995, жижиг сегментийн 510, нийт 7505 татвар төлөгчийг хамруулсан.
134		144. Төсвийг зардлыг зориулалтын дагуу үр ашигтай зарцуулж, төсвийн сахилга батыг сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	3,1	Коронавируст халдвар (Ковид-19)-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, бэлэн байдлыг хангах болон төрийн албан хаагчдын цалин хөлс, татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн зардал, төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, төсвийн байгууллагуудын халаалтын зардлыг эхний ээлжинд санхүүжүүлэн 2021 оны байдлаар 73,2 тэрбум төгрөгийн зарлага санхүүжилт хийсэн нь 10 хувь буюу 16,3 тэрбум төгрөгийн хэмнэлттэй байсан. Төсвийг хэмнэлтийн горимд шилжүүлэн сум, төсвийн байгууллагуудад олгох төсвийн санхүүжилтийг эрэмбэлэх бодлого баримтлан, төрийн албан хаагчдын

						цалин хөлс, татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн зардал, төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах зардлуудыг эхний ээлжинд санхүүжүүлснээр 10 дугаар сарын байдлаар 40,8 хувь буюу 39,7 тэрбум төгрөгийг хэмнэж ажилласан.
135		145. Төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтад хийх хяналт шалгалтын үр өгөөжийг дээшлүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	99,6	<p>Аймгийн Засаг даргаар батлуулсан 2022 онд хэрэгжүүлэх санхүүгийн хяналт болон дотоод аудитын төлөвлөгөөний дагуу 55 байгууллагын санхүү, аж ахуйн үйл ажиллагаанд төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг хийж, нийт 390,3 сая төгрөгийн төлбөр зөрчлийг илрүүлж, орон нутгийн төсвийн орлогын дансанд 351,9 сая төгрөг, тухайн байгууллагын дансанд 38,4 сая төгрөгийг улсын (ахлах) байцаагчийн 200 акт, 15 албан шаардлага тогтоож ажилласан.</p> <p>Орон нутгийн төсвийн орлогын дансанд 38,9 сая төгрөг, тухайн байгууллагын дансанд 13,4 сая төгрөг, нийт 52,3 сая төгрөгийг барагдуулж ажилласан Шилэн дансны тухай хуульд заасны дагуу 14 сумын 133 төсвийн байгууллага, аймгийн төвийн 14 байгууллага, нийт 147 байгууллага нийт 6366 мэдээллийг цахим хуудсанд хуулийн хугацаанд 100% мэдээлж, баталгаажуулсан.</p>
136		146. Улсын секторын нягтлан бодох бүртгэлийг онлайн системд бүрэн шилжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	Төсвийн хөрөнгийн зарцуулалтад хяналт тавих, улсын секторын нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартыг төсвийн байгууллагад мөрдүүлэх, төсвийн гүйцэтгэлийг тайлагнах үйл ажиллагааг сайжруулах зорилгоор орон нутгийн төсвийн багцад хамаарах байгууллага 117 байгууллагын санхүүгийн үйл ажиллагааг нягтлан бодох бүртгэлийн "ctsystem" программд 100% бүрэн шилжүүлсэн.
137	3.1.3. Төрийн худалдан авах ажиллагааг хариуцгаажуулан орон нутгийн аж ахуйн нэгж байгууллагуудыг бодлогоор дэмжинэ.	147. Төсөл, тендерийн шалгаруулалтыг олон нийтэд ил тод болгож "Шилэн тендер шалгаруулалт"-ын бодлого хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Худалдан авах ажиллагааны 2022 оны төлөвлөгөөнд тусгагдсан 73 төсөл арга хэмжээг 100 хувь хялбаршуулсан цахим хэлбэрээр зохион байгуулж тендерийн урилга, гарсан үр дүнг тухай бүр нь Төрийн худалдан авах ажиллагааны цахим систем tender.gov.mn, байгууллагын мэдээллийн самбар болон www.shilendans.gov.mn, аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын цахим хуудаст байршуулсан.</p> <p>Нээлттэй тендер шалгаруулалтын урилгыг тендер зарлагдсан өдөрт нь "Зууны мэдээ" сонинд нийтлүүлж худалдан авах ажиллагааны явцын талаарх мэдээллийг 100% олон нийтэд цахимаар хүргэж ажилласан.</p>
138		148. Тендер шалгаруулалтад хуулийн дагуу давуу эрх нь тооцогдох боломж бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн чадавхыг нэмэгдүүлж, орон	2021 - 2024	УТ ОНТ	Давуу эрхийн 60 хувь	Тендерт оролцогч нэг аж ахуйн нэгжээс орон нутгаас ажиллах хүч авч ажиллуулах, дотоодод үйлдвэрлэсэн бараа материал худалдан авах хүсэлтийг хүлээн авч дотоодын давуу эрхийн зөрүүг 2021 онд 868,0 сая төгрөгөөр тооцож байсан бол ирүүлсэн хүсэлтийн хүрээнд 2022 онд 878,8 сая төгрөгөөр хийсвэрлэн тооцсон.

		нутгийн хөдөлмөр эрхлэлт, орлогыг нэмэгдүүлэх бодлого баримтлах				
139	3.1.4. Даатгалын хариуцлагын тогтолцоог сайжруулан, хамрах хүрээг нэмэгдүүлнэ	149. Албан журмын даатгалын холбоо, даатгал, хөрөнгийн үнэлгээний компаниудын хохирол барагдуулах ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа даатгалын болон хөрөнгийн үнэлгээний компаниуд, албан журмын даатгалын холбоотой хамтарсан уулзалтыг зохион байгуулж 500,0 мянган төгрөг хүртэлх даатгалын нөхөн төлбөрийг орон нутгийн даатгалын салбар олгож байхаар шийдвэрлэсэн.
140		150. Даатгалын байгууллагын нөхөн төлбөр олголтыг сайжруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	92,0	Даатгалын 500,0 мянган төгрөг хүртэлх нөхөн төлбөрийг орон нутгийн даатгалын салбар шийдвэрлэж байгаа бөгөөд 11 дүгээр сарын байдлаар 69 даатгалын тохиолдолд 75,1 тэрбум төгрөгийн нөхөн төлбөрийг иргэн, аж ахуйн нэгжид олгосон нь 95 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.
141		151. Иргэдийг даатгалд хамруулах нөлөөллийн ажлыг дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	1 1400	Даатгалын компаниуд иргэн, аж ахуйн нэгжтэй 17906 гэрээ байгуулан ажиллаж байгаа бөгөөд жолоочийн хариуцлагын даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх, даатгалын бүтээгдэхүүнийг сурталчлахаар "Өнөөгийн Ялалт" сонинд 6 удаа нийтлэл хэвлүүлэн, аймгийн DTV, DSB телевизээр 3 удаа мэдээ нэвтрүүлж, иргэдийг даатгалд хамруулах нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулснаар давхардсан тоогоор 1000 гаруй иргэдийг даатгалд хамруулсан.
142	3.1.5. Хөрөнгийн зах зээлийг иргэндээ ээлтэй, эдийн засагт өгөөжтэй байдлаар хөгжүүлнэ.	152. Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй үнэт цаасны компаниудыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулахад бодлогоор дэмжиж ажиллах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй үнэт цаасны "Бидисек", "Санар", "Гүүдсек" 3 компаний салбар үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөлтэй байна. Үүнээс идэвхтэй үүйл ажиллагаа явуулж байгаа "Гүүдсек ҮЦК" ХХК-тай хамтарч, банкны IPO, үнэт цаасны хувьцааны талаарх мэдээллийг 750 иргэн, аж ахуйн нэгжид хүргэн ажиллан, сургалт зохион байгуулах байр, иргэдийн оролцоог ханган ажилласан.
143		153. Үнэт цаас, хувьцааны талаарх иргэдийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	2 510	Иргэдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлж санхүүгийн эрсдэл, дарамтад өртөхөөс сэргийлэх, үнэт цаас, хувьцааны талаарх иргэдийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Монгол банк, "Гүүдсек" үнэт цаасны компани, "Санхүүгийн хүртээмж хөгжил санаачилга" ТББ -тай хамтран, санхүүгийн залилан түүнээс сэргийлэх, банкны IPO, үнэт цаас хувьцаа, амьдралын санхүүгээ сайжруулах сэдэвт сургалт, өдөрлөгийг давхардсан тоогоор 713

						бизнес эрхлэгч, иргэдийг хамруулан 2 удаа зохион байгуулсан.
144	3.1.6. Нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн бодлогыг тодорхойлоход шаардлагатай мэдээллийн эх үүсвэртэй болно.	154. Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сангийн баяжилтыг төрийн бусад мэдээллийн сантай уялдуулан сайжруулж, хүн ам зүйн нарийвчилсан мэдээллийг гаргахад ашиглах	2021 - 2024	УТ ОНТ	4 100%	<p>Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сангийн үзүүлэлтийг УБЕГ-ын иргэний мэдээллийн сан, Боловсролын байгууллага, Нийгмийн даатгалын хэлтэс болон Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний газрын мэдээллийн сангуудтай холбон мэдээллийг тогтмол шинэчилсэн.</p> <p>Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сангаас хүн амын жилийн эцсийн тоо, төрөлт, нас баралт зэрэг хүн амын салбарын зарим дүн мэдээг гаргаж, “Хүн амын үндсэн үзүүлэлт-2021” танилцуулга, “Хүүхэд хөгжил-2022” судалгааг тус тус нэгтгэн боловсруулж, цахимаар болон хэвлэмэл хэлбэрээр хэрэглэгчдэд тараан, төрийн байгууллага, олон нийтийг мэдээллээр хангаж, статистикийн мэдээллийг 100% ашиглах боломжийг бүрдүүлэн ажилласан.</p>
145		155. Мал, тэжээвэр амьтдын тооллогыг зохион байгуулж, хөдөө аж ахуйн салбарын түүвэр судалгаанд хамрагдах өрхийн жагсаалт болон сэдэвчилсэн судалгааг гаргахад ашиглах	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Мал, тэжээвэр амьтдын тооллогыг зохион байгуулж малчин, малтай өрхийн мэдээллийн санг шинэчлэн, хөдөө аж, ахуйн 2022 оны тооллого болон хагас жилийн малын түүвэр судалгааны үр дүнг боловсруулан мэдээлэл бэлтгэсэн. Мал тооллогын үр дүнд үндэслэн 17 зураг, 31 хүснэгт, 6 бүлэгтэй “Хөдөө аж ахуйн салбарын танилцуулга-2021” судалгааг боловсруулж ажилласан.</p> <p>Хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, малын тоо, насаар, төллөх малын тооны өөрчлөлт, төлийн тооны өөрчлөлт, худаг ус, хашаа, малчдын тоо, тэдний соёл, ахуйн нөхцлийн талаархи мэдээллийг 2017-2021 оноор харьцуулсан дүгнэлт гаргаж 600 гаруй хэрэглэгчдэд цахимаар болон цаасан хэлбэрээр тараан, мэдээлэл ашиглах боломжийг 100% бүрдүүлсэн.</p>
146		156. Албан ёсны болон захиргааны статистикийн мэдээ, тайланг боловсруулах, тархаах, шуурхай, хүртээмжтэй байдлыг сайжруулах, тооллого судалгааны мэдээллийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Албан ёсны статистикийн 52 нэр төрлийн мэдээ, тайлан, 5 төрлийн түүвэр судалгаа, 1 төрлийн нэлэнхүй судалгаанд сум, аж ахуйн нэгж, байгууллагын иргэдийг бүрэн хамруулж долоо хоног, сар, улирал, жилийн давтамжтайгаар мэдээллийг авч 6749 нэгж мэдээг графикт хугацаанд нь гаргасан.</p> <p>2022 оны 10 сарын байдлаар цахим хуудасны мэдээллийн санд үнийн мэдээг 43 удаа, жилийн эцсийн танилцуулгыг 1 удаа, сарын нийгэм, эдийн засгийн танилцуулгыг 10 удаа, улирлын болон салбарын инфографикийг 6 удаа, тэмдэглэлт баярын өдрүүдтэй холбоотой инфографикийг 3 удаа, сар бүрийн нийгэм эдийн засгийн байдлын тухай танилцуулгыг 10 удаа, статистик динамикийг 23 удаа цахим хуудсанд байршуулж ажилласан.</p> <p>Хөдөө аж ахуйн салбарын судалгаа-2021, Хүн ам өрхийн үндсэн үзүүлэлт-2021, Амьдарч буй орчин, нийгмийн үзүүлэлтийн судалгаа-2021, Худалдаа үйлчилгээний салбарын танилцуулга-2021, Хүүхэд хөгжил-2022 танилцуулгыг төрийн болон олон нийтийн байгууллага, иргэдэд хүргэх ажлыг зохион байгуулж ажилласан.</p>
147	3.2.1. Эдийн засгийн өсөлтийг	157. Цагаан суваргын зэс	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Цагаан суваргын зэс молибдений үйлдвэрийн исэлдсэн хүдрийг боловсруулах катодын зэсийн үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтын хүрээнд "МАК

	хангахуйц нэмүү өртөг шингэсэн уул уурхайн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ	молибдений үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтын ажлыг үргэлжлүүлэхэд орон нутгаас ус ашиглуулах гэрээ байгуулах, барилгын ажил эхлүүлэх зөвшөөрөл олгох, замын трасс батлах зэрэг дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажиллах,				Аранжин зэс" ХХК нь "Цагаан суваргын нуруулдан уусгах байгууламжийн зураг төсөл"-ийг "Усны эрчим" ХХК-аар гүйцэтгүүлэн дууссан. Барилгын ажлыг "Түмэн харш" ХХК гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн. Барилгын ажил эхлүүлэх зөвшөөрөл авах хүсэлт ирүүлснийг судалж байна.
148		158. Зүүн цагаан дэлийн жоншны далд уурхайн дэд бүтцийн ажлыг гүйцэтгэхэд орон нутгаас ус ашиглуулах гэрээ байгуулах, газар ашиглах эрх олгох, замын трасс батлах зэрэг дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажиллах	2021 - 2024	УТ ОНТ	2	Зүүн цагаан дэлийн жоншны далд уурхайн дэд бүтэц байгуулах ажлын хүрээнд Иххэт сумын 2022 оны А/13 дугаар захирамжаар 5 кВт-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын доорх 16.27 га газрыг "Монголросцветмет" ТӨЖ-д эзэмшүүлж дэмжлэг үзүүлсэн. Мөн Говьсүмбэр аймгийн Усны сав газартай ус ашиглах гэрээ байгуулж, Хэнтий аймгийн Засаг даргатай замын трассыг батлуулж хамтран ажилласан.
149		159. Уул уурхайн баяжуулах, боловсруулах үйлдвэрүүдийг байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх.	2021 - 2024	УТ ОНТ	Хамтран ажилласан арга хэмжээний тоо 5	Алтанширээт үйлдвэрлэл технологийн паркийн төслийн хүрээнд "Болдтөмөр Ерөө гол" ХХК-ний 420,0 сая ам долларын хөрөнгө оруулалтаар Алтанширээ сумын нутаг дэвсгэрт 140 га талбайд төмрийн хүдрийн баяжмал, баяжуулсан нүүрс, кокс, төмрийн хүдрийн хорголж үйлдвэрлэх дагалдах 4 үйлдвэр бүхий жилдээ 500 мян.тн ширэм үйлдвэрлэх хүчин чадалтай үйлдвэр барихаар төлөвлөснөөс төмрийн хүдрийн нойтон баяжуулах үйлдвэрийг 2021 онд ашиглалтад оруулж, 1000 ажилчид амьдрах орон сууцны барилга угсралтын ажлыг эхлүүлсэн. "Олон ихт баян" ХХК-ийн хөрөнгө оруулалтаар баригдсан төмрийн хүдэр баяжуулах үйлдвэрийг 2022 онд ашиглалтад хүлээн авсан. Монголросцветмет ТӨЖ-д Иххэт сумын Засаг даргын 2022 оны А/13 тоот захирамжаар уурхайн газрын зориулалтаар 141.8 га, 5 кВт-ын цахилгаан

						дамжуулах агаарын шугамын доорх 16.27 га газрыг тус тус олгосон.
150	3.2.2. Дотоодын түүхий эдэд тулгуурласан газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг барьж байгуулна.	160. Алтанширээ сумын нутагт дотоодын түүхий эдэд тулгуурласан газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулахад орон нутгаас дэмжлэг үзүүлэх.	2021 - 2024	УТ ОНТ	2/50%	<p>Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн технологийн бус барилга болох иргэний 9 барилга, байгууламж, 44 км ус дамжуулах хоолой, 30 мянган м. куб багтаамжтай усны нөөцийн резерваур, үйлдвэрийн дэд бүтцийн байгууламжийн бүтээн байгуулалтын ажлын явц 70 гаруй хувьтай хэрэгжиж байна. Газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах төслийн Технологийн бус байгууламжийн Инженерчлэл-худалдан авалт-барилга угсралтын ажлын ерөнхий гүйцэтгэгчээр "Жэй Эм Си Прожектс Индиа" компани шалгарсан.</p> <p>Үйлдвэрийн иргэний барилга байгууламж (Захиргааны байр, агуулах, засварын цех, гал командын байр, анхны тусламжийн төв, лаборатори, угтах байр), Ус хангамжийн систем, талбайн дэд бүтэц зэрэг барилга байгууламжуудыг барих ажлыг гүйцэтгэх ажилд туслан гүйцэтгэгч 8 компани ажиллаж, үйлдвэрийн гадна хашаажуулалт 100%-тай, усны нөөцийн савны арматурчлалын ажил 100%-тай, ус цуглуулах савны ажил 100%-тай, авто замын ажил 100%-тай, гал командын байр 100%-тай, ажилчдын байр 100%-тай, Захиргааны байр, агуулах, засварын цех, анхны тусламжийн төв, лаборатори, угтах байрны барилгын ажил 100%-тай байна.</p> <p>Үйлдвэрийн цэвэр ус дамжуулах хоолойг татах бүтээн байгуулалтын ажлыг гүйцэтгэхэд орон нутгаас шаардагдах газрын асуудлыг шийдвэрлэн, цэвэр ус дамжуулах 84.58 км хоолой татах шугамын ажлыг "Оргилон дэлгэрэх ус" ХХК, "Хасу мигавает" ХХК-ууд гүйцэтгэж, 11 цэвэр усны худаг, 1 өргөх насосыг байршуулсан.</p> <p>Барилгын ажилд шаардагдах түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглах, барилгын ажил эхлүүлэх зөвшөөрлийг шуурхай олгож, Замын-Үүдийн боомтоор барилгын материалуудыг нэвтрүүлэх зэрэг дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилласан. "Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн хашаа барих, талбайн тэгшилгээ, газар шорооны ажил"-ыг ашиглалтад оруулах комисс 2022 оны 10 сард ажилласан.</p> <p>"Монголын газрын тос боловсруулах үйлдвэр"-ийн бүтээн байгуулалтад оролцож буй "Жи Эм Си Прожектс Монгол" ХХК-д түгээмэл тархацтай ашигт малтмал буюу 55,3 мянган куб элсийг ашиглуулах гэрээг байгуулж дэмжлэг үзүүлэн ажилласан.</p>
151		161. Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг түүхий эдээр хангах, дамжуулах хоолой барих, бүтээн байгуулалтын ажлуудыг	2021 - 2024	УТ ОНТ	ТЭЗҮ боловсруулалт-100%, Бүтээн байгуулалтын ажил-50% Дэмжлэгийн	<p>Алтанширээ сумын ЗДТГ-аас үйлдвэрийн усны шугам хоолой барих ажилд зориулан 2021 онд дүүргэлт хийх зориулалттай 80,350м.куб цагаан элс, 2022 онд 55,350 м.куб цагаан элс ашиглуулах гэрээ хийж хамтарч ажилласан.</p> <p>Газрын тос боловсруулах үйлдвэрийг түүхий эдээр хангах хоолойн төслийн түр кемпийн зориулалтаар ашиглах 4,2542 га газрыг Алтанширээ сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэн шийдвэрлэж газар олгосон.</p> <p>Алтанширээ, Дэлгэрэх, Өргөн сумдын нутаг дэвсгэрт нийт 1334.66 га газрыг үндэсний хэмжээний томоохон бүтээн байгуулалт, дэд бүтцийн төсөл, хөтөлбөр</p>

		гүйцэтгэхэд орон нутгаас дэмжлэг үзүүлэх.			тоо-3	хэрэгжүүлэх газрын зориулалтаар газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авах саналыг аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 09/08 тоот тогтоолоор батлуулж, тогтоолыг Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн газарт хүргүүлсэн.
152	3.2.3. Байгаль орчинд ээлтэй, хариуцлагатай уул уурхайн үйл ажиллагааг дэмжинэ.	162. Хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлж, байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа уул уурхайн компанийн тусгай зөвшөөрлийг цуцлуулах хүртэл арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.	2021 - 2024	УТ ОНТ	90%/80%/3	<p>Алтанширээ, Дэлгэрэх, Хатанбулаг, Хөвсгөл, Улаанбадрах, Мандах сумдаас ашигт малтмалын ашиглалтын 3, хайгуулын 5 талбайг цуцлах хүсэлтүүдийг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам болон Уул уурхай, Хүнд үйлдвэрийн яаманд 2021 онд тус тус хүргүүлж, "Халиун төгс" ХХК, "Легал медиа" ХХК, "Эм Жи Эл Геохүдэр" ХХК, 2022 онд Айраг, Даланжаргалан, Улаанбадрах, Хатанбулаг, Хөвсгөл сумдын нутагт ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй үйл ажиллагаа явуулж байсан "Асралт хайрхан дэлгэрэх" ХХК, "ЭНТЭ" ХХК, "Хутагт өлзийт говь" ХХК, "Хос орчлон" ХХК, "Террам Ресурсез Майнинг" ХХК, "Кингдаймонд" ХХК-ийн нийт ашиглалтын 3, хайгуулын 7 тусгай зөвшөөрлийг цуцлагдсан. Айраг, Даланжаргалан, Улаанбадрах, Хөвсгөл, Хатанбулаг сумдад ашигт малтмалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй 13 компанийн 2021 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар дүгнэсэн.</p> <p>"МАК цемент" ХХК, "Эрдэнэс цагаан суварга" ХХК, "Олон ихт баян" ХХК, "Доншен газрын тос (Монгол)" ХХК-иуд орон нутагтай хамтран ажиллах гэрээг байгуулсан. Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайдын 2022 оны 06 дугаар сарын 10-ны өдрийн А/128 дугаар тушаалаар байгуулагдсан ажлын хэсэг тус аймгийн малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгжүүдийн талбайд ажиллаж хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг шалгаж, Даланжаргалан, Айраг сумдын нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй 11 компанийн тусгай зөвшөөрлийг цуцлуулах үндэслэлтэй гэсэн санал, дүгнэлт гарч, орон нутгийн мэргэжлийн байгууллага, холбогдох сумдаас тодруулга, мэдээллийг БОАЖЯ-нд хүргүүлэхээр болсон.</p> <p>Ашигт малтмалын ашиглалтын 211 тусгай зөвшөөрөл, хайгуулын 128 тусгай зөвшөөрөл, түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын 6, хайгуулын 16 тусгай зөвшөөрөл хүчин төгөлдөр байгаа нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад ашиглалтын талбай 5-аар нэмэгдэж, хайгуулын талбай 5-аар буурсан.</p>
153		163. Уул уурхайн бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийг байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүйгээр зохион байгуулахад шаардлагатай арга хэмжээг авч	2021 - 2024	УТ ОНТ	4	<p>Мандах суманд үйл ажиллагаа явуулж буй "Их говь энерги" ХХК нь аймгийн Засаг даргын 2012 оны А/534 дугаар захирамжаар батлагдсан орон нутгийн чанартай авто замын трассын дагуу сайжруулсан болон хатуу хучилттай авто зам бариагүй, байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлсэн тул дээрх замын трассыг аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/537 дугаар захирамжаар хүчингүй болгосон.</p> <p>Уул уурхайн бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийн байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах зорилгоор Айраг, Даланжаргалан, Хатанбулаг, Мандах сумдад үйл ажиллагаа явуулж буй 9 аж ахуйн нэгжийн 1131,5 км орон нутгийн чанартай авто замын трассыг аймгийн Засаг даргын захирамжаар батлан,</p>

		ажиллах.				хатуу хучилттай, сайжруулсан авто зам барьж тээвэрлэлт хийх үүрэг чиглэлийг өгсөн. “Тавантолгой-Зүүнбаян” чиглэлийн 414,6 км төмөр зам, “Тавантолгой-Манлай-Ханги” чиглэлийн хүнд даацын хатуу хучилттай авто зам, “Зүүнбаян-Ханги” чиглэлийн 226,9 км төмөр замыг тус тус барьж ашиглалтад оруулсан.
154	3.3.1. Атрын IV аяныг хэрэгжүүлжорон нутгийн онцлогт тохирсон газар тариалан гийн үйлдвэрлэл ийг нэмэгдүүлэх замаар хүн амын төмс, хүнсний ногооны хангамжийг тогтвортой өсгөнө.	164. Газар тариалан эрхлэгчдийг сургаж дадлагажуулах мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх, хүний нөөцийг бэхжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах;	2021 - 2024	УТ ОНТ	6 200 15	Тариалан эрхлэгчдийн чадавхжуулах, мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх ажлын хүрээнд “Дэлхийн зөн Монгол” Олон улсын байгууллагын “Гамшигт тэсвэртэй орон нутаг” төсөл, “Монгол ногоо” төсөл, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамтай хамтран, 2021-2022 онд 7 удаагийн танхимын сургалт, 8 удаагийн цахим сургалт, 1 удаагийн туршлага солилцох аяллыг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор нийт 645 тариаланчийг хамруулсан. Аймгийн “Политехник коллеж”-ийн хүлэмжийн аж ахуй, жимс жимсгэнэ, фермерийн аж ахуйн мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх ангийг 25 суралцагч амжилттай төгсөн, шинээр 35 суралцагч элсүүлж хүний нөөцийг бэхжүүлсэн.
155		165. Тариалангийн талбайн хөрсийг хамгаалах, үржил шимийг сайжруулан, бордоо, ургамал хамгааллын зохистой байдалд хяналт тавих;	2021 - 2024	УТ ОНТ	0/га/ 2	Тариалангийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.7-д “Агрохими, агрофизикийн шинжилгээг таван жил тутамд тариалангийн газрын эзэмшигч, ашиглагч өөрийн хөрөнгөөр хийлгэнэ” гэж заасны дагуу “Дорнын говийн тариаланчид” төрийн бус байгууллага, Дархан-Уул аймгийн ургамал газар тариалан сургалт эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгийн хөрс судлалын лабораторитой хамтран, аймгийн тариалангийн 97,6 га талбайд хөрсний чанар, төлөв байдалд агрохимийн шинжилгээ хийж, сорилын дүн, зөвлөмжийг тариаланчдад хүргүүлсэн. Тариалангийн зориулалтаар ашиглагдаж буй 14 сумын 67 тариаланчийн 102 га талбайн хөрсний төлөв байдалд газар дээр нь очиж 14 удаа заавар зөвлөмж өгсөн.
156		166. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох шинэ сортын үрийг үржүүлэн хангамжийг нэмэгдүүлэх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	2 5	Шинээр солонгосын бууцай, байцаа, салат навчны 3 төрлийн сортын үрийг сумдад тариалан туршсан. Сорт сорилтын ажлын хүрээнд тарвас, амтат гуаны 2, эртийн байцааны 1, сонгино 1, тарвасны 1, сармис 1, бууцай 1, гүзээлзэгэнэ 1, чавганы 40 ширхэг суулгац, нийт 9 төрлийн сортыг шинээр туршиж, амтат гуаны 2 сортыг ирээдүйтэй сортоор батлуулахаар холбогдох газарт хүргүүлсэн. Хүнсний ногоо, модны үр үйлдвэрлэлийн ажлын хүрээнд сухай 100 кг төл, тарвас 13кг амтат гуаны 13 кг үрийг ХХААХҮЯ-ны дэргэдэх “Монгол ногоо” төсөлд нийлүүлсэн. Сэлэнгэ аймаг, НҮБ-н Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллагад үр нийлүүлэхээр гэрээ байгуулсан. ХХААХҮ-ийн яамнаас 2021-2022 онд 80 хувийн хөнгөлөлттэй үнээр олгосон давхардсан тоогоор 21 нэр төрлийн хүнсний ногооны үрийг 14 суманд, 2 тн төмсний үрийг “Мөнх-Ашиг” хоршоо, “Оюун шанд” ХХК-д нийлүүлж, үрийн хангамжийг 2,57 хувиар тариалалтыг 3,1 хувиар нэмэгдүүлсэн.
157		167. Өрхийн	2021 -	УТ	10% 200	Газар тариалангийн чиглэлээр 217 өрх, 23 аж ахуйн нэгж, байгууллага үйл

		тариалангийн үйлдвэрлэлд дэмжлэг үзүүлэх замаар техник технологийг шинэчлэн, хамгаалагдсан хөрсний тариалалт, зоорийн хангамжийг нэмэгдүүлэх	2024	ОНТ	/м2/ 1	ажиллагаа явуулан, иргэн, аж ахуйн нэгжүүд нь төмс 25,838 га, хүнсний ногоо 63,263 га, малын тэжээл 33,90 га, жимс, жимсгэнэ 15,20 га, нийт 138 га талбай, бага оврын трактор 72, үрлэгч 5, ухагч 3, 37 га-ын дуслын усалгааны систем, 900 м2 өвлийн хүлэмж 2ш, 10520 м2 зуны хүлэмж 65 ширхэг, 950 тонны багтаамж бүхий 22 зоорийг үйл ажиллагаандаа ашигласан. Тариалангийн талбайн хэмжээ 29%, зоорийн хангамж 10,5%, техникийн хангамж-21,6%, хамгаалагдсан хөрсний тариалалт 579 м2-аар нэмэгдсэн. Эрдэнэ, Хөвсгөл, Дэлгэрэх сумдад хэрэгжүүлсэн "Гамшигт тэсвэртэй хөдөө аж ахуй" төслийн хүрээнд Эрдэнэ, Дэлгэрэх сумдад 4 га талбайд малын тэжээлийн ургамлыг туршилтаар тариалж, бороожуулах усалгааны систем, бага оврын хадлангийн трактор, анжис, хадуур, тармуур, хаман боогч зэрэг 70,2 сая төгрөгийн техникийн шинэчлэл хийсэн. Хүлэмжийн тариалалтын 579 м2, 50 тоннын багтаамж бүхий механик зоорь 1-ийг шинээр ашиглалтад оруулж, 10520 м2 зуны, 900 м2 өвлийн хүлэмж, 1010 тн-ын 1 зоорьтой болсон.
158		168. Газар тариалан эрхлэгчдийг хөнгөлөлттэй зээл, гадаад, дотоодын төсөл хөтөлбөрт хамруулан үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	4 /га/, 5 30.0 /саятөг/ 2%	ХХААХҮ-ийн яамнаас 2021-2022 онд 80 хөнгөлөлттэй үнээр олгосон давхардсан тоогоор 21 нэр төрлийн хүнсний ногооны үрийг 14 суманд, 2 тн төмсний үрийг "Мөнх-Ашиг" хоршоо, "Оюун шанд" ХХК-д нийлүүлж, үрийн хангамжийг 2,57 хувиар тариалалтыг 3,1 хувиар нэмэгдүүлсэн. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг дэмжин Айраг, Даланжаргалан, Замын-Үүд, Иххэт, Өргөн, Сайншанд, Иххэт, Хатанбулаг сумд 22 иргэнд 99,59 га газрыг тариалангийн зориулалтаар эзэмшүүлсэн. Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн 3 хувийн хүүтэй хөнгөлөлттэй зээлд 4 иргэн, 1 хоршоо хамрагдаж 69,6 сая.төгрөг, Сайхандулаан, Мандах, Хатанбулаг сумд "Хоршоо хөгжүүлэх сан"-гаас 3 иргэнд 55.0 сая төгрөг, нийт 124,6 сая.төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосон. 217 өрх, 23 аж ахуйн нэгж 24,07 га талбайд төмс, 59,0 га талбайд хүнсний ногоо, 15,20 га талбайд жимс, жимсгэнэ, 33,9 га талбайд малын тэжээлийн ургамал, нийт 132 га талбайд тариалалт хийсэн. Ургац хураалтын эцсийн дүнгээр 123,9 тн төмс, 403,0 тн хүнсний ногоо, 1,48 тн жимс, жимсгэнэ, нийт 528,3 тн ургац хураан авч, өмнө оноос хураан авсан ургацын хэмжээ 29,1 хувиар нэмэгдэж, хүн амын төмс, хүнсний ногооны хангамж 0,1 хувиар өссөн.
159	3.3.2. Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг бэлтгэх, боловсруулах, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн	169. Гол нэрийн зарим хүнсний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг дэмжиж, хүн амын хүнсний хангамжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	8 7 39 5 150.0 /сая.төг/ 0.4%	Эрдэнэ, Мандах, Хатанбулаг, Сайхандулаан сумдын "Сум хөгжүүлэх сан"-гаас 2021 онд сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл эрхлэх 2 иргэнд 12,0 сая, хагас боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэх 2 иргэнд 40,0 сая, талх, нарийн боов, хэрчсэн гурилын үйлдвэрлэл эрхлэх 4 иргэнд 51,3 сая, нийт 4 сумын 8 иргэнд 103,3 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийн дэмжлэг үзүүлсэн. 2022 онд Алтанширээ, Сайншанд, сумд "Хоршоог хөгжүүлэх сан"-гаас мал чанаржуулах, махыг үйлдвэрийн аргаар бэлтгэхэд 1 хоршоонд 80,0 сая, 4

	үйлдвэрлэлийг дэмжих замаар малчид, иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлнэ					улирлын хүлэмжийн аж ахуй эрхлэх 1 иргэнд 50,0 сая, нийт 2 сумын 1 иргэн, 1 хоршоонд 130,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийн дэмжлэг үзүүлсэн. Гурилан бүтээгдэхүүний 42 цех, мах, махан бүтээгдэхүүний 6 үйлдвэр цех, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний 3 цех, савласан усны 12 цех, өндөгний 1 аж ахуйн нэгж үйл ажиллагаа явуулан, хүн амын махны хэрэгцээг 100%, сүүний хэрэгцээний 76,3%, гурилан бүтээгдэхүүний хэрэгцээний 5,4%, төмс, хүнсний ногооны 10,7%, өндөгний 47%-ийг орон нутгаас хангасан. Гол нэрийн хүнсний бүтээгдэхүүний хангалтын хувь өмнөх оны мөн үеэс мах 17,3%, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн 2,8%-иар өссөн, гурилан бүтээгдэхүүн 1%-иар тус тус өссөн.
160	170. Стратегийн хүнсний улирлын нөөц бүрдүүлэх, хадгалалт, тээвэрлэлт, түгээлтийн үйл ажиллагааг өргөжүүлж, тавих хяналтыг сайжруулах;	2021 - 2024	УТ ОНТ	5 60 70	Аймгийн Засаг даргын 2020 оны А/825 дугаар захирамжаар "Хүнсний хангамжийн шуурхай штаб"-ыг байгуулан, хүн амын стратегийн хүнс-мах, сүү, гурилаар орон нутгийг тогтвортой хангах, улирлын нөөц бүрдүүлэх гэрээг 14 сумын 2 хоршоо, 4 иргэн, 49 аж ахуйн нэгжтэй байгуулсан. Дээрх аж ахуй нэгжүүдийн нөөц бүрдүүлэлт, хадгалалт, тээвэрлэлтийн явцад 5 удаагийн хяналт шалгалтыг хийж зөвлөгөө, мэдээллээр ханган ажиллахын зэрэгцээ Мэргэжлийн хяналтын газрын төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтад хүнсний үйлдвэрийн 1, хүнсний худалдааны 5, нийтийн хоолны 69 объект хамруулан, ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд илэрсэн зөрчил дутагдлыг арилгуулахаар улсын байцаагчийн "Үүсч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх тухай" зөвлөмж, үйл ажиллагааг зогсоох 2 акт, ажлын байрны 1 дүгнэлт, 4 албан шаардлага хүргүүлсэн. Илэрсэн зөрчил дутагдалд мэргэжил арга зүйн зөвлөгөөг өгч, сэрэмжлүүлэх 4 төрлийн мэдээллийг цахим орчинд байршуулсан. "Хүнсний аюулгүй байдлыг хангах" сургалтад Сайншанд, Мандах, Эрдэнэ, Өргөн сумдын хүнсний худалдаа, нийтийн хоолны үйлчилгээ эрхлэгч 107 төлөөллийг хамруулан, хяналтыг сайжруулсан.	
161	171. Сумдад мал нядлах эрүүл ахуйн шаардлага хангасан төвлөрсөн цэг байгуулах, малын гаралтай экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нийлүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх	2022 - 2024	УТ ОНТ	2 31.5/тн/	Мах хадгалах стандартын шаардлага хангасан 340 тоннын багтаамж бүхий зориулалтын зоорьтой "Хайрхан" малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний зах, "Суман зурхай" ХХК, мөн мал төхөөрөх 1, мах боловсруулах /хиам/ 2, дайвар бүтээгдэхүүний 1 үйлдвэр, мал нядалгааны 7 цэг үйл ажиллагаа явуулсан. Мал эмнэлгийн нэгдсэн системийг 2021 онд бүрэн нэвтрүүлэн, мал эмнэлгийн үзлэг, шинжилгээний 14451 хүсэлт хүлээн авч, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан мах 123,7 мянган тонн, арьс, шир 131777 ширхэг, ноос, ноолуур 32,5 мянган тонн, 148649 толгой амьд мал, амьтанд эрүүл болохыг баталгаажуулан 14257 ширхэг гэрчилгээ олгосон.	

162		172. Ноос, ноолуур, арьс шир боловсруулах, нэмүү өртөг шингэсэн эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх хувийн хэвшлийн санал санаачлагыг дэмжих;	2021 - 2024	УТ ОНТ	17 2 40.0 /сая.төг/	<p>Засгийн газраас арилжааны банкаар дамжуулан хэрэгжүүлсэн “Эрүүл мэндээ хамгаалж, эдийн засгаа сэргээх 10 их наядын цогц төлөвлөгөө”-ний хүрээнд нийт 213 иргэн 3,8 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг хөдөө аж ахуй, түүхий эд бэлтгэх чиглэлээр авсан.</p> <p>“Шинэ хөдөө” төслийн хүрээнд Айраг, Даланжаргалан, Иххэт, Алтанширээ, Мандах, Сайхандулаан, Өргөн, Эрдэнэ сумдад олгосон “Нэхий элдэгч” машин, “Арьстай мах хуулах” машиныг орон нутгийн иргэдэд гэрээгээр ашиглуулан, үйл ажиллагааг жигдрүүлсэн. Алтанширээ сумын “Олон ширээ” хоршоо 107 гишүүнтэйгээр үйл ажиллагаа явуулж, “Хоршоо хөгжүүлэх сан”-гаас мал чанаржуулах, махыг үйлдвэрийн аргаар бэлтгэх чиглэлээр үйл ажиллагаагаа өргөтгөхөд 80,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийн дэмжлэг үзүүлэн, ноос, ноолуурын холбооны гэрчилгээ авч хоршооны гишүүдийн бэлтгэсэн 40 тн ноолуурыг ангилан ялгаж эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг “ГОЁЛ” үндэсний үйлдвэрт нийлүүлсэн.</p> <p>“Дэвжих эсгий” ХХК нь гэрийн эсгий үйлдвэрлэх чиглэлээр “Хоршоо хөгжүүлэх сан”-гаас 20.0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл авч 2м*5м харьцаатай эсгий өдөрт 40-50 ширхгийг үйлдвэрлэх хүчин чадалтайгаар байнгын 3,түр ажлын байр 2-ыг бий болгосон. 2021 онд 5946 малчин, мал бүхий өрхийн 1.2 сая толгой ямаа тоологдож 350,3 тн ноолуур бэлтгэсэн ба 23,8 тн ноолуурт 4800 ш ариун цэврийн гэрчилгээ олгосон.</p> <p>Ноос, ноолууран бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх чиглэлээр 6 иргэн, 1 аж ахуйн нэгж, 4 хоршоо, арьс, ширний анхан шатны боловсруулалтын чиглэлээр 2 иргэн үйл ажиллагаа явуулж, орон нутгийн иргэдийн захиалгын дагуу бэлэн хувцас, бэлэг дурсгалын зүйл, хонины элдсэн нэхий, хурганы арьс, үстэй дээл, монгол гэрийн эсгий дээвэр, гудас зэргийг үйлдвэрлэн зах зээлд нийлүүлсэн.</p>
163		173. Үндэсний үйлдвэрүүдэд чанар, стандартын шаардлага хангасан түүхий эд нийлүүлсэн малчдыг урамшуулалд хамруулах ажлыг зохион байгуулах;	2021 - 2024	УТ ОНТ	5%	<p>Монголын арьс, ширний итэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн эрхтэй 45 төлөөлөгч, мал аж ахуй гаралтай түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэгч 19 хоршоо 14 суманд ажиллан, үндэсний томоохон үйлдвэрүүдэд хонь, тэмээний ноос нийлүүлж, 14 сумын давхардсан тоогоор нийт 6085 малчин, мал бүхий өрхөд 2,1 тэрбум төгрөгийн урамшууллыг олгосон.</p>
164	3.3.3. Малын чанар, ашиг шимийг сайжруулах, биотехнологийн	174. “Дэлгэрэхийн улаан” омгийн ямааны тархалтыг нийт хээлтүүлэгчийн 30	2021 - 2024	УТ ОНТ	250 0	<p>Дэлгэрэх, Иххэт, Улаанбадрах сумдын нийт 9800 малд улсын төсвийн 19,5 сая төгрөгийн санхүүжилтээр үзлэг, ангилалт хийж цөм сүрэг бүрдүүлэн, мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгүүлэх ажлыг технологит хугацаанд зохион байгуулсан. Нутгийн шилмэл ноолуурын чиглэлийн “Дэлгэрэхийн улаан омог”-ийн 5000 ямаанд үзлэг, ангилалт хийж стандартын шаардлага хангасан 62</p>

	ололтыг нэвтрүүлэн эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлнэ	хувьд хүргэх, үрийг генийн санд хадгалуулах;				<p>хээлтэгчийг ялган мэргэжлийн ажил үйлчилгээний нэгжид төвлөрүүлсэн.</p> <p>Нутгийн шилмэл омгийн ямааны тархалт, ямаан сүргийн чанар, ашиг шимийн гарцыг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд “Дэлгэрэхийн улаан омог”-ийн 469 толгой өсвөр хээлтүүлэгч бэлтгэн Улаанбадрах, Мандах, Алтанширээ, Өргөн, Даланжаргалан Замын-үүд сумдын 107 малчин өрхөд нийлүүлсэн.</p> <p>Малын удмын сангийн үндэсний төвтэй хамтран “Дэлгэрэхийн улаан омог”-ийн ямааны 3000 үрийг генийн санд хадгалуулсан ба хээлтүүлэгч ямааны тоо 1764 толгой хүрч, орон нутгийн нийт хээлтүүлэгчийн 30 хувьд тархсан.</p>
165		175. Мал сүрэгт эзлэх өндөр ашиг шимт малын тоог өсгөх замаар малын чанар, ашиг шимийн гарцыг нэмэгдүүлэх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	0,5%	<p>Малын чанар, ашиг шимийн гарцыг нэмэгдүүлэхээр “Дэлгэрэхийн улаан омог”-ийн ишгэн ухна 469, барга, үзэмчин үүлдрийн 201 хурган хуц, нийт 670 толгой өсвөр хээлтүүлэгч бэлтгэн бойжуулсан.</p> <p>Биотехнологийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэн зохиомол хээлтүүлгийг орон нутагт зохион байгуулах ажлын хүрээнд Алатау, Хар тарлан үүлдрийн 257 толгой үхэр , 2382 нутгийн монгол хонь, дэлгэрэхийн улаан омгийн ямааны нийт 2639 толгой малд шингэлсэн үр болон гардан хээлтүүлэг хийж нутгийн малын ашиг шимийг сайжруулсан.</p> <p>Алтанширээ, Сайншанд сумд “Хоршоо хөгжүүлэх сан”-гаас мал чанаржуулах, махыг үйлдвэрийн аргаар бэлтгэх, эрчимжсэн аж ахуйн эрхлэх 2 иргэн, аж ахуйн нэгжид 113,0 сая, “Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан”-гаас “Цагаан сүүний буян” ХХК, “Өлзийт баян мод” ХХК-д 360,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл олгосон.</p> <p>Өндөр ашиг шимт малын тоо 78376 толгойд хүрч, 5 төрөл дээрээ 0,5%-иар өссөн нь нийт мал сүргийн 2,9 хувийг эзэлж байна.</p>
166		176. Сумдад эрчимжсэн аж ахуйн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах хувийн хэвшлийн санал санаачлагыг дэмжих;	2021 - 2024	УТ ОНТ	64 1 15.0 /сая төг/	<p>“Мөрөөдлийн говь” ХХК нь Сайншанд сумын 6 дугаар багт хувийн 650,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 60000 тахианы механикжсан ферм байгуулж, эхний ээлжинд 30000 өндөглөгч тахиатайгаар орон нутгийн иргэдэд өндөг нийлүүлэн үйл ажиллагаа нь тогтмолжсон.</p> <p>“Солид Партнерс групп” ХХК нь төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд Дорноговь аймагтай хамтран “Монгол тэмээ Дорноговь” төслийг хэрэгжүүлэн ингэний сүүг боловсруулан хуурай сүү, молоко зэрэг эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн экспортлох үйлдвэрийг Замын-Үүд суманд, үйлдвэрт шаардагдах ингэний сүүг цуглуулах эрчимжсэн фермерыг Мандах, Хатанбулаг, Улаанбадрах, Хөвсгөл, Сайншанд сумдад байгуулахаар малчид, иргэдэд танилцуулга мэдээллийг хүргэж эхэлсэн.</p> <p>Мандах сумын сум хөгжүүлэх сангаас эрчимжсэн мал аж ахуйн 1 төсөлд 7,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл, Алтанширээ, Сайншанд сумд хоршоо хөгжүүлэх сангаас мал чанаржуулах махыг үйлдвэрийн аргаар бэлтгэх, эрчимжсэн аж ахуйн эрхлэх 2 иргэн, аж ахуйн нэгжид 113,0 сая, жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангаас сүү, сүүн бүтээгдэхүүн боловсруулах 2 төсөлд 360,0 сая төгрөгийн санхүүжилтийн дэмжлэг үзүүлэн, хувийн хэвшлийн санал</p>

						санаачилгыг дэмжин ажилласан.
167		177. Малчид, иргэдийн захиалгын дагуу бод, бог малын зохиомол хээлтүүлэг хийх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	466 2%	Биотехнологийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэн зохиомол хээлтүүлгийг орон нутагт зохион байгуулах ажлын хүрээнд 257 толгой Алатау, Хар тарлан үүлдрийн үхэрт, 2382 толгой нутгийн монгол хонь, "Дэлгэрэхийн улаан омог"-ийн ямаа, нийт 2639 толгой малд шингэлсэн үр болон гардан хээлтүүлэг хийж, 2020 оноос 59,5 хувиар нэмэгдүүлсэн.
168	3.3.4. Бэлчээрийн төлөв байдал, даацад тулгуурлан нөхөн сэргээлт ийг хийж, бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлж, ашиглалтыг сайжруулна.	178. Бэлчээр ашиглалтын нөлөөллийг фотомониторингийн аргаар тодорхойлж, сум бүр орон нутгийн онцлогт тохирсон бэлчээр ашиглах журам, менежментийн төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	14 2	Засгийн газрын 286 дугаар тогтоолын дагуу 8 дугаар сард бэлчээрийн төлөв байдлын, ургац тодорхойлох ажлыг 14 сумын 54 багийн 72 бэлчээрийн төлөв байдлын ажиглалтын цэгүүдэд гүйцэтгэхэд Айраг, Даланжаргалан, Замын-Үүд, Сайншанд сумдын бэлчээр даац хэтэрсэн, бусад сумдад мал нэмж бэлчээх боломжтой гэж 2022 онд тогтоогдсон ба одоогоор хонин толгойд шилжүүлснээр 4473731.9 толгой мал бэлчээрлэж байна. 2022-2023 онд хонин толгойд шилжүүлснээр 434,6 мянган толгой малыг хүнсэнд болон зах зээлд борлуулах тооцоо гарсан. Айраг, Өргөн, Мандах, Улаанбадрах, Сайхандулаан, Хөвсгөл, Сайншанд сумд "Бэлчээр ашиглах, отор нүүдэл зохицуулах журам"-ыг батлуулан мөрдөж эхэлсэн.
169		179. Зарим сумдын бэлчээрт хөнөөл учруулж буй үлийн цагаан оготонотой тэмцэх, доройтлыг бууруулах, нөхөн сэргээх ажлыг зохион байгуулах;	2022 - 2024	УТ ОНТ	15000/га/	Ургамал хамгаалал эрдэм шинжилгээний хүрээлэнтэй хамтран "Бэлчээрийн ургамалд хөнөөл учруулж буй хөнөөлт мэрэгчдийн хаврын тодотгох судалгаа"-ны ажлыг Айраг, Алтанширээ, Даланжаргалан, Иххэт, Дэлгэрэх сумдын нутагт гүйцэтгэсэн. Дээрх 5 сумын бэлчээрийн 153000 га талбайд буюу бэлчээрийн газрын 26.5 хувьд хөнөөлт мэрэгч болох "Үлийн цагаан оготно"-ы тархалт, нягтшил нь хэсэгчилсэн болон үргэлжилсэн тархалттай гэсэн зөвлөмж, дүгнэлт гарсан. Мэргэжлийн байгууллагаас ирүүлсэн зөвлөмж, дүгнэлтийг орон нутгийн малчид, иргэдэд танилцуулах, бэлчээрийн ургамалд хөнөөл учруулж буй хөнөөлт мэрэгчтэй энгийн механик, биологийн аргаар тэмцэх арга, аргачлалыг гарын авлага хэлбэрээр давхардсан тоогоор 690 гаруй иргэдэд хүргэсэн.
170		180. Төр, хувийн хэвшлийн хөрөнгөөр бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	10 15	Айраг, Алтанширээ, Хөвсгөл, Дэлгэрэх, Эрдэнэ, Замын-Үүд, Иххэт, Өргөн, Улаанбадрах, Мандах, Сайхандулаан сумдын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 599,2 сая төгрөгийн хөрөнгөөр инженерийн хийцтэй 29 худаг, Айраг, Хатанбулаг сумд ОНХС-ийн 20,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 12 гар худгийг малчдын оролцоотойгоор сэргээн засварласан. Улсын төсвийн 157,5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар гарах 5 инженерийн хийцтэй худгийн ажлыг "Эхний эхэн" ХХК гүйцэтгэсэн. Дээрх 46 худгийг шинээр болон сэргээн засварласнаар 69 мянган га бэлчээрийг усжуулж 75.6 мянган

						толгой малыг услах боломж нөхцөлийг бүрдүүлсэн.
171	3.3.5. Мал аж ахуйг тогтвортой хөгжүүлэх, байгаль цаг уурын эрсдэлээс хамгаалах, бэлэн байдлыг хангах нөхцлийг бүрдүүлнэ.	181. Хөдөө аж ахуйн салбарын цаг үеийн мэдээ, мэдээллийг шуурхай хүргэх "Масс мессеж" үйлчилгээг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	100000	Мал аж ахуйн салбарын цаг үеийн мэдээ, мэдээллийг малчдад шуурхай хүргэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын А/33, А/241 дугаар захирамжаар 4,9 сая төгрөгийн санхүүжилтийг шийдвэрлэн, "Мобиком", "Скайтел"ХХК-тай тус тус гэрээ байгуулан "Масс мессеж" үйлчилгээг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж, цаг агаарын болон цаг үеийн мэдээллийг давхардсан тоогоор нийт 212763 иргэн, малчинд хүргэсэн.
172		182. Хадлан тэжээл бэлтгэх менежментийг сайжруулж, малын тэжээлийн ургамал тариалах ажилд иргэд, хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	4 7/га/ 500 /тн/ 14 /тн/	Бэлчээрийн даац, төлөв байдлаас шалтгаалан аймаг, сум, малчдын түвшинд бэлтгэвэл зохих нөөцийн хэмжээг Засгийн газрын 2022 оны 277 дугаар тогтоолоор тогтоосны дагуу аймгийн нөөцөд 270 тн өвс, 61,5 тн тэжээл, сумдын нөөцөд 580.6 тн өвс 171.4 тн тэжээл бэлтгэн, 91.7 хувьтай хангасан. Сумдын газар тариалан эрхлэгч, малчдын 45 төлөөллийг малын тэжээл тариалах чиглэлээр талбай бэлтгэх, тариалалт хийх явцтай газар дээр нь танилцуулж туршлага судлуулсан. Дэлгэрэх, Эрдэнэ суманд 4 га талбайд малын тэжээлийн ургамлыг тариалж, 70,7 сая төгрөгийн бороожуулах усалгааны систем, бага оврын хадлангийн трактор, анжис, хадуур, тармуур, хаман боогч олгосон. Замын-Үүд суманд 2, Даланжаргалан, Иххэт сумдад тус бүр 1 хадлангийн салаа үйл ажиллагаа явуулан, хадлан тэжээл бэлтгэж хэвшсэн. Даланжаргалан, Дэлгэрэх, Иххэт, Өргөн, Хатанбулаг, Эрдэнэ сумдад 33.9 га талбайд малын тэжээлийн тариалалт хийсэн нь өмнө оноос тариалалтыг 1 га-аар нэмэгдүүлсэн. Иххэт сумын иргэн 20-25 га талбайд ногоон тэжээл тариалан 18 тн ургац хураан авсан. Сайншанд суманд ногоон тэжээлийг гидропоник нөхцөлд тариалах туршилтын ажил амжилттай болсон.
173		183. Малын тооноос хамааруулан өвс, тэжээлийн шаардлагатай нөөцийг бүрдүүлэх, стандартын дагуу хадгалах	2021 - 2024	УТ ОНТ	70%	Дэлгэрэх, Иххэт, Эрдэнэ сумдад орон нутгийн хөгжлийн сангийн 313,7 сая төгрөгийн хөрөнгөөр өвс, тэжээлийн агуулахыг шинээр барьж ашиглалтад оруулснаар 14 сум мал аж ахуйн салбарын өвөлжилт, хаваржилтын бэлтгэл хангахад зориулагдсан сумын аюулгүйн нөөцөд өвс, тэжээлийн аюулгүйн нөөц бүрдүүлэн хадгалах агуулахтай болсон. Сумдын бэлчээрийн даац, газар зүйн байршил, отор нүүдлийн төлөв байдлыг харгалзан, Хөвсгөл, Өргөн сумдад сум дундын өвсний аюулгүй нөөцийг бүрдүүлж, 222 тонн өвсийг татан төвлөрүүлсэн.
174		184. Бэлчээрийн даацад тулгуурлан отор, нүүдлийг эртнээс төлөвлөн	2021 - 2024	УТ ОНТ	3	Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны 02/11 дүгээр тогтоолоор 6 сумын нийт 108,9 га бэлчээрийн газрыг "Сум дундын отрын нөөц нутаг"-аар тогтоож, 5 жилийн хугацаатайгаар орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан. Дээрх отрын нөөц нутгуудад бэлчээрийн ургац 0.4-3.1 ц/га хэмжээтэй байх үед хонин

		оновчтой зохион байгуулах;				толгойд шилжүүлснээр 64263 толгой мал өвөлжиж, хаваржих боломжтой. Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/538 дугаар захирамжаар сумдын 2022-2023 оны өвөлжилт, хаваржилтын бэлтгэл ажлын явц, үр дүнг шалгах, шуурхай арга хэмжээ авах ажлын хэсгийг байгуулж, отроор өвөлжиж, хаваржих Сайхандулаан, Мандах, Замын-Үүд, Сайншанд сумдын 279 өрхийн 135167 толгой малыг Алтанширээ, Иххэт, Дэлгэрэх, Эрдэнэ сумдын нутагт, 6 сумын 226 өрхийн 159,9 мянган толгой малыг хилийн зурваст, 2 сумын 164 өрхийн 103,7 мянган толгой малыг улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт оторлуулахар зохион байгуулалтад оруулсан.
175		185. Мал сүргээ тогтвортой өсгөн үржүүлж, нүүдлийн соёл, уламжлалыг хадгалан малчдын залуу халааг бэлтгэхэд хувь нэмрээ оруулж байгаа тэргүүний малчдыг урамшуулах, тэргүүн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	1 45	Мал аж ахуйн салбарыг хөгжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулан мал сүргээ 5 төрөл дээр нь тогтвортой өсгөн үржүүлж, ашиг шимийг нь нэмэгдүүлэн, малч ухаан, ажиллах арга туршлагаараа манлайлан ажилласан "Улсын гавьяат малчин"-2, "Улсын хошой аварга малчин"-1, "Улсын аварга малчин өрх"-9, "Алтан төлийн эзэн"-10, "Аймгийн хошой аварга малчин өрх"-10, "Аймгийн аварга малчин өрх"-52, "Аймгийн аварга тэмээчин"-4, "Улсын аварга тариаланч"-1, "Аймгийн алдарт уяач" -4-ыг тодруулж, тэргүүний малчдыг урамшуулах, тэргүүн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх арга хэмжээг орон нутгаас зохион байгуулсан. "Шилмэл мал-2022" үзэсгэлэн худалдаанд адуу, үхэр, хонь, ямааны төрөлд 10 сумын 37 малчин өрх 98 толгой малтай оролцож, "Шилмэл хээлтэгч", "Шилмэл хээлтүүлэгч"-д 24 малыг шалгаруулсан. "Улсын шилмэл мал-2022" гойд, ашиг шимт малын цахим үзэсгэлэн худалдаанд Дэлгэрэх, Сайхандулаан сумдын 8 малчин өрхийг 12 толгой малтай оролцуулж, Дэлгэрэх сумын 3-р багийн аймгийн Аварга малчин Н.Санжидын Дэлгэрэхийн улаан омгийн эм ямаа "Гойд ашиг шимт мал"-аар шалгарсан.
176	3.3.6. Орон нутгийн худалдаа, үйлчилгээ, өрхийн болон жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийг дэмжин хөгжүүлж, хүнсний аюулгүй байдалд тавих хяналтыг сайжруулна.	186. Сайншанд, Замын-Үүд сумдад ахуйн үйлчилгээ, худалдааны нэгдсэн төв байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачлагыг дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	2 1 50.0 /сая.төг/	Замын-Үүд суманд "Өлгий эргэл" ХХК-ийн хувийн хөрөнгөөр худалдаа, үйлчилгээний зориулалт бүхий 1600 мкв талбай бүхий 3 давхар барилгыг ашиглалтад оруулж, 12 ажлын байр шинээр бий болгосон. Тус компанийн үйл ажиллагаанд орон нутгаас 0,1 га газрыг холбогдох хууль, журмын дагуу олгож дэмжлэг үзүүлсэн. Сайншанд сумын 3 дугаар багийн нутагт "Тобем" ХХК-ийн хувийн хөрөнгөөр үйлчилгээний төвтэй 30 айлын орон сууц, 1-р багийн нутагт "Монгол" ХХК, "Мөнх уран хорол" ХХК, "Ээлт шанд" ХХК, "Загийн говь" хоршоо худалдаа, "Амгалан", "Оргих" үйлчилгээний төвийг шинээр ашиглалтад оруулсан. Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/327 дугаар захирамжаар Сайншанд сумын 3 дугаар багийн нутагт 750 м2, 2 дугаар багт 5500 м2, Замын-Үүд сумын 4 дүгээр багийн нутагт 20000 м2, Сайншанд сумын 3 дугаар багийн нутагт 1 байршилд 900 м2 газрыг тус тус худалдаа, үйлчилгээний зориулалтаар олгож барилгын ажлыг эхлүүлсэн. Эрдэнэ, Мандах сумд "Сум хөгжүүлэх сан"-гаас ахуйн үйлчилгээ, худалдаа үйлчилгээ эрхлэх 9 иргэнд 107,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийн дэмжлэг

					үзүүлсэн.
177	187. Орон нутгийн хүнс, газар тариалан, өрхийн болон жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийн үйлдвэр- лэсэн бараа, бүтээгдэхүүнийг сурталчлах, борлуулах “Нутгийн брэнд” төвийг байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжих	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Монгол, Япон 2 улсын эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээрийн 5 жилийн ой тохиож байгаатай холбогдуулан Япон улсын зах зээлд "Монголын үндэсний үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ"-г танилцуулах цахим форумд аялал жуулчлалын бүс нутаг "Хамарын хийд", үндэсний тохирлын тэмдэгтэй нутгийн брэнд “Загасгал цай”-г, “Жижиг, дунд үйлдвэрийн газар”-аас зохион байгуулсан "Орон нутгийн-Онцлох бүтээгдэхүүн"-ийг цувралаар танилцуулах арга хэмжээнд тарвас, загсгал цай, цагаан ингэний хоормогийг танилцуулан сурталчлах ажиллагааг зохион байгуулсан.</p> <p>"Оюу шанд" ХХК -ийн 6 сумын 13 цэгт "Зээг варень" борлуулалт, “Далт мөнгөн шанд” ХХК нь “Загсгал цай” брэндийн нэрийн дэлгүүр, Улаанбаатар хотын “Сансар” худалдааны төвийн 1, “Номин Их дэлгүүр”-ийн 57 салбар, “Оргил” худалдааны төвийн 11 салбар, “Е март” худалдааны төвийн 3 салбар, өөрийн аймгийн 14 сумын 21 цэг, нийт 90 салбар цэгт, “Гэрэлт шанд” ХХК нь нэрийн дэлгүүр, 14 сумын 23 цэгт 7 нэр төрлийн мах, махан бүтээгдэхүүн, “Цагаан сүүний буян” ХХК нь нэрийн борлуулалтын цэг, “Эргэл”, “Номин”, “Наран”, “Мөнхдүүрэн” хүнсний захын лангуугаар сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг борлуулдаг.</p> <p>МҮХАҮТ, "Монгол брэнд" ХХК-тай хамтран өрхийн болон жижиг, дунд үйлдвэр үйлдвэр эрхлэгчдийн бараа, бүтээгдэхүүнийг төрөлжүүлэн, мэдээллийн нэгдсэн бааз (онлайн платформ)-ыг үүсгэж гадаад, дотоодын зах зээлд таниулан сурталчлах ажлыг эхлүүлсэн.</p> <p>“Солид Партнерс Групп” ХХК нь төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд Дорноговь аймагтай хамтран “Монгол тэмээ Дорноговь” төслийг хэрэгжүүлж, Замын-Үүд суманд ингэний сүүгээр брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн экспортлох ингэний сүүг цуглуулахаар Мандах, Хатанбулаг, Хөвсгөл, Сайншанд, Улаанбадрах сумдад ингэний эрчимжсэн фермер байгуулах ажлыг эхлүүлсэн.</p>
178	188. Орон нутагт хэрэгжиж буй томоохон төсөл, хөтөлбөр, боловсруулах, баяжуулах үйлдвэрийн захиалгат ажлыг өрхийн болон жижиг, дунд бизнес эрхлэгчид гүйцэтгэх боломжийг	2021 - 2024	УТ ОНТ	10 40 3 5	<p>Орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй уул уурхайн болон томоохон төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэгч нартай жижиг дунд үйлдвэр, бизнес эрхлэгчдийн холбох, борлуулалтыг нэмэгдүүлэх бодлого барин, Алтанширээ сумын нутагт баригдаж буй “Газрын тос боловсруулах үйлдвэр”-ийн төсөл хэрэгжүүлэгч талтай орон нутгаас хамтран ажиллах “Говь консалтинг менежмент” ОНӨААТҮГ-ыг аймгийн ИТХ-ын 2021 оны 01 дүгээр тогтоолоор байгуулан, “Газрын тос боловсруулах үйлдвэр”-ийн төсөл хэрэгжүүлэгч “JMC Projects Mongolia” ХХК-тай орон нутгийн худалдааны 3, цэвэр усны 1, мах, махан бүтээгдэхүүн 1 аж ахуйн нэгж гэрээ байгуулан захиалгын дагуу нийлүүлэлт хийсэн.</p> <p>Үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтад оролцож буй туслан гүйцэтгэгч 8 компани нь цэвэр усны 4, мах 1, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний 1, хүнсний ногооны 1 аж ахуйн нэгжтэй гэрээгээр, бусад өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг</p>

		нэмэгдүүлэх;				Сайншанд сумын зах худалдааны төв, худалдаа, үйлчилгээний газруудаас сонгон авдаг. Аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй 21 уурхай, боловсруулах болон баяжуулах 13 үйлдвэр, тээврийн 35 компани нь 14 сумын худалдааны 38, цэвэр усны 12, мах 1, махан бүтээгдэхүүний 1, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний цех 1, фермер 6, өндөгний аж ахуй эрхлэгч 1, оёдлын үйлдвэр 1, цех 18, ногооны 4 аж ахуйн нэгж, иргэнтэй гэрээгээр, бусад өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, сэлбэг, шатах, тослох материалыг тухай бүрд орон нутгийн бизнес эрхлэгчдээс худалдан авсан.
179		189. Орон нутагт хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангаж, стандартыг сурталчлан цар хүрээг өрөгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	3000 94% 0	Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний баталгаажуулалт, хэмжил зүй, стандарт, сорьцын баталгаажуулалт зэрэг үндсэн 4 чиглэлээр орон нутгийн иргэн, аж ахуйн нэгжүүдэд үйлчилгээ үзүүлж хэмжлийн нэгдмэл байдлыг ханган 303 худалдааны, 231 үйлдвэр, 142 үйлчилгээний цэг, цахилгааны 22303, массын 300 гаруй, эзлэхүүний 4611 хэмжих хэрэгслийг тус тус ашигласан. Худалдаа, үйлчилгээний 1246 газрыг тохирлын үнэлгээнд хамруулан заавар, зөвлөгөө өгч, стандартуудыг тухай бүрд тайлбарлан таниулж, 65 бүтээгдэхүүн, 550 үйлчилгээнд тохирлын гэрчилгээ олгон, хэмжих хэрэгслийн баталгаажуулалтад 4110 цахилгааны, 971 массын, 1418 эзлэхүүний хэмжих хэрэгслийг хамруулсан. Худалдаа, хүнс, нийтийн хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд холбогдох стандартыг мөрдүүлэх, сурталчлах чиглэлээр 17 удаагийн танхимын болон цахим сургалтад нийт 538 иргэн, 63 аж ахуйн нэгж, төрийн байгууллагын 103 төлөөллийг хамруулж, 313 стандартыг үнэ төлбөргүй олгосон.
180	3.3.7. Мал эмнэлгийн ажил, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, мал, малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний эрүүл ахуй, ариун цэврийн шаардлагыг хангуулж, экспортыг нэмэгүүлнэ	190. Малын эмч, мэргэжилтний хүний нөөцийг бүрдүүлэн, чадавхжуулах;	2021 - 2024	УТ ОНТ	200 5%	Малын эмч, мэргэжилтнүүдийг мэргэшүүлэх 40 удаагийн цахим, 17 удаагийн танхимын сургалтад давхардсан тоогоор 587 эмч, мэргэжилтэн, төрийн албан хаагч, малчдын төлөөлөл 1193 хамруулан, 118 төрлийн гарын авлага материал 14500 ширхгийг олгосон. Цахим орчинд давхардсан тоогоор 80 постер, 13 төрлийн богино хэмжээний видео мэдээллийг байршуулж, орон нутгийн телевизэд 6 удаа мэдээлэл хийсэн. Хүний нөөцийн хангалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор "Мэргэжил сурталчлах өдөрлөг"-ийг Сайншанд, Иххэт сумдын ерөнхий боловсролын сургуульд зохион байгуулж 9-12 дугаар ангийн нийт 126 сурагчийг хамруулан гарын авлага, мэдээллээр хангах, Мал эмнэлгийн газрын 1 мэргэжилтэн ХААИС-ийн "Магистр, докторын сургууль"-д, "Нутгийн зөвлөл"-ийн сургалтын төлбөрийн тэтгэлэгт хөтөлбөрт 4 оюутныг хамруулан сургалтын дэмжлэг үзүүлэх арга хэмжээ авч ажилласан. Мал эмнэлгийн үйлчилгээний 33 нэгжид 42 малын их эмч, 3 бага эмч, Мал эмнэлгийн газар, сумдын Мал эмнэлгийн тасагт 22 эмч, мэргэжилтэн ажиллаж, хүний нөөцийн 48.8 хувийг бүрдүүлсэн.
181		191. Мал, малын	2021 -	УТ	иргэн-130,	Мал эмнэлгийн нэгдсэн системийг 2021 онд бүрэн нэвтрүүлэн, мал

		гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнд тавих хяналтыг сайжруулах;	2024	ОНТ	ААН-65	<p>эмнэлгийн үзлэг, шинжилгээний 14,451 хүсэлт хүлээн авч, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан мах 123,7 мянган тонн, арьс, шир 131,777 ширхэг, ноос, ноолуур 32,5 мянган тонн, 148,649 толгой амьд мал, амьтанд эрүүл болохыг баталгаажуулан 14,257 ширхэг гэрчилгээ олгосон.</p> <p>Малын эрүүл мэндтэй холбоотой мэдлэг, мэдээлэл олгох 5 удаагийн шалган туслах, сургалтад 220 малчин хамруулж, гарын авлага материалаар хангасан.</p> <p>Мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгжийн бүтэц, үйл ажиллагааны 33 аж ахуй нэгжид 2, мал эрүүлжүүлэн тусгаарлах бүсэд 3, тахианы аж ахуй эрхлэгчид 2, малын эмийн сангийн үйл ажиллагаанд 1, нийт 8 удаагийн хяналт шалгалтыг зохион байгуулж, зөрчил дутагдлыг арилгуулсан.</p>
182		192. Малын гоц халдвар, халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх тарилгын ажлыг зохион байгуулахад мал эмнэлгийн нэгж, малчдын хамтын ажиллагаа, ур нөлөөг дээшлүүлэн малын өвчлөлийг бууруулах	2021 - 2024	УТ ОНТ	13 16 95%	<p>Малын гоц халдварт, халдварт 15 нэр төрлийн өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх 31 удаагийн арга хэмжээг улсын төсвийн 655,1 сая, орон нутгийн 627,6 сая, малчдын 51,5 сая, нийт 1,334,2 сая төгрөгийн санхүүжилтээр зохион байгуулж, 5963,1 мянган толгой мал хамруулж, төлөвлөгөөний хэрэгжилт 100 хувьтай хангагдсан.</p> <p>Аймаг, сум дамнасан отор нүүдэл, мал амьтны шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотойгоор 2021-2022 онд /давхардсан тоогоор/ 15 суманд 3 төрлийн мал, амьтны гоц халдварт, халдварт өвчин бүртгэгдэж, 3638 толгой мал өвчилсөн.</p> <p>Орон нутгаас малын гоц халдварт өвчний гаралт, тархалтыг таслан зогсоох 15 удаагийн шуурхай арга хэмжээ хэрэгжүүлж, давхардсан тоогоор 2,6 сая толгой малыг дархлаажуулалтад хамруулан, 90,9 сая төгрөгийн санхүүжилтийг зарцуулсан.</p> <p>Малын гоц халдвар, халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх тарилгын ажлыг 33 мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгж, 4665 малчин өрхтэй гэрээ байгуулан малчдын оролцоог нэмэгдүүлснээр, хамрагдалт 12 хувиар өссөн.</p> <p>Мал, амьтны эрүүл мэндийг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, түүхий эдийн чанар, гарал үүслийн гэрчилгээ олголтын талаар 47 удаагийн сургалт, арга хэмжээг хэрэгжүүлж, давхардсан тоогоор 12332 малчинд зөвлөгөө, мэдээлэл, 17000 гаруй гарын авлага материал олгосон.</p> <p>Мал эмнэлгийн 2021-2022 оны төлөвлөгөөт дархлаажуулалтад 4,9 сая толгой малыг технологит хугацаанд нь хамруулж, хэрэгжилт 100 хувьтай хангагдсан.</p>
183		193. Мал, амьтны шимэгчтэх өвчнөөс эмчлэн сэргийлж, халдварт бус өвчний шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлж эрүүлжүүлэн, малын зүй бус	2021 - 2024	УТ ОНТ	3 50% 1.3 /сая.тол/ 44.6 /мянга/ 2.5%	<p>Мал эмнэлгийн ариун цэврийн лабораторийн шинжилгээнд 83233 дээж хамруулж, 14 төрлийн халдварт өвчнийг оношилж, шуурхай хариу арга хэмжээ авсан. Мал, амьтны шимэгчтэх өвчний гаралт, тархалтыг тодорхойлох, эрт илрүүлгийн үзлэг, тандалт, судалгаанд 3 сумын 83 өрхийг санамсаргүй түүврээр хамруулж, 19 өрхийн, 2350 толгой буюу хамрагдсан малын 3,5 хувьд өвчин илрүүлэн, мал сүргээ шимэгчтэх мал эмнэлгийн арга хэмжээнд тогтмол хамруулаагүй, гарал үүсэл, хэрэглэх заавар тодорхойгүй эм бэлдмэл хэрэглэдэг зэргээс үүдэлтэй гэж үзэж, 528 малчин өрхөд зөвлөгөө, мэдээлэл өгсөн.</p>

		хорогдлыг бууруулах				<p>Аймгийн нийт нутгаар 2020 оны 08 дугаар сарын 12, 13 -ны өдрүүдэд /19.0 мм- 82.0 мм/ орсон бороо нь Айраг сумын “Сайн ус” багийн нийт нутаг, Даланжаргалан сумын “Өнгөт” багийн урд хэсэг /2 багийн хилийн зааг/-т тасралтгүй 26 цаг үргэлжлэн орж “Их бороо”-ны цаг агаарын гамшигт үзэгдлийн хэмжээнд хүрч, Айраг сумын “Сайн ус” багийн 28 өрхийн 3347 толгой, Даланжаргалан сумын “Өнгөт” багийн 9 өрхийн 937 толгой, нийт 37 өрхийн 4284 толгой мал зүй бусаар хорогдсон.</p> <p>Улсын хэмжээнд 2020-2021 оны өвөлжилт, хаваржилт хүндэрсэнтэй холбогдуулан тус аймгийн 13 сумын нутагт гадны 10 аймгийн 443 өрхийн 1053 иргэн, 280,6 мянган толгой мал отроор нутаглан, байгаль цаг уур, бэлчээр, уст цэгийн хүрэлцээгүй байдлаас шалтгаалан 634 толгой, халдварт өвчний улмаас 220 толгой, халдваргүй өвчний улмаас 29343 толгой, нийт 34481 толгой мал хорогдсон.</p> <p>Мал, амьтныг шимэгчтэх 3 төрлийн өвчнөөс эмчлэн сэргийлэх 6 удаагийн арга хэмжээнд 1,738.6 мянган толгой малыг хамруулсан.</p>
184		194. Мал амьтны зооноз, шинээр болон дахин сэргэж байгаа өвчний тандалт, шинжилгээг тогтмолжуулж, зарим төрлийн өвчингүй тайван бүсийг баталгаажуулах;	2021 - 2024	УТ ОНТ	10000 44.6 2	<p>Мал амьтны зооноз халдварт бруцеллёз өвчний тандалтад, шинжилгээнд 38,2 сая төгрөг зарцуулан, 3 сумын 7 толгой хээлтүүлэгч буюу 44818 толгой мал хамруулахад нийт хээлтүүлэгчийн 0,06 хувь эерэг гарч, 560 толгой хээлтэгч малыг өвчнөөс сэргийлэх арга хэмжээ авсан.</p> <p>Шинээр болон дахин сэргэж байгаа өвчний тандалт ям, үхрийн сүрьеэ өвчний тандалтад 12000 толгой мал, шинжилгээнд 1737 дээжийг хамруулсан.</p> <p>Мал эмнэлгийн лаборотарийн төлөвлөгөөт шинжилгээнд адуу ям 7550, бруцеллёзын шинжилгээ 42973, сүүний цагирган урвалын шинжилгээ 2260, үхрийн сүрьеэ 5715, асколын урвалын шинжилгээ 3920 толгой мал хамруулан, хэрэгжилт 100 хувьтай хангагдсан.</p> <p>Аймгийн нутагт сүүлийн 3 жил ямааны годрон, үхрийн сүрьеэ өвчний тохиолдол бүртгэгдээгүй, тус 2 төрлийн өвчнөөр тайван бүс нутгаар баталгаажуулсан.</p>
185	3.4.1. Үндэсний онцлог бүхий, байгаль орчинд ээлтэй, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн тогтвортой аялал жуулчлалыг түлхүү хөгжүүлнэ.	195. Аймгийн аялал жуулчлалын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж, жуулчдын тоог нэмэгдүүлэх;	2021 - 2024	УТ ОНТ	50%/63600	<p>Аймгийн ИТХ-ын 2020 оны 13/09 дүгээр тогтоолоор “Аймгийн аялал жуулчлалын мастер төлөвлөгөө”-г батлуулан хэрэгжүүлж, танхимын 4 удаагийн сургалт, 2 удаагийн хэлэлцүүлэг, цахим 3 удаагийн сургалтад давхардсан тоогоор 1800 гаруй иргэн, аж ахуйн нэгжийн төлөөллийг хамруулан салбарын хууль, тогтоомжийн хэрэгжилт, үйлчилгээний стандарт, зочлох үйлчилгээ, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр мэдлэг, мэдээллийг дээшлүүлсэн.</p> <p>Аялал, жуулчлалын гол бүс нутгуудын танилцуулга, дэлгэрэнгүй мэдээллийг “http://www.touristinfocenter.mn, https://joinme.mn/ цахим сайтуудад байршуулж, аялалын хөтөлбөр, үнийн болон дараа төлбөрт үйлчилгээ авах нөхцөлийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Жуулчид аюулгүй, тав тухтай аялах, стандартад нийцсэн үйлчилгээ авах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор авто зам, аялалын маршрут, үзвэрүүдийн</p>

					<p>тайлбар бүхий тэмдэг, тэмдэглэгээ 15 ширхэг, 6 боловсон ариун цэврийн байгууламж, 11 сандал, сүүдрэвчийг шинээр болон сэргээн засаж, “Хилэнцэт хөшөө”-г тохижуулан 1100м² талбай бүхий 20 машины авто зогсоол, 2 га талбайг хашаажуулсан.</p> <p>“Аялал жуулчлалын бүс нутагт дагаж мөрдөх журам”-ын төслийг боловсруулан 14 сум, холбогдох байгууллага, иргэдээр хэлэлцүүлэн санал авсан.</p> <p>Тус онд “Шамбалын орон”, “Хамарын хийд”, “Ханбаян зүрх хайрхан уул”-ын чиглэлд гадаадын 782, дотоодын 103943, нийт 104725 жуулчин аялж, аялагчдын тоо урьд оноос 4 дахин нэмэгдэж, төлөвлөгөөний хэрэгжилт 93 хувьтай хангагдсан.</p>
186	196. “Цахим Монгол” арга хэмжээний хүрээнд аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн үйлчилгээг шинэлэг байдлаар сурталчилах,	2021 - 2024	УТ ОНТ	25%	<p>“Манай нутгаар аялаарай” контент арга хэмжээнд Дорноговь аймгийн уугуул, Монгол Улсын Соёлын гавьяат зүтгэлтэн Ш.Гүрбазар, “Саран Хөхөө” театрын дарга Э.Идэрболд нарыг оролцуулан, feel Mongolia цахим сайт, байгууллагуудын цахим хаягаар олон нийтэд хүргэж, 20000 гаруй мянган хандалт авсан.</p> <p>Монголын үндэсний олон нийтийн телевиз, Монголын мэдээ сонин, Post media цахим мэдээллийн сүлжээнд “13-р зуун” үзэсгэлэн болон түүх соёлын хосгүй үнэт үзмэрийн тухай баримтат киног үзэгчдэд хүргэж, музейн түүх соёлын хосгүй үнэт 3 үзмэрийн тухай баримтат киног 10 телевизийн сувгаар цацсан.</p> <p>Соёлын биет бус өвийн шилдэг өвлөн уламжлагчдын “Шилдэг өвлөн уламжлагч” нэвтрүүлгийг DTV-гээр мөн UBS телевизээр, “Монголын баялаг-330” төслийн хүрээнд аймгийн 13 сумын Түүх соёлын дургалт газрын талаарх цуврал нэвтрүүлэг МҮОНРТ-ээр тус тус иргэд олон нийтэд хүргэсэн. “Цахим Монгол” арга хэмжээний хүрээнд http://www.touristinfocenter.mn, https://joinme.mn/ цахим сайтуудад аялал, жуулчлалын гол бүс нутгуудын танилцуулга, дэлгэрэнгүй байршуулж, жуулчид нэг дороос мэдээ, мэдээлэл, аялалын дараа төлбөрт үйлчилгээ авах нөхцөлийг бүрдүүлсэн бөгөөд давхардсан тоогоор 160000 гаруй хандалт авсан.</p>
187	197. Үндэсний зан заншил, уламжлал, түүх соёл, унаган байгаль, нүүдэлчин ахуйг түшиглэсэн аялал жуулчлалыг дэмжиж, хөгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	4	<p>Засгийн газрын 2019 оны 200 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүүхэд залуучуудад эх оронч үзэл төлөвшүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/556 дугаар захирамжийг баталсан.</p> <p>“Хутагтын нутгаар-Торгон хил-2021” арга хэмжээний хүрээнд Сайншанд сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн 40 сурагч дэлхийн энергийн төв Хамарын хийд, Хан Баянзүрх хайрхан, Шамбалын орноор аялж нутгийнхаа түүх соёлтой, Хатанбулаг сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн 9 дүгээр ангийн 21 суралцагч, багш нарын төлөөлөл домогт Сулинхээрийн отрядын анги нэгтгэлийн “Алдрын танхим”, Цэргийн ангийн зохион байгуулалт, зэвсэг техник, үзүүлэх тоглолт зэрэг үйл ажиллагаатай тус тус танилцсан.</p>

						Жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулдаг "Ай Ти Эм" олон улсын аялал жуулчлалын үзэсгэлэнд "Хамарын хийдийн орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаа" ОНӨААТҮГ, "Далт мөнгөн шанд" ХХК, Хамарын хийдийн гэр буудал, жуулчны бааз, гар урлалын 15 төлөөлөл оролцож орон нутаг, онцлог бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ сурталчилсан ба үзэсгэлэнг зорин ирсэн зочид төлөөлөгчдөд 2700 ширхэг танилцуулга, гарын авлага хүргэж, Улаанбаатар хотын аялал, жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэгч 10 аж ахуйн нэгжтэй хамтран ажиллах гэрээг байгуулсан.
188	3.5.1. Эрчим хүчний хангамжийг нэмэгдүүлнэ	198. Сайншанд сумын дулааны станцын барилгын ажлыг эхлүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	Судалгааны ажил 100%	Сайншанд сумын шинэ суурьшлын бүсэд 11.2 МВт-ын халаалтын зуухны эх үүсвэр, гадна дулаан хангамж, ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээ шинээр барих ажлыг орон нутгийн төсвийн 10,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Чандмань-Илч" ОНӨХХК гүйцэтгэж байгаа бөгөөд гадна шугам сүлжээ, бохир усны насосны станц, цэвэр усны насосны станцын барилгын угсралтын ажлууд бүрэн дууссан, зуухны барилгын угсралтын ажил 50%--ийн гүйцэтгэлтэй байна.
189		199. Чойр-Сайншандын 230 км урттай 220 кВ-ын хүчдэлтэй цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станцыг барихад дэмжлэг үзүүлж хамтран ажиллах	2021 - 2024	УТ ОНТ	1	Чойр-Сайншанд чиглэлд цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станц барих зориулалтаар 7.8 га газрыг орон нутгаас 2021 онд шийдвэрлэж газрын гэрчилгээг олгосон. Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын холбогдох трассыг 2022 онд хянаж батлуулан дэмжлэг үзүүлж хамтран ажилласан.
190		200. Сайншанд сумын дулаан хангамжийг хоёрдогч хэлхээнд шилжүүлэх.	2022	УТ ОНТ	гүйцэтгэлийн хувь 100	Сайншанд сумын дулаан хангамжийг хоёрдогч хэлхээнд шилжүүлэх ажлын хүрээнд төв садны хашаанд 1, 4-р 58 байрны урд талд-1, 9 дүгээр цэцэрлэгийн баруун талд-1, 5-р 58 байрны хойно-1 ус дулаан дамжуулах төвийн нийт 4 барилгыг Эрчим хүчний яамны төслийн санхүүжилтээр "Одкон холдинг" ХХК, гадна шугам холболтыг Чандмань-Илч ОНӨХХК тус тус хийж гүйцэтгэн, 100% ашиглалтад оруулсан.
191		201. Зарим сумын цахилгаан эрчим хүчний хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх судалгааны ажлыг хийж, үе шаттайгаар	2021 - 2023	УТ ОНТ	35 кВ-ын 100 км ЦЦАШ, төсвийн гүйцэтгэл 100%	Хөвсгөл сумын төвлөрсөн шугам сүлжээний гадна цахилгаан хангамжийн ажил, Улаанбадрах сумын цахилгаан дамжуулах агаарын шугам солих, дэд станц барих ажлын судалгааны дагуу зураг төслийг "Электро" ХХК боловсруулж, орон нутгийн төсвийн 295.1 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр "Смарт Крафт" компани гүйцэтгэж ашиглалтад оруулсан.

		хэрэгжүүлж эхлэх.				
192		202. Мандах, Сайхандулаан сумдад халаалтын зуух, нэгдсэн инженерийн шугам барих судалгааны ажлыг хийх.	2022 - 2024	УТ ОНТ	Судалгааг эхлүүлэх	Мандах, Сайхандулаан сумдад инженерийн шугам сүлжээ байгуулах судалгаа хийж, ажлын зураг төсөл боловсруулах ажлын даалгаврыг боловсруулж, орон нутгийн төсвийн 100.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Мандах, Сайхандулаан суманд инженерийн шугам сүлжээ хийх ажлын зураг төсөв боловсруулах ажлын тендерийг 3 удаа зарласан боловч оролцогч оролцоогүй.
193		204. Сайншанд-Баруун-Урт- Хөөт, Зүүнбаян-Ханги чиглэлийн төмөр замын төслийг хэрэгжүүлэхэд орон нутгаас дэмжлэг үзүүлж хамтарч ажиллах.	2021 - 2024	УТ ОНТ	4	Боомтын сэргэлт төслийн хүрээнд хийгдэж буй Зүүнбаян-Ханги чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийн бүтээн байгуулалтын ажилд шаардагдах түгээмэл тархацтай ашиг малтмал ашиглах зөвшөөрлийг нийт 232 байршилд аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/204, А/369, А/624 дүгээр захирамжаар олгосон. Замын-Үүд хилийн боомтыг өргөтгөн шинэчлэхтэй холбогдсон автозам, төмөрзам, барилгын ажилд шаардагдах түгээмэл тархацтай ашиг малтмал ашиглах зөвшөөрлийг нийт 7 байршилд аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/512, А/551, А/593 дугаар захирамжаар тус тус олгон, дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилласан.
194	3.6.1. Зам, тээврийн сүлжээг байгуулж, дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлнэ	205. Сайншанд, Замын-Үүд сумдын авто замыг өргөтгөх судалгааны ажлыг хийж, авто зам, замын байгууламжид засвар шинэчлэлт хийх, шинээр барих.	2021 - 2024	УТ ОНТ	Төлөвлөгөө ний хувь 100	Сайншанд сумын хэмжээнд 88 авто машины хүчин чадал бүхий авто зогсоол, 0.26 км хатуу хучилттай авто зам, 0.4 км явган хүний зам, замын сангийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын төвийн автозамуудад тэмдэг, тэмдэглэгээ, хурд сааруулагч, хучлагын засвар хийх ажил, автозамд нийтийн тээврийн автобусны зогсоол байгуулах ажил, Сайншанд сумын 3 дугаар багийн Жишиг гудамжны 0,26 км авто зам барих, Сайншанд-Хамарын хийд чиглэлийн автозамын засвар шинэчлэлтийн ажил, "Дэлгэр баясах зам" ХХК, Сайншанд сумын 8 дугаар багийн 233, 245-р байрны гадна авто зогсоол, тоглоомын талбай байгуулах ажлыг "Айсуй хөгжил" ХХК, Замын-Үүд сумын 3-р багт 584м авто зам шинээр барих ажлыг "Борхойн зам" ХХК 2021 онд гүйцэтгэн, тус тус ашиглалтад оруулсан. Орон нутгийн төсөв, замын сангийн 3717.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын 7 байршилд шинээр автозам, автозогсоол барих ажил, замын сангийн 578.4 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр Сайншанд сумын 2 дугаар сургуулийн хойд талын автозамыг Офицерийн төв замтай холбох 0.577 км автозам барих ажил, 267.8 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр 2 дугаар сургуулийн хойд талын автозамын асфальтан хучилт хийх ажил, 106.8 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр Шинэ зууны 33-р байрны гадна авто зогсоол байгуулах ажил, 391.4 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр Шинэ халдвартын эмнэлэг болон аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн гадна авто зогсоол байгуулах ажил, орон нутгийн төсвийн 1989.0 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр 7 дугаар багт "Гор газ" ШТС-ын уулзвараас баруун тийш үргэлжлэх 1.59 км авто зам барих ажил, 322.1 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр 7 дугаар багийн Мандах наран хүртэл 0,141 км авто замыг

						"Дэлгэр баясах зам" ХХК, 62.6 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр 233, 245-р байрны баруун талаар автозам барих ажлыг "Айсуй хөгжил" ХХК тус тус гүйцэтгэж ашиглалтад оруулсан.
195		206. Сум, суурин газрыг хатуу хучилттай авто замаар холбох судалгааны ажлыг хийж, барилгын ажлыг эхлүүлэх арга хэмжээг авч ажиллах.	2021 - 2024	УТ ОНТ	ажлын гүйцэтгэл 100% Өргөн сум хүртэлх 18.5 км	Сайншанд-Замын-Үүд чиглэлийн авто замаас Өргөн сум хүртэлх хатуу хучилттай автозам үргэлжлүүлэн барих ажлыг улсын төсвийн 3664. 9 сая төсөвт өртөгөөр "Дорноговь- АЗЗА" ТӨХК гүйцэтгэхээр шалгарч гэрээ байгуулсан. Уг гэрээт ажлын хүрээнд 9.3 км хатуу хучилттай автозамыг шинээр хийх ба 2022 онд улсын төсөвт батлагдсан 355.4 сая төгрөгийн санхүүжилтээр 3.2 км автозамын далан шороо, ухмал, хөвөө өргөсгөх, түвшингийн зөрүү гаргах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн.
196	3.7.1. "Цахим Монгол" арга хэмжээний хүрээнд байнгын ажиллагаатай станцуудаас бүрдсэн геодезийн хэмжил зүйн дэд бүтэц, хаягжилтын нэгдсэн системийг аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд байгуулж, тэдгээрийн тоон мэдээллийг түгээх тогтолцоог үе шаттайгаар бий болгоно.	210. Хаягийн тэмдгийн суурилуулалтын ажлыг зохион байгуулж, хаягийн мэдээллийн нэгдсэн системд оруулан, олон нийтэд сурталчилах	2022 - 2024	УТ ОНТ	2	"Хаягийн мэдээллийн сангийн нэгдсэн системийг хэрэглээнд нэвтрүүлэх тухай", "Гудамж, зам талбай, үл хөдлөх эд хөрөнгийн хаягжуулах журамд өөрчлөлт оруулах тухай" Засгийн газрын 2022 оны 180, 181 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар баталгаажуулаагүй гудамжийг баталгаажуулж, хаягийн мэдээллийн санд оруулах чиглэлийг сумдын Засаг дарга нарт хүргүүлэн ажилласан. Даланжаргалан сум шинэ суурьшлын бүс, Иххэт сум 5 гудамжны нэршил 525 нэгж талбар, Сайхандулаан сум 7 нэгж талбарын 1.03 га газар, Улаанбадрах сум 23 нэгж талбарыг сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаар шинээр батлуулан, мэдээллийн нэгдсэн санд оруулсан. Хаягжуулалтын тухай хууль болон Гудамж зам талбай, үл хөдлөх эд хөрөнгийг хаягжуулах журмын дагуу шинээр 1471 нэгж талбарыг дугаарлан хаягийн мэдээллийн системд бүртгэн, 2022 оны байдлаар өссөн дүнгээр 12 суманд хаягийн тэмдгийн суурилуулалтын ажил бүрэн хийгдсэн.
197		212. Газарзүйн нэрийн тодруулалт хийх, нэрийн мэдээллийн сан байгуулах	2022 - 2023	УТ ОНТ	Тодруулалт хийгдсэн сумын тоо-10	Газар зүйн нэрийг дур мэдэн өөрчлөх, батлагдсан газар зүйн үнэн зөв нэрийг ашиглахгүй, өвөлжөө, хаваржаа гэх мэт үл хөдлөх эд хөрөнгийг нутаг дэвсгэрийн нэгжийн харьяалал, үнэн зөв газар зүйн нэрээр хаягжуулахад хүндрэл учирч улмаар газрын маргаан үүсдэг тул газар зүйн нэрийн тодруулалт хийх мэдээллийн сан байгуулах ажлыг эхлүүлж, 14 сумын газарзүйн нэрийн зургийн 9131 мэдээллийг геопортал цахим системийн http://192.168.10.17 серверт байрлуулсан. Ортофото зурагт оруулах ажлыг 2022 оны 1 дүгээр улиралд гүйцэтгэж, боловсруулалтын үр дүнг Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газарт хүргүүлсэн.
198		213. Устсан геодезийн цэг тэмдэгтийг сэргээн засварлах ажлыг	2022 - 2024	УТ ОНТ	50	Иххэт, Даланжаргалан суманд сумын орон нутгийн төсвийн 5,0 сая төгрөгийн төсөвт өртөгөөр 10 геодезийн цэг тэмдэгтийг 2021 онд сэргээн засварласан. Засгийн газрын 2020 оны 09 дүгээр тогтоол, Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын 2022 оны 64 дүгээр тогтоолын дагуу төрийн өмчийн

		зохион байгуулж, геодезийн хэмжилт, зураглалыг хийж гүйцэтгэх нөхцлийг бүрдүүлэх				үзлэг тооллогын ажилтай хамтатган Айраг 53, Алтанширээ 5, Даланжаргалан 9, Дэлгэрэх 8, Замын-Үүд 9, Иххэт 13, Мандах 30, Өргөн 15, Сайхандулаан 20, Сайншанд 25, Улаанбадрах 18, Хатанбулаг 30, Эрдэнэ 11, Хөвсгөл 15 ширхэг нийт 261 цэг тэмдэгт бүр мөсөн устсан, нөхөн сэргээх шаардлагатай байгаа талаар төвийн геодезийн цэг тэмдэгтийн тооллогыг хийж, Замын-Үүд суманд 1, Сайншанд суманд 1 геодезийн цэг тэмдэгтийг орон нутгийн төсвийн 3.0 сая төсөвт өртгөөр сэргээсэн.
199	3.7.2. Иргэд, олон нийтийн оролцоотой газар зохион байгуулалтын нэгдсэн төлөвлөлтийн болон газрын кадастрын нэгдсэн ухаалаг системүүдийг орон нутагт нэвтрүүлнэ	214. Газар, үл хөдлөх хөрөнгийн зах зээлийн үнийн мэдээллийг газрын үнэлгээний системд оруулан, дүн шинжилгээ хийх	2021 - 2024	УТ ОНТ	1145	<p>Газрын цахим биржийн системд 2021 онд 440 газар, үл хөдлөх хөрөнгийн зах зээлийн үнийн мэдээллийг оруулан, газрын зах зээлийн дундаж үнэлгээг гаргахад 1 м2 гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалттай газар 7143 төгрөг, худалдаа үйлчилгээ, хөдөө аж ахуйгаас бусад үйлдвэрлэлийн зориулалттай газар 66667 төгрөг, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн зориулалттай газар 3000 төгрөг байсан.</p> <p>2022 онд газрын үнэлгээний цахим системд инженерийн болон хүрээлэн буй орчны, нийгмийн дэд бүтцийн 462 мэдээллийг оруулж, 36163 нэгж талбарт үнэд нөлөөлөх хүчин зүйлсийн утга бодуулан дүн шинжилгээ хийн, 1 м2 газрын зах зээлийн дундаж үнэлгээг гаргахад гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалттай газар 11076 төгрөг, худалдаа үйлчилгээ, хөдөө аж ахуйгаас бусад үйлдвэрлэлийн зориулалттай газар 62298 төгрөг, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн зориулалттай газар 3000 төгрөг байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалттай газрын үнэ 54 хувиар өссөн, худалдаа үйлчилгээ, хөдөө аж ахуйгаас бусад зориулалттай газар 6.6 хувиар буурсан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн зориулалттай газрын зах зээлийн үнэ өмнөх хэвээрээ байгаа судалгааны үр дүн гарсан.</p> <p>Газрын биржийн цахим системд 2021 онд 440, тайлант онд 255, нийт 695 газар, үл хөдлөх хөрөнгийн үнийн мэдээ бүртгэсэн.</p>
200		215. Газрын бүртгэлийн нэгдсэн системд эзэмшил, ашиглалт, өмчлөлд олгогдсон газруудыг бүрэн хамруулж, нөхөн бүрдүүлэлт хийх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	<p>Газар олгох захирамж шийдвэр гарсан хэдий ч газрын кадастрын мэдээллийн нэгдсэн системд бүртгэгдээгүй иргэн хуулийн этгээдийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтын газрыг системд бүртгэж, нөхөн бүрдүүлэлт хийх ажлын хүрээнд "Цахим газрын харилцаа-2022" 2 сарын аяныг зохион байгуулж, иргэд олон нийтэд мэдээлэл хүргэсэн.</p> <p>2022 оны байдлаар нөхөн бүрдүүлэлтээр оруулах шаардлагатай нийт 601 нэгж талбараас 597 нэгж талбарыг нөхөн бүрдүүлэлтээр бүртгэн, 99,3%-ийн хэрэгжилтийг ханган ажилласан.</p>
201		216. Газар, үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэл үнэлгээ, төлбөр, татвар, биржийн системийг	2021 - 2024		2 100%	<p>Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас 2021 онд аймгийн Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар, Татварын хэлтэс, сумдын удирдлага холбогдох мэргэжилтнүүдийг оролцуулан цахим хурал зохион байгуулж, газар үл хөдлөх хөрөнгийн нэгдсэн бүртгэл, үнэлгээ, төлбөр, татвар, биржийн систем болох газрын биржийн цахим системийн үйл ажиллагааг сайжруулах талаар сумдын татварын байцаагч, газрын даамлуудаас санал авч, Газар зохион</p>

		нэвтрүүлэх, боловсронгуй болгоход хамтран ажиллах				байгуулалт, геодези зураг зүйн газар, Татварын ерөнхий газарт цахимаар хүргүүлж хамтран ажилласан. 2021 онд 11914 нэгж талбарт 3,6 тэрбум мянган төгрөгийн төлбөр, 4753 нэгж талбарт 11,1 сая төгрөгийн татвар ногдуулан татварын удирдлагын системд, 2022 онд тухайн шатны Засаг даргын шийдвэрээр газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгогдсон нийт 12197 нэгж талбарт 4,3 тэрбум төгрөгийн газрын төлбөр, 11488 нэгж талбарт 28.1 сая төгрөгний албан татварыг бүрэн ногдуулж нэхэмжлэх үүсгэж, татварын удирдлагын системд тус тус илгээсэн. Аймгийн Татварын хэлтсээс төлөгдсөн нэхэмжлэхийн судалгааг газрын төлбөр, татварын системтэй тулган нийт 310 төлөгдсөн нэхэмжлэхийн төлөв өөрчлөгдөөгүй байсныг өөрчлөн шинэчилсэн.
202		217. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт, газрын кадастрын нэгдсэн ухаалаг системүүдийг бүрэн нэвтрүүлэх.	2022 - 2024	УТ ОНТ	3000	Засгийн газраас 2021-2024 онд дэвшүүлсэн "Цахим үндэстэн" болох зорилтын хүрээнд газар зохион байгуулалтын болон газрын кадастрын мэдээллийн сангийн нэгдсэн системийн иргэд, олон нийтэд зориулсан цахим систем /www.egazar.gov.mn/-ийг 2021 оны 10 дугаар сарын 01-нээс албан ёсоор хэрэглээнд нэвтрүүлсэн ба www.egazar.gov.mn веб хандалтат цахим хуудаснаас иргэд, олон нийт цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран 72 төрлийн үйлчилгээг цахимаар авах боломжтой болсон. Газрын удирдлагын нэгдсэн системд иргэн, хуулийн этгээдээс нийт 161 хүсэлт цахимаар ирүүлснийг хянаж, 146 өргөдлийг шийдвэрлэсэн. Бүрдэл дутуу12 өргөдлийг зөвлөмж өгч буцаасан, 3 өргөдөл судлагдаж байна. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтийн системээр дамжуулан, 148 иргэн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд санал өгсөн. Цахим системээр газрын эрх шилжүүлэх, газрын эрхийн хугацаа сунгах, газрын зориулалт өөрчлөх, газрын талбайн хэмжээнд өөрчлөлт оруулах, төлөвлөгөөнд санал өгөх гэх мэт газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрхийн мэдээлэл болон газрын төлбөр, татвар цахимаар төлөх, цахим дуудлага худалдаанд оролцох эдгээр үйлчилгээг хэрхэн авах талаарх заавар зөвлөмжтэй холбоотой 4 удаагийн өдөрлөг, "Цахим газрын харилцаа-2022" 2 сарын аян, 235 удаагийн мэдээ, мэдээллийг бэлтгэн, байгууллага вэб болон байгууллагын цахим хуудсаар сурталчлан, 13 удаагийн сургалтыг байгууллага, албан хаагчдад хийж, нийт 18349 иргэд, олон нийтэд хүргэх зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулж, газрын удирдлагын системийг бүрэн нэвтрүүлсэн.
203	3.7.3. Өрх гэр бүлийн худалдан авах чадварт нийцүүлэн орон сууцжуулах бодлого хэрэгжүүлнэ.	218. "Мандах наран" орон сууцны хорооллын төслийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх	2022 - 2024	УТ ОНТ	1360	"150 мянган айлын орон сууц" хөтөлбөрийн хүрээнд "Мандах наран-5" хорооллын 1152 айлын орон сууцны төслийг 2020-2024 онд "Гантулга трейд" ХХК хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Төслийн эхний ээлжийн 384 айлын орон сууц /72 айлын орон сууцны 4 блок, 48 айлын үйлчилгээтэй орон сууцны 2 блок/-ны барилгын ажлын гүйцэтгэл 75 %-тай хэрэгжиж байна. Тус орон сууцны хороололд 11.2 МВт-ын халаалтын зуухны эх үүсвэр, гадна дулаан хангамж, ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээ шинээр барих

					<p>ажлыг орон нутгийн төсвийн 10.1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар гадна шугам сүлжээ, барилга угсралтын нэгдсэн сан, цахилгаан угсралтын нэгдсэн зэрэг барилгын угсралтын ажлуудыг "Чандмань-Илч" ХХК гүйцэтгэж бүрэн дууссан.</p> <p>Зуухны барилгын угсралтын ажлын явц 50%-тай байна. Орон сууцны хорооллын гадна цахилгаан хангамж 10/0.4кВ-ын 2х630кВА чадалтай иж бүрэн дэд өртөө, 10кВ-ын 3180м цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, 1300м урт 10кВ-ын кабель шугам угсрах ажлыг орон нутгийн төсвийн 622.4 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр "Гега тера" ХХК гүйцэтгэхээр гэрээ байгуулж, цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станцын ажлуудыг 90%-тай гүйцэтгэсэн.</p>
204	219. Инженерийн шугам сүлжээнд холбогдсон сумдад орон сууц барина. /Айраг, Даланжар галан, Алтанширээ, Иххэт, Өргөн, Улаанбадрах, Хөвсгөл, Хатанбулаг,	2021 - 2024	УТ ОНТ	214 /айл/	<p>Сайншанд сумын 3 дугаар багт үйлчилгээтэй 20 айлын орон сууцны барилгыг "ТОБЭМ" ХХК, 30 айлын орон сууцны барилгыг "Саруул талын өргөө" ХХК, Замын-Үүд суманд 25 айлын орон сууцыг Тулга констракшн ХХК 2021 онд ашиглалтад шинээр оруулсан. Мөн Даланжаргалан суманд хуучин дотуур байрыг төрийн албан хаагчийн 8 айлын орон сууц болгон засварласан.</p> <p>Айраг суманд 37 айлын орон сууцны барилгыг "Элит конкрет" ХХК, Сайншанд сумын 2-р багт 70 айлын орон сууцны барилгыг "Саруул талын өргөө" ХХК, Өргөн суманд "Монцемент билдинг материалс" ХХК-ийн ажилчдын 65 айлын орон сууцны барилгыг "Нар-Урт" ХХК, МГТБҮ-ийн хотхоны 4-р байр буюу 40 айлын орон сууцны барилгыг "Хангайн бигэр" ХХК, Улаанбадрах суманд төрийн албан хаагчийн 8 айлын орон сууцны барилгыг "Баянбогд-Өргөө" ХХК, Даланжаргалан суманд МАК ХХК-ийн хөрөнгө оруулалтаар төрийн албан хаагчийн 8 айлын орон сууцны барилгуудыг барьж ашиглалтад оруулсан ба 2022 онд нийт 311 орон сууцыг ашиглалтад оруулсан.</p>
205	220. Сайншанд суманд "Тохилог хотхон" орон сууц барих хувийн хэвшлийн санал санаачилгыг дэмжих	2021 - 2023	УТ ОНТ	Гадна шугам сүлжээ	<p>Сайншанд сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2021 оны 04/01 тогтоолоор гэр хорооллын газрыг шинэчлэн зохион байгуулах дахин төлөвлөх, төсөл хэрэгжүүлэх газрын байршлыг баталсан.</p> <p>Орон нутгийн төсвийн 150.0 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр Сайншанд хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу тус сумын 1, 2, 3, 4, 7 дугаар багийн нутаг дэвсгэрт 332 га газарт хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлыг "Инженер геодези" ХХК нь гүйцэтгэсэн.</p> <p>Гэр хорооллын газрыг дахин зохион байгуулж, иргэдээс гарсан хүсэлтийг дэмжиж, төвлөрсөн инженерийн хангамжид холбогдсон "Тохилог орон сууц" амины орон сууцны хорооллыг төлөвлөсөн.</p>
206	221. Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй түрээсийн орон сууц хөтөлбөрт орон нутгийн иргэдийг	2022 - 2023	УТ ОНТ	Хамрагдсан өрхийн тоо 72	<p>"Мандах наран 5" орон сууцны төслийн хүрээнд баригдаж буй эхний ээлжийн 384 айлын орон сууц болон бусад барилга байгууламжуудыг дэд бүтцээр хангахад дэмжлэг үзүүлэн, 11.2 МВт-ын халаалтын зуухны эх үүсвэр, гадна дулаан хангамж, ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээ шинээр барих ажлыг орон нутгийн төсвийн 10,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Чандмань-Илч" ХХК гүйцэтгэж байгаа ба гадна шугам сүлжээ, Бохир усны</p>

		хамруулах ажлыг зохион байуулах				насос станц, Цэвэр усны насос станцын барилгын угсралтын ажлууд бүрэн дууссан. Зуухны барилгын угсралтын ажлын явц 50%-тай байна. Орон сууцны хорооллын гадна цахилгаан хангамж 10/0.4кВ-ын 2х630кВА чадалтай иж бүрэн дэд өртөө, 10кВ-ын 3180м ЦДАШ, 1300м урт 10кВ-ын кабель шугам угсрах ажлыг ОНТ-ийн 519.6 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Гега тера" ХХК гүйцэтгэхээр гэрээ байгуулж, ЦДАШ, дэд станцын ажлуудыг гүйцэтгэсэн. Ажлын гүйцэтгэл 90%, дээрх орон сууцнаас 144 айлын орон сууцыг түрээсийн орон сууц болгон зорилтот бүлгийн иргэдийг хамруулахаар төлөвлөсөн бөгөөд барилга угсралтын ажлыг 75 хувьтай гүйцэтгэсэн.
207		222. Суурьшлын бүсэд дэд бүтэц бий болгох ажлыг судалгаанд тулгуурлан төлөвлөж үе шаттай хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	100%	Төвлөрсөн инженерийн хангамжид Алтанширээ, Дэлгэрэх сумдыг 2021 онд, Сайншанд сумын 7-р багийн нутаг дэвсгэрт орон нутгийн төсвийн 12,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар дулааны станц, цэвэр, бохир усны шугам, 1.59 км автозам, Өлзийт хорооллын айл өрхийг цахилгаанд холбох ажил болон Хөвсгөл, Хатанбулаг сумдыг төвлөрсөн инженерийн хангамжид 2022 онд тус тус холбон, дэд бүтцийн асуудлыг шийдвэрлэсэн.
208	3.7.4. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээний хүчин чадлыг үе шаттайгаар нэмэгдүүлж, ашиглалтын дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.	223. Хуучны орон сууцнуудын инженерийн шугам сүлжээг шинэчлэх арга хэмжээг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	Төлөвлөгөөний хувь 53% Сайншанд сумын 80 айлын о/с-2 ш, 60, 65 айлын,	Иххэт суманд "Чандмань-Илч" ХХК 11 байрны цэвэр ус, дулааны шугамыг шинээр, Сайншанд сумын 1 дүгээр багийн 122, 124-р байр, 3 дугаар багийн Алтанговь 2 гудамжны 201-р байр, 30 айлын орон сууц, 3-р багийн 340-р байр, 2-р багийн Дэнжийн 39-р байр, эмнэлгийн 27 айлын орон сууц, Холбооны 8 айлын орон сууцны барилгуудын гадна, дотор дулаан, цэвэр усны шугам сүлжээг "Чандмань-Илч" ХХК, 1-р багийн Шинэ зууны гудамжны 120 дугаар байрны 1 дүгээр орцны дулааны шугамын шинэчлэлтийн ажлыг "Чандмань Тайж" ХХК тус тус 2021 онд хийж гүйцэтгэсэн. Орон нутгийн төсвийн 125.2 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын 2 дугаар багийн 100-1, 125 дугаар байрнуудын зоорийн давхарын сантехникийн шугам сүлжээний засварын ажлыг "Хан баян буурал чандмань" ХХК, сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 85.4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Айраг сумын Замчдын 22, 23 дугаар байрны зоорийн давхарын дулаан хангамж болон ариутгах татуургын шугам сүлжээний засварын ажлыг "Бест эженси" ХХК, сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 103.1 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Иххэт сумын нийтийн орон сууцнуудын зоорийн давхарын цэвэр болон бохир усны шугам сүлжээг шинэчлэх ажлыг "Эргэл хийц" ХХК 2022 онд тус тус хийж гүйцэтгэн байнгын ашиглалтад хүлээлгэн өгсөн
209		224. Аймгийн төвийн цэвэрлэх байгууламжийг ашиглалтад оруулж, цэвэрлэх	2021 - 2024	УТ ОНТ	Саарал усыг дахин ашиглах зураг төсвийн	Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлээр хэрэгжиж буй "Зүүн өмнөд говийн хот байгуулалт, хилийн ойролцоо суурин газруудын хөгжлийн нэмэлт санхүүжилтийн МОН3388/3713 төсөл"-ийн хүрээнд хоногт 3000м3 бохир ус хүлээн авах хүчин чадалтай цэвэрлэх байгууламжийн угсралтын ажлыг улсын төсвийн 6,4 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртгөөр "Компорт импекс" ХХК гүйцэтгэж,

		байгууламжаас гарсан саарал усыг дахин ашиглах боломжийг судалж хэрэгжүүлэх.			гүйцэтгэл 100%	2022 оны 07 дугаар сард барилга байгууламжийг байнгын ашиглалтад хүлээн авсан. Тус цэвэрлэх байгууламж нь механик, биологи, гүйцэд цэвэрлэгээний технологитой ба цэвэрлэгдсэн усыг цэцэрлэг, зүлэгжүүлэлт, зам талбай, хөрсний усалгаанд ашиглахад зориулагдсан цооногтой. Мөн цэвэрлэгээний явцад гарсан лагийг боловсруулан бордоо, түлш гаргах тоног төхөөрөмжтэй жишиг байгууламж болсон. Цэвэрлэх байгууламж ашиглалтад орсноор Сайншанд хотын дэд бүтцийг хөгжүүлэх, оршин суугчдын тав тухтай амьдрах орчныг нэмэгдүүлэх, орон нутгийн байгаль орчныг сайжруулж, хөрсний бохирдлыг бууруулах, цэвэрлэгдсэн усыг дахин ашиглах боломжийг бүрдүүлсэн.
210		225. Зарим сумдын ус хангамжийн нөөцийн санг өргөтгөж, нөөцийг нэмэгдүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	Сайншанд сумын ундны усны нөөцийн санг 3000 м3-ээр гүйцэтгэл 100%	Улсын төсвийн 1983.5 сая төгрөгийн төсөвт төгрөгөөр Сайншанд суманд хоногт 3000 м3 ус нөөцлөх хүчин чадалтай цэвэр усны нөөцийн сан байгуулах ажлыг "Энержи парагон" ХХК гүйцэтгэн, нөөцийн савны угсралтын ажил-100%, хлоржуулалтын төхөөрөмж суурилуулах ажил-100%, гадна инженерийн шугам сүлжээний угсралтын ажил 100%-тай хийсэн бөгөөд нийт ажлыг 90 хувьтай гүйцэтгэсэн. Даланжаргалан сум орон нутгийн хөгжлийн сангийн 294,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар цэвэрлэх байгууламжийг барих ажлыг "Аббадон констракшн: ХХК-тай гэрээ байгуулан, тайлан оны гүйцэтгэлтэй 90 хувьтай байна.
211		226. Зарим сумдын цэвэрлэх байгууламж барих ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	гүйцэтгэл 100%	Даланжаргалан сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 294.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Аббадон констракшн" ХХК-тай гэрээ байгуулан сумын цэвэрлэх байгууламжийг 90 хувьтай гүйцэтгүүлсэн. Зүүнбаян баг, Өргөн, Айраг, Иххэт сумдад бага оврын цэвэрлэх байгууламжийн зураг төслийг "Алтайн газрын хүч" ХХК-аар боловсруулан, хүлээлгэн өгсөн.

4. ЗАСАГЛАЛЫН БОДЛОГО

212	4.1.1. Төрийн үйлчилгээг шуурхай хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж, төрийн цахим үйлчилгээг хөгжүүлнэ.	227. Төрийн байгууллагуудад цахим хэрэглээг үе шаттай нэвтрүүлж, мэдээллийг шуурхай солилцох нөхцөлийг сайжруулна.	2021 - 2024	ОНТ	5 агентлаг	Иргэд болон төрийн албан хаагчдыг төрийн үйлчилгээний цахим программ ашиглах, үйлчилгээ авах, тоног төхөөрөмж дээр ажиллах зэргээр чадавхжуулах сургалт өдөрлөгийг 14 удаа зохион байгуулж 500 гаруй хүнийг хамруулсан. Төрийн 13 байгууллагын 151 албан хаагчдыг тоон гарын үсэгтэй болсноор лавлагаа мэдээлэл гаргах, албан бичиг цахимаар боловсруулах, төрийн сангийн нэгдсэн системд тайлан мэдээ хүргүүлэх, төрийн үйлчилгээг цахимаар үзүүлэх байдлаар албан ажилд хэрэглэсэн. Засгийн газрын 2022 оны 377 дугаар тогтоолын дагуу аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын бүтэц, орон тоог шинэчлэн батлуулан, төрийн үйлчилгээ-мэдээллийн төвийн ажилтны орон тоо 3, архивын тасагт мэдээллийн технологи хариуцсан ажилтан 1, цахим шилжилтийг эрчимжүүлэх зорилгоор 14 сумын Засаг даргын Тамгын газрын бүтэц орон тоонд өөрчлөлт оруулж олон нийттэй харилцах, төрийн цахим үйлчилгээний ажилтны орон тоог бий болгож, төрийн
-----	--	--	-------------	-----	------------	--

					байгууллагын дотоод үйл ажиллагааны нэгдсэн системийг нэвтрүүлэх, төрийн үйлчилгээг цахимаар үзүүлэх операторын үйлчилгээ, цахим шилжилттэй холбоотой үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хангах, төрийн үйлчилгээг түргэн шуурхай хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн. “Төрийн байгууллагын дотоод үйл ажиллагааны удирдлагын нэгдсэн систем”-ийг төрийн болон төрийн өмчит 125 байгууллагад нэвтрүүлэн албан бичиг солилцох, өргөдөл гомдол бүртгэх, цаг бүртгэл хөтлөх байдлаар ашиглаж байгаа ба төрийн байгууллагуудад цахим хэрэглээг нэмэгдүүлсэн.
213	228. Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн дэвшлийг төрийн үйлчилгээнд нэвтрүүлж иргэд, байгууллагад үзүүлэх төрийн үйлчилгээг цахимжуулан хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	95, 1850,	Айраг, Сайхандулаан сумдын “Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төв”-д иж бүрэн компьютер, хэвлэгч төхөөрөмж, хурууны хээ, иргэний үнэмлэх уншигч, тоон гарын үсгийн гэрчилгээ тээгч зэрэг төрийн үйлчилгээг операторын хэлбэрээр үзүүлэхэд шаардлагатай тоног төхөөрөмжийг нийлүүлж, ажиллах нөхцөл, иргэдийн үйлчлэх боломжийг бүрдүүлснээр аймгийн бүх сумдад операторын үйлчилгээг бүрэн нэвтрүүлсэн. Төрийн үйлчилгээний лавлах суурин утсыг ажиллуулан “call center” үйлчилгээгээр дамжуулан нэг дороос төрийн болон төрийн өмчит 18 байгууллагын 45 төрийн үйлчилгээний талаарх мэдээлэл авах нөхцөлийг бүрдүүлж нийт 942 дуудлагад хариу өгч, төрийн цахим үйлчилгээг орон нутгийн мэдээллийн хэрэгслүүдээр 21 постер, 6 видео шторк бэлтгэн байршуулсан. Сумдын ЗДТГ-аар дамжуулан нийт 1650 гарын авлага, 640 зурагт хуудсыг аж ахуй нэгж, байгууллагын мэдээллийн самбаруудаар, “Өнөөгийн Дорноговь сонин” болон “Дорноговь-2022” сэтгүүлд нийт 12 постер, мэдээлэл байршуулан 5500 ширхэг хэвлүүлж иргэдэд хүргэсэн. Аймгийн 15 төрийн байгууллагын 73 үйлчилгээг төрийн цахим үйлчилгээний нэгдсэн /e-mongolia.mn/ системд нэвтрүүлэн, 268 үйлчилгээг нэгдсэн системээр дамжуулан авах боломжийг бүрдүүлж, 353 төрлийн лавлагаа, мэдээллийг 269007 удаа гаргаж үйлчилсэн.
214	229. Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны мэдээллийн ил тод байдлыг сайжруулж, иргэд, олон нийтийн оролцоог хангах.	2021 - 2024	ОНТ	Цахим хаягтай сум, байгууллагын тоо 10 сум, 21 агентлаг	Албаны цахим хаягаар дамжуулан 10000 гаруй цаг үеийн мэдээлэл, 7500 гаруй захиргааны шийдвэр, 200 гаруй постер, 100 гаруй видео шторк болон бусад холбогдох мэдээллийг байршуулж нийт 150,000 гаруй хандалт авсан. Аймгийн Засаг даргын баталсан удирдамжийн дагуу “Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай” хуулийн хэрэгжилтийг хангах, иргэдийн мэдээлэл хайх, хүлээн авах нөхцөлийг бүрдүүлж, салбарын үйл ажиллагааны мэдээллийг албаны цахим хуудсаар тогтмол хүргэж буй байдлыг 38 байгууллагад үнэлгээ өгөх, зөвлөн туслах ажлыг зохион байгуулан, нийтлэг гарсан 13 алдаа зөрчлийг арилгах үүрэг чиглэлийг хүргүүлсэн. Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын албаны цахим хуудасны шинэчлэлтийг “Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай” хуулийг хангаж цэсийн өөрчлөлт, харагдах байдал, өргөдөл гомдлын хэсгийн шинэчлэлтийн хөгжүүлэлтийг “Ухаалаг Засаглал” ТББ-аар гүйцэтгүүлэн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг

						<p>нэмэгдүүлсэн.</p> <p>Төрийн байгууллагын мэдээ мэдээллийг цахимаар дамжуулан авах нөхцөлийг бүрдүүлэн албаны цахим хуудсыг 12 сум, төрийн болон төрийн өмчит 48 байгууллага ашиглаж байгаа нь нийт сум, байгууллагын 92 хувийг эзэлж өмнөх оноос 13-аар нэмэгдүүлсэн.</p>
215	4.1.2. Төрийн бодлогын залгамж чанарыг ханган, мэргэшсэн, тогтвортой төрийн албыг бэхжүүлж, төрийн үйлчилгээний чанар, үр нөлөөг дээшлүүлнэ.	230. Төрийн захиргааны байгууллагад чиг үүргийн иж бүрэн шинжилгээ хийж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгах бодлогын шинэчлэлийг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	21	<p>Сайншанд, Замын-Үүд сумдын Засаг даргын Тамгын газар, Захирагчийн ажлын алба, Хот тохижилтын байгууллагын үйл ажиллагаанд чиг үүргийн шинжилгээ хийх үүрэг хүргүүлж, чиг үүргийн шинжилгээг асуулга, ажлын байрны зураг авалтын аргаар хийж цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал боловсруулан ирүүлснийг үндэслэн, сумын Захирагчийн ажлын алба, Хот тохижилтын байгууллагыг нэгтгэх замаар чиг үүргийн давхардал, хийдлийг арилгах арга хэмжээ авч ажилласан.</p> <p>Сумдын Засаг даргын Тамгын газрын бүтцэд чиг үүргийг шинжилгээ хийсний үндсэн дээр аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/230 дугаар захирамжаар дотоод ажил хариуцсан мэргэжилтний албан тушаалын ангилал зэрэглэлийг өөрчлөн, төрийн цахимаар хүргэх операторын үйлчилгээ, сумын Засаг даргын Тамгын газрын архив, албан хэрэг хөтлөлтийн ажлыг хариуцуулахаар жишиг албан тушаалын тодорхойлолт, 39 төрийн захиргааны албан тушаалын ажлын байрны шинжилгээг асуулгын аргаар авч 3 албан тушаалын чиг үүргийг салгаж, 2 албан тушаалын чиг үүргийг өөрчилж, 3 албан тушаалыг шинээр бий болгон аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/256 дугаар захирамжаар аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын бүтэц, орон тоог үйл ажиллагааны давхардал, хийдэлгүй байхаар шинэчлэн баталсан.</p> <p>Боловсрол, шинжлэх ухааны яамнаас аймаг, нийслэлийн Боловсрол, шинжлэх ухааны газрын бүтэц, орон тоог жишиг байдлаар баталсантай холбогдуулан Дорноговь аймгийн Боловсрол, шинжлэх ухааны газрын бүтэц, орон тоог аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/340 дүгээр захирамжаар баталж давхардал, хийдлийг арилгасан.</p>
216		231. Орон нутагт дутагдалтай байгаа салбарын мэргэжлээр төрийн албанд шаардлагатай байгаа хүний нөөцийг бэлтгэх	2021 - 2024	ОНТ	55	<p>Орон нутгаас суралцах элсэгчдийн тоог нэмэгдүүлэх, нэн шаардлагатай мэргэжлийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн бэлтгэх, оюутнуудад сургалтын төлбөрийн дэмжлэг үзүүлэх, төгсөгчдийг хөдөө орон нутагт тогтвор суурьшилтай ажиллуулах үр дүнтэй хөшүүргийг бий болгох, нийгэм эдийн засгийн баталгааг хангах зэрэг асуудлуудыг хэрэгжүүлэхээр аймгийн Засаг дарга, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн захиралтай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан.</p> <p>"Зайлшгүй хэрэгцээтэй, дутагдалтай байгаа мэргэжлээр оюутан элсүүлэх, суралцаж байгаа оюутнуудын судалгаанд үндэслэн орон нутагт ажиллуулах талаар их, дээд сургуулиудтай хамтран ажиллах", "Мэргэшсэн, ур чадвар бүхий албан хаагч, менежерийг орон нутагт урьж ажиллуулах асуудлыг судлан шийдвэрлэх, тэдгээрийн гэр бүлийг ажлын байраар хангах", "Төрийн</p>

					<p>захиргааны албан тушаалын болон ирээдүйд үнэ цэнэ нь өсөн нэмэгдэх мэргэжлийн судалгааг тогтмол шинэчлэх" зэрэг бодлогын зорилтуудыг тусган Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 09/01 тогтоолоор батлуулсан.</p> <p>Монгол Улсын багшийн их сургуульд багш мэргэжлээр орон нутгаас суралцаж байгаа 1-4 дүгээр курсийн оюутнуудын судалгааг гаргаж, дутагдалтай байгаа дуу хөгжмийн багш мэргэжлээр суралцаж буй 9 оюутны сургалтын төлбөрийн тэтгэлгийг олгосон.</p> <p>Орон нутагт боловсон хүчин бэлтгэх, эрэлтэй мэргэжлээр суралцагч оюутнуудыг дэмжих зорилгоор 2020-2023 онд инженер, боловсрол, соёл, урлаг, мэдээллийн технологи, мал эмнэл зүй, газрын тосны салбар, сувилагч зэрэг орон нутагт нэн шаардлагатай мэргэжлээр суралцаж байгаа 350 оюутанд 500,0 сая гаруй төгрөгийн сургалтын төлбөрийн дэмжлэгийг аймгийн Засаг дарга, Дорноговь аймгийн нутгийн зөвлөл, Улсын Их Хурлын гишүүдээс үзүүлж, дэмжлэгт хамрагдсан оюутнуудыг төгсмөгц орон нутгийн төрийн байгууллагад 90 хувийг нь ажлын байраар хангасан.</p>
217	232. Төрийн байгууллагын сургалтын орчныг сайжруулж, төрийн албан хаагчдыг чадавхжуулах бодлого баримтлах	2021 - 2024	ОНТ	90% 1	<p>Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, бусад яам агентлагаас зохион байгуулсан сургалтад 150, үндэсний чуулган, хэлэлцүүлэгт давхардсан тоогоор 100 гаруй албан хаагчийг, Удирдлагын академийн эрхэлсэн болон ахлах түшмэлийн мэргэшүүлэх багц сургалтад 12, мэргэшүүлэх дунд хугацааны давтан сургалтад 22, мэргэшүүлэх дунд хугацааны сургалтад 32, шинээр томилогдсон албан хаагчдыг чиглүүлэх сургалтад 40 албан хаагчийг тус тус хамруулан мэдлэг ур чадварыг дээшлүүлсэн.</p> <p>Төрийн анхан шатны нэгж дэх удирдлагын чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй албан хаагчдын мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор "Төрийн бүтээмжийн сэргэлтийг хэрэгжүүлэх нь" сэдэвт Багийн Засаг дарга нарын нэгдсэн сургалтыг 2022 оны 10 дугаар сард зохион байгуулж 14 сумын 65 багийн Засаг даргыг хамруулж "Төрийн бодлого, нутгийн удирдлага", "бүртгэл, статистик", "төрийн үйлчилгээг иргэдэд хүргэх аргагүй", "хуулиар хүлээсэн үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх нь" бүлэг сэдвүүдээр цогц мэдлэг олгосон.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/233 дугаар захирамжаар 2022 онд зохион байгуулах сургалт, зөвлөгөөний нэгдсэн төлөвлөгөөг 42 арга хэмжээтэй байхаар төлөвлөн баталж 40 сургалтыг танхим болон цахимаар зохион байгуулж 100,0 сая гаруй төгрөгийг зарцуулж төрийн албан хаагчдыг ажлын байран дээр нь сурган чиглэл бүрээр мэргэшүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын Тамгын газарт ухаалаг самбар, лед дэлгэц зэргийг байршуулж 120,0 сая төгрөг, 10 сум, 15 байгууллагын сургалтын танхимд засвар хийх, техник тоног төхөөрөмжөөр хангах зэрэг арга хэмжээнд 30,0 сая гаруй төгрөгийг тус тус зарцуулж цахим хурал, сургалт зохион байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлж албан хаагчдын суралцах орчныг сайжруулсан.</p>
218	233. Төрийн албан	2021 -	ОНТ	25	Аймгийн Засаг даргын 2021 оны "Төрийн албан хаагчийн ёс зүй харилцаа,

		хаагчийн харилцаа хандлага, ёс зүй, сахилга хариуцлагыг дээшлүүлж, шинэ соёлыг төлөвшүүлэх	2024			<p>хандлагыг дээшлүүлэх" 01 тоот албан даалгавар гаргаж хэрэгжүүлэн ажиллалсан. 14 сум, Засаг даргын эрхлэх хүрээний 28 агентлаг албан даалгаврын хүрээнд ажлын төлөвлөгөө гаргаж, биелэлтийг хагас, бүтэн жилээр гаргаж үр дүнг нь тооцон хэрэгжүүлсэн.</p> <p>Төрийн албанд шинээр томилогдсон 72 албан хаагч, Алтанширээ сумын 84 албан хаагч, Сайншанд сумын Засаг даргын Тамгын газрын харьяа төсөвт байгууллагын 400 албан хаагч, Сайншанд сумын 13 цэцэрлэгийн 104 албан хаагч, 50 хүний нөөцийн мэргэжилтэн, 9 агентлаг дарга, 8 хэлтэс, тасгийн дарга, 26 мэргэжилтэн, 13 сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга, хууль эрх зүйн асуудал хариуцсан 26 албан хаагч буюу давхардсан тоогоор нийт 779 төрийн албан хаагчдад төрийн албан хаагчийн ёс зүй, сахилга хариуцлагыг дээшлүүлэх, ёс зүйтэй, цогц чадамжтай, шинийг санаачлагч байх, манлайлагч төрийн албан хаагчийг бэлтгэх, төрийн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор соён гэгээрүүлэх сургалтыг зохион байгуулсан.</p> <p>Иргэн, хуулийн этгээдтэй харилцах, тэдэнд үйлчилгээ үзүүлэхдээ төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагаа, үйлчилгээний үндсэн шаардлагыг тогтоож хэвшүүлэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/686 дугаар захирамжаар "Дорноговь аймгийн төрийн захиргааны болон үйлчилгээний албан хаагчдын үйл ажиллагаа, үйлчилгээний стандарт"-ыг шинэчлэн баталж мөрдүүлж, хяналт тавин, төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагаа, харилцаа, ёс зүй, хувцаслалт зэргийн стандартыг тодорхой тусгасан.</p> <p>Төрийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний байгууллагын дэргэд 51 ёс зүйн зөвлөл ажиллаж төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйн талаар 7 гомдол хүлээн авч шийдвэрлэсэн.</p>
219		234. Төрийн албанд жендерийн мэдрэмжтэй бодлого хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	80%	<p>Жендерийн хэвшмэл байдлыг халах, жендерт суурилсан хүчирхийллийн талаар иргэдийн ойлголт, мэдлэгийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр "Жендерт суурилсан хүчирхийллийн эсрэг"-ийн үндэсний сургагч багшаар 1 албан хаагчийг бэлтгэн, 486 иргэд, албан хаагчдад 12 удаагийн сургалт зохион байгуулж, жендерийн тухай ойлголт, жендерт суурилсан хүчирхийлэл, түүнээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг зохион байгуулсан.</p> <p>Хүний эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах, ажлын байран дахь ялгаварлан гадуурхалтын аливаа хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх, үл тэвчих орчныг бүрдүүлэх чиглэлээр аймгийн 14 сум, 25 агентлаг нь хөдөлмөрийн дотоод журамдаа жендерийн асуудлыг тусгах, хөтөлбөр боловсруулах, өдөрлөг, сургалт зохион байгуулах зэргээр албан хаагчдын хөдөлмөр эрхлэлт болон хөдөлмөрийн харилцаанд жендерээр ялгаварлан гадуурхах, хууль тогтоомжид зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд эрэгтэй, эмэгтэй хүйсийн аль нэгэнд давуу эрх олгохгүй байх жендерийн бодлогыг баримтлан хэрэгжүүлж, хяналт тавин ажилласан.</p>
220		235. Орон нутгийн	2021 -		143	Засгийн газрын 2020 оны 9 дүгээр тогтоолын дагуу зохион байгуулагдаж буй

		өмчийн бүртгэл, ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах	2024			<p>төрийн болон орон нутгийн өмчийн Улсын үзлэг, тооллогын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тооллогын арга зүйн зөвлөгөө өгөх ажлын хэсгийг аймгийн Засаг даргын 2022 оны 04 дүгээр сарын 18-ний өдрийн А/262 дугаар захирамжаар нийт 13 хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулан, 14 ажил төлөвлөгөөнд тусгагдсанаас 9 арга хэмжээг зохион байгуулж, нийт улсын үзлэг тооллогод 149, Орон нутгийн өмчит байгууллага хамрагдахаас 149 байгууллагад арга зүйн зөвлөгөө өгч ажилласан.</p> <p>Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 58 дугаар тогтоол, 2022 оны 07/04 дүгээр тогтоолоор 17 байгууллагын ашиглагдахгүй хөрөнгийг акталж данснаас хасах зөвшөөрөл олгон, ашиглах боломжтой илүүдэлтэй 7 байгууллагын 501.8 сая төгрөгийн үндсэн хөрөнгийг хэрэгцээтэй байгууллага руу нь балансаас балансад шилжүүлсэн.</p> <p>Дээрх 2 тогтоолоор худалдан борлуулагдахаар батлагдсан 3 сум, 14 байгууллагын 20 ширхэг авто машиныг худалдан борлуулах шийдвэр гарсны дагуу 2022 онд нийт 25 удаагийн нээлттэй дуудлага худалдааг зохион байгуулж нийт 96 оролцогч оролцож, нийт 42,9 сая төгрөгийн төсвийг бүрдүүлэн орлогын төлөвлөгөөг 45 хувиар давуулан биелүүлж тогтоолын хэрэгжилтийг хангаж ажилласан.</p>
221	4.2.1. Иргэдийн аюулгүй, амар тайван байдлыг хангана.	236. Улсын хилийн халдашгүй дархан байдал, хил орчмын нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор хилийн ангиудад орчин үеийн техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлэх, хилийн торон саадыг шинэчлэх, хилчдийн ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Хил хамгаалалтад туслах хүчний орон тооны бус зөвлөлийн зөвлөгөөнийг жил бүр зохион байгуулан ажлын гүйцэтгэл, үр дүнг хэлэлцэн, орон нутгийн төсвөөс нийт 160,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар тэдгээрийг үйл ажиллагааг иргэд, олон нийтэд сурталчлан таниулах, хүүхэд, залуучуудад эх оронч үзэл төлөвшүүлэх нөлөөллийн ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн.</p> <p>Хилийн 0129 дүгээр ангийн Таван толгой хилийн харуулын байрыг шинээр барих, 10 кВт-ын цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ татах, хилийн 0168 дугаар ангийн мөр хянах зурвас татах, гүний худаг гаргах, ус цэвэршүүлэгч тавих, хилийн 0108 дугаар ангийн 10 айлын орон сууцны барилгын их засварын ажилд орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаас тус бүр 80,0 сая төгрөг, Хилийн цэргийн 0108 дугаар ангийн алба хаагчдын 28 айлын орон сууцны барилгын засвар, Хилийн цэргийн 0129 дүгээр ангийн алба хаагчдын орон сууцны гадна, дотор сантехникийн засвар, Хилийн цэргийн 0168 дугаар ангийн 0137 дугаар салбарын хариуцсан хэсгийг бүхэлд нь өндөр хүчин чадал бүхий камерын хамгаалалтад шилжүүлэхэд зориулж анги тус бүрд 50,0 сая, нийт 340,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p> <p>Хилийн инженерийн байгууламж, өргөст утсан хашааг сэргээн засварлах, эргэлтийн цэг тэмдэгжүүлэхэд 4.3 сая, Хөвсгөл, Хатанбулаг сумдын Засаг даргын захирамжаар хилийн 0168 дугаар ангид тус тус 1.9 сая, хилийн 0108 дугаар ангид хяналт удирдлагын төвд хяналтын дэлгэц шинээр худалдан авахад зориулж 4,0 сая төгрөг, нийт 10.2 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлж, 2021-2022 онд орон нутгийн төсвөөс 560 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн.</p>

						Хилийн салбарт гэр бүлийн хамт үр бүтээлтэй ажиллаж буй хилийн 3 ангийн 3 албан хаагчдыг 900,0 мянган төгрөг, хил хамгаалалтад туслах хүчний гишүүн 6 малчинд тус бүрийг өргөмжлөл, 50,0 төгрөгөөр шагнаж урамшуулсан.
222	4.2.2. Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлж, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлнэ.	238. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг үйл ажиллагааны тэргүүлэх чиглэл болгож, нутаг дэвсгэрийн онцлог, хүн ам, гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал болон судалгаанд суурилсан ажил, арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж, орон нутгийн төсвөөс нийт 694,1 сая төгрөгийг урьдчилан сэргийлэх ажилд зарцуулан, “Хүүхэд бүр хайрлагдах эрхтэй”, “Аажуу явбал аяндаа хүрнэ дээ”, “Соёлтой жолооч, соёлтой зорчигч”, “Намайг алгас”, “Зөвийг зөвлөө”, “Байгалиа хамгаалъя”, “Сэрэмжлүүлье”, “Залилагчид бүү боломж олго”, “Хайр нэмье, Хүчирхийллийг хасъя” “Бүү март” “Тэвчье цэглэе” зэрэг 40 гаруй төрлийн нөлөөллийн аян, “Иргэдээ сонсъё”, “Хүүхэд хөгжил-2022”, “Нээлттэй хаалганы өдөрлөг” зэрэг 28 өдөрлөг, “Авлигаас урьдчилан сэргийлэх дэвжээ”, “Өсвөрийн сэргийлэгч-2022”, “Замын хөдөлгөөний цагаан толгой”, “Ногоон гэрэл цагаан шугам” зэрэг 10 төрлийн тэмцээн уралдаан, сургалт, сурталчилгаа, зөвлөгөө мэдээллээр дамжуулан давхардсан тоогоор 628000 мянга гаруй иргэдэд хууль, эрх зүйн мэдлэг олгосон.</p> <p>10 сарын байдлаар нийт 593 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үе /386/-с 207 буюу 53,6 хувиар өсч, гэмт хэргийн илрүүлэлт 52,6 хувь байгаа нь өмнөх оны мөн үе /44.0/-с 8,6 хувиар өссөн. Төлөвлөсөн ажлыг 100% биелүүлсэн.</p>
223		239. Хяналтын камерийн нэгдсэн төвийг Сайншанд, Замын-Үүд сумдад байгуулах, бусад сумдад дэвшилтэт технологи бүхий камержуулалтын нэгдсэн системийг нэвтрүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	80%	<p>Сумдын хяналтын камерын нэгдсэн судалгааг гаргасан бөгөөд 2024 оныг хүртэл шат дараатайгаар камержуулахаар төлөвлөсний дагуу 2021 онд орон нутгийн хөгжлийн сангийн нийт 139,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Айраг, Алтанширээ, Өргөн, Улаанбадрах, Эрдэнэ, Сайншанд сумдад камержуулалтын болон засварын ажлыг хийснээс олон нийтийн газруудыг 30.7 сая төгрөгийн зардлаар 5 цэгт 16 камер нэмж байрлуулсан.</p> <p>Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2020 оны А/48 дугаар тушаалаар батлагдсан “Дүрст бичлэгийн техник хэрэгслийг цагдаагийн байгууллагын мэдээллийн нэгдсэн сүлжээнд холбох журам”-ын дагуу дүрс бичлэгийн техник хэрэгсэлд тавигдах шаардлагыг баримтлан цагдаагийн газрын теле хяналтын нэгдсэн сүлжээнд холбох ажлыг зохион байгуулсан.</p> <p>2022 онд Замын Үүд сумын нутаг дэвсгэрт аймаг, орон нутгийн хөгжлийн сангийн 150,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэгдэж болзошгүй цэгүүдийг камерын нэгдсэн хяналтад бүрэн оруулснаас гадна бусад сумдаас 120,0 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар камержуулалт, 350,0 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар гэрэлтүүлэг шинээр нэмэгдүүлэх ажлыг зохион байгуулж иргэд, оршин суугчдын амар тайван, аюулгүй амьдрах орчин нөхцөлийг бүрдүүлснээр ажлын хэрэгжилт 100 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.</p>
224		240. Гэр бүлийн хүчирхийлэл,	2021 - 2024	ОНТ	70%	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам болон “Хүүхэд эмэгтэйчүүдийн эсрэг гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх төсөл”, “Сайншанд салхин парк” ХХК-тай 2022

		хүүхдийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг шинэ түвшинд гаргаж, түр хамгаалах байрыг зарим суманд байгуулж, урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийн арга хэмжээг төр, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан өргөжүүлэх				<p>онд хамтран 19,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгээр Сайншанд сумын түр хамгаалах байрны орчин нөхцөлийг сайжруулан, хөгжлийн бэрхшээлтэй, өндөр настай иргэдэд үйлчилгээ үзүүлэх тоног төхөөрөмжийн хангалтыг нэмэгдүүлж, хохирогчдод ганцаарчлан зөвлөгөө өгөх болон чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх орчин нөхцөлийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Сайншанд, Замын-Үүд сумдын түр хамгаалах байранд 52 хүүхэд, 9 насанд хүрсэн иргэн, нийт 61 иргэнийг хүлээн авч хууль, эрх зүйн зөвлөгөө, өмгөөлөл, эрүүл мэнд, боловсрол, сэтгэл зүйн үйлчилгээг тогтмол хүргэж, гэр бүлд нь эргэн нэгтгэсэн.</p> <p>Иргэдийг дахин хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлж сард 2-3 удаа эргүүл хяналт хийж, гэр бүлийн орчинд нь хамгаалах, нөхөн сэргээх үйлчилгээ үзүүлсэн.</p> <p>“Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэхэд олон талт хамтын ажиллагаа” хамтарсан багийн үндэсний V чуулганд аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дарга болон сумдын Засаг дарга бөгөөд хамтарсан багийн ахлагч нар оролцсон бөгөөд Алтанширээ сумын Засаг дарга гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр 2021, 2022 онд авч хэрэгжүүлсэн ажил, арга хэмжээний "Сайн туршлага" сэдвээр танилцуулга мэдээлэл хийж, үндэсний түвшинд түгээн дэлгэрүүлсэн.</p> <p>Гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх аймгийн дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний дагуу гэр бүл, хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хамтарсан багийн үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэх зорилгоор шаардагдах санхүүжилтийг шийдвэрлэж ,бичил төслийн уралдаануудыг хэрэгжүүлэн ажилласнаар зорилтот бүлгийн 3200 гаруй иргэдэд эрх зүйн мэдлэг олгосноос гадна төслийн хүрээнд Даланжаргалан сум, хамтарсан багаас санаачлан түр хамгаалах байрыг шинээр тохижуулан хохирогчдод үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.</p>
225		241. Зам тээврийн осол, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үр нөлөөтэй бодлогыг хэрэгжүүлэх замаар замын хөдөлгөөнд оролцогчдын хандлага, соёл, дадал,хариуцлагыг	2021 - 2024	ОНТ	90%	<p>Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр 2021, 2022 онд хийж хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гарган 52,0 сая төгрөгийг зарцуулан “Уусан бол бүү жолоод”, “Аажуу явбал аяндаа хүрнэ дээ”, “Соёлтой жолооч, соёлтой зорчигч” зэрэг нөлөөллийн арга хэмжээний хүрээнд 10-15 удаагийн яриа таниулга, 120 гаруй төрлийн зурагт хуудас, 58 шторк, контент, подкаст ярилцлага, 183 төрлийн сургалт мэдээлэл болон жолоочид хүргэх 6000 мянган ширхэг зурвас, 16000 ширхэг гарын авлага, тараах материалаар дамжуулан иргэдэд эрх зүйн боловсролыг нэмэгдүүлсэн.</p> <p>Замын сангийн 1,3 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар энэ онд Сайншанд сумын 4 газарт авто зам, 3 цэгт авто зогсоол шинээр барих, шинэ автозамуудад 7 ширхэг хурд сааруулагч, 64 ширхэг замын тэмдэг тэмдэглэлээ, Говьсүмбэр-Замын-Үүд чиглэлийн хатуу хучилттай авто замын холбогдох 10 цэгт 30,0 сая</p>

		дээшлүүлж, зам тээврийн ослыг бүүруулах				<p>төгрөгийн санхүүжилтээр нойр сэргээгч дэржгэнүүр байршуулах зэрэг ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.</p> <p>Зам тээврийн гэмт хэрэг, зөрчилд хүүхдүүд өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 21,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Ногоон гэрэл, цагаан шугам”, “Замын хөдөлгөөний цагаан толгой” зэрэг тэмцээн, уралдааныг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 2100 гаруй сурагчдад замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын дүрмийн мэдлэг олгосон. 2021-2022 онуудад олон нийтийн 4-6 цагдааг замын хяналт, шалгалт, хөдөлгөөн зохицуулалтад хүч нэмэгдүүлэн, нийт 30-40 алба хаагч 24 цэгийн байршилд хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, энэ төрлийн хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх хяналт шалгалтын ажлыг тогтмол зохион байгуулсан.</p> <p>Нийт 21180 зөрчил, үүнээс согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодсон 1017, эрхийн үнэмлэхгүй явсан 579 зөрчил илрүүлснээс гадна босоо тэнхлэгийн авто зам дагуух 1200 бод малд цацруулагчтай хүзүүвч зүүлгэж зам тээврийн осол, хэрэг үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлж ажилласан зэргээр төлөвлөөгөө 100% хэрэгжүүлэн ажилласан.</p>
226		242. Цагдаа олон нийтийн хамтын ажиллагааг эрчимжүүлж, олон нийтийн цагдаагийн ажилтны орон тоог нэмэгдүүлж, ажиллах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэн, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг сурталчлах, соён гэгээрүүлэх ажлуудыг зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	80%	<p>Аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 11 дүгээр тогтоолоор олон нийтийн цагдаа нарын тоог 33 байхаар баталснаас 2021 онд 22, 2022 онд 13 олон нийтийн цагдаа үүрэг гүйцэтгэн, 38,0 сая төгрөгийн иж бүрэн хөдөлмөр хамгааллын хувцасны хангалт хийж, ажиллах нөхцөлөөр хангасан.</p> <p>Олон нийтийн цагдаа нарт Зөрчлийн болон Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга, бусад шинээр гарсан эрх зүйн талаар жилд 2-3 удаагийн уулзалт, сургалтыг зохион байгуулж, холбогдох мэдээллийг хүргэсэн.</p> <p>Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор олон нийтийн цагдаа нарыг урьдчилан сэргийлэх бүх төрлийн эргүүл, хяналт шалгалтын ажилд тогтмол үүрэг гүйцэтгүүлж байгаа бөгөөд тэдгээрээс иргэдийг соён гэгээрүүлэх, тэдгээрийн эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлын хүрээнд төрийн 58 байгууллагын 430 алба хаагч, төрийн бусад 120 байгууллагын 685 ажилтан, малчин иргэд 1420, ажилгүй 2350, нийт 4885 иргэнд хууль, эрх зүйн мэдээлэл хүргэсэн.</p> <p>Олон нийтийн цагдаагийн ажилтнууд нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр хариуцсан нутаг дэвсгэрт үүрэг гүйцэтгэн, хууль тогтоомж зөрчсөн 822 зөрчил илрүүлж, 98 иргэнийг эрүүлжүүлэн саатуулах байранд, 361 иргэнийг ар, гэр асран хамгаалах хүнд нь хүлээлгэн өгч ажилласан.</p> <p>Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр бэлтгэсэн 23,0 мянган ширхэг зурагт хуудас, санамж, сэрэмжлүүлэг, мэдээ мэдээллийг иргэдэд хүргэж, гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 830 дуудлагад цагдаагийн албан</p>

						хаагчдын хамт үүрэг гүйцэтгэсэн.
227		243. Соёл урлагаар дамжуулан олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг идэвхжүүлэн, бүх төрлийн донтолтоос урьдчилан сэргийлэх, зөв хэрэглээг төлөвшүүлэх сургалт сурталчилгааны ажлыг хийж, салбар дундын хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, ажлыг соёл урлагаар дамжуулан сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор аймгийн Саран хөхөө театрт 10,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлж “Гэрэл асаа” ёс зүйн драмын жүжгийн уран бүтээл туурвиж 2021-2022 онуудад нийт 3200 гаруй үзэгчдэд хүргэсэн.</p> <p>Эх оронч үзлийг бага наснаас нь ухамсарлуулах агуулгатай "Эх орондоо харих болтугай" жүжгийг сургуулийн өмнөх боловсрол, цэцэрлэгийн 650 хүүхэд, бага ангийн 3400 хүүхэд, дунд ахлах ангийн 3200 хүүхэд үзэж сонирхсоноос гадна нийтэд танигдсан олны танил хүмүүсээр дамжуулан иргэдэд гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн мэдээлэл хүргэх зорилгоор “Зогсохгүй” контентын багтай олонтой хамтран "Хүчирхийлэл хүн бүхэнд хамаатай" контентыг цахим орчноор дамжуулан 71000 мянга гаруй иргэдэд хүргэсэн.</p> <p>Монгол Улсын Ерөнхий сайдын санаачилгаар 21 аймагт шинэ үеийн залуу хамтлаг дуучдаар төлөөлүүлэн хүүхэд, залуучуудыг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн нөлөөллийн ажил, арга хэмжээг 2022 оны 07 дугаар сарын 03-ны өдөр "Тоонот-21" төслийн багтай хамтран тус аймагт зохион байгуулан, орон нутгийн телевиз, сонины газруудтай хамтран 380 гаруй төрлийн мэдээлэл, сурталчилгааны ажлыг иргэдэд хүргэснээс гадна 5,5 сая төгрөгөөр масс мессеж, цахим болон танхимын сургалт, хэлэлцүүлгээр дамжуулан давхардсан тоогоор 72,0 мянга гаруй иргэдийг хамруулж эрх зүйн боловсролыг нь дээшлүүлснээр хөтөлбөрийн төлөвлөгөөг 100 хувьтай хэрэгжүүлсэн.</p>
228	4.2.3. Хууль сахиулах салбарын материаллаг баазыг бэхжүүлэх, албан хаагчдын ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулна.	244. Барилга байгууламжийг шинээр барих, засвар шинэчлэлт хийх, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжөөр хангахад дэмжлэг үзүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Цагдаагийн газарт гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр алсын дуудлагад үүрэг гүйцэтгэх туулах чадвар сайтай LAND-76 маркийн тээврийн хэрэгслийг 120,0 сая төгрөг, Тагнуулын Ерөнхий газрын Замын-Үүд дэх газарт 8,0 сая төгрөг, терроризмын болзошгүй аюулаас урьдчилан сэргийлэх, терроризмын аюул бүхий нөхцөл байдал бий болсон үед салбар зөвлөлийн гишүүдийн мэдээлэл солилцох, судалгаа болон эрсдэлийн үнэлгээ хийх нөхцөл, боломж, ажиллахын нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор аймгийн Тагнуулын хэлтэс 23,4 сая, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын албаны хэрэгцээнд ашиглагдах авто машин худалдан авахад зориулж 50,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн.</p> <p>Хууль сахиулах чиг үүргийн байгууллагуудад 201,4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэн, ажиллах боломжийг ханган ажилласан.</p>
229		245. Төрийн архивыг стандартын шаардлагад	2021 - 2024		100%	<p>Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/364 дүгээр захирамжаар “Төрийн архивын аюулгүй ажиллагааг хангах арга хэмжээний 2021-2024 оны төлөвлөгөө”-г батлуулан, хэрэгжилтийг хяналтад авч ажилласан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/561 дүгээр захирамжийн хүрээнд 19.2 сая</p>

		нийцсэн зориулалтын байртай болгож, үндэсний санах ой архивын баримтын хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлыг хангах				төгрөгийн санхүүжилтээр Төрийн архивын мэдээллийн технологийн техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг иж бүрэн шинэчилж, архивын мэдээллийн сангийн аюулгүй ажиллагааг 100% хангасан. Төрийн архивын стандартын шаардлагад нийцсэн байр барих асуудлын судалгаа мэдээллийг гаргасан.
230	4.2.4. Уламжлалт бус аюулын хүчин зүйлсийн болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чадавхыг бэхжүүлж, төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллага, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.	246. Орон нутгийн гамшгаас хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлэн, бэлэн байдлыг хангаж, гамшгийн эрсдэлийг бууруулах	2021 - 2024	ОНТ	Гамшгийн эрсдэлийг бууруулах үнэлгээ хийлгэсэн сумын тоо 2	Сайншанд сумын ерөнхий зориулалтын мэргэжлийн ангийг чадавхжуулах сургалтыг 11 дүгээр сард зохион байгуулж "Галын аюулгүй байдлын тухай хууль", "Мэргэжлийн ангийн дүрэм", "Гамшгаас хамгаалах бэлтгэл, бэлэн байдал", "Эмнэлгийн анхны тусламж" сэдвүүдээр 130 гаруй ажилтан, алба хаагчийн гамшгаас хамгаалах мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлсэн. Шадар сайдтай аймгийн Засаг даргын байгуулсан төлөөлөн хэрэгжүүлэх гэрээг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/58 дугаар захирамжаар гамшгаас хамгаалах иж бүрэн дадлага, сургуулийг Сайхандулаан, Хатанбулаг сумдад, гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлын үзлэгийг Мандах Хөвсгөл сумдад зохион байгуулан, сумдын Онцгой комисс, Засаг даргын Тамгын газар, аж ахуй нэгж, байгууллага, иргэдийн төлөөллийг оролцуулж, олон нийтийн оролцоонд суурилсан гамшгийн эрсдэлийн ерөнхий үнэлгээг хийн, нийт 1432 ажилтан алба хаагч, иргэнийг хамруулсан.
231		247. Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн гамшгаас хамгаалах арга хэмжээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	2	"Газар хөдлөлтийн гамшгийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх, таниулах өдөр"-ийг 03 дугаар сарын 23-ны өдөр, "Гамшгийн эрсдэлийг бууруулах олон улсын өдөр"-ийг "Иргэд олон нийтэд хүргэх эрт сэрэмжлүүлэг, арга хэмжээ" уриан дор 10 дугаар сарын 13-ны өдөр тус тус тэмдэглэн өнгөрүүлж, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, өөрийн болон бусдын амь насыг авран хамгаалахад чиглэсэн дадлага сургалт зохион байгуулж нийт 563 иргэнийг, "Гамшгаас хамгаалах тухай хууль" болон "Галын аюулгүй байдлын тухай хууль", "Гамшгийн эрсдэлийн үнэлгээ хийлгэх хэрэгцээ шаардлага", "Гал түймрийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх", "Аврагч мазаалай" зэрэг сэдвээр танхимын сургалтыг Сайншанд сумын 11, 12, 13 дугаар цэцэрлэгийн багш, ажилчид, хүүхэд, багачуудын төлөөлөл нийт 144 хүнийг хамруулан зохион байгуулсан. "Аюулгүй амьдрах ухаан", "Бэлэн бай" сургалтын багцаар зохион байгуулсан танхимын сургалтад Ерөнхий боловсролын сургуулийн 4 багш, 42 сурагчийг хамруулан, болзошгүй гамшиг, ослоос өөрийгөө болон бусдыг авран хамгаалах аргад суралцсан. Болзошгүй гамшиг, аюулт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ сэдвээр ерөнхий боловсролын сургуулийн нийгмийн ажилтан, холбогдох байгууллагуудын мэргэжилтнүүдтэй хамтран 1 удаагийн танхимын сургалт зохион байгуулж, 118 эцэг эх, асран хамгаалагчид зөвлөмж өгсөн.

					<p>Сайхандулаан, Мандах, Хөвсгөл, Хатанбулаг, Сайншанд сумдад Гамшгаас хамгаалах иж бүрэн сургууль, бэлэн байдлын үзлэг, мэргэжлийн ангийн чадавхижуулах сургалт хийхэд нийт 956 иргэн хамрагдаж, гамшгаас хамгаалах мэдлэгээ дээшлүүлсэн.</p> <p>Сумдын Засаг даргын Тамгын газрын холбогдох албан тушаалтан, багийн Засаг дарга нарт “Үер, уснаас үрсээ хамгаалья” аяны удирдамж, төлөвлөгөөний талаар танилцуулан хэрэгжилтийг хангаж ажиллах, гамшиг, осол цаг агаарын аюулт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх талаар малчид, иргэдэд өгөх зөвлөмж бүхий 9 төрлийн 700 гаруй сэрэмжүүлэг, мэдээллийг тараасан.</p>
232	248. Цаг агаарын аюулт үзэгдэл, гамшгийн үеийн мэдээллийг амжиж анхааруулах системээр дамжуулан малчид, иргэдэд шуурхай хүргэх ажиллагааг сайжруулах	2021 - 2024	ОНТ	45000	<p>Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын болон Онцгой байдлын газрын цахим хуудсаар дамжуулан иргэд, малчдыг болзошгүй цаг агаарын аюулт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлж, өрхийн бэлэн байдлыг хангахыг анхааруулсан зөвлөмж, мэдээлэл байршуулж, нийт 13000 гаруй хүний хандалтыг авсан.</p> <p>Ус цаг уур орчны шинжилгээний төвөөс цаг агаарын сэрэмжлүүлэг, анхааруулга мэдээллийг хүлээн авч, Гал түймэр унтраах, аврах 17, 23, 33 дугаар ангиуд болон орон нутгийн хэвлэл, мэдээллийн байгууллагуудад хүргүүлж 8 удаагийн мэдээ мэдээллийг 10 удаагийн давтамжтайгаар нэвтрүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/33 захирамжаар 2,1 сая, 2022 оны А/241 дүгээр захирамжаар 2,9 сая төгрөгийг тус тус зарцуулан Мобиком, Скайтел компануудтай гэрээ байгуулж, “Масс мессеж” үйлчилгээгээр дамжуулан байгаль, цаг уурын аюулт үзэгдэл болох цасан болон шороон шуурга, гарч болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргэмжлүүлэх болон цаг үеийн мэдээллийг нийт давхардсан тоогоор 107359 иргэд, малчдад шуурхай хүргэн ажилласан.</p>
233	249. Мэргэжлийн хяналтын хяналтын байгууллагын хяналт, шалгалтын хараат бус, шударга, ил тод байдлыг ханган үр нөлөөг нэмэгдүүлж, хяналтыг сайжруулах	2021 - 2024	ОНТ	255	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/248 тоот захирамжаар аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт эмчилгээний чанарын хяналт, эрүүл ахуй халдвар хамгааллын хяналтаар, А/560 дугаар захирамжаар Сайншанд сумын 1,2 дугаар багийн 23 аж ахуй нэгж, 14 иргэний хүнс, худалдаа үйлчилгээний газруудад эрүүл ахуй халдвар хамгааллын хяналтаар, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдаас өгөгдсөн үүргийн хүрээнд Хатанбулаг сумын Ханги хилийн боомтод ачаа тээврийн үйл ажиллагаа явуулж буй 27 аж ахуйн нэгжид эрүүл ахуй халдвар хамгаалал, хүнсний чанар стандартын хяналтаар тус тус төлөвлөгөөт бус шалгалт хийж гүйцэтгэсэн.</p> <p>Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2022 оны “Танхимын сургалтад шилжих тухай” А/38 дугаар тушаал гарсантай холбогдуулан аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/623 дугаар захирамжаар боловсролын болон сургалтын байгууллагуудын хичээлийн шинэ жилийн бэлтгэл ажилд урьдчилан сэргийлэх хяналт, шалгалтыг 3 удаа хийж давхардсан тоогоор боловсролын салбарын 111 объектыг хамруулан гарсан зөрчил, дутагдалд улсын байцаагчийн албан шаардлага, зөвлөмж хүргүүлж, биелэлтэд хяналт тавьж ажилласан.</p>

234	4.3.1. Хэрш болон өндөр хөгжилтэй орнууд, олон улсын байгууллагатай хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэн, гадаад харилцааны үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.	250. Хэрш болон өндөр хөгжилтэй орнуудтай уламжлалт харилцаагаа үргэлжлүүлж, шинээр бусад улсуудын муж, хотуудтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	13	<p>Дорноговь аймаг болон Шизуока мужтай найрамдалт харилцаа, хамтын ажиллагаа тогтоосны 10-н жилийн ойн баярыг тэмдэглэн өнгөрүүлж, цар тахлын улмаас зогсонги байдалд орсон хамтын ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн Шизуока мужид 13 албан хаагчийг сургаж, Шизуока мужаас 20 гаруй хүний бүрэлдэхүүнтэй холбогдох салбарын удирдлага, мэргэжилтнүүдийн 3 удаагийн албан ёсны айлчлал зохион байгууллаа.</p> <p>Мөн найрамдалт хамтын ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн ахлах ангийн сурагч солилцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж 12 дугаар сард 25 хүүхэд, 2 багш, аймгийн ЗДТГ-ын 1 мэргэжилтнийг Шизуока мужид туршлага судлуулахаар шийдвэрлэсэн. БНХАУ-н Сычуань мужийн Жанжякоу хоттой 2 талын цаашдын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд харилцан санал солилцох, ӨМӨЗО-ны Хөх Хотын Гадаад харилцааны албатай гадаад хамтын ажиллагааг сэргээх, БНХАУ-аас Замын-Үүдэд суугаа Ерөнхий консулын газартай муж, хот, хошуудтай хамтын ажиллагаагаа гүнзгийрүүлэх асуудлаар тус тус цахим хурал зохион байгуулж ажилласан.</p> <p>Бүгд Найрамдах Турк Улсын Сакарья хотын захирагчтай аймаг, хотын хооронд боловсрол, эрүүл мэнд, спорт, аялал жуулчлал, түүх, соёл урлагийн салбарт хамтран ажиллах, мэргэжилтэн солилцоо, бизнес эрхлэгчдийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд чиглэсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх зорилгоор ах дүү хотын харилцаа тогтоох, харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх тухай харилцан ойлголцлын “Санамж бичиг”-ийг байгуулсан.</p> <p>Оросын Холбооны Улсын Эрхүү мужтай эдийн засаг, нийгэм, шинжлэх ухаан, боловсрол, аялал жуулчлал, соёл урлаг болон бусад салбарт найрсаг, түншлэлийн харилцааг хөгжүүлэх чиглэлээр хамтран ажиллах “Санамж бичиг” байгуулах зөвшөөрөл авахаар аймгийн Засаг даргын 2022 оны 01/1354 дүгээр албан бичгээр, Сайншанд сум, БНХАУ-ын Сычуань мужийн Пенжоу хоттой Найрамдалт харилцаа, хамтын ажиллагааны “Санамж бичиг” байгуулахаар харилцан тохиролцсоны дагуу зөвшөөрөл авахаар аймгийн 2022 оны 01/825 дугаар албан бичгээр холбогдох газарт хүсэлт хүргүүлсэн.</p>
235		251. Төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудыг гадаад орнуудын ижил төстэй байгууллагуудтай холбож, үр ашигтай хамтын ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд бодлогоор дэмжих	2021 - 2024	ОНТ	17	<p>Дорноговь аймаг, Япон улсын Шизуока мужтай найрамдалт харилцаа, хамтын ажиллагаа тогтоосны 10 жилийн ойн хүрээнд Дорноговь аймгийн Сайншанд сумын Ерөнхий боловсролын 5 дугаар сургууль, Япон Улсын Шизуока мужийн Жёохокү сургуультай хамтран ажиллах эхлэлийг тавьж, “Тогтвортой хөгжлийн зорилго (SDG)” сэдвээр панел хэлэлцүүлэгийг зохион байгуулсан бөгөөд цаашид япон хэлний сургалт, цахим хичээл, багш, сурагч харилцан солилцох хөтөлбөрийг хамтран хэрэгжүүлнэ.</p> <p>Хамтын ажиллагааны гол багана болсон “Ахлах ангийн сурагч солилцох хөтөлбөр”-т хамрагдах 25 сурагч, 3 багш тус мужид хүрэлцэн очиж, шинэ туршлага хуримтлуулах, Япон улсын хэл, соёлтой танилцах аялалыг хийсэн</p>

					<p>бөгөөд 10 жилийн хугацаанд Шизуока мужийн 165 сурагч, Дорноговь аймгийн 24 багш, 220 сурагч харилцан айлчлалыг тус тус хийсэн.</p> <p>Аймгийн иргэдийн, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах ая тухтай орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор Азийн хөгжлийн банкны 6.3 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын Төв цэвэрлэх байгууламжийг энэ онд багтаан ашиглалтад оруулсан ба тус байгууламжийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, инженер техникийн ажилчдыг чадавхжуулах зорилгоор Шизуока муж, “Жайка” Олон Улсын байгууллагатай хамтран 3 жилийн хугацаатай төсөл хэрэгжүүлж онол, дадлага хэлбэрээр танхимаар болон цахимаар сургалтууд зохион байгуулж байна.</p> <p>Тайлант онд Шизуока мужийн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн салбарын инженер, мэргэжилтнүүд 2 удаа ирж, аймгийн цэвэрлэх байгууламжийн үйл ажиллагаатай газар дээр нь танилцаж, дадлагажуулах ажлыг хийсэн.</p>
236	252. Хүний хөгжил, нийгэм, эдийн засгийн салбарт гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татахад дэмжлэг үзүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	3	<p>Япон улсын Шизуока мужийн төлөөллүүд гадаад хамтын ажиллагааг эрчимжүүлэх, солилцооны хөтөлбөрийг эхлүүлэх зорилгоор Дорноговь аймагт айлчлах үеэрээ 2 жил гаруй зогссон байсан ахлах ангийн сурагч солилцоо, Төрийн захиргааны албан хаагчийн богино хугацааны сургалт, бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн албан хаагчдыг чадавхжуулах сургалт зэрэг уламжлал болгон зохион байгуулагдаж ирсэн хөтөлбөрүүдийг дахин хэрэгжүүлэн, цэвэрлэх байгууламжийн чиглэлээр тус мужаас холбогдох мэргэжилтнүүд “Чандмань-Илч” ОНӨХХК-д 2 удаа ирж ажилласан бол Дорноговь аймгийн мэргэжилтэн, инженер техникийн ажилчдаас бүрдсэн тус бүр 6 хүний бүрэлдэхүүнтэй багийн 1-р ээлж энэ оны 10-р сард, 2-р ээлж 12-р сард, төрийн захиргааны чиглэлээр 1 албан хаагч энэ оны 10-р сард 2 долоо хоногийн хугацаанд тус мужийн Засаг даргын Тамгын газарт ажиллаж, чадавхжуулах багц сургалтад хамрагдсан.</p> <p>Хятад-Монгол Улсын Дипломат харилцааны 73 жилийн ойн хүрээнд БНХАУ-аас Замын-Үүдэд суугаа Ерөнхий консулын газраас Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад 20,0 сая төгрөгийн мөнгөн тэтгэмжийн дэмжлэг, ӨМӨЗО-ны 6 аймгаас хандивласан 20,0 сая төгрөгийн үнэ бүхий эмнэлгийн хамгаалалтын хувцас, хэрэгсэл, 25 сая төгрөгийн үнэ бүхий “HUAWEI” брэндийн ухаалаг самбарыг тус тус хүлээлгэн өгөв. ОХУ-ын ТОП 10 сургуулийн нэг М.К.Аммасовын нэрэмжит Хойд Дорнодын холбооны их сургууль, Арктикийн соёл урлагийн их сургууль, Сахагийн БНУ-ын хөгжмийн их сургуулиудтай урт хугацааны түншлэлийн харилцаа тогтоох, аймгийн хэмжээнд уул уурхай, барилга, дэд бүтэц, мэдээллийн технологийн ажилтнуудыг мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад хамруулах, биеийн тамир спорт, урлаг, соёл, орос хэлний багш нарын ур чадварыг нэмэгдүүлэх сургалт, хөтөлбөрүүдийг эхлүүлэх, салбар бүрийн багш, оюутан, сурагч солилцооны хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх зэрэг олон чиглэлээр хамтран ажиллахаар боллоо.</p>

237		253. Багийн Засаг дарга нарын “Цэргийн бэлтгэл” сургалтыг зохион байгуулж явуулах.	2021 - 2024	ОНТ	2 95%	Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/02 дугаар захирамжийн хүрээнд “Цэргийн бэлтгэл-2022” сургалтыг 01 дүгээр сарын 07-оос 08-ны өдрүүдэд зохион байгуулан, сумдын Засаг даргын Тамгын газрын дарга, багийн Засаг дарга нарын нийт 62 албан тушаалтныг 100% хамруулж, “Монгол улсын батлан хамгаалах тухай хууль”, “Орон нутгийн хамгаалалтын тухай хууль”-ийг танилцуулан, цэргийн тоо бүртгэлийн талаар зааварчилгаа өгсөн.
238	4.4.1. Батлан хамгаалах хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах.	254. Орон нутгийн хэвлэл, сонинд мэдээ, мэдээлэл нийтлүүлэх, “05В” ТВ, кабелийн ООЗН, 11пМзюп ТВ, РМ-101.5 хамтран ажиллах гэрээ байгуулан Батлан хамгаалах бодлого, цэргийн штабын үйл ажиллагааны талаар сурталчилах.	2021 - 2024	ОНТ	3 2500	Цэргийн албаны тухай хуулийн дагуу “Хугацаат цэргийн албаны тухай”, “Цэргийн гэрээт алба”, “Цэргийн дүйцүүлэх алба”, “Оюутан-цэрэг” сургалт, “Цэргийн бүртгэл” зэрэг гарын авлага, материал бэлтгэн, ерөнхий боловсролын сургууль төгсөгчид, сум, багийн Засаг дарга нарт нийт 200 ширхэгийг хүргүүлэн, ерөнхий боловсролын сургуулийн төгсөх ангийн 120 сурагчдад Батлан хамгаалах их сургууль, Дотоодын хууль сахиулах их сургуулийн үйл ажиллагаа, сургалтын онцлог, элсэлтийн шалгалтын журмын талаар мэдээлэл хүргэж, мэргэжил сонголт хийх боломжийг олгосон. Батлан хамгаалах бодлого, хууль тогтоомж, Зэвсэгт хүчний үйл ажиллагааг орон нутагт сурталчлан “Соёмбо” сонин, орон нутгийн DSB, DTV телевиз, аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын цахим хуудас, “Өнөөгийн Дорноговь” сонинд нийт 38 удаагийн мэдээлэл байршуулсан нь урьд оноос 10 мэдээллээр нэмэгдсэн.
239		255. ЕБС-уудын ахлах ангийн сурагчдад цэрэг эх оронч үзэл хүмүүжлийг сурталчлах, “Дөл” цогцолбор тэмцээнийг зохион байгуулах.	2021 - 2024	ОНТ	8 450	Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/357 дугаар захирамжаар аймгийн аварга шалгаруулах Цэрэг-спортын “Дөл” цогцолбор тэмцээний I дугаар шатны шалгаруулалтад 11 сургуулийн 242 ахлах ангийн сурагчид оролцсон, хоёрдугаар шатны шалгаруулалтад 4 сумын 11 сургуулийн 120 гаруй сурагч багш дасгалжуулагчид тус тус оролцсон. Сайншанд сумын 5 дугаар сургуулийн тасаг “Тэргүүн байр”-нд шалгарч, улсын аварга шалгаруулах тэмцээнд амжилттай оролцон, 21 аймаг, 8 дүүргээс 13 дугаар байранд шалгарсан.
240		256. Тэмдэглэлт ойн арга хэмжээг сурталчлах, батлан хамгаалах төрийн үйлчилгээг иргэдэд хүргэх, хэлтэс, албадтай тусгай төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн ажиллах.	2021 - 2024	ОНТ	24 2500 85%	Сайншанд сумын “6 баатрын хөшөө”-нд цэцэг өргөх, Төрийн цэргийн болон хууль сахиулах байгууллагуудын нэгдсэн тооллого, цэрэг спортын цогцолбор тэмцээн, Ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангийн сурагчдын дунд даамны тэмцээн, Ардын хувьсгал, Зэвсэгт хүчний 100, 101 жил, Дорноговь аймаг байгуулагдсаны 90, 91 жилийн ойг тохиолдуулан ахмад дайчдад Төрийн одон медаль гардуулах ёслолын ажиллагаа, 2021 оны II дугаар ээлжээр хугацаат цэргийн албанд татагдсан цэргийн алба хаагчдыг угтан авах ажиллагааг тус тус 5,5 сая төгрөгийн төсвөөр зохион байгуулсан. Цэргийн албыг биеэр дүйцүүлэн хааж байгаа иргэдийн сургалтыг Онцгой байдлын газартай, хугацаат цэргийн албанаас халагдаж байгаа дайчдад ажлын

					байр сурталчлах, танилцуулах арга хэмжээг Цагдаагийн газар, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газруудтай хамтран тус тус зохион байгуулж 7 иргэнийг ажлын байранд зуучилсан.	
241		257. Дүйцүүлэх албаны бүрэлдэхүүн оролцсон сургалтыг хуулийн хугацаанд зохион байгуулна.	2021 - 2024	ОНТ	1 35	Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 13 дугаар тогтоолоор дүйцүүлэх албанд элссэн 30 иргэнийг 14 хоногийн хугацаанд “Цэргийн бэлтгэл” сургалтад хамруулан, 8,7 сая төгрөгийн төсвийн хүрээнд Зэвсэгт хүчний 336 дугаар анги, Онцгой байдлын газартай хамтран, Батлан хамгаалахад туслах нийгэмлэгийн байрлалд жагсаалын бэлтгэл, цэргийн дүрэм, галын бэлтгэл, үй олноор хөнөөх зэвсгээс хамгаалах бэлтгэл зэрэг хичээлүүдийг судлуулан, өдөр тутмын цагийн хуваарьт үйл ажиллагаанд хамрагдаж, жагсаж нэгдэх, өглөөний гүйлт гимнастик хийх, оройн тоо зугаалга, ахлах даргад илтгэх, ёслох, цэргийн байрны жижүүрийн үүрэг гүйцэтгэх зэргээр анхан шатны мэдлэг олгосон.
242		258. “Оюутан цэрэг” хөтөлбөрийн хүрээнд Дорноговь аймаг дахь АШУИС-ийн 2,3 дугаар дамжааны цэргийн насны оюутанд танхимын сургалтыг явуулна.	2021 - 2024	ОНТ	1 10	Батлан хамгаалахын Сайдын 2022 оны А/43 дугаар тушаалаар ковид цар тахлын улмаас орон нутагт сургалт зохион байгуулахыг цуцалсан болно.
243		259. Цэргийн алба хаагчдыг орон нутгийн бүтээн байгуулалтад оролцуулахад хамтран ажиллах	2021 - 2024	ОНТ	40	Зүүнбаян-Ханги чиглэлийн Төмөр замын бүтээн байгуулалтын ажилд Зэвсэгт хүчний барилга-инженерийн 7781 дүгээр анги, Зэвсэгт хүчний 110, 341, 342, 339, 340, дугаар ангиудын 700 гаруй цэргийн алба хаагч 500 гаруй техниктэйгээр ажиллаж байгаа бөгөөд аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/204 дүгээр захирамжаар тус бүтээн байгуулалтын ажилд шаардагдах түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглах эрх олгож үйл ажиллагааг шуурхай явуулахад дэмжлэг үзүүлж ажилласан
244		260. Цэргийн бэлтгэл үүрэгтний сургалтад ашиглах материаллаг баазыг бэхжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	-	Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/137 дугаар захирамжаар цэргийн бэлтгэл үүрэгтний сургалтад ашиглах материаллаг баазыг бэхжүүлэх зорилгоор 15 хос дүрэмт хувцас, тугны суурь, буу хадгалах сэйф зэргийг төхөөрөмжлөнх үзүүлэн таниулах самбаруудыг шинэчлэх зэрэгт нийт 2,1 сая төгрөг шийдвэрлэн, тоног төхөөрөмж хангалтыг нэмэгдүүлсэн.
245	4.4.2. Орон нутгийн хамгаалалтыг төлөвлөх, зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх	261. Тусгайлан бүрдүүлсэн материал хэрэгсэл /Сургалтын материаллаг баазыг бэхжүүлэх/ Цэргийн бэлтгэл	2021 - 2024	ОНТ	70%	Батлан хамгаалах үйл ажиллагааг орон нутагт сурталчлах, сургалт зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагааг хангах зорилгоор тусгай зөвшөөрөлтэй газар, сургалтын материаллаг баазыг орон нутагт бий болгохоор судалгааны ажлыг хийсэн.

		үүрэгтний сургалтыг явуулах аймаг орон нутагтаа зөвшөөрөгдсөн хээрийн байрлал/ сургалтын төв /-ын талбайтай болох асуудлыг шийдвэрлүүлэх.				
246		262. Дайчилгааны төлөвлөгөөг шинэчлэн баталгаажуулах, тодотгож, даалгаваржуулах, дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн удирдах бүрэлдэхүүний сургалт зохион байгуулах.	2021 - 2024	ОНТ	80%	<p>Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2021 оны 38 дугаар тогтоолоор батлагдсан дүйцүүлэх албанд элссэн 30 иргэнийг 14 хоногийн хугацаанд сургалтад хамруулсан. Цэргийн албыг биеэр дүйцүүлэн хаах иргэд цэргийн анхан шатны бэлтгэл сургалтын дагуу жагсаалын бэлтгэл, цэргийн дүрэм, галын бэлтгэл, үй олноор хөнөөх зэвсгээс хамгаалах бэлтгэл зэрэг хичээлүүдийг судалсны дээр өдөр тутмын цагийн хуваарьт үйл ажиллагаанд хамрагдаж, жагсаж нэгдэх, өглөөний гүйлт гимнастик хийх, оройн тоо зугаалга, ахлах даргад илтгэх, ёслох, цэргийн байрны жижүүр ээлжтэнгийн үүрэг гүйцэтгэх зэргээр цэргийн хэргийн анхан шатны мэдлэг олгосон.</p> <p>Зэвсэгт хүчний Жанжин штабын даргын стратегийн 600/02 удирдамжийн дагуу 2021 оны 05 дугаар сард батлагдсан “Зэвсэгт хүчний нэгтгэл, ангийг бие бүрэлдэхүүн, техникээр нөхөн хангах төлөвлөгөө”-г үндэслэн тодотголыг явуулсан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны мн/01 дүгээр тушаалаар сумдын дайчилгааны даалгаврыг тогтоосон ба сумдын төлөвлөгөөг батлуулах ажлын хүрээнд Сайншанд, Алтанширээ, Өргөн, Эрдэнэ, Сайхандулаан, Дэлгэрэх, Иххэт гэсэн сумдуудын дайчилгааны төлөвлөгөө батлуулан 80 хувьтай явагдаж байна.</p> <p>“Аймаг, нийслэлийн дайчилгааны төлөвлөгөө”-г тодотгох ажлыг аймгийн 2021 оны суурь үзүүлэлтүүдийг үндэслэн төсөв санхүү, хүн ам, нийгмийн халамж, боловсрол соёл, эрүүл мэнд, хөдөө аж ахуй, дэд бүтцийн салбаруудын болон хүн амын өргөн хэрэглээний бараа, аймгийн төвийг нүүлгэн шилжүүлэх, тээвэрлэх материал хэрэгсэл, шаардагдах зардлын тооцоо судалгааг I улиралд тодотгож Батлан хамгаалахын яам, Зэвсэгт хүчний жанжин штабын дайчилгааны хэлтэст хүргүүлсэн.</p>
247		263. Дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүний сургалт зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүн 90 иргэнд, Зэвсэгт хүчний 336 дугаар ангийн байрлалд “I дүгээр зэргийн бэлтгэл үүрэгтний сургалт”-ыг 9,8 сая төгрөгний төсвөөр зохион байгуулсан.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/271 захирамжаар сургалтын материаллаг баазыг бэхжүүлж, бэлтгэх нөөцийг бүрдүүлэх зорилгоор 40 тонн агуулах, 4x6</p>

		сургалтын танхимыг тоног төхөөрөмжөөр хангах.				харьцаатай асар 2 ширхэгийг 15,0 сая төгрөгөөр худалдан авч, дайчилгааны бэлэн байдлын ханган ажилласан
248		264. Орон нутгийн хамгаалалтын томилгоот нэгжийн үүрэгтэнүүдтэй сургалтыг зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	-	Орон нутгийн хамгаалалтын томилгоот 1 нэгжийн сургалтыг 2022 оны 01 дүгээр сард Covid-19 цар тахлын дэглэмд байдалд уялдуулан цахимаар зохион байгуулсан. Томилгоот нэгжүүдийн удирдах албан тушаалтнуудад “Орон нутгийн хамгаалалтын тухай хууль”, нэгж тус бүрийн гүйцэтгэх үүрэг, онцлог сэдвээр сургалт явуулсан. Сургалтад хамрагдсан томилгоот нэгжийн бүрэлдэхүүний 90 хувь нь хамрагдаж онолын мэдлэг авсан.
249		265. Орон нутгийн хамгаалалтын нэгдсэн сургууль зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	-	Орон нутгийн хамгаалалтын нэгдсэн сургууль зохион байгуулах шийдвэр Батлан хамгаалах яамнаас гараагүй. Батлан хамгаалах яамны нэгдсэн төлөвлөгөөний дагуу тус нэгдсэн сургуулийг 2023 онд зохион байгуулна. Орон нутгаас шаардагдах бэлтгэл ажлыг бүрэн хангасан.
250		266. Орон нутгийн хамгаалалтын тогтолцоог бүрдүүлэхэд чиглэсэн удирдлага, зохион байгуулалт, нөөц төлөвлөлт бэхжүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	2021 - 2024	ОНТ	96%	Зэвсэгт хүчний жанжин штабын Бодлого, стратегийн төлөвлөлтийн газраас ирүүлсэн стратегийн үнэлгээ хийх судалгааны маягтын 14 сумын орон нутгийн хамгаалалтын төлөвлөгөө, орон нутгийн хамгаалалтын нэгжүүдийн хүн техникийн томилгоонд тодотгол хийсэн. Сумдын Засаг даргын Тамгын газрын дарга, багийн Засаг дарга нарт төлөвлөгөө боловсруулах, тодотгол хийх чиглэлээр 100% зааварчилгаа өгч ажилласан.
251	4.4.3. Цэргийн бүртгэлийг хөтлөх, цэрэг татах, халах, цэргийн албанд гэрээгээр элсүүлэх дүйцүүлэн хаалгах ажлыг зохион байгуулах.	267. Цэрэг техникийн бүртгэлийн ажлыг зохион байгуулах, шалган туслах ажил зохион байгуулах.	2021 - 2024	ОНТ	96	Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/02 дүгээр захирамжаар цэргийн тоо бүртгэлийн ажлын хэсгийг байгуулан, бэлтгэл ажлыг шалгах удирдамжийг боловсруулж, Цэргийн штабын бүрэлдэхүүний зүгээс 14 сумдын Засаг даргын Тамгын газрын дарга нар, 65 багийн засаг дарга, 13 бүртгэл мэдээллийн ажилтнуудад шалган туслах ажлыг зохион байгуусан. Цэргийн тоо бүртгэлийн ажлыг 2022 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрөөс 2022 оны 01 дүгээр сарын 24-ны өдрүүдэд 94,6 хувийн хамрагдалтай явуулж, Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчний жанжин штабын Дайчилгааны хэлтэст 16 нэр төрлийн мэдээ, судалгаа тайланг тогтоосон хугацаанд хүргүүлсэн.
252		268. 2021-2024 онуудад ээлжит цэрэг татлага, халах ажлыг зохион байгуулах,	2021 - 2024	ОНТ	92%	Аймгийн Засаг даргын А/222 дугаар захирамжаар 2022 оны I ээлжийн цэрэг татлагыг 2022 оны 05 дугаар сарын 01,02-ны өдрүүдэд цэргийн насны иргэдийн хяналтын тоог 6 сумын хэмжээнд 359 иргэнээр тогтоож, бэлтгэл ажлын төлөвлөгөөний дагуу зохион байгуулан Зэвсэгт хүчний жанжин штабын тогтоосон Зэвсэгт хүчний болон Хилийн анги салбаруудын хяналтын тоог 100 %

		сурталчлах				биелүүлсэн.
253		269. 2021-2024 цэрэг татлагаас эрүүл мэндийн шалтгаанаар чөлөөлөгдсөн иргэдийг ээлжит татлагын хооронд эрүүлжүүлэх ажлыг шат дараалалтайгаар зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	92%	<p>Аймгийн Засаг даргын 2022оны А/203, А/222 дугаар захирамжаар 1-р ээлжийн цэрэг татлагын үзлэгт нийт 6 сумын 380 залуу хамрагдсанаас эрүүл мэндээр тэнцээгүй 76 хүн байсныг эмчлэн эрүүлжүүлсэн. Цэргийн төв эмнэлгийн Эрүүл мэндийн магадлан нягтлах үзлэгийн баг орон нутагт ажиллаж, эрүүл мэндийн шалтгаанаар цэргийн албанд тэнцэхгүй 111 хүний асуудлыг шийдвэрлэв.</p> <p>2-р ээлжинд нийт 9 сумын 1027 эрэгтэй үзлэгт орсноос 316 нь дотор, мээ засал, гэмтэл, чих хамар хоолой, нүд, сэтгэц, мэдрэл, арьс харшил, сүрьеэ, шүдний эмгэг, жин өндрийн үзүүлэлтээр тэнцээгүй байна. Цэргийн албанд тэнцээгүй залуучуудыг харьяа эмнэлгийн хяналтад авч, 42 залууг эрүүлжүүлсэн.</p>
254		270. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний цахим сангийн ашиглалтыг сайжруулах	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим санд нэвтрэх эрхгүй агентлаг, сум, төрийн үйлчилгээний байгууллагын 87 ажилчдын судалгааг авч Дорноговь аймгийн Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим санд, хэлтсийн 3 мэргэжилтнийг Засгийн газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим санд нэвтрэх болон тайлагнах эрх үүсгүүлсэн.</p> <p>Бүртгүүлсэн мэргэжилтнүүд цахим санд хэвийн нэвтрэж, холбогдох тайланг хагас болон бүтэн жилээр цахим сан ашиглан илгээснээр тус сангийн бүртгэл, мэдээллийн баяжуулалт нэмэгдсэн.</p>
255	4.5.1. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний цахим сангийн ашиглалтыг сайжруулж, баяжуулалт, шинэчлэлтийн ажлыг зохион байгуулна.	271. Цахим сангийн баяжуулалт, шинэчлэлийг хийх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний цахим сангийн баяжуулалт шинэчлэлтийн хүрээнд аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаас батлагдсан 2 зорилтот хөтөлбөрийг тухай бүр 100% байршуулсан.</p> <p>Шинэ сэргэлтийн бодлогын хүрээнд Ерөнхий сайдын болон Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын шуурхай үүрэг даалгаврын системийн шинэчлэлт хийгдэн, хэрэгжилтийг бүр илгээсэн.</p> <p>Хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилт болон аймгийн жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөг хагас жилээр, аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, аймгийн жилийн хөгжлийн төлөвлөгөө, дэд болон зорилтот 12 хөтөлбөрийн тайланг бүтэн жилээр аймгийн Засаг даргын эрхлэх хүрээний 25 агентлаг, 4 төсөвт байгууллага, 14 сумын ЗДТГ-аас тайланг хүлээн авч хэвшсэн.</p>
256		272. Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, сумдад явцын хяналт-шинжилгээ хийх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын даргын 2022 оны 10 сарын 11-ний өдрийн "аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний зарим агентлагийн үйл ажиллагаанд явцын хяналт шалгалт хийх удирдамж"-ын дагуу Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Мал эмнэлгийн газрын үйл ажиллагаанд хяналт шалгалтыг хийсэн.</p> <p>Агентлагуудын бодлогын баримт бичгийг хяналтад авсан байдал, түүний хуваарилалт, хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийн байдал, байгууллагын дотоод хяналт хийж буй байдал, байгууллагын ил тод байдал,</p>

						<p>өмнөх шалгалтын зөвлөмжийн хэрэгжилтийн биелэлт, ажлын байрны чиг үүргийн хэрэгжүүлэлт болон мэргэжилтнүүдийн цахим сангийн ашиглалтад хяналт шалгалт хийж, ажлын байрны мэргэжил арга зүйгээр ханган ажилласан.</p> <p>Ажил үүргээ хангалтгүй биелүүлсэн Хүнс, хөдөө аж ахуйн газрын дарга, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын дарга, Мал эмнэлгийн газрын удирдлагуудад арга хэмжээ авах, хариутай үүрэг даалгавар, зөвлөмжийг хүргүүлэн ажилласан.</p>
257		273. Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, сумдад дотоод аудит хийх	2021 - 2024	ОНТ	100%	<p>Засгийн газрын 2021 оны 377 дугаар тогтоолоор аймгийн ЗДТГ-ын хэлтсээс дотоод аудит хийх арга хэмжээг салган, Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын албанд шилжүүлсэн.</p> <p>“Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үр дүн” аймгийн нэгдсэн сургалт, зөвлөгөөнийг 06 сарын 08-ны өдөр зохион байгуулан, 9 агентлагийн дарга, 8 хэлтэс, тасгийн дарга, 26 мэргэжилтэн, 13 сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга, 69 мэргэжилтнийг хамруулсан. “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний талаарх ерөнхий ойлголт”, “Төрийн болон орон нутгийн бодлогын баримт бичгийг хяналтад авах нь”, “Бодлогын баримт бичгийг төлөвлөх, тайлагнах арга зүй” “Цаг төлөвлөлт”, “Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгаа, сургалтын хөтөлбөр боловсруулах арга зүй”, “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журмын өөрчлөлт”, “Төрийн албан хаагчийн ёс зүй, хувцаслалт, сахилга хариуцлага”, “2021 оны үйл ажиллагаанд хийгдсэн хяналт-шалгалтын дүн” зэрэг мэдээлэл арга зүйн зөвлөгөөг өгч ажилласан. Сургалтын баримтыг нэгтгэн архивын нэгж үүсгэсэн.</p> <p>Аймгийн ЗДТГ-ын даргын баталсан удирдамжийн хүрээнд Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Мал эмнэлгийн газрын үйл ажиллагаанд чиг үүргийн хүрээнд хяналт шалгалтыг хийж, ажил сайжруулах үүрэг даалгавар зөвлөмжийг хүргүүлсэн.</p>

5. НОГООН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

258	5.1.1. Агаарын бохирдлыг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	274. Агаарын бохирдлыг бууруулах өрхийн ухаалаг хэрэглээг бий болгох, цахилгаан халаалтыг дэмжих, дулааны станцын зуухыг утаа баригчтай болгох зэрэг арга хэмжээг судалж	2021 - 2024	ОНТ	30	<p>Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооноос 427,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Чандмань илч” ОНӨХХК-ийн харьяа Сайншанд сумыг дулаанаар хангах 3 зууханд уутат шүүлтүүр, үнс баригч суурилуулах ажлыг "Термомастер" ХХК хийж байна. Температурын хамгаалалттай хавхлага болон үнс зөөвөрлөгч ишнек авчрах ажил хил хаасантай холбогдуулан хүлээгдэж, шатны тавцан болон үнс баригчны дотор дулаалгын ажил хийгдэж ажил 70 хувийн гүйцэтгэлтэй хийгдсэн.</p> <p>Сайншанд сумын агаарын чанарыг 2 бүсэд хувааж, 1-р бүсэд 4368 өрх, 2-р бүсэд 2509 өрхийг хамруулан судалгаа болон бүсэд дагаж мөрдөх журмын төслийг боловсруулан, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд болон аймгийн Засаг даргын хамтарсан тушаалаар батлуулахаар хүргүүлсэн. Байгаль орчин,</p>
-----	--	--	-------------	-----	----	---

		хэрэгжүүлэх				<p>аялал жуулчлалын яамны 45,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Агаар дахь тоосны дээж авах зориулалт бүхий явуулын багаж авах ажлыг аймгийн Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний төв гүйцэтгэхээр үнэлгээний хороог байгуулан холбогдох материалыг бүрдүүлэн 12 сард багтаан уг багажийг ашиглалтад оруулах төлөвлөгөөтэйгөөр ажиллаж байна.</p> <p>Эрчим хүчний зохицуулах хорооны 2020 оны 481 дүгээр тогтоолын хүрээнд 2020 онд 2302 өрхийн 1,364,150.10кВт.ц ашиглалтад 103,7 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлт, Засгийн газрын 2020 оны 221-р тогтоолын хэрэгжилтээр аймгийн хэмжээнд 9554 аж ахуйн нэгж байгууллага, 113932 өрх, нийт 123486 хэрэглэгчийг 4,5 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлтөд хамруулсан.</p>
259		275. Орон нутгийн нүүрсний уурхайг түшиглэн сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэр байгуулах ажлыг дэмжих замаар агаарын бохирдлыг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.	2021 - 2024	ОНТ	Шахмал түлшний хэрэглээний хувь 2%	<p>Аймгийн нутаг дэвсгэрт 14 аж ахуйн нэгж нүүрс олборлолт баяжуулалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж олборлож буй нийт нүүрсний 99 хувийг экспортолсон.</p> <p>Орон нутгийн нүүрсний уурхайг түшиглэн сайжруулсан шахмал түлшний үйлдвэр байгуулах ТЭЗҮ боловсруулах тендерийг Эрчим хүчний яамнаас зарласан боловч тендер шалгаруулалт хойшлогдсон.</p> <p>Чандмань-Илч, Чандмань бадрал ОНӨХХ, УБТЗ-ын Барилга ашиглалт үйлчилгээний 3-р ангийн нийт 25 уурын зуух ажиллаж, жилдээ 80,0 мянган тн түүхий нүүрс ашиглан иргэд аж ахуйн нэгж, байгууллагыг дулаан, эрчим хүчээр хангаж, мөн айл өрх 5,0 мянган тн, нийт 85.0 мянган тн нүүрсийг Шивээ-Овоо, Бага нуур, Таван толгойн уурхайгаас 98 хувийг, 2 хувийн Даланжаргалан сумын нүүрсний уурхайнуудаас авч ашиглаж байна.</p> <p>Даланжаргалан суманд "Ачир" ХХК, "Говийн шандаст хүлэг" ХХК жилд 1.9 сая тн нүүрс угааж баяжуулах хүчин чадалтай 2 үйлдвэр ашиглалтад орсноос 2022 онд "Говийн шандаст хүлэг" ХХК ажиллаж 0,7 сая тн нүүрс баяжуулан экспортолсон.</p>
260	5.1.2. Усны нөөцийг бохирдол, хомсдолоос сэргийлэх, хүн амыг баталгаат ундны усаар хангах нэгдсэн менежментийг сайжруулна.	276. Газрын доорх усны чанар, нөөцөд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	Судалгааны тоо-1, 3	<p>Газрын доорх усны чанар, нөөцөд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх ажлын захиалагчийн эрхийг аймгийн Засаг даргын 2021 оны А/455 дугаар захирамжаар Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргаанд шилжүүлсэн.</p> <p>Дэлгэрэх, Алтанширээ, Даланжаргалан, Хатанбулаг сумдын ундны усны эрүүл ахуйн хамгааллалтын бүс тогтоож хашаажуулан, Өргөн, Эрдэнэ, Сайншанд сумдын эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн хашааг засуулж шаардлагад нийцүүлсэн. Сайншанд сумын унд ахуйн усны эх үүсвэр Зээгийн хөтлийн газрын доорх усны орд, Эрдэнэ сумын унд ахуйн усны эх үүсвэр 18-ын худгийн газрын доорх усны орд дээр газар тариалан эрхэлж буй иргэн, ААН-ийн талбайгаас хөрс, усны дээж авч, Ус, цаг уур орчны шинжилгээний төвийн лабораторид шинжлүүлсэн.</p> <p>Зээгийн хөтлийн газар доорх усны ордын тэжээгдлийн мужид цугларсан хур хог хаягдлыг цэвэрлэж газар тариалан эрхлэгч, жуулчны баазын үйл ажиллагаа</p>

					эрхлэгчдэд одоогийн ашиглаж буй нүхэн жорлонг буулгах, нөхөн сэргээх, стандартын шаардлагад нийцсэн ариун цэврийн байгууламж барих шаардлагыг хүргүүлсэн.
261	277. Сумын төвүүдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг нарийвчлан тогтоож мөрдүүлж хэвшүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	100% 2	<p>Усны нөөцийг бохирдож, хомстохоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, түүний хамгаалалтын бүс, ойр орчмын 88,5 га талбайг цэвэрлэж, 178,7 тн хог хаягдлыг 29 тээврийн хэрэгсээр төвлөрсөн хогийн цэгт төвлөрүүлсэн.</p> <p>Усны нөөцийг бохирдож, хомстохоос хамгаалах, хөрсний бохирдлыг бууруулах зорилгоор хөрсний бохирдол үүсгэгч хүчин зүйлийн томоохон шалтгаан болж буй 18 нүхэн жорлонг буулган хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөө бууруулсан.</p> <p>Дэлгэрэх, Алтанширээ, Даланжаргалан, Хатанбулаг, Иххэт, Улаанбадрах, Сайншанд, Мандах сумдын 40 худагт эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоож хашаажуулан, Өргөн, Эрдэнэ, Сайншанд, Замын-Үүд сумдын 10 худгийн эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн хашааг засварлаж шаардлагад нийцүүлсэн. Сайншанд, Замын-Үүд сумдын нийт 19 цэцэрлэг, 8 сургууль, “Чандмань-Илч” ХХК, “Чандмань бадрал” ХХК-ийн ундны усны чанар, аюулгүй байдал, түгээлтэд хяналт шалгалт хийж, хэрэглээний уснаас 54 сорьц авч, шинжилгээнд хамруулан, заавар зөвлөмж өгсөн.</p> <p>Орон нутгийн төсвийн 3,6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгөөр Дэлгэрэх сумыг инженерийн нэгдсэн шугам сүлжээнд холбон усан хангамжид зориулан шинээр 3 худаг гарган эх үүсвэрийг хамгаалан хашаажуулсан.</p>
262	278. Булаг, шанд, рашааны ундаргын эхийг хамгаалж, тохижуулах ажлыг үргэлжлүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	3	<p>Усны нөөцийг бохирдол, хомсдолоос сэргийлэх, хүн амыг баталгаат ундны усаар хангах, гадаргын усан хангамжийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 18,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Хашаатын хөөвөр”, “Толийн булаг”, “Хөөвөр булаг”, “Дэрсэн усны булаг”, “Байгаль хамгаалах, нөхөн сэргээх зардал”-ын 22,5 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Бөөрийн хурал”, “Уртын булаг”, “Хөгцөт”, “Зүүнбаян булаг”, “Дэрсэнэ ус булаг”, “Зүүн хармагтай”, Хатанбулаг сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 5,3 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Хатны булаг”, Иххэт сумын 1 иргэн “Хөөврийн булаг”, Улаанбадрах сумын 6 иргэн “Далай ус” булгийн эхийг тус тус хашиж хамгаалсан.</p> <p>Даланжаргалан сумын “Их нарт”-ын тусгай хамгаалалттай газрын орчны бүсэд Усны газрын 5,3 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Зүүн хашаатын булаг”, “Эко хэлхээ” ХХК-ийн 2,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Булагт”, Айраг сумын орон нутгийн төсвийн 3.5 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Их жаргалан” булгийг хашиж хамгаалсан.</p> <p>Өргөн сумын “Монцемент билдинг материал” ХХК нь нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Шувуун хөөврийн булаг”-ийг тэмдэгжүүлсэн.</p>
263	279. Сумдын ундны	2021 -	ОНТ	100% 40 1	Усны чанар, стандартыг сайжруулах ажлын хүрээнд “Байгаль хамгаалах

		усыг чанарын шинжилгээнд хамруулж, цэнгэгжүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлж, стандартын шаардлага хангасан ундны усаар хангах,	2024			<p>нөхөн сэргээх зардал"-ын 40,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Улаанбадрах, Айраг сумдын 2 худаг, улсын төсвийн 200,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Алтанширээ суманд 1 худаг, Сайхандулаан сумын 2 худагт ус цэвэршүүлэх, зөөлрүүлэх төхөөрөмж шинээр суурилуулж, Хөвсгөл сумын 1 худгийн цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг сэргээн засварласан. Сайхандулаан суманд орон нутгийн хөгжлийн сангийн 30,0 сая төгрөгийн хөрөнөөр сумын төвийн худагт ус цэвэршүүлэх систем, цахим төхөөрөмжийг шинэчилж, "Өвсөн гэр" худагт шинээр ус цэвэршүүлэх цахим төхөөрөмжийг байршуулсан. Эрдэнэ сумын төвийн ундны усны нэгдсэн төв усан санг усаар хангагч байгууллагын 20,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр хашаажулах камержуулах ажлыг зохион байгуулж эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг шинэчлэн тогтоосон.</p> <p>Улаанбадрах сумын төвийн "Болор ус-2" худагт орон нутгийн хөгжлийн сангийн 20.0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжийг суурилуулж, 69,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр 2 худгийг "Ухаалаг ус түгээх" байр болгосон. Сайншанд суманд "Чандмань илч" ОНӨХХК-ийн 8.5 сая төгрөгийн хөрөнгөөр "60 гэр байр" ус түгээх байрыг цахимжуулан, иргэдийг 24 цагийн турш тасралтгүй усаар хангагдах боломжийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Сумдын төвийн хүн амын ундны усанд ашиглаж буй 55 худгийг шинжилгээнд хамруулж цэнгэгжүүлэх төхөөрөмж суурилуулах шаардлагатай гэсэн дүгнэлт гарч, үе шаттайгаар 35 худгийг стандартад нийцүүлсэн.</p>
264	5.1.3. Гэр хороолол, аялал жуулчлалын газруудын ариун цэврийн байгууламжийг боловсронгуй болгох жишиг төсөл хэрэгжүүлж сайн туршлагыг дэлгэрүүлнэ.	280. Ариун цэврийн байгууламжийг боловсронгуй болгох дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	150	<p>Нүхэн жорлон угаадасны нүхний MNS 5924: 2015 стандартыг сумдад хүргүүлэн, "Өнгө Нэм" ТББ-тай хамтран "Хог хаягдлын менежмент"-ийг сайжруулах сургалтыг 2 удаа зохион байгуулж хог хаягдлыг ангилан ялгах, цуглуулах, шингэн хаягдлын менежмент, стандартын бие засах газрын чиглэлээр мэдээлэл сургалтыг иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын төлөөлөл 130 хүнийг танхимаар, 14 сумын ЗДТГазар, төрийн байгууллагуудын дарга эрхлэгч 70 хүнийг цахимаар тус тус сургалтад хамруулсан.</p> <p>Хөрсний бохирдол үүсгэгч хүчин зүйлийн томоохон шалтгаан болж буй нүхэн жорлонгийн хэрэглээг бууруулах, цаашлаад зогсоох чиглэлээр Мандах сумын гэр хорооллын 80 өрхийн нүхэн жорлонг бууриулж, орчин үеийн стандартын шаардлага хангасан боловсон ариун цэврийн байгууламж суурилуулсан.</p> <p>Гэр хорооллын 60 айл өрх, 13 аж ахуйн нэгж, байгууллагын стандартын шаардлага хангасан /соруулдаг/ ариун цэврийн байгууламж, 15 өрх био 00-той болж, 61 өрх төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдож, 112 айл өрх ариун цэврийн байгууламжаа шинэчилж, хөрсний бохирдлыг бууруулсан.</p>
265		281. Хөрс бохирдуулагч эх үүсвэрийг бууруулахад олон нийтийн оролцоог	2021 - 2024	ОНТ	500 150	<p>"Өнгө Нэм" ТББ-тай хамтран "Хог хаягдлын менежмент" 2 удаагийн сургалтад 200, "Намын ногоон өдрүүд", төрийн байгууллагуудын "Нээлттэй хаалганы өдөрлөг" зэрэг олон нийтийг хамарсан 6 арга хэмжээнд 1500 гаруй гарын авлага, хөрсний бохирдлыг бууруулахад иргэдийг уриалах зорилгоор өрхийн ариун цэврийн байгууламжийг байгаль орчинд ээлтэйгээр шийдэх 3 удаагийн</p>

		эрчимжүүлэх.				<p>зөвлөмж чиглэл, Био 00 болон стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр 25 постер, 3 видео танилцуулга, зурагт хуудсыг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл, байгууллагын цахим хуудсаар олон нийтэд хүргэж, 12000 гаруй хандалт авсан.</p> <p>Сайншанд сумын 8 дугаар багийн нутагт “Эко говь” төслийн хүрээнд худалдаа, үйлчилгээний 6 газар, 2 зах, 7 нийтийн орон сууц, 4 сургууль, 14 цэцэрлэгийн орчимд 33 ширхэг ангилан ялгах хогийн сав байршуулж, 80 тн хогийг төвлөрүүлэн, 400 тн хогийг дахин боловсруулж, 450 гаруй сандал, хашааны шон, таг, авто зогсоолын хөдөлгөөн хязгаарлагч зэргийг үйлдвэрлэн зах зээлд нийлүүлсэн.</p> <p>Хөрсний бохирдол үүсгэгч хүчин зүйлийн томоохон шалтгаан болж буй нүхэн жорлонгийн хэрэглээг бууруулахад анхаарч Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 200,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Мандах сумын гэр хорооллын 80 өрхийн нүхэн жорлонг булшилж, орчин үеийн стандартын шаардлага хангасан боловсон ариун цэврийн байгууламж суурилуулсан.</p> <p>Гэр хорооллын 60 айл өрх, 13 аж ахуйн нэгж, байгууллагын стандартын шаардлага хангасан /соруулдаг/ ариун цэврийн ариун цэврийн байгууламж, 15 өрх био 00-той болж, 61 өрх төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдсон.</p>
266	5.1.4. Ан амьтдын амьдрах орчныг тэтгэх, нүүдлийн замыг чөлөөлөхөд иргэн, аж ахуйн нэгжийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.	282. Зарим сумдад сэргээгдэх эрчим хүчээр ажилладаг худаг гаргах, бороо цасны ус харимтлуулах хөв цөөрөм байгуулж зэрлэг амьтдын ус хангамжийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	1 1	<p>Иххэт суманд “Болор оюун жонш” ХХК-ийн 2,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр агнуурын бүс нутаг “Хамар ус”, “Хар цав” нэртэй газруудад 2 тоннын багтаамжтай 2 хөв, Хөвсгөл суманд “Сора интернэшнл” ХХК нь 35,0 сая төгрөгийн хувийн хөрөнгөөр зэрлэг ан амьтны усалгаанд зориулан сэргээгдэх эрчим хүчээр ажилладаг автомат системтэй 1 худаг шинээр, Хатанбулаг сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 5,3 сая төгрөгийн санхүүжилтээр “Хатны булаг”-ийн эхийг хашиж хамгаалах ажлын хүрээнд шинээр 1 хөв цөөрөм, 2 хөв цөөрмийг сэргээн, Сайхандулаан, Хатанбулаг сумдын 2 иргэн энгийн уурхайн 2 худагт сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж суурилуулж бэлчээрийн усан хангамж, зэрлэг амьтдыг ундаалах боломжийг тус тус бүрдүүлсэн.</p> <p>Бэлчээрт нийт 3202 худаг ашиглагдаж, нийт бэлчээрийн 40,3 хувийг усжуулдаг бөгөөд үүнээс 6 худаг сэргээгдэх эрчим хүчээр ажиллаж байна.</p>
267		283. Дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтын төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд ан амьтдад үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах бодлогыг хэрэгжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	Гүйцэтгэлээр	<p>Даланжаргалан, Иххэт, Өргөн, Сайншанд сумдад 544 боодол өвсийг бэлтгэж, зэрлэг амьтдын тархац газруудад байршуулан био техникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлж 10 удаагийн эргүүлийн ажлыг хийж өргөс тор авах, нүхэн гарцыг чөлөөлөх ажлуудыг гүйцэтгэсэн. “Оюу Толгой” ХХК-ийн санхүүжилтээр Байгаль, зэрлэг амьтдыг хамгаалах нийгэмлэгээс “Зэрлэг амьтдын нүүдлийн замд тулгарч буй нөлөөллийг бууруулах төсөл”, “Хууль бус антай тэмцэх төсөл”-үүдийг хэрэгжүүлсэн. “Өмнийн говийн бүс нутагт хууль бус ан тэдгээрийн эд, эрхтэн бүтээгдэхүүний хууль бус худалдаатай тэмцэх” төслийн хүрээнд Зэрлэг амьтдын хууль бус анг бууруулах, улмаар таслан зогсоох зорилго бүхий уг төсөл Хатанбулаг, Хөвсгөл, Улаанбадрах, Эрдэнэ, Өргөн, Мандах сумдад</p>

						<p>хэрэгжиж хяналт шалгалтын ажлуудыг зохион байгуулсан.</p> <p>“Улаанбаатар төмөр зам” ХНН, “Газрын тос боловсруулах үйлдвэр”, “Бишрэлт түшлэг” ХХК, “Алтраг Ахас” ХХК, “АНУ майнинг” ХХК, “Төвшин” ХХК, “Mongolia флюр спар” ХХК-иудад зэрлэг ан амьтдад биотехникийн арга хэмжээ авах, амьдрах орчныг тэтгэж хөв, цөөрөм байгуулах, хууль бус үйл ажиллагаатай тэмцэх талаар санал зөвлөмж хүргүүлэн, зэрлэг амьтдыг хамгаалах, нүүдлийн замыг чөлөөлөх зорилгоор төмөр замын 825, 914, 958 дугаар тэмдэгтийн 1.5 км газарт хоёр талын торыг чөлөөлсөн.</p> <p>Хатанбулаг, Улаанбадрах сумдын иргэд, малчдын санал, хүсэлтийн дагуу төрийн байгууллагаас Зүүнбаян-Ханги чиглэлийн төмөр зам, Тавантолгой-Ханги чиглэлийн авто замын бүтээн байгуулалтын ажил гүйцэтгэж буй 21 компанийн төлөөлөлтэй уулзалт, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулж, мал, амьтан чөлөөтэй нүүдэллэх гарц гармын хоорондын зайг ойртуулах, олшруулах, тор, хашлага хийхгүй байх шаардлагыг тавьснаар 600 гаруй хулан адуу, 1200 гаруй цагаан зээр чөлөөтэй нэвтрүүлсэн.</p>
268	5.1.5. Хог хаягдлын менежментийг сайжруулж, дахин боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.	284. Зарим сумдын хог хаягдлыг ангилан төвлөрүүлэх, аюултай хог хаягдлыг цуглуулах цэг байгуулах	2021 - 2024	ОНТ	200тн	<p>Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны санхүүжилтээр аюултай хаягдал түр хадгалах агуулахын барилга угсралтын ажлыг гүйцэтгэгч “Цомбон тоосго” ХХК гүйцэтгэж барилга байгууламжийг байнгын ашиглалтад өгөх улсын комисс ажиллуулахаар захиалгыг хүргүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/309 дүгээр захирамжийн дагуу Айраг, Иххэт, Замын-Үүд сумын 1-р сургууль, Өргөн, Сайншанд сумын 1,2,3,5 дугаар сургуульд хадгалагдаж байсан 257 нэр төрлийн химийн хорт болон аюултай 750 кг хуурай, 310 литр шингэн, 216 ширхэг бохирдсон сав баглаа боодлыг “Түмэн-Эгшиг” ХХК-тай гэрээ байгуулан зориулалтын байгууламжид саармагжуулан шатааж устг</p>
269	5.1.5. Хог хаягдлын менежментийг сайжруулж, дахин боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.	285. Хог хаягдлыг цэвэрлэх, ангилах, цуглуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж, дахин боловсруулах үйлдвэрлэлийг бодлогоор дэмжих	2021 - 2024	ОНТ	1000тн 1	<p>Нийтийн эзэмшлийн гудамж талбайд бүх нийтийн хог цэвэрлэгээг цэвэрлэгээг сар бүрийн 25, тэмдэглэлт болон томоохон баярын арга хэмжээний өмнө буюу 76 удаагийн цэвэрлэгээнд давхардсан тоогоор 3060 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 21063 иргэнийг хамруулан, 7710 га талбайн 3240 тн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт зөөвөрлөсөн.</p> <p>Дэлгэрэх, Мандах, Эрдэнэ, Өргөн, Улаанбадрах сумдууд хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг түрж булшлах, Алтанширээ, Замын-Үүд, Хатанбулаг, Хөвсгөл, Сайншанд сумдад улс, орон нутгийн 892,8 сая төгрөгийн хөрөнгөөр хог зөөврийн 19 автомашин шинээр худалдан авах зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулсан.</p> <p>Сайншанд сумын 8 дугаар багийн нутагт “Эко говь” төслийн хүрээнд ахуйн хог хаягдлыг дахин боловсруулах, Улаанбаатар хотын дахивар хаягдал хүлээн авах цэгт шилжүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулан, Айраг, Иххэт, Сайншанд, Замын-Үүд, Эрдэнэ, Сайхандулаан, Хатанбулаг сумдаас хуванцар</p>

						<p>75 тонн, гялгар нийлэг материал 40 тонн, цаас 15 тонн, лааз 25 тн, шил 6050 ширхэгийн ангилан цуглуулан дахин боловсруулж, 450 гаруй сандал, хашааны шон, таг, авто зогсоолын хөдөлгөөн хязгаарлагч зэргийг үйлдвэрлэн зах зээлд нийлүүлсэн. Төслийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай түүхий эд, нөөцийг бүрдүүлэх зорилгоор худалдаа, үйлчилгээний 6 газар, 2 зах, 7 нийтийн орон сууц, 4 сургууль, 14 цэцэрлэгийн орчимд 33 ширхэг ангилан ялгах хогийн сав байршуулж, 160 гаруй тн хогийг төвлөрүүлсэн.</p> <p>Ахуйн хог хаягдлыг цуглуулах, түр хадгалах 280 хогийн бункерыг байршуулан, 39 хог зөөврийн автомашин, 123 үйлчилгээний ажилтан ажиллаж, 144000 орчим тонн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгүүдэд зөөвөрлөсөн.</p>
270	5.1.6. “Ногоон Дорноговь” арга хэмжээг хэрэгжүүлж, ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлнэ.	286. Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлж, мод тарьж, ургуулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, урамшуулах,	2021 - 2024	ОНТ	40000 10	<p>Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар орон даяар өрнүүлж буй “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнд нэгдэж 20 сая мод тарих зорилт тавин, 14 сум 237990, уул уурхайн компани 27854, сайн дурын холбоод 1000, “Их сумт хайрхан” ХХК 22450, “Оюу гарден” ХХК 3200, “Шамбала инженеринг” ХХК 32000, “Борхойн Баян бүрд” ОНӨААТҮГ 50055, Зэвсэгт хүчний 366-р анги 400, нийт 374949 ширхэг мод тарьж, ургуулсан. Хашаатай өрх бүрийг 5-аас доошгүй модтой болгох зорилгоор тус аймгаас сонгогдсон УИХ-ын гишүүдийн санаачилгаар 30,0 сая төгрөгийн шагналын сантай “Ногоон Дорноговь” аяныг зарлаж, 80 өрх, 5 аж ахуйн нэгж байгууллага, Сайншанд, Замын-Үүд, Иххэт сумдад орон нутгийн онцлог, давуу талд түшиглэн ургуулах боломжтой олон төрлийн мод тарьж ургуулсан 5 иргэн, 2 аж ахуйн нэгжийг шагнаж тус тус шалгаруулан урамшуулсан.</p> <p>“Эрдэнэс таван толгой” ХК, Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчний жанжин штаб “Сая тонн - Сая мод” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн Зүүнбаян-Таван толгой чиглэлийн 416 км төмөр зам дагуу байгуулсан ойн зурваст 3 төрлийн 500 ширхэг, улсын чанартай авто зам дагуу 49 байгууллага 3 төрлийн 650 ширхэг модыг тарьж хашаажуулсан.</p> <p>Хавар, намрын мод тарилтаар давхардсан тоогоор 3244 өрх 9 төрлийн 20259 ширхэг мод, 712 ААНБ,10043 иргэн, 22.1 га талбайд 14 төрлийн 185190 ширхэг мод, нийтийн эзэмшлийн 16.9 га талбайд 7 төрлийн 55646 ширхэг модыг суулгаж нийт 45.5 га талбайд 261095 ширхэг мод тарьж ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлсэн.</p>
271		287. “Монгол орны хуурай бүс нутгаас үүдэлтэй элсэн ба шороон шуурганаас урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг	2021 - 2024	ОНТ	Хэрэгжүүлэх төслийн тоо 1 Үзүүлсэн дэмжлэгийн тоо 1 Таримал ойн зурвас	<p>“Монгол орны хуурай бүс нутгаас үүдэлтэй элсэн болон шороон шуурганаас урьдчилан сэргийлэх эрсдэлийг бууруулах” “Шамбала-2056” төслүүдийг Замын-Үүд, Эрдэнэ сумдад хэрэгжүүлэн, Замын Үүд суманд 8 га газар олгон, “Борхойн баян бүрд” ОНӨААТҮГ нэртэй 20 хүний бүрэлдэхүүнтэй ойн ангийг байгуулж 2 усны машин, 1 фургон, 1 бага оврын ачааны машин, 1 худаг, 14 га газар, албан өрөө, ажилчдын цалин хөлс, урамшууллыг шийдвэрлэн өгч, үйл ажиллагааг нь тогтворжуулсан.</p> <p>Төслийн хүрээнд 4 төрөл зүйлийн 9974 ширхэг тарьц, 1, 2 дугаар хүлэмжинд</p>

		бууруулах төсөл"-ийг дэмжин ойн ангийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, ойн зурвасыг нэмэгдүүлэх			1 га	<p>9 зүйлийн 26 кг үрийг үр, 5 га ногоон зурваст 18630 ширхэг хармаг, хайлаас 535, жигд 135, сухай 2438, хармаг 18630 ширхэг зэрэг 23758 ширхэг 1, 2 настай өөрсдийн үр, мөчрөөр тариалан, 5 га талбайд ойн зурвас, авто зам дагуу 2 км газарт ногоон зурвас байгуулан, мод үржүүлгийн 1 га талбайд дуслын болон намираа усалгааны системийг нэвтрүүлж, талбайг бүрэн хашаажуулсан.</p> <p>Эрдэнэ сумын Ар цацын ус хэмээх газарт Шамбала инженеринг кампус ХХК "Шамбала-2056" ленд арт төслийг 2019 оноос хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд 2021 онд 5 төрлийн 23.0 мянган модыг 3 га талбайд, 2022 онд 6 төрлийн 36,0 мянган модыг 5 га талбайд тарин, усалгааг 10кВт-ын сэргээгдэх эрчим хүчээр шийдэж, орчин үеийн техник, технологи болох иноваци бүхий шийдлүүдийг нэвтрүүлсэн жишиг төсөл болсон.</p> <p>"Эрдэнэс таван толгой" ХК, Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчний жанжин штаб, Хөдөө аж ахуйн их сургуулийн Агроэкологийн сургууль хамтран "Сая тонн - Сая мод" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж Зүүнбаян-Таван толгой чиглэлийн 416 км төмөр замын дагуу ойн зурвасыг байгуулж, 3 төрлийн 500 ширхэг модыг төмөр замын 500м зурвас газарт тарьж хашаажуулсан.</p>
272		288. Мод үржүүлгийн газруудын үйл ажиллагааг дэмжиж, заган ой, ховор ургамлыг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажилд иргэд, төрийн бус байгууллагуудын оролцоог идэвхжүүлэх,	2021 - 2024	ОНТ	3	<p>"Борхойн Баян Бүрд" ОНӨААТҮГ-ын мод үржүүлгийн талбайн хүлэмжид говийн ховор ургамлууд болох хармаг, сухай, жигд зэрэг 4 төрлийн ургамлыг 320 м² талбайд үрээр болон мөчрөөр үрслүүлсэн. Мөн ховор бутлаг ургамлын үрийн нөөцийг бүрдүүлэх ажлыг зохион байгуулж хайлаас модны 3 кг, загийн 1 кг үр, сухай модны 500 ширхэг мөчир бэлтгэж үр, суулгацын нөөцийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Сайншанд сумын "Гэр бүлийн талбай", "Залуучуудын талбай", 4 замын уулзвар, 1-р 58 айлын зүүн тал болон авто зам дагуу, "Жаргалан" хүүхдийн зуслан, нийт 5,34 га газарт талхлагдсан хөрсийг ургамалжуулах зорилгоор цэцгийн мандлын үр, замын эко хавтанд царгасын үр суулгах ажлыг 14 цэцэрлэгийн багш ажилчид хийж гүйцэтгэн, байнгын усалгаа, арчилгааг "Тохижилт-Сайншанд" хот тохижилтын газар хийж ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлсэн.</p> <p>"Монцемент Бюлдинг Материалс" ХХК Өргөн сумын цэцэрлэгт хүрээлэнд хармагны модыг тарьж нутагшуулахаар "Чонон хармаг", "Ямаан хармаг" нийт 3000 ширхгийг тарьж ургуулсан.</p> <p>Даланжаргалан сумын "Чойрын богд ХХК-ийн 3,3 га, Сайншанд сумын "Мөрөөдлийн говь" ХХК-ийн 10 га, Хилийн цэргийн 0168-р ангийн 0,4 га, Зэвсэгт хүчний 336 дугаар ангий 30 га талбайд "Мод үржүүлэг-Агро экологийн төв", Сайншанд сумын 1 иргэн "Зээгийн хөтөл"-д 10 га, нийт 55,7 га талбайд мод үржүүлгийн газар шинээр ашиглалтад оруулан, говийн унаган ургамал заг, сухай, алтан харгана, буйлс, хайлаас, улиас зэрэг модны 1,4 сая гаруй үрсэлгээг амжилттай хийж, хаврын тарилтад ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Ханги хилийн боомтод мод үржүүлгийн газар, бортого үйлдвэрлэх цех</p>

						байгуулах иргэний санаачилгыг дэмжиж, 2 га газар олгосон ба цахилгааны асуудлыг шийдвэрлэсэн. “Арвин РММС” ХХК жимс, жимсгэнийн агро парк 30 га талбайд байгуулахаар зураг төсөв, ТЭЗҮ-ийг боловсруулан дэд бүтэц шийдвэрлэхэд шаардлагатай техникийн нөхцөл авах хүсэлтийг холбогдох газруудад хүргүүлсэн.
273	5.1.7. Уул уурхайн олборлолт, дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтын ажил болон эзэн холбогдогчгүй эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх ажлыг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.	289. Эзэн холбогдогчгүй эвдэрсэн газрын тооллого, судалгааны ажлыг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран тогтмол зохион байгуулж, нөхөн сэргээлтийг үе шаттайгаар хийх,	2021 - 2024	ОНТ	2 10 га	Байгаль орчны судалгаа, шинжилгээний “Жэмр” ХХК-тай 2021 онд гэрээ байгуулан, 13 сумын нутагт эвдэрсэн газрын тооллого, судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлж, 148 байршил газрын 3545 га талбай бүртгэлд хамруулан, тооллого, судалгааны үр дүнг танилцуулах, байгаль орчин, уул уурхай, нөхөн сэргээлтийн чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар танхимын 2, цахим 5 удаагийн уулзалт, сургалтыг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор төрийн байгууллагын 261 төлөөллийг хамруулсан. Уул уурхайн дүйцүүлэн хамгаалах, төмөр замтай холбоотой 460,8 га талбайд 356,5 сая төг зардлаар техникийн нөхөн сэргээлт, уул уурхайн компаниуд дүйцүүлэн хамгааллын хөтөлбөрийн хүрээнд техникийн 18.32 га, биологийн 2 га талбайд 87,4 сая төгрөгийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээлт тус тус хийж хүлээлгэн өгсөн.
274	5.1.8. Сайн дурын байгаль хамгаалагчдыг дэмжиж, байгаль орчны чиглэлээр	290. Уул уурхайн олборлолт болон төмөр зам, автозам, барилга байгууламж барихтай холбоотой эвдэрсэн газруудыг нөхөн сэргээх	2021 - 2024	ОНТ	100%	Уул уурхайн ашиглалт, хайгуулын үйл ажиллагааны явцад эвдэгдсэн газрын нөхөн сэргээлт хийгээгүй “Саруул сайн” ХХК, “Дуулгант эко” нөхөрлөл, “Казмон контакт” ХХК, “Чандмань илч” ОНӨХХК-иудтай холбоотой хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээн мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан. Ханги- Зүүнбаян чиглэлийн 222.6 км төмөр замын бүтээн байгуулалтын ажлын хүрээнд Хөвсгөл, Хатанбулаг сумын нутагт “Арц суварга”ХХК, “Мапроуд” ХХК, “Монгол зам групп” ХХК, “Хүчит зам” ХХК, “Би би сервис”ХХК, “Очирням”ХХК, “Сотэ кашмер”ХХК, “Цүүрдэн”ХХК, “Уран сайжрах”ХХК, “Премиум Бьюлдинг материал”ХХК, “Премьер транс”ХХК, “Сидар голд”ХХК, “Хос мөнгөн жолоо”ХХК, “Агарвүүд агт”ХХК, “Ирээдүйн ган зам” ХХК “Эбэг”ХХК, “Болор Аграмба”ХХК, “Болор болд зам”ХХК, “Би Энд Юу Майн”ХХК, “Их богд зам” ХХК, “Дончроуд” ХХК, “ЗХ-ний 340-р анги3 ажиллаж, нийт 20 ордын 385.04 га талбайн техникийн нөхөн сэргээлтийг сумын комисс хүлээн авч актаар баталгаажуулсан. Уул уурхайн дүйцүүлэн хамгаалах, төмөр замтай холбоотой нийт 460,8 га талбайд 356,5 сая төг зардлаар техникийн нөхөн сэргээлт, хөтөлбөрийн хүрээнд 18.32 га, биологийн 2 га талбайд 87,4 сая төгрөгийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээлт хийж хүлээлгэн өгсөн.
275	5.1.8. Сайн дурын байгаль хамгаалагчдыг дэмжиж, байгаль орчны чиглэлээр	291. Иргэдэд экологийн боловсрол олгох ажлыг эрчимжүүлэх	2021 - 2024	ОНТ	3 6000	Нутаг орноо танин мэдэх, бахархах үзлийг төлөвшүүлэх зорилгоор “Хүн болох багаасаа”, “Говь нутгийн бахархал”, “Ёс суртахуун”, “Эко цэцэрлэг”, “Гэрээр суралцах” хөтөлбөрт арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж, 1211 хүүхэд, 30 гаруй багшийг оролцуулсан. Аймгийн “Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөл”-өөс хүрээлэн байгаа

	ажиллах иргэд, олон нийтийн оролцоог идэвхжүүлнэ.					<p>орчны эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн гэмт хэргийн хор уршгийг иргэд, олон нийтэд таниулах, тэдний эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх, соён гэгээрүүлэх зорилгоор зохион явуулсан “Байгалиа хамгаалъя” нэгдсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлж, “Миний дуу хоолой байгалийг хамгаалж чадна” аян, “Байгалиа бүтээе”, “Монголын баялаг 330” төсөл, “Эко орчныг бүтээх жил”-ийн аян нөлөөллийн арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн.</p> <p>Хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ялган ангилах нөлөөллийн арга хэмжээг “Эко говь” төсөлтэй хамтран хэрэгжүүлж, 75 удаагийн нөлөөллийн ажлыг цахим орчинд өрнүүлж, 42769 орчим иргэнд мэдээлэл өгч, гарын авлага материалаар хангасан.</p> <p>Иргэдийн экологийн боловсролыг дээшлүүлэх чиглэлээр зохион байгуулсан 10 төрлийн томоохон сургалт, арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 18248 иргэн, 140 гаруй багш хамруулсан.</p>
276		292. Сайн дурын идэвхтэн байгаль хамгаалагчдыг ажиллуулж, урамшуулах	2021 - 2024	ОНТ	20 80%	<p>Алтанширээ, Даланжаргалан, Иххэт, Мандах, Сайншанд, Сайхандулаан, Улаанбадрах, Хатанбулаг, Эрдэнэ, Өргөн, Хөвсгөл, Замын-үүд сумдын нутагт хамаарах орон нутгийн тусгай хамгаалалттай нэр бүхий 31 газрын 584037.51 га талбайг хариуцан ажиллах 55 иргэнтэй гэрээ байгуулан, салбарын хууль тогтоомж, дүрэм журмын шинэчлэл, цаг үеийн мэдээ мэдээллээр хангаж, 4 удаагийн цахим, 1 удаагийн танхимын сургалт арга хэмжээнд оролцуулан, байгаль хамгаалагчаар томилж үнэмлэх олгосон.</p> <p>Эдгээр идэвхтэй байгаль хамгаалагчдын ажлын гүйцэтгэлийг 12 дугаар сард дүгнэж, урамшуулахыг сумдын Засаг дарга нарт үүрэг болгосон.</p>
277	5.1.9. Аймгийн Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн стратеги төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж, газар нутгийн хэмжээг нэмэгдүүлнэ.	293. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг 32 хувьд хүргэж, холбогдох мэдээллийн санд бүртгүүлэн баталгаажуулж, хамгаалалтыг сайжруулах	2021 - 2024	ОНТ	32% 10	<p>Улаанбадрах, Мандах, Иххэт, Сайншанд, Даланжаргалан сумдын улс, орон нутгийн тусгай хамгаалалттай 24 байршил газар, Хатанбулаг суманд түүх соёлын дурсгалт, орон нутгийн хамгаалалттай 12 байршил газрыг тус тус тэмдэгжүүлсэн. Тусгай хамгаалалттай 31 газрын 584037.51 га талбайг эзэнжүүлэх, хамгаалалтыг сайжруулах зорилгоор 55 идэвхтэн байгаль хамгаалагч томилсон.</p> <p>Аймгийн нийт нутаг дэвсгэрийн 32.9 хувийг улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутаг эзэлдэг. Алтанширээ сумын “Хайлсан шанд”, “Холбоогийн уул”, “Баянбуурал”, Эрдэнэ сумын “Цант хайрхан”, “Хар дэлийн шүү”, Хөвсгөл сумын “Уушны говийн өргөтгөл” зэрэг 52290.3 га газрыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авсан.</p>
278		294. Газар доорх усны орд, усан сан бүхий газруудыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах	2021 - 2024	ОНТ	-	<p>Зээгийн хөтлийн газрын доорх усны ордын тэжээгдлийн мужийг усан сан бүхий байгалийн нөөц газрын ангиллаар аймгийн тусгай хамгаалалтад авч, хамгаалалтын дэглэм мөрдүүлэх ажилд хяналт тавьж 2 удаагийн сургалт сурталчилгааг зохион байгуулж давхардсан тоогоор 856 иргэнийг хамруулсан.</p> <p>Хатанбулаг сумын Баянмод газрын доорх цэнгэг усны орд, Мандах сумын Нарангийн хоолойн газрын доорх усны орд, Эрдэнэ сумын Ар гашууны худаг орчмын газруудыг аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдаанаар</p>

					<p>хэлэлцүүлэхээр холбогдох материалыг бэлтгэсэн.</p> <p>Сумын Иргэдийн төлөөлгчдийн хурлын 2022 оны 7/39, 7/40, 7/41 дугаартай "Зарим газар нутгийг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах тухай" тогтоолуудаар Хайлсан шанд, Холбоогийн уул, Баянбуурал нэртэй 28476.23 га газруудыг байгалын унаган төрх, өвөрмөц тогтоц бүхий түүх соёлын дурсгалт газар ангиллаар 30 жил орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авч, тухайн талбайг Ашигт малтмалын газрын Геологи, уул уурхайн кадастрын бүртгэлд бүртгүүлсэн.</p> <p>Усны нөөцийг бохирдож, хомстохоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2022 оны 09, 11 дүгээр албан даалгаврын хүрээнд усны сан бүхий газар, түүний хамгаалалтын бүс, ойр орчмын 88,5 га талбайг цэвэрлэж, 178,7 тн хог хаягдлыг 29 тээврийн хэрэгсээр төвлөрсөн хогийн цэгт төвлөрүүлсэн.</p> <p>Даланжаргалан сумын 3 аж ахуйн нэгжийн 4, Сайншанд 1 худаг, Дэлгэрэх 1, Мандах 2, Улаанбадрах 2, Алтанширээ 1 худагт эрүүл ахуйн бүсийг шинээр тогтоон хашаажуулж, тэмдэгжүүлсэн. Усны нөөцийг бохирдож, хомстохоос хамгаалах, хөрсний бохирдлыг бууруулах зорилгоор хөрсний бохирдол үүсгэгч хүчин зүйлийн томоохон шалтгаан болж буй 18 нүхэн жорлонг буулган хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулсан.</p> <p>Даланжаргалан сумын 3 аж ахуйн нэгжийн 4, Сайншанд 1 худаг, Дэлгэрэх 1, Мандах 2, Улаанбадрах 2, Алтанширээ 1 худагт эрүүл ахуйн бүсийг шинээр тогтоон хашаажуулж, тэмдэгжүүлсэн.</p>	
6. ОРОН НУТАГ, ХӨДӨӨГИЙН ХӨГЖИЛ						
279	6.1.1. Орон нутаг, хөдөөгийн хөгжлийг дэмжиж, дэд бүтцийг хөгжүүлэн иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.	295. Зарим сумдын хот хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинээр боловсруулах буюу өөрчлөлт оруулах.	2021 - 2024	ОНТ	-	<p>Айраг сумын 2040 он хүртэлх хот хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 62,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Инженер геодези" ХХК-иар гүйцэтгүүлж, 650 га газрыг хамруулан төлөвлөлт хийн, сум, орон нутгийн удирдлага болон иргэд олон нийтээр 3 удаа хэлэлцүүлж, саналыг тусган эцэслэн боловсруулж, Барилгын хөгжлийн төвд хянагдан, магадлалын дүгнэлт гаргуулж, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд танилцуулж, батлуулахаар хүргүүлсэн.</p> <p>Өргөн сумын 2040 он хүртэлх хот хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлыг сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 34.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар "Тэнжин" ХХК-иар гүйцэтгүүлж, 380 га газрыг хамруулан төлөвлөлт хийсэн. Ерөнхий төлөвлөгөөний боловсруулалтын ажил дуусаж сум, орон нутгийн удирдлагуудад эцсийн шатны тайланг хүргүүлж санал авсан.</p> <p>Сайншанд хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу тус сумын 1, 2, 3, 4, 7 дугаар багийн нутаг дэвсгэрт 332 га газарт хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлыг орон нутгийн төсвийн 150.0 сая төгрөгийн өртгөөр "Инженер геодези" ХХК-иар гүйцэтгүүлсэн.</p>

						Хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг сум, орон нутгийн удирдлага болон иргэд олон нийтээр хэлэлцүүлж, саналыг тусган эцэслэн боловсруулж, Барилгын хөгжлийн төвд хянуулж, магадлалын дүгнэлт гаргуулахаар хүргүүлсэн.
280		296. Сайншанд, Замын-Үүд сумдын суурьшлын бүсэд хот хөгжлийн хэсэгчилсэн төлөвлөгөө боловсруулж, дахин төлөвлөлтийг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.	2021 - 2023	ОНТ	-	<p>Сайншанд сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2021 оны 04/01 тогтоолоор гэр хорооллын газрыг шинэчлэн зохион байгуулах дахин төлөвлөх, төсөл хэрэгжүүлэх газрын байршлыг баталсан. 2023 оны эхний улиралд багтаан төр, хувийн түншлэлийн хүрээнд Сайншанд сумын 2-р багийн Дэнжийн хэсэгт байршилтай хуучны 2 давхар барилгуудыг буулган, дахин төлөвлөлт хийж 170 айлын орон сууц барих төслийг эхлүүлэхээр тооцоо судалгааны ажил хийгдсэн.</p> <p>Сайншанд хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу тус сумын 1, 2, 3, 4, 7 дугаар багийн нутаг дэвсгэрт 332 га газарт хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлыг орон нутгийн төсвийн 150.0 сая төгрөгийн өртгөөр гүйцэтгэж дуусган, магадлалын дүгнэлтийг албажуулахаар холбогдох байгууллагад хүргүүлсэн.</p> <p>Замын-Үүд сумын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг 2030 он хүртэл хугацаатайгаар төлөвлөн, 3 дугаар багт 48 га талбайд шинэ суурьшлын бүс байгуулахаар шийдвэрлэж, 2017 онд “Нийслэлийн зураг төсвийн хүрээлэн” ХХК-д хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөний зураг төслийг боловсруулсан.</p> <p>Хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу тухайн хэсэгт 50, 150 хүүхдийн цэцэрлэг, Иргэдийн хөгжлийн төвийн барилгууд баригдсан ба Соёл урлагийн ордон, 640 хүүхдийн сургууль, Өрхийн эмнэлгийн барилгууд баригдаж байгааг хяналтад авч ажилласан. Мөн 1.1 км автозам, 2.6 км дугуйн зам барих ажил хийгдсэн.</p>
281		297. Сайншанд, Замын-Үүд сумдын гэр хороололд газрыг дахин зохион байгуулах ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх.	2022 - 2023	ОНТ	100% 50%	<p>Сайншанд сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 126,7 сая төгрөгийн хөрөнгөөр цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станцыг байгуулж, ашиглалтад оруулсан.</p> <p>Сайншанд сумын 6 дугаар багт авто замын трасст орсон 1 иргэний өмчлөлийн газрын байршлыг шилжүүлж, аймгийн орон нутгийн хөгжлийн сангийн 578,4 сая төгрөгийн төсөвт өртгөөр 0,577 км авто замыг Дэлгэрбаясах зам ХХК-иар гүйцэтгүүлж, ашиглалтад оруулсан.</p> <p>Сайншанд сумын 7-р багийн нутаг дэвсгэрт шинээр суурьшлын бүс үүсгэх ажлын хүрээнд нисэхийн хэсэгт 317 өрхийн 30.37 га газарт дахин зохион байгуулж, орон нутгийн төсвийн нийт 12,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар дулааны станц, цэвэр, бохир усны шугам, 1.59 км автозам, Өлзийт хорооллын айл өрхийг цахилгаанд холбох ажлыг 2022 онд хийж гүйцэтгэсэн.</p>
282		299. “Хашаандаа сайхан амьдаръя” санаачлагын хүрээнд амины	2021 - 2024	ОНТ	50	Сайншанд сум нь Чандмань-Илч ХХК-тай хамтран 1, 3, 8-р багийн гэр хорооллын 60 өрхийг төвлөрсөн цэвэр, бохир усны шугамд 2021 онд холбосон. Орон нутгийн төсвийн 270,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын 6-р багийн Чойлонгийн гудамжинд цэвэр, бохир усны төв шугам татах, 3

		<p>орон сууц, гэр хорооллын айл өрхийг төвлөрсөн инженерийн шугам сүлжээнд холбох ажлыг төр, хувийн хэвшлийн санхүүжилтээр хийх ажлыг үргэжлүүлэх.</p>			<p>дугаар багт цэвэр, бохир усны нэгдсэн шугам татах ажлууд хийгдэж, нийт 158 айл өрх төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдох боломжийг бүрдүүлсэн.</p> <p>Орон нутгийн төсөв, Орон нутгийн хөгжлийн сангийн 516.5 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайншанд сумын 1-р багийн гэр хорооллын гудамжаар Ш90мм голчтой 412м HDPE цэвэр усан хангамжийн шугам, Ш150мм, 200мм голчтой 740м бохир усны шугам татах, 6-р багийн Жанчивын гудамжинд ф90 мм-ийн голчтой 350м цэвэр усны шугам татах, 8-р багийн Үзүүрийн 11-р гудамжинд ф90 мм-ийн голчтой 403м цэвэр усны төв шугам татах, 4-р багийн гэр хороололд ф90 мм-ийн голчтой 490м цэвэр усны шугам татах ажлууд тус тус 2022 онд хийгдсэн.</p> <p>"Чандмань-Илч" ХХК-аас төвлөрсөн инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох техникийн нөхцөлийн зөвшөөрлийг 114 иргэнд олгон, 63 айл өрх төвлөрсөн инженерийн шугам сүлжээнд холбогдсон.</p> <p>Замын-Үүд суманд "Чандмань бадрал" ОНӨХХК ус хангамжийн 1100 метр, дулаан хангамжийн 1211 метр, ариутгах татуургын 339 метр шугам сүлжээний ажлыг гүйцэтгэж нийт 197 айл өрх, аж ахуй нэгж, албан байгууллагыг холбон, орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр 2-р дугаар багийн Өртөөний гудамжинд 200 метр урт дулааны шугамын ажил 100% гүйцэтгэж дууссан.</p> <p>Замын-Үүд сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн 249.6 сая төгрөгийн санхүүжилтээр Сүлд багийн 11 болон 12 дугаар хэсэгт 730м бохир усны төвийн шугам сүлжээ татах ажлыг "Замын-Үүдийн дулааны станц" ТӨҮГ гүйцэтгэж, 65 айл өрх төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбогдсон.</p> <p>2022 оны 11 сарын 15-ны өдрийн байдлаар 10 суманд нийт 531 өрхийг төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбосон.</p>
283	6.1.1. Орон нутаг, хөдөөгийн хөгжлийг дэмжиж, дэд бүтцийг хөгжүүлэн иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.	300. Хот, суурин газруудад үерийн ус зайлуулах сувагчлалыг нэмэгдүүлэх ажлыг үе шаттай хэрэгжлүүлэх.	2022 - 2024	ОНТ	<p>Төлөвлөгөө ний хэрэгжилт 100% шинээр баригдах сувагчиллы н урт 0,5 км</p> <p>Зүүн өмнөд говийн хот байгуулалт, хилийн ойролцоо суурин газруудын хөгжлийн нэмэлт санхүүжилтийн МОН3388 төсөл, Барилга хот байгуулалтын яам болон "Комфорт импекс" ХХК-ийн хооронд байгуулсан "Дорноговь аймгийн Цэвэрлэх байгууламж болон бусад туслах үйлчилгээ"-ний ажил гүйцэтгэх А1.2.2-2021/84 дугаартай гэрээнд 2022 оны 10 сарын 28-ны өдөр оруулсан нэмэлт өөрчлөлтөөр "Дорноговь аймгийн Сайншанд сумын үерийн хамгаалалтын барилга байгууламж, замын ус зайлуулах шугамын ажил"-ыг санхүүжилтийг 640,6 сая төгрөг болгож ажлын тоо хэмжээг өөрчилж баталсан.</p> <p>Зураг төслийг боловсруулах ажлыг "Хайдро дизайн прожект" ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн.</p> <p>Сайншанд сумын 1, 6-р багийн нутаг дэвсгэрт 520 м урттай борооны ус зайлуулах шугам хоолой, 380м урттай үерийн хамгаалалтын суваг хийх ажлыг "Компорт импекс" ХХК хийж гүйцэтгэж байгаа бөгөөд 70%-ийн гүйцэтгэлтэй ажилласан.</p>
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ДУНДАЖ ХУВЬ- 92,2					